
Reşat Enis
Afrodit Buhurdanında Bir Kadın
Roman
2. Basım
EVRENSEL BASIM YAYIN

Kitabın 1945 tarihli 2. basımından
(Semih Lûtfi Kitabevi, Baskı: Tan Matbaası)
tıpkı basım.

Afrodit Buhurdanında Bir Kadın

Reşat Enis

Roman

EVRENSEL
BASIM YAYIN

Doğa Basın Yayın
Dağıtım Ticaret Limited Şirketi
Eskişehir Mah. Dolapdere Cad.
Karabatak Sok. No: 27A Şişli / İstanbul
Tel: 0212 247 65 17 (pbx)
Faks: 0212 247 24 61
web: www.evrenselbasim.com
e.posta: bilgi@evrenselbasim.com
Evrensel Basım Yayın – 213

Afrodit Buhurdanında Bir Kadın
Reşat Enis

Kapak Tasarım: Savaş Çekiç
Kapak Uygulama: Bahar Eroğlu
Evrensel Basım Yayın’da
Birinci Basım: Kasım 2002
İkinci Basım: Şubat 2009
Sertifika No: 11015

BİRİNCİ SAFHA

I

Havaya karışan pamuk ve yün kıllarile yarı kapanmış tepe camlarında, gece, perde perde aklaşıyor.

Demir çarklar bütün hızile dönüyor, dev makineler homurdanarak, soluyarak, durmadan, dinlenmeden işliyordu.

Kumaş yıkama dairesinin akşamdanberi uğraşan dört işçisi, dev makinelerin yorulmak bilmez çarklarile yarış edemezdi. Sıska omuzları düşmüş, göğüsleri çökmüştü. Ölü gözü gibi ışıldayan tozlu ampullerin büsbütün korkunçlaştırdığı makineler arasında, yarı bellerine kadar çıplak dört işçinin, gemi ateşçilerinden farkı yoktu. Başlarında siyah takke, bacaklarında kıçı delik pantolon; kirli, yayvan, biçimsiz ayaklarında takunyalar vardı.

Saatlerdenberi uğraşıyorlar. Beton döşemenin rutubetile romatizmalaşan bacaklarında ağrılar dolaşıyor, dizleri bükülüyor.

Uykusuzluk, dört çift gözü de örümcekleştirmiş, kan çanağına döndürmüştü. Avurdu avurduna geçmiş suratlarında kan yoktu. Yanaklarında cerahat sarılığı vardı. Bir iğneyle dokunulsa, kan değil muhakkak cerahat akacaktı.

Onlar “yıkama dairesi”nin yıllardanberi gece işçisiydiler. Gece işçisi kalacaklardı. Ve... belki gece işçisi olarak ölmeğe mahkûmdular.

İçlerinde en yaşlısı Osmandı. Hemen hemen kırkını geçiyordu. Sıskalıktan kıvrılmış çenesinde, aralarına çoktan ak düşen seyrek sakalları vardı. Mor, çatlak dudakları üzerinde dolgun bıyıkları kısa kesilmişti.

Yıkanan kumaşların kurutulduğu büyük kazanın dibine çömelmişti. Demir çarklar kafasının içinde vınlıyordu. Kızgın buğu kazanları, onlara dışarısının soğuğunu pek de duyurmuyordu. Amma, beton döşeme bir türlü ısınmak bilmiyordu. Ve, akşamlardan sabahlara kadar ayakları baldırları buz kesiyordu.

Osman, önceleri bir maden amelesiydi. Zonguldaktaki maden ocaklarında çalışırdı. Delikanlılığını maden ocaklarında çürütmüştü. Bu, onun için, şimdikinden de ıstıraplı bir yaşayış olmuştu. Şehirden uzak, dağ başlarındaki ocaklar, orta devirlerin prangalı, çarmıhlı engizisyon zindanlarından korkunçtu. Yüzlerle insan, toprağın metrolarca derinliğinde,

bin bir tehlike içinde, ciğerleri yakıp parçalıyan bin bir zehirli gaz yutarak, saatlerce çalıştırılırdı. İşçi, “gündüz ve aydınlık nedir?” bilmezdi. Ocağa sabah karanlığında girer, gece karanlığında çıkardı. Çoğu, on iki saat süren ağır işe “nakliyecilik” de eklenirdi ve işçi ağır yükün altında büsbütün ezilirdi.

Maden sahiplerinin işçi için dağ başlarında hazırladıkları kulübeler ahırdan farksızdı. Karlı dağların haşlayıcı rüzgârı, yıkık barakalar içinde anafor çevirirdi. Yağmur, kar üzerlerine yağardı.

Burada yiyecek bulmak da güçtü. İşçi, şirket bakkallarının kurtlu kaşarını, çürük zeytinini, kokmuş sucuğunu en yüksek fiyatlarla yemeğe mecburdu.

Şirket bakkallarının yüzde yüz ihtikârına bütün gözler yumuluydu. Ölçü, tartı, terazi burada öyle şeyin yeri yoktu.

Toprağın altında ciğerlerini çürüten işçi, uğradığı haksızlığa “vık” diyecek soluğu bulamıyordu.

Çok tok köpek saldırmaz. Tokluğun verdiği tatlı bir uyuşukluk içinde, efendisinin ayağı dibinde çöreklenir. Efendisi kuyruğuna bassa, canını yaksa, ancak boğuk bir havlamayla sızlanır. Dişlerini göstererek hırlamaktan korkar: Aç bırakılacağını düşünür.

Yarı aç, yarı tok köpek, her şeyi yapmıya muktedir köpektir.

Çok aç köpeğe gelince; o saldırmak için kuvvet bulamaz. Zalim efendisinin kamçısı altında kesik ulumalarla sürünür.

Ocak işçileri “amele birliği” adı altında bir cemiyetleri bulunduğunu, ay sonlarında kesilen paradan anlıyorlardı. Evet. İşçi, maden kuyusunda, altı yerine on iki saat çalışıyordu. Hayvanların bile bağlanamıyacağı yıkık kulübelerde ayazdan titreşiyordu. Şirket bakkalının kurtlu kaşarında yüzde yüz kazıklanıyordu. Kazaya uğradığı, hastalıktan çalışamaz hale geldiği gün, kaldırılıp atılıyordu. Köpeğin önüne kemik fırlatır gibi, ona ancak küçük bir tazminat veriliyordu. Görmez gözleri, tutmaz bacakları ve kollarile sürünmeğe bırakılıyordu. Onun günden güne göçüşünü umursamıyan patrona kimse ses çıkarmıyordu.

Evet... bu böyle. Fakat... ne olursa olsun, işçi kazancının yüzde ikisini her ay “amele birliği” denen bu adı var, kendi yok kuruma bırakmağa mecburdu.

Maden sahipleri, dağ başlarında garip bir düzenbazlık yolunu tutmuşlardı: Çalıştırdıkları işçiye bir ay para vermiyor, onları kendi bakkallarından alışverişe mecbur bırakıyorlardı. İşçi ayrılacağı gün bir

hesap çıkarılıyor, hak ettiği paranın yarısından çoğu bakkaldan yaptığı alışverişe karşı tutuluyordu. Geri kalan üç beş lira için de, ya birkaç metre Japon bezi, ya birkaç metre amerikan veriliyor, soyuluyordu. Para kazanmak, evini, öküzünü vergi haczinden kurtarmak kaygısile tarlasını bırakıp maden kuyusuna inen köylü, koltuğunda birkaç metre Japon bezi, ciğerlerinde birkaç bere ve çürük bir gövdeyle köyüne dönüyordu.

— Osman... Heeey, Osman...

Büyük kazanın dibinde kendinden geçen adam, can havliyle fırladı. Makineyi yağlamakla uğraşan arkadaşı Mehmet, zoraki denebilecek bir gülüşle katılıyor, demir çarkların homurdanışı arasında sesini duyurabilmek için haykırarak konuşuyordu:

— Osman be!.. Amma da kendinden geçmişsin ha!.. Kötü kötü düşünüp duruyorsun...

— Öyle bitkin, öyle yorgunum ki... öyle dermansızım ki Mehmet! Canlı cenazeye döndüm artık...

— Sade sen değil; ben de öyle... Hepimiz öyle. Vaktinden evvel kocadık...

İşini bitirince, uğultu yaparak dönen çarkların yanından indi. Korkunç bir hızla gidip gelen kayışların altında dertleştiler.

— Birkaç apartman daha yaptırmak, bankadaki kasalarına milyonlar eklemek sevdasına kapılan bizim patron bir koyundan iki deri çıkaracağım diye uğraşıyor. Gece gündüz, saatlerce çalıştırılıyoruz. Bıçak kemiğe dayandı, Osman... Bazı gün içimden müthiş bir ateş kalkıyor: İsyan et, kır, dök, öldür! Yahut da, şu kudurmuş çarkların arasına sıkıştır bacağını; geber, öl... Amma, evdekini düşününce yüreğimin yağı eriyiveriyor, Osman... Hastalıklı karım (Onu dertli eden, verem döşeğine yatıran da bu kör olası fabrikadır) açlıktan, ilâçsızlıktan kıvranıyor. On yaşındaki kızım gene burada bir duvar ötedeki flâtorda iplik büküyor. Üstü başı yoktur; karnı doymuyor. Bütün gece uğraşan baba, kızın eline bari ayda otuz lira geçse... ne gezer!.. Çok kere, verdikleri paranın beşini ceza alıkoyuyorlar. Ceza kesmek için buldukları bahaneler de öyle püften ki Osman! Kazancının altı lirasını oturduğumuz tek odanın kirasına ayırırsan geri on dokuz lira kalır. Ancak günde bir okka ekmek alabiliyoruz; kurtlu peynir, çürük zeytinle günlerimizi geçiriyoruz. Karımın zatı ateş pahası olan ilâcına şimdi bir de istihlâk pulu yapışıyor. Haftada bir fasulya tenceresini ocağa vurduk mu, bayram yapıyoruz...

Bıçak kemiğe çoktan dayandı. Bu doğru Osman... Amma, ne yapacağım?! Fabrika kapısı önünde yağmur, buz demeyip bekleşen bir alay işsiz ameleyi sen de görüyorsun... Eşşekler gibi çalışmazsam, uysal olmazsam, patronun suyunca gitmezsem, pasaportumu elime veriverirler. Kapı dibinde bekleşen bu işsiz alayından birini yerime geçiriverirler.

Osman, başı boş işçi alayını gözünün önüne getirirken, Zonguldakta "komünist" diye işinden kovulan, mahkemeye verilen ustabaşının sözlerini hatırlıyordu:

— İşsiz amele, patronun elinde, eze eze kullandığı işçiye karşı bir tehdit vasıtasıdır!

Ustabaşının hakkı vardı: Eşşek uysallığile çalışmıya mahkûmdular. Patronun, makinelerinin boş kalacağından korkusu yoktu. Asıl korkacak kendileriydi: Karıları, çocuklarile açlıktan geberirlerdi.

— Sen gene dalıp gittin, Osman... Paydos düdüğünü bile duymuyorsun...

Gündüz postası işbaşı etmeğe başlamıştı. Ellerini yüzlerini yıkadılar, amma, suratlarındaki, bileklerindeki o ezelî yağ lekeleri, çirkin karalıklarile –birer damga gibi– gene kaldılar.

Dışarıda haşlayıcı bir yağmur duman halini almıştı. Osman, taş koridorun bir kıyısına büzülüp, aralanmasını bekledi.

Kimi yarım pabuçlu, kimi yalınayak bir sürü insan, önce fabrika methalinde silkiniyordu. Sucuğa dönen partal elbiselerinin suyunu sızdırıyor; delik kunduralarına, çıplak tabanlarına yapışan çamuru temizliyordu. Ve, taş koridordaki kontrol saatinin önünde marka basıyordu.

Kontrol kartlarının sokulduğu siyah tabelâ başında, numaralarını arayanların içinde kimi genç, kimi orta yaşlı; mantolu, çarşaflı, başörtülü kadınlar... on dördünü bulmamış kız, erkek çocuklar vardı. Başörtülü tazeler –patrona, ustabaşıya hoş görünmek için şüphesiz– suratlarını pudralamışlar, dudaklarını kızartmışlardı. Kirpiklerini boyamışlar, kaşlarını rastıklamışlardı.

Kontrol saatinin önündeki kerevette, otuz beşlik bir kadın boy gösterdi. Öyle cılızdı ki! Vücudü, yamalı siyah çarşafının içinde fır dönüyordu. Kontrol kartlarının sokulduğu siyah tabelâ başında, numaralarını süzdü. Fakat... okuma, yazma bilmediği muhakkaktı. Eciş bücüş rakamlar ona hiç mi hiçbir şey söylemiyordu. Belli ki, fabrikaya yeni giriyordu.

Osman yaklaştı; kartelâsını buldu. Ona marka basmanın yolunu öğretti.

İnce boyunlu, sarı yüzlü, çöp gibi bir kız çocuğu, kara tabelânın en üzerine iliştirilen kartelâsına uzanmak için uğraştı; yetişemedi, zıpladı; muvazenesini bulamadı, taş koridora düştü.

İş başına koşan aceleci, şaşkın yığının ayakları altında ezilip kalacaktı. Osman, koştu, kaldırdı.

Sarı gözlerinin içi yaşla doluydu. Kanı çekilmiş bir ölü koluna benziyen bileğini oğuşturuyordu:

— Öyle acıdı ki amca!

Diyordu.

— Çocuğum, kartelân hangi numarada?

— 592 de... Sana zahmet olacak, amca...

Siyah göğüslüklü küçük, markasını bastıktan sonra, bileğini oğuşturarak, oflaya oflaya merdivenleri tırmandı.

Osman onu tanıyordu. Geçen yıl bacaklarını çarklara kaptırıp sakatlanan işçi Muradın kızıydı. Evin bir köşesinde mıhlanıp kalan kötürüm babanın ekmeğini, şimdi, anasile birlikte küçük kız taşıyordu.

Osman, on iki saat ayak üzeri “varagel” makinelerinde iplik büken çocuğa bazan akşam paydosunda rastlardı. Muradın kızı, köşe başındaki bakkaldan alıp koltuğuna sıkıştırdığı ekmeği ne büyük bir sevinçle götürürdü evine!

İşçi Mehmetle kızı, çıkıyorlar. Küçük, babasının elini tutmuş, üşüyen omuzlarını kaldırarak başını kısmıştı. Yağmur, haşlıyordu. Okmeydanından gelen şiddetli rüzgâr Halici birbirine katıyordu. Yıkık, eski evleri; söküp atacakmış gibi; sarsıyordu. Ufak bir çarpmayla dağılıverecek hissini uyandıran eski otobüslerin buğulu camlarında, dükkânlarının kepenklerini kaldırmağa giden Balıkpazarı esnafının uykusunu alamamış mahmur gözleri kırpışıyor.

Osman, dışarı çıkarken, ceketinin yakalarını kaldırarak göğsünü kavuşturdu. Haşlayıcı yağmurun damlalarından, Okmeydanının ayazından kendini korumağa uğraştı ve, söylendi:

— Metrolarca kumaş dokuyoruz... ama, biz yarı çıplağız!

Fabrikanın demir kapısı artık kapanmıştı. Ah bu demir kapı, ne uğursuz bir kapıdır! İşbaşı düdüğüne yetişebilmek için tâ uzaklardaki evlerinden sabaha karşı çıkıp yollara dökülen pek çok işçi, bu uğursuz demir kapıyı bir mazgal gibi karşısında kapalı bulurdu. Yalvarmak, sızlanmak para etmezdi. Kalın parmaklıkların arkasında bıyık buran gök gözlü kapıcı, bir çoban köpeği kadar korkunç ve insafsızdı. Aldığı ücret, on iki saat didinen

işçininkinden dolgundu. Patronun sofrasından arta kalan yemeklerle geçinirdi. Şişkin göbeği, etli, kanlı bir suratı vardı.

Patron nizam koymuştu: Geciken işçilerden, yarım gündelikle çalışmağa razı olanlar içeri alınırdı. İşinin başına yetişebilmek için, kar, yağmur, fırtına demeyip saatlerce taban tepen işçi, bütün bir günü çalışmadan geçirerek akşam nasıl olur da evine eli boş dönerdi?

Ve, işbaşı düdüğünden çeyrek saat geç kaldı diye, bir sürü işçi, yarım gündelikle çalıştırılırdı koca gün...

Amele düşmanı olan bu şiş karınlı mendebur kapıcıya öyle kızıyordu ki! Onu bir sabah, kontrol saatinin yelkovanını on dakika ileri alırken yakalayınca beyninden vurulmuştu. Mel'un uşak, şişko parmaklarının bir dokunuşile, yarım gündeliğe çalışanların sayısını yüzlere çıkarmak istiyordu.

Efendisinin geliri uğruna köpekleşen bu herifi ayaklarının altında ezmemek için, kendini güç tutmuştu Osman...

Halicin iki tarafı da, baştan başa ve küçük büyük fabrikalarla doludur. Basık, karanlık binalardan, kulakları sağır eden bir motör ve çark gürültüsü yükselir. Tozlu camlarına gözlerinizi uydurunuz: Hepsinde de benizleri sarı erkekler, başörtülerini çenelerinden düğümlemiş göğüsleri çökük kadınlar, cılız çocuklar göreceksiniz. Bu taş kovukların pis, rutubetli havası içinde hepsi de boğula boğula öksürürler. Fakat, ne siz, ne de bir başkası, demir çarkların, makinelerin homurtusu arasında, ciğerleri koparılırcasına sarsılan göğüslerin çığlığını duymazsınız.

Osman, gökyüzüne uzanan fabrika bacalarına bakarken, kadife koltuğuna sırtüstü yaslanıp çubuğunu tüttüren patronunu hatırladı. Buram buram kurum kusan isli bacalar, içinde cenaze yakılan bir fırın kadar ona korku verirdi.

Binlerce kadavra insanın bu muazzam fırınların içinde diri diri yakıldığını sanırdı. Ve muhayyilesi, bu fırın ağızlarında, ablak suratları korkunç kızıllıklarla yanıp tutuşan fabrikatörlere –ceset yığınları karşısında vahşi bir zevkle yemek yiyen Romalı obur İmparator Vitelliyüs'ün iştihasile– şaraplarını içirirdi.

Sağdaki basık kilisenin önünden geçerken, her zamanki gibi içeri baktı: Siyah cübbeli bir papas, yapayalnız, sıra sıra dizili mumların titrek ışığında İncil okuyor.

Fabrikalar arasına sıkışmış bu kiliseye tapınmak için giden bir kul yoktu. Ve, mumları yakan... mumları söndüren... İncil okuyan... dua eden...

hep, bir tek papastı. Hep o, ayni papas...

II

Osman, Zonguldakta bir nüfus memurunun oğluydu. Anası, o küçük yaştayken ölmüştü. Nur yüzlü bir kadındı bu... Mahalle mektebinin, köşelerine teneşirler ve tabutlar istif edilen avlusunda birdirbir oynıyamadığı, tılsımlı ayazmayı taşa tutan mahalle çocuklarının arasına katılamadığı kışın yağmurlu cumalarında, tepeleme dolu mangalın karşısında ana oğul otururlardı. Yaşlı kadın, burnunun üzerine düşürdüğü gözlüğile yün örerken, bazı, geçmiş günleri anlatırdı. Onun, Osmana sık sık tekrarladığı, büyük babasının ölümüydü:

Yağmurlu, kapanık bir bayram sabahıymış. En büyüğü on bir yaşında üç kardeş, başuçlarında bayramlık elbiseleri, koyunlarında bayramlık fotinleri, yarı uykuda yarı uyanık geçen bir arife gecesinden sonra, yataklarından sevinçle fırlamışlar. Üçü de, kapanık, yağmurlu sabah kadar mahmur bir sesle fısıldaşıyorlarmış:

Sabah hayır bizim olllsuunn

Annem babam cennetlik olllsuunnn

Biraz sonra, bayram namazına kaldırmak için usulca girdikleri yatak odasında babalarını ölü bulmuşlar... Evin büyüklerinden biri, galiba küçük dayı, herkesin kısık hıçkırıklarla cenaze hazırlığı gördüğü evden uzaklaştırmak için, onları bayram yerine götürmüş, atlı karıncalara salıncaklara bindirmiş...

Osman, iyi yürekli komşu kadınlarının elinde büyümüştü. Dokuz yaşındaydı o zamanlar... Bitişiklerindeki tapucunun kızını hiç unutmamıştı. Bu, dolgun kalçalı, dolgun göğüslü, ateşli bir duldu. Evde yapayalnız kaldıkları günler Osmanı karşısına alır, açık saçık şeyler söyler, çok defa düğün gecesini anlatırdı. Bu “gece”, ateşli tazenin içinde acı bir düğüm olarak kalmıştı. On dokuz yaşına yeni basan kocası, toyun biriymiş. Günlerce sonra, komşu delikanlıların tariflerile, güç belâ meramına eren cılız, toy genç, onu tatmin etmekten o kadar uzakmış ki!

Babası, sabahın karanlığında uyanırdı. Mangalı ateşlerdi. Kahvaltı hazırlar, çay kaynatırdı. Onu giydirir, kuşatırdı. Sonra elinden tutarak mektebine götürür, oradan dairesine geçerdi. Kimsesiz, yaşlı bir kadın çamaşırlarını yıkar, yemeklerini pişirirdi. Küçük evin işlerine bakardı; ortalığı siler, süpürürdü.

Osman, on yedisine bastığı gün, şiddetli bir soğuk algınlığından yatağa düşen babası, birdenbire ölüverdi.

Nüfus memurunun, İstanbulda, uzaktan bir hısımı vardı. Birkaç tanıdık, küçük evin pılısını satıp savarak, Osmanı vapura bindirdiler; bu zengin hısımın yanına yolladılar.

Tanınmış bir sosyetede direktör olan zengin hısımın kazancı çoktu. (...) palasın geniş bölüklerinden birini tutmuştu. Altı yıldır orada oturuyorlardı. Delikanlının genç bir karısı, dört yaşında bir çocuğu, anası, babaannesi, bir kız kardeşi vardı.

Hizmetçi kız, küçük Mediha için Almanyadan getirilmiş şüvester, Avusturyadan tutulmuş aşçı kadınla, palasın on iki odalı bölüğüne güçlükle sığışabiliyordular.

Fakir bir ailenin çocuğuydu Nüzhet delikanlı... Uzun boylu tahsil de görmüş değildi. Amma iş hayatında şaşılacak şansı vardı. Çabuk sivrilmişti.

Lângadaki üç odalı külüstür evden (....) palasa taşınınca en çok şımaran, "n'oldum delisi!" olan, geçkin kız kardeşiydi. Muzaffer abla otuz beşlik bir kadındı. Kocasından ayrıldıktan sonra bir daha evlenmemişti. Çirkin mi çirkindi. Kapı kadar boyu, katmerleşmiş gerdanı, seyrek saçlarının örtemediği pirhu kulakları, bastıkça löpür löpür oynıyan kocaman karnile o, bir dev anasından da korkunçtu. Düşününüz: Bir oturuşta bir okka ekmek, bir okka pirzola, ve... evet, tam iki okka üzüm yiyen bir kadın!

Saftı da... Bazan kocasile sevişişlerini anarken:

— Birbirimize tapınırdık!

Diyordu. Fakat bir gün, bu karşılıklı tapınış sona ermiş ve dehşetli bir döğüşten sonra, putlar gene karşılıklı kırılmıştı.

Kendi kadar çirkin huyları da vardı: Her gelen misafire, elbiselerini, iskarpinlerini, çoraplarını, varını yoğunu gösterir, bir mağaza tezgâhtarı ustalığile, kaça mal olduklarını, hangi işçilerin ellerinden çıktığını uzun uzun anlatırdı. O, ne anasına, ne babaannesine, ne de Nüzhete benziyordu. O, bambaşka bir insandı.

Nüzhetin ellisine varmış anası, konak terbiyesi görmüş, dini imanı bütün, an'anelerine bağlı bir kadındı.

Babaanne doksanlıktı. Suratı, sürülmüş bir tarla kadar girintili çıkıntılıydı. Çipil gözleri durmadan akıyor, güç görüyordu. Boğazına düşkündü o... Bir tek derdi, kursağıydı. Kendini bilmez derecede yemek yerdi. Sonra da, üfürülen porsuk karnile baygınlıklar geçirirdi. Uzun

böğürtülerle kıvranır, meyva tozları, karbonatlar içer, dakikalarca geğirerek açılmağa uğraşırdı.

Nüzhetle Memduha sevişerek evlenmişlerdi. Memduha on dokuz yaşında esmer, çıtır pıtır bir kızdı. Koltuğunda mektep çantası, sırtında beyaz yakalı kara mektep göğüslüğile, kıvırcık saçlarının buklelerini omuzlarında dalgalandırarak, seke seke yürüyerek, (....) palasın önünden geçerdi; Nişantaşındaki bir Fransız lisesine giderdi. Nüzhet onu bir gün balkondan görmüştü; beğenmiş ve arkasına düşmüştü. Zengin bir paşanın kızıydı. Para ve asalet delisi Nüzhet için biçilmiş kaftandı.

Memduhaya güzel denemezdi. Kendisi de bunu bilirdi ve erkekleri çileden çıkaran seksapelinden bahsederdi...

İş hayatındaki göz kamaştırıcı şanslılığına karşılık, evlilikte berbat bir talihsizliğe uğramıştı. Nüzhet delikanlı.

Memduha öyle pis bir kadındı ki! Banyoya pek seyrek girerdi. İç çamaşırları, çok kere, rengini değiştirirdi. Ve, çamaşırcı kadının tırnakları, şık dantelli donların, kombinezonların lekelerini çitilerken tersine dönerdi, kanardı.

Yattıkları yatak, bir köpek yuvası kadar dağınık, pis kokuluydu. Yüz liraya alınan şık bir örtü, bu iğrençliği yabancı gözden saklardı.

Memduhanın, bazı toplantılarda, kocasının aşırı pisliğinden sızlanışını duysaydınız, şaşardınız. Zavallı Nüzhet delikanlı, meğer aylarca vücudüne sabun sürmiyen bir adammış! Sırtındaki çamaşırlarını, kurtlanır bir hal almadan çıkarmazmış!

Memduha, beş yıl içinde üç beş te maceraya kapıldı: Genç bir deniz zabitile konuştu; bir mühendisle korte yaptı; gazetecilerden birini sevdi; ayni apartmanda oturan bir talebeyle oynaştı. Ve, işte o zaman, para hırsına kendini kapıp koyvermiş olan Nüzhet delikanlının tahammülü taştı:

— Artık midemi bulandırıyorsun, Memduha!

Dedi. Karısının bir mektep talebesine kadar alçalışına katlanamamıştı.

Gelini (Arsen Lüpen), (Şarlok Holmes) okumak, dedikodu yapmak, fingirdeşmekle; kızı sakallarını ağdalamakla; doksanlık babaanne kursağını doldurmakla uğraşırken, Nüzhetin annesi de Avusturyalı aşçile bozmuştu. Oğlunun ve gelininin zorile tâ Viyanalardan getirtilen bu kadının, her yemeğe şeker atışı olmasa, belki pişirdiği şeyler lezzetli olacaktı. Münire hanım zengin Türklerin gâvur illerinden aşçı getirmelerini bir türlü içine sığdıramıyordu. Gerçi Avusturyalı aşçıların temizliği dillerde dolaşıyordu. Fakat bu, ne de olsa, hıristiyandı. İslâm dininin temizliğinden anlamazdı.

Viyanalı kadın, ileri titizliğile, ilk önceleri Münire hanımı şaşırttı: Mutfak sabah akşam havalandırılıyor, sabunlu sularla ovuluyordu. Hizmetçi kız, saçını başını taradıktan, tuvaletini yaptıktan sonra mutfağa girebiliyordu.

Münire hanımın şaşkınlığı uzun sürmedi: Bir gece, yatak odasına çekilirken, koridorda aşçıya rastladı. Elinde kalaylı bir yemek tenceresi vardı. Bu kadın, gece vakti tencereyi yatak odasına niçin götürüyordu? Bir mâna veremedi; sordu. Viyanalı kadın, soğukkanlılıkla, yüz numaranın uzaklığını, geceleri odasında böyle bir tencere bulundurduğunu anlatınca tepesi attı. O, kısık bir çığlık kopararak elini ağzına götürürken, Avusturyalı kadın da şaşıyor ve çetrefil türkçesile:

— İçtim su, çıktım su, madam!?

Diyordu.

Osman, bu zengin hısımların yanında yedi ay kaldı. Mektep dışında, evde geçirdiği saatler yarı uşak vaziyetinde idi. Büyük hanımefendiden, Muzaffer abladan başka, kimseden yüz görmüyordu. Şüvester, Viyanalı kadın, hattâ hizmetçi kız bile onu adam yerine koymuyordu. Büyük hanımefendi iyi yürekli bir kadındı. Osman, Muzaffer ablanın sevgisinden ürküyordu. Bu bed kadın ona pek de iyi gözle bakmıyordu.

Mektebin tatil günlerinde, küçüğü eğlendirmek vazifesi ona verilirdi. Osman, yere yatıp dört ayaklı olur, zengin hısımının piçini, bir at gibi sırtında taşırdı. Hoplatıp sıçratırdı. Zengin hısımının yumurcağı, gem diye ağzına vurduğu ipi kasarak dudaklarını acıtır, diş etlerini kanatırdı. Ayaklarile boş böğrünü tekmeler, kalçalarını kırbaçlardı. Çok defa bu, ev halkına neş’eli birkaç saat geçirtmeğe vesile olurdu; küçük hanımefendi kasıklarını tutarak katılırdı. Viyanalı kadın şişman karnını löpür löpür oynatırdı. Alman şüvester kendi dilile acayip sesler çıkararak fıkırdardı.

Bazan iyi yürekli büyük hanımefendi imdadına yetişir, bu kötü oyuna son verirdi.

Geceleri, yarısına kadar odun depo edilen sandık odasındaki ince şiltesine uzanınca, Osmanın ilk işi ağlamak olurdu. Başını yastığa gömerek, kısık iç çekişlerile, uzun uzun hıçkırırdı. Bu yaşayışa katlanamazdı o... Fakat, mektebi bırakmaktan, bütün ömrünce uşak kalmaktan korkardı.

Günün birinde tuhaf bir şey oldu: Muzaffer abla, Osmanla oynaşmak istedi. Genç çocuk, dürüst bir insandı.

Kendi kadar huyu da bed olan kadın, iftirayı yapıştırmakta gecikmedi. Nüzhet delikanlı:

— Gözüm görmesin!

Dedi. O akşam mektepten dönen Osmanı kapıdan çevirdiler. Bavulunu eline verdiler.

Zonguldağa döndü gene... Mektebe paydos! Son sınıfına kadar yükseldiği idadiyi içi paralana paralana bıraktı: Artık, hayatını kendi kazanacaktı! Birkaç tanıdık araya girdi. Onu maden ocaklarından birine işçi yazdırdılar. Beş yıl böyle geçti. Asker oldu; üç sene askerliğini yaptı ve gene işine döndü. Sekiz sene sonra İstanbula yerleşti.

Halicin bu en büyük dokuma fabrikasında çalışıyor dört yıldır...

III

Osman, Balatla Fener arasında, caddeye dikine inen yokuşlu bir sokakta oturuyor... Burası enteresan bir sokaktır. Sıra evler, yanyana üç adamı geçirtmeyecek kadar içiçe sokulmuştur. Sanırsınız ki, güneşi birbirlerinden kıskanırlar. Bozuk kaldırımlar yazın en kızgın günlerinde bile ıslaktır. Ve... bulaşık sularile vıcıklaşan kaldırımlarda, çamurdan kulübeler yaparak eğlenen cılız çocuklar görürsünüz. Cılız işçi çocukları. En küçüğü üç, en büyüğü sekiz yaşından fazla değildir. Fabrikalara yakın ve ev kiraları da yüksek olmıyan bu işçi sokağında gündüzleri, kuyruğu güdük kedilerden ve işçi çocuklarından başka canlı olarak kimseye rastlıyamazsınız. İhtiyarlar, hastalar döşeklerindedir. Büyükler, sabah karanlığında fabrikanın yolunu tutmuşlardır. Küçükler, işte böyle, ana baba gözünden uzak, çamurlu kaldırımlarda yuvarlanır, cumbalı, cumbasız pencerelerden bacaklarını sallandırırlar.

Sokağın enteresan sakinleri de vardır: Köşenin en başındaki yağlıboyası yer yer çatlamış balkonlu evde yaşlı bir mütekaitle genç karısı oturur. Tuhaf insanlardır: Kır bıyıklı pinpon, dolgun "üç aylık"larını kerhanelerde yer, bitirir. Kamburu çıkık ihtiyar, abanozun orospularına kalçalarını –kan çıkıncaya kadar– kırbaçlatmaktan zevk alırmış. Genç kadın "sevici"dir. Fabrikadan dönen güzel işçi kızları, onu yoklamadan evlerine giremezler.

Balkonlu evin bitişiğinde otuz beşlik, inmeli bir kadın vardır: Bundan on yıl önce, bir kimyagerin lâboratuvarında hizmetçiydi. Genç, yakışıklı kimyagerin keyfine oyuncak oldu. Karnı burnunda sokaklara atıldı. Bir hastane köşesinde doğurduğu çocuğunu besliyemedi. Yardım dilenmek için baş vurduğu lâboratuvardan da hakaretle kovuldu.

Bir gün, Kadıköy vapurunda, bir yüzkarası gibi kucağında taşıdığı piçini sulara gömdü. Yakaladılar, mahkemeye verdiler. Uğradığı felâketi dinlemediler bile... Beş yıl ağır hapse attılar. Genç yaşında inmeli oldu. Sarsak vücudile şimdi bir sığıntıdır. Fakir –fakat iyi yürekli– bir işçi ailesinin sırtından geçiniyor. Yakışıklı kimyager, bugünün en meşhur adamıdır. Milyonlarla oynuyor. Namus ve faziletin sembolüdür!

Hamamcıların şaşı Hanife hanım, ömür bir kadındır. Kırk beşlik sağlam vardır o... Daha düne kadar, dünya evine girmemiş ihtiyar bir kızdı... Geçenlerde, hükûmet matbaasında nakkaşlık eden orta yaşlı bir adam evlenmek için komşulardan birini araya koyunca, herkesin uslu, akıllı bildiği ihtiyar kız, çarşafını sırtına geçirdi. Para çıkınını uçkuruna bağladı, yel yepelek Cağaloğluna çıktı. İyiliği ağızdan ağıza dolaşan kadın doktorun kapısını çaldı. Sıkıla büzüle, kısmeti çıktığını anlattı. İçeri kaçmış şaşı gözlerden sel gibi yaşlar akıtarak derdini döktü: Herkesin kız oğlan kız bildiği Hanife kadının başından senelerce evvel bir kaza geçmişti. Kocasızdı; erkeksizlik onu çıldırtıyordu. Bir gün, evde kimseciklerin olmadığı bir gün, saka su getirmişti. Burma bıyıklı, iri bir adam. Haydi artık anlayıverin canım!

İyiliği ağızdan ağıza dolaşan kadın doktor onu boş çevirmedi. Küçük bir terzilik yaptı. Dikişler falan filân... Ve, herkesin kız oğlan kız bildiği kocakarı, gerçekten kız oğlan kız, güle oynıya evine döndü.

Ayna fabrikasında çalışan şu bodur evin güzel kızı, her işçi kadın gibi, bir yarı orospudur... Parayla fuhuş, Asyanın bilmem neresinde, önce bir dinî merasim şeklinde başlamış. Kadınlar, aşk ilâhesinin mâbedinde erkeklerle sevişir ve aldıkları parayı mâbedin hazinesine bırakırlarmış. İlk zamanların sosyal telâkkileri, fuhuşu her kadın için bir vazife sayarmış... Bugünün kapitalist telâkkisi de, kadının, elinin emeğine etinin gelirini katmasını bir vazife sayıyordu. Aç köpekler gibi bir kıyıda gebermemek için, orospuluk etmek lâzımdı. Kadın, yaşamak kaygısile vücudünü satarken, patron, onun kıstığı gündeliklerini kazanç hanesine geçiriyordu. Ve, dün mâbedin hazinesi uğrunda kendini veren kadın, bugün patronun kasasını doldurmak için kaltaklaşıyordu.

Osman, kapının ipini çekti, içeri girdi. Bir kadın sesi:

— Kim o?

Diye sordu.

— Benim, ben...

Yıkık, trabzansız basamakları çıktı. Oda kapısı kilime sürtünerek aralandı. Güzel bir kadın Osmanı karşıladı.

Ensiz kerevete uzanır gibi çöktü. Genç kadın, kambur döşemeye serdiği eski, yamalı örtünün üzerine bağdaştı. Elindeki çorabın yarım bıraktığı söküğünü örmeğe uğraştı.

Orta yerde, kapalı bir saç mangal üzerinde, günlerdenberi soğuya kaynıya suyu kurumuş bir sahan nohutlu fıkırdıyordu.

Yıldızın babası bir hariciye memuruydu; ve o, Almanyanın ufak bir şehrinde dünyaya gelmişti. Anası ve babası, Büyük harp sona erip te memlekete dönerken, bir tren çarpışması neticesinde, ölmüşlerdi. Yıldızı bu büyük kazadan sapasağlam kurtaran, inanılmaz bir tesadüftü. Daha yaşını bulmamıştı bile... Bunu, sonra öğrendi. Nurten doğduktan sonra... Amcasının evinde, ona hiç de bir üvey evlât muamelesi göstermediler.

Yıldız, Erenköy kız sultanisini bitirmişti. Bir gün –izzeti nefsine dokunulan bir gün– amcasının evinden kaçtı. On altı yaşındaydı. Bir avukat bürosunda küçük bir sekreterlikle hayata atıldı. Çoluk çocuk, ev, bark sahibi avukat, torunu yerindeki kıza tutuldu. Bu tutkunlukta oldukça tuhaftı: Avukat, Yıldızın ayaklarına âşıktı!.. Ona beraber yaşamayı teklif etti. Beyoğlunun istediği muhitinde, istediği apartmanda yer tutacaktı. İhtiyar, porsumuş vücudile taptaze kızın keyfini yerine getiremiyeceğini de biliyor, cömert davranıyordu: Yıldız, gönlünün çektiği delikanlı ile oynaşabilecekti!

Hayat iğrençti. Yıldız, hayata atılışının daha ilk günlerinde yaşamaktan tiksindi; insanlardan korktu.

Avukatın bürosundan çabuk kaçtı. Bir dokuma fabrikasına –günlerce süren iş aramadan sonra, bin bir güçlükle– amele yazıldı. Osmanla geçen yıl tanıştılar. Ayni fabrikanın biri yıkama, biri cımbız dairesinde çalışan bu iki işçi, aradaki yaş farkına rağmen, bir gün hayatlarını birleştirdiler.

Rastgele önüne çıkan bu geçkin adamla evlenişinde, Yıldız için, tek sebep vardı: İçtimaî hayatta başıboş bir kadın görünmemek ve kendine candan bir dost edinmek...

Gençliğini bekâr geçiren Osman, kerhaneye gitmez, orospu nedir bilmezdi. Yıldız, onun erkeklik isteklerini yerine getiren bir dişi olmaktan çok, söküklerini yamayan, çamaşırlarını yıkayan, yemeğini pişiren, dertlerine ortak bir arkadaştı.

Karısını işe yollamamıştı. Fabrikaların ne olduğunu biliyordu. Yıldız da, evinin kadını olmak isteğindeydi. Ufak kazançlariyle kıt kanaat geçinmeyi üstün tuttular.

— Hist, Osman...

Kerevette kımıldandı:

— Söyle şekerim...

— Yemek yemiyecek misin?

— Uyku gözlerimden akıyor... Yemeği bile görecek halim yok... Amma açlıktan da karnım ötüyor...

Yanına yaklaşan karısını göğsüne çekti. Alçak kerevette bir zaman seviştiler. Sonra, genç kadın, yorgun kocasına sigara sararken havadisler verdi:

— İsmaili tanıyorsun ya?

— Evet; ne olmuş?

— İki ay evvel işinden çıkarmışlardı... Ne zamandır varını yoğunu içkiye veriyormuş. Çocuklarının ayaklarındaki potinleri bile satmış. Dün meyhanede kumar oynarken yakalamışlar, karakol karakol sürünüyormuş...

Osman, işçi İsmaili tanıyordu. Mert, namuslu bir adamdı. Onun ahlâkını bozan işsizlikti; sefaletti, fukaralıktı.

Bakır sini başında karşılıklı yemek yerlerken, güzel kadın, kocasına müjdeledi:

— Osman... iki aylık gebeyim!

Çatalı elinden düştü. Yorgun gözleri sevinçten büyüdü. Ağzı kulaklarına vardı:

— Şaka ediyorsun, Yıldız...

— Vallahi şaka değil...

— İnanmam...

— Ölünü öpeyim yalanım varsa... Dün gece komşularda bir ebeyle tanıştım... Zaten ben de şüphe ediyordum hanidir...

İkisi de gülüyor, seviniyordu. Yemeklerini yemeğe devam ettiler. Dakikalar geçtikçe, gülüşleri mor dudaklarında düğümlendi, ikisi de düşünüyordu şimdi...

Yıldız, hem seviniyor, hem kederleniyordu. İyi kötü kendilerine ancak bakabiliyor, karınlarını güçlükle doyurabiliyordular. Çocuk, evin küçük kazancına bir büyük ortaktı. Yeni doğan çocuğa nohut, fasulye yediremezlerdi. Onu çıplak gezdiremezlerdi. Yıldızı, doğururken çekeceği acıdan çok, doğum masrafı ürkütüyordu.

Osmanın da düşünceleri kötüydü. Bakamadıktan, büyütemedikten, okutup adam edemedikten sonra çocuk yapmak neye yarardı?

İşçi çocuğu ana kucağından, baba gözünden uzak büyümeğe mahkûmdu. Bunun çok kötü misalleri gözlerinin önündeydi:

Bitişiklerinde oturan işçi Cemalin sekiz yaşındaki kızına –anası, babası işe gidip onu yapayalnız bıraktıkları bir gün– bir büyük serseri belsoğukluğu aşılamıştı.

Bir başka işçinin, fabrikaya giderken kaldırımda kör talihe emanet ettiği erkek çocuğunu, sokaktan geçen bir rezil satıcı kandırmış, kirletmişti.

Daha sekiz yaşındayken kanına belsoğukluğu aşılanan kız, yarın kaşarlanmış bir fahişe olacaktı. Irzına geçilen beş yaşındaki küçük, yarın Beyoğlunun kötü evlerinde dolaşacak; köşe başlarında, soymak için adam kollayacaktı.

Çocuğu düşürmek... bu, dilinin ucuna kadar geliyor, söylemekten utanıyordu.

İşçi için çocuk yapmak; sefaleti arttırmak, cemiyete muzır bir insan katmak demekti.

Osman, soyunup dökündü. Alçak kerevetin üzerindeki ince şilteye uzandı; uyudu.

Akşam yemeğini karı koca karşılıklı konuşarak yediler ve soluk soluğa fabrikanın yolunu tuttu Osman...

IV

Yıldız, korkak bir kadın değildi. Hurafelere inanmıyacak kadar da okumuştu. Fakat... ne olursa olsun, gece olup ta yapayalnız kalınca, içine ürpermeler doluyordu. Sanki, fitili kısık gaz lâmbasının büyülttüğü gölgeler arasında uçar gibi dolaşan beyaz hayaller, evin girinti, çıkıntılarında kesik kafalar oynaşıyordu.

İstanbulun her semti gibi (...) mahallesi de bir mezarlık üzerine kurulmuş. Onların oturduğu bu karanlık, bu izbe ev, Kesikbaş diye anılan bir evliyanın kabri üzerine çatılmış. Kesikbaş Dede pek netameliymiş. Biraz kızdırılsa gürültüler koparırmış. Evin bundan önceki kiracıları cümbüşü sever insanlarmış. Her gece gramofon çalar, dans ederlermiş. “Hazret”i kızdırmışlar sonunda... Ve; Kesikbaş Dede, öyle bir köpürmüş ki!.. Bir gece, gözleri fincan gibi açılmış kesik, kocaman bir kafanın, büyük gürültülerle merdivenlerde sektiğini gören kiracılar, apar topar kaçmışlar. İçlerindeki yaşlı kadının korkudan tutulan dili, hâlâ çözülmemiş.

Mahallede tekinsiz sayılan eski evi kiraladıkları gün, bir komşu kadın yanlarına yaklaşmıştı. Tuttukları evde “yatır” bulunduğunu korkarak anlatmıştı. “Hazret”i kızdıracak sebepleri bir bir dökerek, hoş tutmalarını, karanlık bodrumda hiç değilse geceleri ufak bir gaz lâmbası yakmalarını sâlık vermişti.

Bir yıldır bu evdeydiler. Yıldız bazı geceler kapıların açılıp kapandığını; sofada, merdivenlerde hafif pıtırtılarla dolaşıldığını duyar gibi olurdu. Yorganına gömülür, ter içinde bulanırdı; işittiklerinin bir vehim olduğuna kendini inandırmak için uğraşırdı.

Kocakarının dediğini yerine getirmeğe, bodrumda “yatır” için gaz lâmbası yakmağa imkân mı vardı? Kendilerini bile aydınlatamıyorlardı ki!

Gene komşulardan bir yaşlı kadın tanıyordu. Mahallenin Ümmü teyze diye çağırdığı bu kadını Yıldız çok severdi. Ümmü teyzenin, evliyaların dirilerle uğraşacağına bir türlü aklı yatmazdı: “Mübarrek”lerin başka işi gücü mü yoktu?!

Bir gece, Yıldızla karşı karşıya konuşurlarken, tavanda gürültüler olmuştu. Saç mangala apışıp, kara kuru, kınalı parmaklarile sigara sarmağa uğraşan Ümmü teyze, oturduğu yerde sinmişti. Yumuşak, tatlı bir sesle, garip jestlerle konuşmuştu:

— Gelin hanıımmm... Kadınsın sen... hanımsın sen!..

Ümmü Teyzeye göre, gürültüleri yapan evliya mevliya değildi. “Gelin hanım”dı. Gelin hanım... kol uzunluğunda, sapsarı renkte, minnacık gözlerile insanın yüzüne feldir feldir bakan sevimli bir hayvanmış o... Kızdırmamak, gazabına uğramamak için üzerine toz kondurulmazmış. Hele bir kız; hele bir bağır!.. “Gelin hanım” öyle bir hıncını alırmış ki!

“Gelin hanım, kendine küfreden bir çiftlik sahibinin atlarını zehirlemiş; tavuklarının beyinlerini delip kanlarını emmiş!..

Gece yapayalnızken geçirdiği korkuları bir kere bile Osmana açmamıştı; utanıyordu.

Yıldız, bir iki kap bulaşığı karanlık mutfakta yıkayıp çalkaladıktan sonra, oturma odasına geçti. Saç mangalın bir iki ellemeyle diriltti̇ği ateşine bir tencere vurdu. (Pırasa pişirecekti.) İçine zeytinyağı döktü. Soğan sararttı. (Bu kokuya güç dayanabiliyordu.)

Kapı.

Ve, ince bir ses –komşu kızının sesi–

— Yıldız teyze, huu... Yıldız teyze...

— Kim o?

Diye uzandı.

— Yıldız teyze. Seni biri arıyor... Azıcık kapıya gel...

Sokakta, uzun boylu kara kasketli bir erkeğin yanında duran kadın, karanlık pencerede Yıldızı seçmeğe uğraşıyordu. Bu “biri”ni merak etti. Terliklerini ayaklarına geçirdi. Aşağıya koştu ve... kapıyı açar açmaz hayretle geriledi:

Amcasının kızı... Nurten karşısındaydı. Sarılıştılar. Yıldız, amcasının elinden kaçalı iki yıl oluyordu. O gündenberi, Nurtenle ilk defa karşılaşıyorlardı. Nurten, o zamanki gibi süslü ve boyalıydı. Biraz daha gelişmiş, güzelleşmişti.

— Aklından bile geçirmezdin, değil mi Yıldız?

Diye gülüyor, omuzlarını sıkıyordu.

Onu yukarı çıkardı. Gaz lâmbasını yakıp duvardaki çiviye astıktan sonra, hafifçe ıslanmış mantosunu sırtından aldı. Hımmm... siyah benekli manto, en az beş yüz liralık bir manto. Nurten işi büyültmüş olacaktı.

— Seni nasıl buldum, Yıldız, biliyormusun?

— ....

— Nafile düşünme Yıldız... Kırk gün düşünsen bulamazsın...

Şoförü, bu mahallede oturuyormuş. Delikanlı, bir konuşma sırasında, mahalledeki genç ve güzel bir kadından bahsetmiş. Nurten, garip bir hisle, kurcalamış. Şoförün hayranlıkla bahsettiği bu güzel kadının Yıldız olduğunu anlamakta gecikmemiş. Hazırlatmış otosunu... kalkmış gelmiş.

Konuştular. Ve Yıldız, öğrendi ki, amcasının kızı Nurten, Galatasarayda büyük apartmanlardan birinde oturuyor; yol müteahhitliği yapan zengin bir mühendisin metresidir.

Yıllarca yaşadığı amcasının evinde Yıldızın bozulmayışı şaşılacak bir şeydi. Bomontideki bahçeli, mavi pancurlu beyaz köşkün ziyaretçileri çoktu. Ve, bunların ekserisi yarım okumuş salon züppeleriydi. (Bu arada, Keraminin ahbapları olan yaşını, başını almış politika kurtları, diplomat mütekaitleri, büyük memurlar da görülmez değildi.)

Genç kızlık çağına erdiği gün –daha on dördünde– Yıldız, aralarında büyük memurların, politika kurtlarının da bulunduğu hayran bir topluluğun etrafını çevirdiğini gördü. Fakat, anasının iyi huylarına tevarüs eden genç kız, ağır başlılığile çok çabuk kendini saydırmasını bildi. Zaten, gece yatısı olduğu için, haftanın beş günü mektepte geçiyordu. Bir sene sonra Nurten ayni çağa erişince, köşkün ziyaretçileri, ailenin serbest ve şımarık öz kızile alâkalanmayı –ihtimal daha kolay buldukları için– tercih ettiler.

Otuz beşini aşkın yenge, yirmisine henüz basmış delikanlılarla flört yapmağa bayılırdı. Çok serbest, biraz da anormalleşmiş bir kadındı. Boyu bosu yerindeydi. Ona hâlâ güzel ve cana yakın denilebilirdi. Bazı günler kokainle baygınlaşırdı. Büyük kadife koltuğun üzerine yarı uzanır, etrafını saran kaldırım züppelerine, salon kızlarına hayatını anlatırdı.

Sabiha yenge sofu, dindar bir ailenin kızıydı. Üsküdarda büyük bir konakta otururlardı. Gençti; kanı kaynıyordu. O da, her kız gibi “koca” için çırpınıyordu. Çok sıkı bir baskı altındaydı. Mutaasıp babasının öfkesi insanı zangır zangır titretirdi.

Yakından tanıdığı erkekler –dayıları, amcaları, uzak akrabaları– hep yaşını başını almış, kocamış insanlardı. Sabiha, delikanlıları, ancak konaklarının önünden geçerken pancurların arkasından, kalın istorların arasından görebilirdi. Ve... içi gıcıklanırdı.

Büyük harbin sonu, dünyayı sosyal bir bozguna uğratmıştı: Harbin dul bıraktığı kadınlar; babasız, kardeşsiz kızlar; yaşayabilmek için Beyoğlunun dansinglerinde, barlarında, erkeklerle kucak kucağa hora tepiyorlar; gizli, açık kerhanelerin pis kokulu yataklarında etlerini satıyorlardı.

Geçim zordu. Fuhuş boldu. Geçimin zorluğundan ürken delikanlı, evlenmeyi aklından bile geçirmiyor, cinsî münasebet ihtiyacını fuhuşta tatmin ediyordu.

(Gerçi Sabihaya bir iki kısmet çıkmamış değildi. Fakat, kısa süren bir sorup soruşturma, bu evlenme isteklerinin foyasını pek çabuk ortaya vurmuştu: Sabihayı almak istiyenlerden biri, ihtilâs yapan bir büyük memurdu. Sabihadan gelecek servetle açığını kapatmayı, hapisten kurtulmayı düşünüyordu. İkincisi top atmak üzere olan bir tüccardı. İflâstan sıyrılmayı kuruyordu. Üçüncüsü bir baltaya sap olmamış serseriydi. İç güveysi girmeyi, yan gelip oturmayı tasarlamıştı.)

Harbin, an’anevi zenginliğini yıkamadığı aristokrat aile kızları –bu arada Sabiha– beyhude yere kısmet bekliyor, kocasızlıktan sinir nöbetleri geçiriyor, yataklara düşüyordu. Bunların içinde kendilerini öldürenler, tımarhaneyi boylayanlar oldu.

Sabiha, kendini vurmadı; aklını oynatmadı. Aristokrat ailelerin pek çok kızları gibi babası ölüp de baskından kurtulunca, kendini sokağa ve ilk rastladığı delikanlının kucağına attı.

Bir müddet sonra, Osmanlı diplomasisinde ehemmiyetli yeri olan Kerami ile karşılaştı; evlendi. Kerami, kendini yıpratmış, yaşça da ilerlemiş

bir adamdı. Erkeklik kudretini çoktan kaybetmişti. Sabiha, evinden dışarıda, dilediği gibi kendini tatmin ediyor ve Kerami buna göz yumuyordu.

Sabiha, bir de kız doğurdu. Adını Nurten koydular. Nurten, Keramiye:

— Baba!

Diyordu. Herkes öyle biliyordu. Kütükte de böyle yazılıydı:

NURTEN, KERAMİNİN KIZIDIR!

Kerami, bazı –kendinin olmadığını bile bile– Nurteni sevip okşarken, Sabiha bir kenarda düşüncelere dalardı; kafasında adları birbirine çengellenen düzineye yakın erkekten hangi birinin bu güzel kızın babası olduğunda tereddüde düşerdi.

Mavi pancurlu köşkün mavi salonundaki toplantılarda, zamanın çoğunu dedikodu alırdı; birbirlerini aldatan karı kocalardan çok bahsedilirdi.

Büyük kompozitörlerin Bethovenin, Yuhan Ştravsın, Şubertin aşkları anlatılırdı. Viktor Hugonun elli yıl süren sevgisi karikatürize edilir, Vagnerin rezilce yaşayışına imrenilirdi. Bütün ömrünce erkek değiştiren çapkın Jorj Sanı beğenirler, onun vefalı âşıkı Müsseyi aptallık kategorisinde erişilmez bir yüksekliğe çıkarırlardı.

On dördüne yeni basan ve pek erken olgunlaşan Nurten, güzelliğile anasının gençliğini hatırlatırdı: akranları gibi o da şıklık budalasıydı. Keraminin tekaütlüğü ana kızın giyim, süs masraflarının belki beşte birini karşılayamazdı. Nurten, çocuk denebilecek yaşta, çok zengin bir tüccarın da metresiydi. Haftanın bazı gecelerini, dostunun yatağında geçirirdi.

Anası da, babası da bunu biliyorlardı. Ve, pek tabiî buluyorlardı şüphesiz...

Yıldız, mangala kahve cezvesini sürdü. Nurten, bu tiksinti veren odada, bu bir tarafında soğan kavrulan, kokmuş mangalda pişirilecek kahveyi içemezdi. Suratını buruşturdu:

— Hiç yorulma, Yıldız –dedi– ben ne zamandır kahve içmiyorum.

Yıldız ısrar etmedi. Nurtenin, “zavallı” demek isteyen bir eda ile iç çekerek baş salladığını görünce, içinde bir isyan koptu.

— Ben namusumla yaşıyorum; asıl zavallı sensin.

Dememek için kendini güç tuttu. Dudaklarını ısırdı, öfkesini yendi:

— Çok mes’udum, Nurten...

Dedi.

— Yüzün öyle solmuş ki Yıldız –diye, Nurten omuz silkti. Öyle zayıflamışsın ki!.. Bilirsin seni ne kadar severim Yıldız...

Duvardaki çivide çarpılan lâmba iş çıkarıyordu. Soğan kokulu kapanık odanın havasına, kapıları kırık aptesaneden gelen asit fenik ve lâğım kokusu karışıyordu.

Yıldız, sıkılıyor, bunalıyor, misafirine güleryüz gösterememekten korkuyordu.

— Seni tekrar gördüğüme öyle sevindim ki, Yıldız!

— Ben de öyle...

— Enişteyi de tanımak isterdim... Nasıl genç mi?

— Eh...

— Güzel mi?

— Bilmem? Erkeğin güzeli çirkini aranır mı Nurten?

— Şimdi neredeyse gelir her halde...

— Hayır; o, bu saatte iş başındadır.

— Nerede çalışıyor enişte?

— Fabrikada.

— Kâtip mi?

— Değil, Nurten... Enişte fabrikada ameledir. Gece çalışıyor.

Nurten, kafasını sallıyarak dudaklarını sarkıtarak acınıyordu. Yıldız, onun bu merhametini yetersiz buluyor, öfkeleniyordu.

Nurten, biraz sonra kendisine flört yapan delikanlıları, salonuna gelip gidenleri anlattı. Bunların çoğu Bomontideki beyaz köşkün ziyaretçileri ve Sabiha yengenin, Nurtenin kurtizanlarıydı ve Yıldız’a yabancı gelmiyorlardı.

— Yıldız, biliyor musun, seninki evlenmiş!..

— ....

— Seninki canım, bilemedin mi?

— ....

— Coşkun...

— ....

— Doktor Coşkun... Evet, doktor... Hem de birinci sınıf mütehassısmış... Dur bakayım; bilmem ne mütehassısı... Söylediler amma hatırıma gelmiyor...

Yıldızın başı döndü. Coşkunu tanıyordu. Hem iyi tanıyordu. Hattâ... onu sevmişti bile. Ve... evet, evet... sevişmişlerdi. Esmer bir delikanlıydı bu... Kaşının üzerinde iri bir çıban lekesi taşıyordu. Coşkun, Mardinliydi; bir mutasarrıfın oğluydu.

Bu aşk, temassız, öpüşsüz, plâtonik bir aşktı.

Yıldız, hiçbir şey sormadı. Uzun uzun düşündü. Sonra, başka mevzulara geçtiler. Çocukluk hâtıralarından, Sabiha yengeden, amca Keramiden bahsedildi. Nurten, Yıldızın kaçışı üzerine annesinin ve babasının düştükleri telâşı, korkuyu, üzüntüyü anlattı.

— Çok fena yaptın, Yıldız –dedi– biliyorsun ki, onların ilk göz ağrıları sendin... Ben daha dünyada yokken, onlar evlât sevgisini sana vermişlerdi. Babamın o günkü kederini sana anlatamam. Yıldız; sana anlatamam!

Yıldız, bu bahsin daha fazla genişlemesini önledi:

— İki aylık gebeyim, Nurten... Bilsen ne seviniyorum!

— Sen çıldırmışsın kızım –diye, genç kadın elile ağzını kapatarak çığlık kopardı– güzelliğini mahvedeceksin, Yıldız...

— ....

— Çocuk doğuran kadınları hiç görmedin mutlak... Hepsinin de gevşek karınları porsumuştur; memeleri sarkmıştır; suratları çirkinleşmiştir.

Yıldız, şaşırmıştı... Ne söyliyeceğini bilemiyordu; susuyordu.

— Eğer çocuk doğurmakla kocana yaranacağını sanıyorsan, aptallık ediyorsun...

— ....

— “Çocuk, karı kocayı birbirine bağlayan en kuvvetli bağdır!” derler ama, işit de inanma...

— ....

— Doğuran kadınların yüzde sekseni kocalarını ellerinden kaçırmışlardır, Yıldız...

Cevap vermiyordu. Karşı evin perdesiz penceresine gerili yatak çarşafında komşularının büyüyüp küçülen, ileri geri oynıyan gölgelerine bakıyordu; düşünüyordu: Güzelliği mahvolacakmış. Yorgun kocasının ömrü uykuda ve işde geçiyordu. Birbirlerini adamakıllı göremiyorlardı bile... Kimin için güzel kalacaktı?

Nurteni sevmez değildi. Bu iyi bir kızdı. Onu hayatın eğri yollarına çıkaran anasıydı. Eğri yol... Fakat, sırtındaki beş yüz liralık siyah benekli mantoya bakılırsa, bu eğri yol, yolların en düzüydü; bolluğa ve saadete giden en kestirme yoldu.

— Biz, unumuzu eledik, eleğimizi astık, Nurten... Güzellik, şıklık, kocasızlar, erkeksizler için...

Amcasının kızı:

— Hıhıı!

Diye kafasını oynatıyor, elini ağır ağır sallıyordu.

— Dünyanın ucu uzun –diyordu– yarın ne olacağımızı bilemeyiz, Yıldız...

Nurten, onun da bir gün eğri yola sapıtacağını mı dokundurmak istiyor? Hayır, hayır... Nurten aldanıyordu.

O, kanaatkâr bir insandı... Kocasının getirdiğile olurdu. Süsle, şıklıkla da hiç zoru yok...

Nurten fazla oturmadı. Yıldız onu kapıya kadar indirdi. Sarılıştılar. Yıldız yeni bir baş dönmesi geçirdi. Esans ve pudra kokusu içini bulandırdı. Kursağını allak bullak etti.

— Oruvar şekerim...

— Oruvar, Nurten...

— Geleceksin değil mi? Sana adresimi anlattım. Bulamamana imkân yok. Şoförümle haber yollarsan arabayı da gönderirim. Enişteye çok selâm...

— Mersi, Nurten... Eğer görüyorsan amcamın, annenin ellerinden öptüğümü söylersin...

Kapıyı kapatıp yukarı çıkarken, hıçkırmağa başladı. Kıskanmış mıydı? Amcasının kızı, zenginliği, şıklığı, saadetile; sefilliğinin derecesini ona daha mı kuvvetle duyurmuştu? Yoksa... Doktor Coşkunun evlenişine mi üzülmüştü? Her halde niçin ağladığını kendi de bilmiyordu.

Yeniden tutan bulantısı ona ağlamayı unutturdu. Karanlık mutfağın taşına diz çöktü. Uzun uzun öğürdü. İçi dışına dönüyordu sanki... Beyni sızlıyor, gözlerinden yaş boşanıyordu; barsakları kopacakmış gibi, sarsılıyordu.

Aşerme berbat şeydi. İnsanı hasta düşürüyordu. Ne zamandır ayak üzerinde duracak hali yoktu. Canlı cenaze gibi dolaşıyor, fırsat buldukça başı yastığa düşüyordu. Hiçbir yemeği iştahla yiyemiyordu. Ne kahve, hattâ bazan ne su içebiliyordu.

Pırasayı güçlükle pişirdi; tencereyi indirdi. Ve... sedirin üzerine uzandı kaldı.

Tuhaf tuhaf rüyalar gördü: Bütün İstanbul, bütün sokaklar, evler baştan aşağı bembeyaz boyanmıştı. Ve, Yıldız, yumuk yumuk bir küçük çocukla uğraşmıştı saatlerce...

V

Gazetelerin ilk sayfalarını dolduran hep o; Habeşistanla İtalyanın arası bozuluyor; harb olacak, diyorlar. Siyasî muharrirleri tek düşüncede birleşiyor: Yeni bir dünya harbine doğru gidiyoruz!

Mavi tulumu yağ lekelerile kararmış, geniş alınlı tornacı elindeki gazeteyi sekiz büklüm etti; cebine tıktı. Geniş bir soluk salıverdi:

— Harb, elbet patlıyacak!

Dedi. Etrafını çeviren beş işçi; ağır ağır sallanarak; parmaklarını çıtlattılar:

— Harb patlıyacak!

Diye söyleştiler. Tornacı, sıskalıktan şakakları fırlamış ellilik amelenin suratına döndü. Gözlerini gözlerinin içine dikti:

— Harb patlıyacak –dedi– harbin ne olduğunu sen hepimizden daha iyi bilirsin... Babam Çanakkalede bir obüsle parçalandı... Onun ne olduğunu ben de bilirim...

İkinci işçi — Anamın kardeşi de orada, patlayan bir lâğımın içinde, diri diri gömüldü.

Üçüncü işçi — Ağabeyim Sarıkamışta dondu.

Dördüncü işçi — Ölüm döşeğinde yatan hasta anamın imdadına koşmak için askerden kaçan babamı kurşuna dizdiler.

Beşinci işçi inler gibi pofurdandı.

— Harbi hep biliriz –dediler– harb bir kolera kadar korkunçtur!

Mavi tulumlu okumuş tornacı, dişlerini gıcırdatarak konuşuyordu:

— Harbi istiyen patrondur; kapitalisttir. Yok olası kapitalist... Sönmek bilmez ihtirası onun gözlerini, içinde bulunduğu sınırların dışına çeker. Ona dışarıda, işletecek maden lâzımdır. Sürecek toprak lâzımdır. O, malını satacak piyasa arar.

Sinirliydi, avurtları oynuyordu. Beş işçi, başları göğüslerinde, dalgın dalgın dinliyordu.

— Avrupanın kağşamış burjuva milletlerinde devlet kapitalistin devletidir. Onu bir kukla gibi elinde oynatabilir; başka devletlerle çatıştırabilir. Kapitalistin, Milletler Cemiyetinden de korkusu yoktur. Yeşil çuhalı, yuvarlak sulh masalarının etrafını çeviren smokinli diplomatlardan çoğunu, göz kamaştıran zenginliğile kendine uşak yapmıştır. Kan kokusunu alan harb endüstricileri...

— ???

— Top, tüfek yapan fabrikatörler, fırsatı hiç kaçırmazlar. Sulhün önüne geçmek için, süslü diplomatlara yüksek komisyonlar adarlar...

Umutsuz umutsuz başını sallıyordu:

— Harb patlak verecek –diyordu– milyonlarca insan gırtlaklaşacak, milyarlarca liralık top, tüfek, tayyare, zırhlı harcanacak, beride harb endüstricisi ile kapitalist, geniş geniş gülerek, pürolarını tüttürecek...

1914'te dünyayı hallacın pamuğu gibi birbirine katan, "Saraybosna"da Avusturya Prensini yere seren kurşun mudur sanırsınız? Tam on milyon askerin telef oluşunda kapitalistin parmağını aramalı... İstatikçiler, kafa patlatıp hesabını çıkarmışlar: Dört yıl süren Umumî Harbin her dakikasına dört ölü isabet ediyormuş... Gene ayni dakika içinde sakatlanan askerin sayısı dokuzu buluyormuş... İki gözünü birden kaybeden on üç bin zavallı insanın arta kalanını hâlâ etrafımızda görebiliriz. Yüz bin insan bir koldan, iki yüz bini bir bacaktan mahrum kalmış. Onlar, görmez gözleri, sakat vücutlarile, harbin dehşetini suratımıza haykıran birer sembol gibi –kimi bir genç oğul tarafından yedekte, kimi ceketinin boş kolunu uçurarak, kimi koltuk değneğine yaslanarak– hâlâ aramızda dolaşıyor... Üç buçuk milyon kadının dul, altı milyon çocuğun öksüz kalışından kim suçludur? Elbet, kapitalist... Muharebe meydanlarında boğazlaşan insanlar, açlıkla, veba ve kolerayla da boğuştular: Cephe gerilerinde verilen kurban sayısının elli üç milyonu bulduğunu hanginiz biliyordunuz?

Yaşlı amele düşünüyordu:

Harb sahiden korkunçtu. Onun dehşetini büyük harbte görmüş, tatmıştı. Mitralyözün karşısında, bir dakika içinde yüzlerce insan –tırpan vurulan başaklar gibi– kırılıp düşüyordu. Yanıbaşlarında patlayan bir obüsle, bir sürü adam, siperlerin diz boyu çamuruna diri diri gömülüyordu.

Göz göre göre ölüme atılmağa mahkûmdular. Bir tek kişinin isyanı, muharebe gününün akşamında, koca bir bölük, bazan bir tabur için felâket olurdu: Herkesi iki sıralı safta toplar, altışar saydırırlardı. Altı sayan, sıradan ayrılırdı; kurşuna dizilmeğe götürülürdü.

Ellilik işçi ter döküyordu. Gözleri fincan gibi büyümüştü.

Akşamdanberi yağan yağmur, sağanak halinde sürüyordu. Akmıyan yer kalmamıştı.

Çoğu defa on dakikasını çaldıkları yarım saatlik gece yarısı paydosunda, katıksız kuru ekmeklerile karınlarını doyurmuşlardı. Bir lâhze için istop eden makinelere arkalarını yaslıyarak, kirli ampulün altında baş başa verip bağdaşmışlardı.

Altı işçi, yanlarında öten haykırışla şaşaladılar. Bu kırmızı suratlı patrondu. Bazı geceler böyle apansız teftişe geldiği olurdu. Ayağa fırladılar.

İri göbeğini hoplata hoplata, öfkeden kuduruyordu Yahudi patron... Mavi tulumlu tornacının açık alnı tükrük yağmuruna tutulmuş gibiydi:

— Ver okuduğun gazeteyi!

Tornacı, onun “okumuş işçi” düşmanı olduğunu biliyordu. Sekiz büklüm edip cebine tıktığı gazeteyi çıkardı, uzattı.

Patron yumuk ellerinde gazeteyi hiddetle buruşturuyor, hırlamağa benzer bir konuşuşla söyleniyordu:

— Gazete haaa!.. Göstereceğim sana... miskin! Gazete okumak senin nene?! Önce karnını doyur...

Tornacı, soluyordu. Sapsarı olmuştu. Kararan gözlerinin önünde can çekişen bir hasta vardı: Karısı.

Patron, çabuk çabuk uzaklaştı. İşbaşı düdüğü ötüyordu. Makinelerinin başlarına döndüler.

Tornacı, mavi tulumunun kirli yenlerini ıslak gözlerinin üzerinden geçirdi. Osman, arkadaşının yanına sokuldu. Elini, onun sırtına koydu. Yahudi patron, mutlak dediğini yapacak, okumuş işçiyi kovacaktı. Öfkeyle suratını buruşturuyor, onun kaybolduğu karanlığa diş gıcırdatıyordu:

— Yahudi –diyordu– Yahudi işte... Selman, sen biliyor musun? Almanyada bahçelerin, eğlence yerlerinin en göze görünür taraflarında birer tabelâ asılıymış: “Köpeklerle Yahudilerin içeri girmesi yasaktır?” Yahudi, orada, bir Alman kadınının yanağını bile öpemezmiş, Selman... Bir Yahudi şairi bak ne diyor...

Cebinden bir gazete kupürü çıkardı:

— Ne ocağım, ne yurdum olmadığından –hiçbir yerde tutunamadım. Boş nostalji neye gerek!.. İç sıkıntısı neme gerek!.. Ruhum katılaşmıştır benim... Beni hepiniz kapılarınızdan, bir hırsız gibi kovunuz... Bana imrenildiğini, durmadan aranıldığımı bilirim... Sizin hayat kaynaklarınızdan içerim...

Atalarımızın sözünü hatırla, Selman:

Rumun yatağında yat! Ermeninin yemeğini ye!

Yahudinin kapısından bak!

Onlar, Rum yosmasının tadını biliyorlarmış: Boğosun pişirdiği yemek zevkine gidiyormuş; Yahudinin düşmanlığından da ürküyormuş... Yahudi... Yahudi işte! Yahudi, hiç yapmasa, içtiğin suyun içine tükürür!

Selman omuz silkti:

— Belki, Osman –dedi– amma, bırak Yahudiliğini bir tarafa... O bir patrondur, Osman...

VI

Bir düdük çığlığile uyandı. Sağanak halinde yağan iri damlalı yağmur, çatlakları kâğıtla sıvanmış camlarda trampet çalıyor.

Bu düdük, fabrika düdüğüydü.

Bu düdük, Osmanın çalıştığı dokuma fabrikasının düdüğüydü.

Yıldız, can havlile doğruldu. Saç mangalda bir tek kıvılcım kalmamış, çıplak oda bir mahzen kadar soğuklaşmıştı. Camı kaldırdı. Dışarının bütün ayazı ve rutubeti içeri doldu.

Birbirine çarpan dişleri takırdıyor, vücudünde ürpermeler dolaşıyordu. Sokak yavaş yavaş uyanıyor, pencerelerde lâmbalar oynuyordu. Keten perdelere telâşlı gölgeler düşüyor, yukarı sürülen camlardan insan karaltıları sarkıyordu.

Caddede koşuşmalar vardı. Biraz sonra, kampana ve motör gürültülerile itfaiye yetişti. Bu, muhakkak bir yangındı. Fakat... kapkara gökte yangın kızıllığı da yoktu.

Yıldız daha fazla duramadı, mantosunu sırtına geçirince kendini sokağa attı.

Koşuyordu. Çılgın gibi, deli gibi koşuyordu. Şiddetli yağmur onu lâhzada sucuğa döndürmüştü. Birikintilere dalıyor, tabanından fışkıran çamur pıhtıları baldırlarına yapışıyordu.

Fabrikaya doğru uçan birkaç oto, onu büsbütün maskaraya çevirdi. Çamur, ağzına, gözlerinin içine doldu. Saçları... şimdi farkına varıyordu: Heyecandan, şaşkınlıktan başına örtü almayı bile unutmuştu.

Koşuyordu.

Birdenbire, önüne bir karaltı çıktı. Fabrika tarafından gelen bu tanımadığı adamın yakalarına yapıştı:

— Ne oluyor? Yangın mı?

— Değil.

— Ya ne?

— Bir çöküntü var fabrikada... Kumaş yıkama, boyama daireleri çökmüş...

— Ölen, mölen?

— Çookk; koskoca bina çöker de kimse ölmez olur mu?

Sapır sapır titriyordu Yıldız... Kesilmişti; koşamıyordu. Böğrüne apansız yapışan sancı nefes aldırmıyordu.

Fabrikanın etrafı ana baba günü gibiydi. Ağlaşanlar vardı. Bağrışanlar vardı. Otomobil projektörleri çöküntüde toplanmıştı. Kızıl miğferli itfaiye neferleri, ellerindeki kazmalar, küreklerle yığıntıyı açmağa uğraşıyordular.

Meçlerini sıyıran polis kordonu, kalabalığın karşısında, aşılması güç bir tel örgüydü! Çöküntüye kimseyi yaklaştırmıyorlardı. Yasağı dinlemiyenler göğüslerinden itiliyor, yumruklanıyordu.

Yıldız da, göğsüne inen yumruktan sonra, bir dükkân saçağının altında, ıslak duvara yaslandı kaldı.

Çöküntünün kenarına, dört ceset uzatılmış, eski çuvallarla gizlenilmişti. “Cankurtaran” otomobilleri, çığlıklarla, hastanelere yaralı taşıyordu.

Dükkân saçağının oluğu, kirli damın çamurunu omuzlarına boşaltıyor; yağmur mantosundan içine geçerek etine kadar sokuluyordu. O, bunun farkında değildi. Tâ yüreğinden kopan ateş, iliklerine işliyen soğuğu ona duyurmuyordu.

Gözleri, dört ölünün üzerine saplanmıştı. Bu ıslak çuvallardan birinin altında belki kocası yatıyordu.

Rastgele önüne çıkan bu geçkin adamla evlenişte aşkın maşkın rolü yoktur. Onu Osmana bağlıyan, iyi yürekli bir “koruyucu”, candan bir arkadaş ihtiyacıydı. Osmanı kaybetmekle, bir “koca” değil, iyi yürekli bir koruyucu, candan bir arkadaş kaybetmiş olacaktı. Ve... evet, karnında taşıdığı çocuğun daha şimdiden babasız kalması ihtimali genç kadını büsbütün ürkütüyordu. O, baba sevgisi tatmamıştı. Demek, onun çocuğu da, baba sevgisinden mahrum kalmak bahtsızlığına uğrıyacaktı.

Yıldızın yanıbaşında, ıslak pelerini omuzlarına düşmüş ölü yüzlü, hastalıklı bir kadın dizlerini dövüyordu.

— Kızım; kocam!

Diye inliyordu. Bu, işçi Mehmedin karısıydı.

Polis kordonunun iç tarafında, fraklarının üzerine pelerinlerini atmış silinder şapkalı adamlar vardı.

İtfaiye kumandanile polis âmirinden izahat istiyen, emirler veren silinderli adamların hepsi de yarı sarhoştu. Belki bir ziyafetteyken, belki bir baloda eğlenirken kazayı duymuşlardı. İçlerinden biri, yayvan bir konuşuşla, anlatıyordu:

— Monşer –diyordu– orkestraya diyecek yoktu. Musikiden az buçuk çakarım. Johann Sebastian Bach’ın eseri bundan daha iyi çalınamaz. Klavier-Konzert ömürdü. Bu eser Bach’ın Leipzig’te yaptığı bir Transcription mahsûlüdür...

Ve... beride, hastalıklı kadın dizlerini dövüyordu:

— Kızım; kocam!

Diye, biteviye inliyordu.

Ortalık aydınlanmağa başlarken, ölenler ve yaralananlar anlaşılmıştı. Beş ölüden ikisi, işçi Mehmetle on yaşlarında kızıydı. Sekiz ağır yaralı arasında Osman da bulunuyordu.

Kaza gecesinin ertesinde, ölenler için acıklı bir cenaze merasimi yapıldı.

Kırk elli işçinin toplandığı fukara kabristanında, baba kızın kucak kucağa gömüldüğü mezarın başında, mavi tulumlu okumuş amele bir şeyler söylemek istedi. Yanına sokulan iki sivil polis, kelimeleri boğazına düğümledi. Onu en yakın karakola götürdüler.

VII

— Otuz yataklı göz koğuşunun tam iki hastabakıcısı var, Yıldız hanım... Tıklım tıklım dolu hastanenin topu sekiz hastabakıcısı olduğunu pek az kimse bilir. Ölenleri bile kaldırmağa vakit bulamıyoruz. Kan kusan, yaraları çözülen, mide kanserinden çığlığı basan hastaları da Allaha bırakıyoruz...

Birdenbire sustu. İlâç kokulu taş koridordan kalın bir homurtu geldi. Sonra, patlak gözlü bir adam, beyaz gömleğinin eteklerini savurtarak, sağına soluna çıkışarak geçti.

Hastabakıcı, Osmanın yaralarını sararken, Yıldızın kulağına fısıldıyordu:

— Başhekim... Onun işi gücü, günde yarım saat –koşar adım– koridorları dolaşmaktır. Pek titizdir. Merdivenleri günde birkaç kere sabunlu sularla oğdurur. Bu gene içlerinde en iyisidir, hanımcığım... Hastanelerin bazısında, ne başhekim hastayı, ne hasta başhekimi görebilir.

Omuzlarını kısarak güldü:

— Geçenlerde tımarhanede tuhaf bir şey olmuş. Delinin biri, aylarca görmediği başhekimle vizitada karşılaşınca yüzünü okşamağa, sevmeğe kalkmış. Başhekimin korkudan yüreği ağzına gelmiş. Koğuştan dar atmış kendini... Hem kaçıyormuş, hem de haykırıyormuş: “Tutun deliyi... Az kalsın beni öldürüyordu; gözümü çıkaracaktı!” diye

Biz nelerini gördük Yıldız hanım, nelerini gördük?! Bundan önceki başhekim: “Koğuşta verem mikrobu aldım!” diye raporlar verdi; şimdi Avrupalarda milletin parasını yemekle bitiremiyor...

Pansuman bitti. Hastabakıcı, Osmanı usulca yatağına yatırdı. Yıldız, genç kadını bir kenara çekti:

— Gözler kurtulacak değil mi?

— Elbet... Ucuz atlatmış... Yalnız...

— ....

— Merak edilecek bir şey yok, Yıldız hanım... Çöküntüde başın ağır surette ezilişi, gözün “cism-i billûri”sinde kesafet yapmış. Doktorlar kataraktromatik diyorlar adına.

— ???

— Geçici bir körlük bu...

Yıldız az kalsın bir çığlık koparacaktı. Hastabakıcı, onu dışarı sürükledi:

— Çıldırdın mı kızım, lüzumsuz yere hastayı korkutmakta mâna ne?

Ve... ilâç kokulu koridorun bir kıyısında, Yıldıza anlattı:

Kataraktromatik, bazı kimselerde sekiz ay sürüyormuş. Bir kısım hastalarda bunun bir sene, iki sene kadar devam ettiği de görülürmüş. Daha önce ameliyat yapmağa ne yazık ki imkân yokmuş. Mutlak bir müddetin geçmesi lâzımmış.

Yıldız, kendini hastanenin Marmaraya bakan geniş balkonuna atmasaydı, teessüründen bunalacaktı... Soğuk, haşlıyordu. Dondurucu bir yağmur vardı.

Sisli Marmarada, adalar, bir seyyar fotoğrafçının fonu hissini veriyordu. Ve, minnacık bir vapur, bulanık fonun üzerinde ağır ağır ilerliyen bir hamam böceğine pek benziyordu.

VIII

— Çocuktum, Yıldız... Belki yedi yaşındaydım. Sokağımızın köşesinde bir dilenci otururdu. Çarpık çurpuk bir adam... Kafasını geri sarkıtarak, boynunu çarpıtırdı. Donuk, hareketsiz gözlerini gökyüzüne dikerdi. Türlü makamlarla, kasideler okurdu. İki gözü de görmüyordu onun... Ve ben, mektep dönüşlerinde, ona yapmadığımı bırakmazdım: Açık avucuna taş parçaları sıkıştırırdım. Süpürge tellerini kulaklarında dolaştırır, huylandırırdım. Komşu çocuklarile birlikte, dizleri dibine serdiği yazma mendildeki onlukları toplardık. Kendimize “döngel” ziyafetleri çekerdik.

Sokağımızın başındaki bu dilencinin hayatını yıllarca sonra öğrenmiştim: O, grizo patlamasında gözlerini kaybetmiş bir işçiydi, Yıldız...

Ne zalim bir çocuktum ben bilemezsin Yıldız... Evimizin çok yakınında, kurbağaların bütün gece durmadan öttüğü sazlı, suları yeşil bir dere vardı. Beni en çok eğlendiren şey, bu bataklı derenin yeşil sularında kurbağa avlamak, elimdeki toplu iğneyle birer birer gözlerini oymaktı. Zavallı kurbağacıkların can acısile sağa sola saldırışlarını seyrederken korkarak titrerdim; katıla katıla gülerdim.

Bütün bu zulümlerin cezasını gözlerimle ödüyorum, Yıldız...

Başını karısının göğsüne yasladı. Yıldız onun ellerini tuttu:

— Osman; Osmancığım, niçin böyle söylüyorsun? Evet... bugün için gözlerin görmüyor. Fakat, geçici bir şey bu...

Bir türlü inanamıyordu:

— Beni avutuyorsun –diyordu– doktorlar da, sen de, pansumanımı yapan bu iyi kadın da pekâlâ biliyorsunuz ki, ben adamakıllı kör oldum; ölünceye kadar kör kalacağım, Yıldız... Yaşamak kudretini verebilmek için beni aldatıyorsunuz, siz.

— Osman... Üzme beni; haydi, yat artık. Uyu... Bu kadar heyecanlanmakta mâna var mı ya? İnansana bana; bütün doktorların koyduğu teşhis ayni: Gözlerin bir zaman kapalı kalacak. Kısa bir zaman...

Dinlemiyordu. Biteviye konuşuyordu.

— Ömrümün birçok yıllarını maden kuyularında geçirdim, Yıldız... Orada gün ışığına hasrettim. Bugün de, bir maden kuyusuna inmiş gibiyim. Maden kuyusundan bir gün kurtulmak, gün ışığına kavuşmak ümidi, benim için ne büyük bir teselli, ne sonsuz bir sabır kaynağıydı! Şimdi, gözlerimin kısa bir zaman sonra açılacağını söylemekle beni ümide kaptırmak istiyorsunuz. Böyle boş ümit ve bir peygamber sabrile ölünceye kadar çile mi dolduracağım Yıldız?

Gırtlağında boğmağa uğraştığı hıçkırıkları, Yıldızı sanki tıkayacaktı.

— Yıldız...

— ....

Konuşamıyordu artık... Ağzını açarsa, Osman farkına varacaktı. Ve... kendini tutamıyacaktı; boşanacaktı.

— Yıldız...

Kocasının ellerini sıktı.

— Yıldız; niçin susuyorsun? Cevap ver...

— Söyle Osman...

— On gündür ne yiyip içiyorsun? Fırıncı ekmeğini veriyor değil mi?

— Evet.

— Bakkaldan veresiye alabiliyorsun ya?!

— Evet, Osman...

Yalan söylüyordu. Fırıncı hesabı kapamıştı. Bakkal, az kalsın onu tanımıyacaktı bile... O artık veresiyeyi kaldırmıştı. Ve... elinde kara kaplı defter, bakkaldan da, fırından da boş döndürülmüştü.

Kaza gecesinden sonra, Yıldız, saatlerce ne yedi, ne içti. Yağmur, çamur içinde, aç açına hastane kapılarında süründü. Bir gün ihtiyarın biri, hastane duvarı dibinde, olukları taşıran yağmurun altında sucuğa dönmüş kadına acıdı. Sıcak odasında yer gösterdi. Yıldız, Osmanın başına yapılan tehlikeli ameliyatın sonunu burada bekledi. Ne korkunç, ne ıstıraplı saatler yaşadı! Sanki, her dakika, kara suratlı, kara elbiseli birtakım cüceler, önünde yerlere kadar eğiliyor, felâket haberini yetiştiriyordu. Ve... sonra, çılgın gibi hora teperek elele dönüyordu.

“Osman kurtuldu, yaşıyor!” dediği gün, hastane kapıcısının sevinçten boynuna sarılacaktı az kalsın.

— Yıldız...

— Osmanım...

— ....

— Mehmet öldü değil mi Yıldız?

— Sen sağ ol, Osman...

— O kurtuldu. Amma, geride kalanlar?! Ölüm döşeğinde hazreti kalıp yatan verem karısının ilâcını, ekmeğini şimdi kim taşıyacak? Kızı mı? O çöp gibi çocuk bu hayata daha ne kadar zaman dayanır? Zavallı küçük...

Küçük de öldü –diyordu Yıldız içinden– o da kurtuldu. Asıl zavallı olan, kadın. O belki bugün kıtır kıtır açtır. Azraille pençeleşiyor. Ölse de kurtulsa keşki...

Kapısını aralayıp “Aç mısın, tok musun?” diye değil, “diri misin, ölü müsün?” diye soranı olmıyacak belki... Cenazesi günlerce yüzüstü kalacak ve kokacak da kimse duymıyacak...

IX

Şehrin üzerine abanan yağmur bulutları, ortalığı kasvetli bir karanlığa boğmuştu. Beyninin içinden kopan sancı, burnunu sızlatıyor, gözlerini sulandırıyordu. Uykusuzluğun, acının yarı söndürdüğü gözlerinde yaş damlaları fiskeleşiyor, yanaklarında yuvarlanıyor ve kendi kendine kuruyordu. Yutkunamıyordu Yıldız... Tükürüğü, bir kurşun tıkaç gibi

boğazına oturmuştu. Güç nefes alabiliyordu. Tek tük düşen iri damlalar birdenbire hızlanmıştı. Müthiş bir yağmur boşanmıştı. Paltolu, paltosuz; muşambalı, muşambasız insanlar sağa sola koşuşuyor, altına sığınacak saçak, içine sokulacak dükkân arıyordu.

Bahçekapıda, kapalı bir bankanın yağmurluğu altına sıralanmış kalabalığa Yıldız da katıldı.

Al, yeşil, mor otolar, çöküntülü kaldırımlarda zifoslar fışkırtarak, vınlıyarak uçuyor, beton tüneğinde duran kızıl miğferli, siyah muşambalı işaret memurunu şaşkına döndürüyordu. Taksiler... hususi otolar... ve, kaviste kulak zarını paralıyacak kadar şiddetli cayırtılar çıkaran, kalabalığı açık kapılardan taşan salkım saçak tramvaylar... Büyük caddede bir tek kul yoktu.

Osman hâlâ hastanede yatıyordu. Ve, Yıldız, saatlerce aç kalıyor, bazan iyi komşularından birinin sofrasında, bir sığıntı gibi, karnını doyurabiliyordu. İş için başvurduğu yerlerden de bir şey çıkmamıştı.

Bir gün ev sahibi kapıya dikiliverince ne yapacağını şaşırdı. Aydan aya gelişlerinde hal hatır soran ihtiyar adam kazayı duymuş olacak ki, ayak diretiyor;

— Ya kirayı verirsin, yahut çıkarsın!

Diyordu.

Amcasından ve yengesinden istemeği onuruna yediremiyordu. Nurten Avrupadan dönmüş olsaydı, kazayı mutlak duyacak, koşacaktı. Ve, Yıldız, birdenbire Osmanın zengin hısımını düşünmüştü. O, bugün, direktörü bulunduğu sosyetenin yarı hissesine de sahipti. Gerçi kocası onun için pek iyi şeyler anlatmamıştı. Fakat... bu zengin adam da nihayet kalb taşıyan bir insandı. Aradan uzun seneler geçmesine rağmen, uğradığı felâket elbet onun da içini sızlatacaktı.

Sosyete direktörü Nüzhetin işi başından aşkındı. Ancak beşten sonra ziyaret kabul edebilirdi. Sırma apuletli, nefti elbiseli odacı, siyah uzun bıyıklarını burarak böyle demişti. İşte, Yıldız, hanidir çamurlu kaldırımlarda sürtüyor. Saatin beşe gelmesini bekliyor.

Rüzgâr, saçaklardan taşan yağmuru suratına savuruyor; ıslanıyordular. Yanıbaşında duran şık paltolu delikanlıdan saati sordu: Dört. Beşe bir saat var daha... Elleri pantalonunun cebinde, tıraşı uzamış bir herif, suratına baktıktan sonra, yanındakine döndü:

— Ağlıyor, kadıncağız!

Diye fısıldadı. Yıldız, avucunda buruşturduğu mendilile gözlerini kuruladı.

Yağmur diner gibi oldu. Kapalı bankanın saçağı altına dizilen sıradan ayrıldı... Beyninin içinden kopan sancı burnunu sızlatıyor, gözlerini sulandırıyordu.

Az kalsın, birdenbire sokaktan çıkan otomobilin altında kalacaktı. Kızıl miğferli, kara muşambalı işaret memuru:

— Dikkat!

Diye, diş gıcırdatarak baş salladı. Otomobilini kullanan kerli ferli zengin:

— Köpek gibi ezilecektin!

Diye suratını buruşturdu. Yanındaki süslü, güzel kadın yüreğini bastırdı:

— Halecandan her tarafım buz kesildi –dedi– ezilseydi bir ay hasta yatardım...

Motörün homurtusu, zenginin homurtusuna karıştı.

Köprüyü geçiyor.

Haliç! İnsan, sanır ki, kara mavnalar asırlarca evvel okyanuslarda yaşıyan deniz canavarlarının leşleridir. Arada, bir küçük istimbot, aç bir timsah kudurmuşluğuyle bu canavar leşlerine rampa eder; birkaçını dişler ve sürüklemeğe uğraşır.

Dökülen petrol ve benzinlerin kavs-i kuzehler çizdiği durgun, kirli sularda, çürümüş küfelerin, konserve kutularının, şişelerin, kedi, köpek leşlerinin yüzdüğünü görürsünüz.

Çökmüş sahillere zincirlenen harap gemiler, engizisyon zindanlarında prangaya vurularak çürümeğe bırakılmış birer mahkûm hissini verirler... Dünya coğrafyasının “Corn d’or...” adını verdiği şu bulanık su; yecüç mecüç binaları, bozuk pis kaldırımlarile, aldatılmış bir kocaya benziyen İstanbulun tam alnı ortasında “altın boynuz!.. gibidir.

Yıldız, tünelin kalabalığına katıldı.

Her vitrinin önünde uzun uzun durarak. Beyoğluna doğru yürüdü. Kitapçı dükkânlarının camlarında dudaklarının boyasını tazeledi; kılığına çeki düzen verdi. (O, zenginlerin ne olduğunu bilirdi: Hoş görünmeliydi. Komşunun kızından –ayna fabrikasında çalışan yarı orospudan– bugün için şapkasını, rujunu almıştı.)

Fotoğrafçı vitrinlerinde yeni evlenen çiftlerin renkli tabloları önünde ve sağa sola dönen kürk mantolu mankenlerin karşısında hülyalara kapıldı.

Lokantaların dumanı tüten tencereleri ona kursağının boşluğunu hatırlattı; başını döndürdü.

Koridorda, kolları sırmalı odacılar, koltuk altlarında dosyalarla, mekik dokuyor. Tatile beş on dakika kaldı. İşlerini henüz bitirmiyen memurlar harıl harıl çalışıyor. Yazı makineleri biraz daha hızlı işliyor. Kalemler daha çabuk oynuyor.

Yıldız, mermer basamakları ağır ağır çıkarken camlı bölmelerle birbirinden ayrılan geniş çalışma salonunu seyrediyordu. Şefler, önlerine yığılan evrakı imzalamağa yetişemiyordular. Makinelerini kapatan daktilolar, şeflerinden gizlice, ipek çoraplarını geriyor, dudaklarının boyasını tazeliyordu.

İşte, şu esmer kıza bakınız: İpek çoraplarını germek bahanesile eteklerini yarı beline sıyırıyor ve bacaklarını oyluklarına kadar göstererek şef muavinin ihtirasını körüklüyor... Bir çeyrek saat sonra buluşacaklardır! Esmer kızı sosyeteye sokan, yazı makinesindeki hüneri değil, şef muavininin iltimasıdır.

Üst katta Yıldızı ayni odacı önledi:

— Bekliyeceksin!

Dedi. Uzun bıyıklarını burdu; gerdan kırdı; geğirdi... Aç kursaktan gelen nefesin kokusu Yıldızın içini bulandırdı.

Yarı karanlık bekleme salonunda iki erkek ziyaretçi vardı.

Pencere dibindeki maroken koltuğa ilişti.

İki erkek, bir müddet sustuktan sonra, gene konuşmağa başladılar. Yaşlısının, traşı uzamış buruşuk avurtları çöküktü. Ağlar gibi anlatıyordu:

— Tanımıyor –diyordu– tanımıyor... Ona tam beş yıl hocalık yaptım ben... On yaşındaydı; zavallı bir çocuktu. Delik tabanlı potinlerini çorapsız giyerdi. Bu, onu sık sık hastalandırırdı. Ne üst vardı, ne baş... Kış sabahları, koltuğunda ıslanmış kitaplarile, burnunu çeke çeke, herkesten önce gelirdi. Onu, muallimler odasına alırdım. Soğuktan donan ellerine, mor suratına kan gelinceye kadar, oturturdum. Gürül gürül yanan sobada, sucuğa dönen çamurlu potinlerini kuruturdu...

Başını sallıyor, acı acı gülüyordu:

— Tanımıyor –diye fısıldıyordu– tanımıyor işte. Unutmuş... Hepsini unutmuş... Demin eskilerden bahsettim. Suratını buruşturarak dinledi: “Kırk elli sene evvelden bahsediyorsunuz; hiç hatırlamıyorum, olabilir!” dedi. Yüreğimin nasıl sızladığını bilemezsiniz. İnsan bu kadar nankörleşebilir miydi? Hocasını az kalsın kovacaktı. Zile bastı, odacısını çağırdı; “salonda

oturtunuz!” dedi... Hakkı var. Ben ona, o feci, o sefaletli günlerini hatırlattım belki...

Bu kadarla kalsaydı yüreğim gam yemezdi. Yanından çıktıktan birkaç dakika sonra, odacı; avucunda bir gümüş lirayla yanıma sokuldu. Hıhh!.. Beyefendisi yollamış!.. Sanki ben ondan sadaka istiyen bir dilenci imişim...

— Haylazın biriydi –diye, devam ediyordu– onu okutabilmek için neler çekmedim?! Hayatını sonra da takibettim. Mektebini yarım bıraktı. Ne oldu, nasıl oldu bilmiyorum. Bir gün bir de baktım ki, o, ayda yüzlerce lira alan bir sosyete direktörüdür.

Avurtları çökük muallim, seyrekleşmiş, kara, çürük dişlerini gıcırdatıyordu şimdi...

— Öyle bir diyar ki, burada toprağın üstü yoktur. Yedi kat gök ve yerin dibi vardır. İnsanları ya körü körüne şişirip, pohpohlıyarak yedi kat göğe yükseltmiş, yahut da yerin dibine geçirmişizdir.

Yıldız geldiğine bin kere pişman olmuştu. Direktör Nüzhetin, Osmanı hatırlamasına imkân yoktu.

Genç kadın, otomobil klaksonlarını, tramvay çanlarını dinliyordu. Caddenin kalabalığını, karşı binaların eskiliğini seyrediyor, düşünüyordu.

Kapalı kepenkleri, boş ve kirli kaldırımlarile, sabahın erken saatinde, Beyoğlunun terk edilmiş bir şehirden, farkı yoktur. Sanki, bu diyarın insanları, uğursuz bir taun korkusu önünde pılı pırtılarını toplayıp çok uzaklara göç etmişlerdir.

Fakat... günün diğer saatlerinde de ayni terk edilmiş şehir manzarasını görmek mümkündür. Başınızı, bir lâhza için, yukarı kaldırınız. Renk renk ışık saçan süslü vitrinlerin ihtişam verdiği taş binalar, bir anda, perukasını düşürmüş kel bir kadın çirkinliğile sizi tiksindirecektir.

Süslü vitrin, güzel kadın, büyük caddenin suratında bol bir makyaj gibidir. Vitrinsiz, kadınsız Beyoğlu, makyajı silinmiş ihtiyar bir kahpeye benzer; o kadar bed ve müstekrehtir.

Karşı karşıya gelince, Yıldız, gözündeki monoklile oynıyan adama ne söyliyeceğini bir türlü kestiremedi.

Hocasını kovan direktör, nedense aksileşmedi. Gülümsiyerek, başından ayağına kadar Yıldızı süzdü.

— Oturunuz!

Dedi. Yıldız, masanın yanındaki kanapeye korka korka ilişti.

— Sizi dinliyorum; bir şey mi istiyorsunuz?

Yutkundu. Söylemeli miydi? Kendisini tanıtmalı mı? Yoksa... evet, yoksa sudan bir şey uydurup çıkıp gitmeli miydi?

Başı dönüyordu. Artık kendisine hâkim değildi. Bir somnambül şuursuzluğile, anlattı.

Nüzhet, Osmanı hatırladı mı, hatırlamadı mı o belli değil... Fakat, Yıldıza karşı fazla bir alâka gösterdi. Tuhaf tuhaf gülüyordu:

— Yapılacak yardımı kararlaştıralım!

Diyordu. Her halde iyi şeyler düşünmediği muhakkaktı. Yıldız bir zaman, ne yapacağını bilemedi. Başında, durmıyan bir vınlama vardı. Monoklile oynıyan direktör, gözlerinin önünde sağa sola kaçıyor, hopluyor, zıplıyordu.

Birdenbire, neye uğradığını anlıyamadı. Kendisini onun kolları arasında buldu. Çırpınmağa uğraştı; kuvvet bulamadı. Bağırmak istedi; nefesi çıkmadı. İhtiyar zampara, dudaklarını kanatırcasına ısırıyordu; emiyordu.

Koynunda yirmi lira, için için ağlıyarak, dönüyordu.

Hımmm... Artık o da düşmüştü demek... O da Meleğe benziyecekti demek... Meleğe... Orospu Meleğe...

Meleğin sesi kulaklarında çınlıyor:

“Orospu, yüzüne bakılır bir matah kaldığı müddetçe, umumhanecinin evinde bir esir hayatı yaşar. Taponlaştı mı, vururlar arkasına tekmeyi... Onun için mukadder şey; ya dostunun bıçağı altında can vermek, yahut hastalıktan gebermektir!”

Hiç elinde olmadan, Meleğin oturduğu semte yollandı.

X

Melek, fakir bir ailenin kızıdır. Babası adliyede gece bekçisiydi. “Tevekkül”de basık, küçük bir evleri vardı. Melek Şehremindeki kız muallim mektebinde gündüz talebesiydi.

Yemek vakitlerini yirmi dört saatte bir defaya indirmişlerdi. İç çamaşırları, üst üste binen yamalarla ağırlaşırdı. Ayaklarındaki kunduralar, eskicinin battal köselesile kurşun kesilirdi. Bir entariyi tam bir yıl sırtlarından çıkarmazlardı. Yıkar, kurutur giyerlerdi. Bir yıl sonra da, ya kesip biçerek bir blûz haline koyar, ya biçimini değiştirir, yenileştirirlerdi.

Anasının bir sözü vardı:

— Zengin bir, fukara iki sevinir!

Derdi. Melek, iyi yürekli kadıncağızın, mektep kitaplarını, mektep üniformasını alabilmek için, ondan gizlemeğe çalışarak, çamaşıra, tahtaya gittiğini bilirdi. Ve, içi sızlardı.

Babası fena bir adam değildi. Fakat, zaman onu titizleştirmiş, tersleştirmişti.

Evlerine “görücü” yolladılar günün birinde... Bir komşu kadının el altından uçurduğu haberle, anası o gün kızını mektepten alıkoydu; giydirdi kuşattı. Biraz da süs yaptırdı. Melek anlıyordu ki, kendisini bir an önce başgöz etmeğe uğraşıyordular.

Bunu istemez değildi. Yaşlı babasının omuzunda bir yüktü... Sofradan bir tabak eksilecekti. İki yılda da olsa, elbise yapmaktan kurtulacaklardı.

Hem gene Melek anlıyordu ki, onu evlendirmekle büyük bir korkudan sıyrılmış olacaklardı: Çirkin değildi. Güzeldi bile... Evet, evet: Sırtında soluk bir mektep göğüslüğü taşıyan kızı, birçok erkeği arkasından sürükliyecek kadar güzeldi.

İhtiyaç insana her şeyi yaptırır. Ve... Melek kötü yola sürüklenebilirdi!..

İlk kısmetinin belki pek fazla kusuru vardı. Fakat, bütün bu kusurları onlara hoş gösterecek kadar muhtaçtılar.

Bir akşam, babası ve anası onu karşılarına oturttular. Babasının her zamanki titizliğinden eser kalmamıştı. yumuşamış, tatlılaşmıştı.

İlk önce o konuştu. Geçimin zorluğunu anlattı. Koca kıtlığından, “kısmet”in tepilemiyeceği bir devirde bulunulduğundan bahsetti. Damat kimsesiz bir adamdı. Tapuda memurdu.

Konuşma uzun sürmedi.

— Bu kısmete peki de... Melek... Ona var!

Dediler. Melek hayalinde yaşıyan iyi huylu, yakışıklı, genç kocayı paldır küldür tahtından yuvarladı. Yerine, ilk karısını ağzı kokuyor diye boşamış bu orta yaşlı tapu memurunu çıkardı.

— Anam babam istedikten sonra bana ne demek düşer? Varacağım!

Dedi. Babası dalgın dalgın düşündü. Sevindi mi, tasaya mı düştü? Pek anlıyamadı. Anası, için için ağlıyordu. Melek buna emindi.

Kocası iyi bir adam çıkmadı. Daha evlendiklerinin ikinci ayında, eve gece yarıları, çakır keyif gelmeğe başladı. Her gece, ulumağa benzer kahkahalarla Meleği önüne düşürüyor, muştalıyarak, çimdikliyerek yatak odasına sürüklüyordu. En hatıra gelmez istekler, hareketlerle hırsını tatmin ediyor, yatağın bir köşesinde yorgun, baygın sızıp horluyordu. Kocadan, erkekten tiksinmişti Melek... İsyan edemiyordu, kaçamıyordu.

— İçecektir –diyordu– içmiyen erkek, erkek değidir!

— Beni dilediği gibi sevecektir –diye kendini teselliye uğraşıyordu– onun karısıyım ben...

Günler böyle geçti. Hayat, Melek için hiç değişmemişti. Yemek vakitleri kocasının evinde de yirmi dört saatte birdi. Üstü başı eskiden bozma şeylerdi.

Karnı tam doymuyormuş; sırtı bütünlenmiyormuş! Umurunda değildi. Ona, en çok, mânen çektiği ıstırap ağır geliyordu.

Bilgisiz, duygusuz kocanın hareketleri ve konuşuşu, bu okumuş kadını canevinden yaralıyacak kadar bayağıydı.

Evliliklerinin dördüncü ayıydı. Gene kudurmuş gibi üzerine saldırıyor, yapmadığını bırakmıyordu. Sabrı taştı bir gün...

— Hareketlerini değiştir –dedi– senin bana karşı yaptığın o kadar iğrenç ki, bir kötü kadın, bir orospu bile buna katlanamaz...

Birdenbire şaşaladı. Amma, bu şaşkınlık kısa sürdü. Melek öfkeden gıcırdayan dişlerini –yıllardan sonra bugün bile– görür gibi oluyor, korkunç sesini sanki kulaklarında duyuyordu.

— Sen benim karımsın!

Dedi.

— Söküğümü dikeceksin; yemeğimi pişireceksin; keyfimi yerine getireceksin!

Diye, homurdandı.

Hıçkıra hıçkıra ağlıyarak, Melek, komşulardan dinlediklerini anlattı:

— Uygunsuz yerlerde dolaşıyormuşsun –dedi– uygunsuz kadınlarla düşüp kalkıyormuşsun...

Omuz silkti kocası... İnkâr bile etmedi:

— Ben erkeğim –dedi– erkek her istediğini yapabilir...

— Ya hastalanırsan?.. Ya kötü bir hastalık mikrobunu kanıma geçirirsen?

Pis pis güldü; omuzlarını silkti. Başını yastığa devirdi. Sızdı, horladı.

Altıncı ay, Melek kocasile ilk kavgayı yaptı:

— Kaçacağım!

Dedi.

— Seni polisle getirtirim!

— Ayrılalım, boşanalım!

Baş parmağının ucile gözünü açarak:

— Piş –dedi– senin gibi güzel karıyı bir daha nerede bulabilirim? Ben boşanmak istemiyorum...

— Amma, ben istiyorum...

— Sen iste, yavrum... Eğer hâkime dinletebilirsen?! Ekmeğini getiriyor muyum? Evet, değil mi? Seni dövüyor muyum? Hayır... E... Peki, ne kalıyor? Uygunsuz kadınlarla düşüp kalktığımı zor ispat edersin... Kocalık vazifemi de yapmıyor değilim... O halde?.. Sana sorarım: Ne diyeceksin hâkime?..

Ertesi sabah, kocasının arkasından sokağa fırladı. Sora soruştura bir avukat buldu. Eminönünde çıkmaz sokakta, kapanık bir handa... Çıplak kafalı, suratı sivilceli bir herifti bu... Yüksek perdeden konuşuyor, möblesiz bürosunda sesi boğuk boğuk ötüyordu:

— Kadınım, kocan ekmeğini getiriyor mu?

— Evet.

— Seni dövdüğü vaki mi?

— Hayır.

— Alkolik midir?

— İçer... Fakat, sarhoşluğunu görmedim.

— Ben de içerim; her erkek içer... Hasta masta da değil a? Ademi iktidar filân gibi bir şey...

— Hayır.

— Boşanmak istiyorsun; âlâ... Amma, mahkeme bir sebep soracak! Ne diyeceğiz?

Perdesiz pencereleri bitişik hanın yosunlu duvarına bakan karanlık oda gözlerinin önünde fıldır fıldır dönüyor, tavan sanki Meleğin başına geçiyordu.

— Peki –dedi– kocamın kötü kadınlarla düşüp kalkmasına ne buyurursunuz?

Suratı sivilceli avukat umutlanır gibi oldu:

— İspat edebilirsen, âlâ... Düşüp kalktığı kötü karıları evine getiriyor mu?

— Of, hayır... Getirmiyor; getirmiyor!

Sustular. Ve... sonra, genç kadın utanarak, önüne bakarak kekeledi:

— Bir şey daha, avukat bey...

— Seni dinliyorum, hanım... Söyle, söyle... Çekinme...

— Kocam... Evet, kocam pek şehvetli bir erkektir!

Sümsük avukata bayağı bir celâdet geldi. Ve, baştan ayağa dikkat kesildi:

— Yani?

— Sevişmelerinde fazla haşin... Nasıl söyliyeyim, fazla hoyrat bir erkek...

Avukat yutkundu; çapkınca güldü:

— İşte –dedi– kanun nazarında ne ölçüsü, ne de tartısı olan şey...

Pencere kenarına giderek gözlerini aralığa dikti.

Birdenbire geri döndü:

— Kadınım, kocandan mutlak ayrılmak mı istiyorsun? Mutlak boşanmak mı istiyorsun? Her ne pahasına olursa olsun mu?

Melek sevinçle titredi.

— Evet.

— Haaahh... Bunun çaresi var... Bir tek çaresi...

— ....

— Kocana ihanet edeceksin!

— İhanet mi?

— Evet... Kocanı bir başka erkekle aldatacaksın!

Duvar dibinde dosyaları arasına gömülen sivri suratlı, kuru burunlu kâtip, kalemini parmakları arasında döndürüyor, sinsi sinsi gülüyordu.

Melek, suratı sivilceli sümsük avukata öyle kızdı ki!

— Fakat –diye bağırdı– beni siz ne sanıyorsunuz?

Herif garip jestlerle güldü.

— Kızmakta haksızsın kadınım –dedi– ben sana kanundan bahsediyorum. Bu tek çareyi medeni kanuna koyan ben değilim...

Avukatın bürosundan hiddetle çıktı.

Dik, karanlık merdivenleri, düşmeden, bir yerini kırmadan nasıl indiğine şimdi bile şaşıyordu.

Sözü uzatmak neye yara? Artık canına tak demişti. Bir ay sonra “ihanet” kararını verdi.

Yağmurlu bir gün.

Saat tam 23’te bir cürmümeşhut olacaktı. Kocasını aldatan bir kadın, kocasının pençesine düşecekti. Öfkeli koca, belki yanına bir saldırma, bir tabanca alacaktı; belki bir cinayet işlenecekti.

Melek, uzun soruşturmalardan sonra öğrenmişti ki, Beyoğlunun Ağacamii sokaklarından birinde “...” hanı vardı. Bu handa “Erifili” adında seksenlik bir pezevenk karı oturuyordu. Gizli orospu müşterisini oraya

götürüyor, kocalı kadın elbisesine, süsüne çıkıştıramadığı parayı “Erifili”nin evinde bulduğu hovardadan tamamlıyordu.

İmzasız mektupta adres çok açık yazılmıştı. Kocasının bu sokağı, bu evi bulmamasına, onu dostile koyun koyuna yakalamamasına imkân yoktu.

Madam Erifiliyi araya araya buldu. Karanlık, ama zifiri karanlık sokaklar geçti. Bozuk kaldırımların çamuru yarı bellere çıkıyordu.

Pis kokulu loş salonda karşısına çıkan hovarda ile yatak odasına kapandı. Bu, patlak gözlü bir herifti. Hayvanca hırsı kocasınınkile tıpatıptı.

Saat tam 23’te madam “Erifili”nin evinde kıyametler koptu. Yetişenler, öfkeli kocanın elinden Meleği ve patlak gözlü zamparayı güç kurtardılar.

Hemen boşandılar. Ama, bu rezilce bir boşanma idi. Anasına inme indi. Babasının evine dönemedi.

Kaşarlanmış bir orospu oldu. Sonra... fena bir cilt hastalığı neticesi çirkinleşince, zoru zoruna bir fabrikaya kapağı atabildi.

Yıldızla bu fabrikada tanıştılar.

XI

Yanpirileşmiş bakır mangalın dibinde bir ana, üç yavru tam dört kedi horluyor. Boyunlarını yırtık kilime düşürmüşler; ön ayaklarını kıvırarak altlarında toplamışlar. Dördünün de açlıktan karınları yapışmış, suratları küçülmüş; kulakları uzamış.

Kara tavanda, küçük bir elektrik ampulü. Boncuklu bir tülbentle etrafı –yem dökülmesin diye– örtülmüş küçük tahta kafesinde bir saka kuşu.

Melek, geçkince bir kadın. Gam, kasavet ve hastalık onu çabuk göçürmüş. Fakat... cami yıkılmış ama mihrabı yerinde... Orta yaşlı bir işçile, epey zamandır bir arada –nikâhsız– yaşıyorlar. Onun da erkeği fabrikada gece işçisidir. Melek, gündüz çalışıyor ve bu erkekle kadın, birbirlerinin yüzlerini pek seyrek görebiliyorlar.

Yıldız, bu iyi kadına, uzun uzun derdini döktükten sonradır ki, hafifledi.

Yirmi lira ona artık ıstırap vermiyor. Niçin üzülmeli? Bu ne yardım, ne bir sadakadır. Bu onun etinin kirasıdır. Zengin hısım öyle kara vicdanlı bir insan ki... Yirmi lirasının karşılığını ödemiş bulunmak ona şimdi bayağı tatlı geliyor. Meleğe göre, Yıldızın kocasına ihaneti, zengin direktöre –istemiyerek de olsa– kendini verişi mubahtır. Bütün bütüne aç ve açıkta kalacaktı çünkü...

Melek vaktile, gizli bir kerhanede bir muharrirle tanışmıştı. Sosyolog bir yazıcıydı bu... O bir kadının kocasına ihanetini asla hoş görmezdi. Kocasına boynuz taktıran kadın, onca, düpedüz namussuzdu, şerefsizdi. Bu aldatışta hiçbir sebep, hiçbir mazeret kabul edemezdi. Bununla beraber sosyolog yazıcı, keyfini getirecek kocalı kadın aramaktan geri durmaz, kadını yerin dibine batırırken kendi üzerine toz kondurmazdı.

Yarım saatin içinde, pek çok şey konuştular. Melek, orospuluk hayatına ait şeyler anlattı.

İstanbul kerhaneleri çirkinlikte, pislikte kırılamıyacak bir rekormuş. Orospularımız... ah, onlar büsbütün fecimiş. Müşterisile sevişirken, kadın değil de, sanki kişniyen birer kısrakmışlar. Hepsi de “Adananın yolları taşlı!” kabilinden şarkı söyler; ayık giden erkeği gittiğine gideceğine pişman ederlermiş. Ya açlıktan, yahut ta yedikleri soğan, sarımsaktan ağızları leş gibi kokarmış.

İngiliz orospuları da pismişler. Donsuz gezerlermiş ve herhangi bir duvar dibinde, eteklerinin ucunu sıyırıp tek bacaklarını kaldırarak –köpekler gibi– işerlermiş.

Haydparkın geceleri kerhaneden farkı yokmuş. Orospular, büyük bahçenin kuytularında ziyaret kabul eder ve, dik boylu İngiliz polisi, o aşırı soğukkanlılığile bir aşağı bir yukarı dolaşarak, parkın âdeta resmi pezevenkliğini yaparmış.

Fransız orospuları, temizmiş. Fakat Paristeki randevu otellerinin, kerhanelerin hepsi de kötünün kötüsüymüş. Kırık camlarından giren rüzgâr, odalarında anafor çevirirmiş. Lekeli yataklar daima kokarmış.

Aydınlık bir gece. Hava, bahar havası kadar güzel. Melekle Yıldız, bu kapanık odada oturmaktan sıkıldılar. Çıkıp dolaştılar. Fatihe kadar uzandılar.

Sokaklar kalabalık. Babayani çarşaflı, beli bükük kadınlar birer ellerinde fener (şehrin kenar mahallelerinde birçok sokaklar lâmbasızdır!) bastonlarını kakaraktan camilerin yolunu tutmuşlar. Bu gece Kadir gecesidir. Bu gece, küçük büyük camilerde “sakalı şerif”in çıkarılacağı mukaddes bir gecedir.

Yıldızla Melek, Allahı, peygamberi, dini filân çoktan unutmuşlardı. Allahtan, peygamberden, dinden önce, düşünecek o kadar tasaları vardı ki!

Kimi siyah takkeli, kimi kasketinin vizyörünü geriye çevirip alnını açmış, kimi baş açık, kimi yaşlı babayani, kimi genç ve çok şık erkeklerin ta gerisinde, kadın saflarında yer aldılar.

Teravi namazından sonra cin yüzlü, kuru bir imam “sakalı şerif”i ortaya çıkardı. Billûrdan bir mahfaza içinde birkaç siyah kıl... Peygamber Muhammedin sakalı... Yıldız da Melek te ayni şeyi düşünüyorlardı: O dakikada binlerce camide, milyonlarca müslüman sakalı şerifi öpüyor, yüzüne gözüne sürüyordu. Bu ne sonsuz, bu ne bitmez tükenmez bir sakaldı!

Kuru imamın önünde el pençe duran müslümanların arasına katılarak sıralarını savdılar: Cin gözlü imam, gülünç jestlerle cam muhafazayı yüzlerine, gözlerine, ağızlarına sürdü. Yıldızın boyalı dudaklarından sıyrılan bir parça ruj –belli belirsiz– billûr mahfazaya yapıştı; imamın cin gözlerinden ateşler saçıldı.

Arkasından gelen miyop bir kocakarı, Yıldızı dürtüklüyordu:

— Öptün değil mi?.. Öptün değil mi?.. Yut tükürüğünü... Yut ki kalbine gitsin, kızım...

Ve, güç duyulur bir sesle anlatıyordu:

— Evine döner dönmez bir fincan su koy. Yüzünü güzelce sil. Sonra, o bir fincan suyu ayak basmadık bir yere usuletle dök... Çiçek saksısına döksen de olur. Amma, sakın unutma, kızım... Maazallah, peygamberimiz efendimizin (Elini hürmetle göğsüne götürdü: Sallâllahi aleyhi vesellem) mübarek sakalı şerifi değen suratını delikli taşta yıkarsan boyunca günaha girersin...

Kocakarı:

— Dünyada ziyaretinden, ahirette şefaatinden Allah mahrum koymasın! Diyor, iki göz iki çeşme ağlıyordu.

Biraz da vaaz dinlediler:

— Hasan ile Hüseyin daha bir çocuktular; aç kalmışlardı. Fatma anamız, onları –canevine çeksin, ıstırapları dinsin diye– karınlarına taş bağlayıp yatırırdı. Çamuru yalancıktan elinde yoğurur, ateşe gömerdi. “Pişinciye kadar uyuyun!” diye avutmağa uğraşırdı.

Melek de, Yıldız da, aç kaldıkları günleri düşünüyorlardı. Onlar, karınlarına taş bağlamayı akıl edememiştiler.

Köşeyi kıvrılırken ihtiyar bir sarıklının, arkalarından, ellerini havaya açtığını, gözlerini göğe kaldırdığını gördüler:

— Yarabbi sen islâh et!

Diyordu. Melek, ihtiyar softaya öyle bir öfkelendi ki!..

— Hocam, sen daha rabbinin nerede olduğunu bile bilmiyorsun!

— ???

— “Rab” gökte midir ki ellerini ve gözlerini havaya dikmişsin?

— ???

— “Rab, lâmekândır! Diyen gene sizsiniz. Rabbinin nerede olduğunu bilmiyorsun sen; koca bunak...

Softa, cevap bulamadı. Cübbesini topladı. Sarığını bastırarak çabuk çabuk uzaklaştı. Yıldız, kahkahalarını güç tutuyordu.

Ertesi sabah fabrika kapısında buluşmak üzere sözleştiler. Melek, ustabaşıyı iyi tanıyordu. Arada sırada, onu evine kapatır, gönlünü hoş ederdi.

Ustabaşının tavassutile, fabrikada Yıldıza bir iş bulabilmeleri ihtimali kuvvetliydi.

XII

Yassıyın terkostan doldurup bıraktığı bir kova suyu yüzüne, uykusuzluğun kan çanağına döndürdüğü gözlerine çırpardı. Bir eski ev kadını gibi eteğini beline iliştirip süpürgenin sapına yapışırdı. Sonra mutfağa girerdi. Kap kacak, çamaşır yıkardı. Sökükler dikerdi. En sonunda da, Osmanının karnını doyurur, fabrikanın yolunu tutardı Yıldız...

Akşam karanlığında işten çıkınca, sıra, evin ekmeğini düşünmeğe gelirdi. Elindeki birkaç kuruşile çarşı pazar dolaşır, öteberi alırdı. Çarçabuk yemek pişirirdi.

Evinin hem erkeği, hem kadınıydı Yıldız...

Osman, gözlerinin bir zaman sonra açılacağına inanıyor, körlüğün ıstırabına artık katlanıyordu. Onun en çok gücüne giden, kötürümler gibi bir köşede minder çürütmekti. Karısına acıyordu; kendini onun sırtında lüzumsuz bir yük sayarak utanıyordu.

Yıldızın kazancı çok azdı. Kör bir kocaya bakabilmek endişesile bağlandığı işde en son kuvvetini harcıyan genç kadını, fabrika öyle bir istismar ediyordu ki!

Yiyeceklerinden, içeceklerinden biraz daha kısmışlardı. Buna rağmen, bakkala, ekmekçiye olan borç her gün kabarıyordu.

Dondurucu kış sabahları, sobasız, ateşsiz odada bıraktığı kocasını üşütmemek için onu battaniye ile, yorganla sıkıca sarıp sarmalardı. Çok soğuklarda güve yenikli eski atkısile de boynunu kulağını örter, kendisi sırtında ipince bir manto yarı çıplak bir halde sokaklara düşerdi.

Haşlayıcı sabah ayazı, burnunun içini dondurur, beynini zonklatırdı. Başörtüsü altında karla ıslanan saçları çakıl çakıl buz tutardı. Bacakları uyuşurdu.

İşinin başındayken de aklı fikri hep evde olurdu. Gerçi, her sabah, kocasının yanıbaşına kırık ağızlı su destisini, oda kapısı dibine de lâzımlığı yerleştirmeği unutmazdı.

Bazan, şeytan, aklına türlü korkunç ihtimal yığardı: Bitişik evden apansız çıkacak bir yangın, Osmanı bağıra bağıra kül edebilirdi.

Fabrika, dertler ve dertliler kaynağıdır... Yıldız orada öyle insanlar tanıdı, öyle hâdiselerle karşılaştı ki, en taş yüreklileri bile ağlatabilir.

Bir, Aliye vardı. Hastalıklı kızcağız. Sırtında dirsekleri, omuz başları yol yol süzülmüş eski, kürklü manto... Tüyleri dökük kürkünün ortasında minnacık, sapsarı bir surat... Kumaş dairesinde çalışıyordu. Yenikapıda, ufacık bir evde oturuyorlardı. Babası hayırsız bir adamdı. Varını yoğunu içki ile yemiş, bitirmişti.

Aliye, sabahleyin, sokak lâmbaları sönmeden yollara düşüyordu. Fabrikaya, işe gidiyordu... İhtiyar ana, gece yarıları uyanıyor ve ölü bir lâmba ışığında, buz gibi bir mutfakta, aşure kaynatıyordu. Babanın sattığı aşureler ve Aliyenin altmış kuruş tutan gündeliği bu küçük ailenin tek geliriydi. Hayırsız baba, çok kere aşureden kazandığını meyhanede yer bitirir ve evin ekmeğini düşünmek tasası Aliyeye düşerdi.

Veremdi Aliye... Yıldız, ona bir gün patronun kapısında rastladı. İri siyah gözlerinden boşanan yaşlar, sarı, sıska yanaklarından süzülüyor, tüyleri dökük beyaz kürkünü ıslatıyordu.

— Ne oldun Aliye?

Genç kız, Yıldızın ellerine sarıldı. Karanlık koridorda elele ilerlerken, anlatıyordu:

— Halsizim, Yıldız hanım... Bacaklarım tutmuyor... Dermansızlıktan bitiyorum... İzin istedim patrondan... Hemen bir iki gün için... Bir iki günlük istirahattan sonra daha iyi iş çıkarırım, daha iyi çalışırım diye kandırmağa uğraştım... Diller döktüm, nefesler tükettim...

Patron, dudaklarını sarkıtmış, saatinin altın zincirile oynamış:

— Sana ben bir şey söyliyeyim mi kızım –demiş– sen bir iki günlük istirahatle iyileşmezsin... Sen hastasın... Sen adamakıllı hastasın, kızım... İki günlük istirahat hiç olmasın daha iyi...

Aliye veremdi. Bunu kendisi de biliyordu. En sonunda bir gün ölecekti. Bunu bildiği içindir ki, on yıldan beri hazırladığı o canım çeyizini,

çoktandır, parça parça babasına verip sattırıyordu. Göz nuru dökerek işlediği bu ipekliler en sıkıntılı zamanlarında –babasının aşure satamadığı, Aliyenin çalışamadığı, ekmeksiz, katıksız kaldıkları günlerde– öyle bir imdatlarına yetişiyordu ki!

Evet... o, öleceğini bilirdi. Ve, çok sevdiği anasına her vakit söylerdi:

— Anneciğim, sakın üzülme benim ölümüme... Zaten dertli bir kadınsın... Büsbütün üzülüp şaşırma... Kendini yiyip bitirme... Ben nasıl olsa öleceğim... Hiç veremden kurtulan görülmüş müdür anne? Hem kuzum, şu evden çıksak artık... Bu daracık odaya tabutumu nasıl sığdıracaksınız? Mutfağa teneşir konur mu?

Anası ne söyliyeceğini bilemez, uzun uzun ağlardı.

Aliyeye herkes acırdı. Bazan, işlerini önce bitirenler ona yardım ederlerdi. Bir defasında bunu ustabaşı gördü. O gün, kızcağızın gündeliğini ceza diye alıkoydular.

Aliye, izin istediği ve alamadığı günden sonra artık gün aşırı gelmeğe başladı. Hastalıklı kız, eskisinden daha büyük bir gayretle çalışıyordu.

Bayram yaklaşıyordu çok kumaş çıkarmak lâzımdı. Patron, fazla çalışacaklara mükâfat adadı. Aliye o gün, koskoca bir top kumaşı elinden geçirdi; cımbızladı. Ona, mükâfat diye tam iki lira verdiler. Fabrikadan çıkarken markasını arkadaşı bastı. Gözleri kararıyor, sarhoş gibi ayak üzerinde sallanıyordu. Evi zor buldu.

Aşureler güç satılıyordu. Ekmek parası yoktu. Üstelik çöp ve tenvirat vergisini veremedikleri için belki de tahsildarlar hacze geleceklerdi; ve birkaç pılı pırtılarını satacaklardı. Konu komşuya rezil de olacaklardı.

İki lira mükâfat, babayı büyük bir sıkıntıdan kurtardı.

Aliye ertesi gün gene fabrikaya gitti. Saatlerce, açaçına, hiç durmadan didindi. Bir top kumaş daha elinden geçirdi. Amma, o gün mükâfat vermediler.

— Bugün para yok!

Dediler... Aliye üç gün sonra göründü. Çalışamıyacak haldeydi. Yüzü büsbütün ufalamış, sararmıştı.

Kır bıyıklı kapıcıya:

— Bugün çalışamıyacağım; paramı almağa geldim!

Diye gülümsedi. Kapıcı omuz silkti:

— Herkese parası verildi...

— Bana?!

— Dün para dağıtılırken bulunmadın; bugün para günü değil...

Aliyenin söz söylemeğe bile takati yoktu. İçin için ağlıyarak, ters yüzüne döndü.

Anasile, o gün, nişan mübarekesi için komşularına gittiler. Şom ağızlı kocakarı, hep ölümlerden, ölülerden bahis açtı. Dertli Aliyecik o akşam yatağa düştü. Ve, bir daha kalkamadı.

Aliyeyi yoklamağa gittiği gün, Yıldıza, kapıyı gözleri şiş, saçı başı karışık bir kadın açtı. Aliyeciğin anası:

— Kızımı gelin ettim: Aliyemi gelin yolladım!

Diye başını yumrukluyor, ta sokağın nihayetinde kaybolmak üzere bulunan cenaze alayının ortasındaki tabutu gösteriyordu.

Göz nuru dökerek hazırladığı çeyizinin son parçaları, Aliyeciğin tabutunu süslemiş, donatmıştı.

Ve, sarhoş baba, bir saat sonra tabutun üzerinden kaldırıp bir çıkın yaptığı bu ipeklileri, çarşı pazar dolaştırdı; sattı. Ölü yıkayıcı hafız kadının, imamın mezar kazıcılarının ücretlerini ödedi.

XIII

Yorgunluktan gözleri örümceklenmişti. Öne eğilmekten kaburgaları sızlıyordu. Bazan ana sevgisini ona tattırmıyan yaratıcıya öyle bir kızıyordu ki! Ne baba, ne kardeş, ne de koca, ananın yerini tutamaz; bu muhakkak... Yorgun argın eve dönünce, başını dizine yaslıyacağı bir anası olmasını Yıldız ne kadar isterdi! “Göğsüm ağrıyor, soğuk almışım!” diye kendini naza çekmek, üzerine titriyen anneciğinin üzüntülü telâşını seyretmek kimbilir ne doyulmaz bir zevkti!

Sırtına, omuz başlarına “benim elim değil, Ayşe Fatma annemizin eli” diye vantuzlar yapan, parmağının ucile kafes kafes tentürdiyotlar, kâfuriler süren, kalın fanilâlar bulup buluşturup sıkıca giydiren ve onu yatağına yatıran bir ananın hayali, Yıldızı uzun uzun düşündürür, dertli ederdi.

Körlük, Osmanı bayağı sinirli yapmıştı. Olur olmaz şeye kızıyordu. Yıldız, onun ıstırabını anlıyor, aldırmıyordu. Zaten, pek az sonra, Osman yaptığına pişman oluyor, çocuklar gibi hıçkırıyordu.

Bir öğle paydosunda, gündeliğinin arttırılması için Yıldız patronun yanına çıktı... Fabrika sahibi neşeliydi. Mühim bir sipariş almıştı. Koca dişlerini ortaya koyan sırıtışla kahkahalar atıyordu. Yaylı koltuğunu gerilere kaydırıyordu. Masanın üzerine uzattığı potinleri neredeyse satış şefinin burnuna değecekti. İşçiye etmediğini bırakmıyan zalim şef, şöylece

ilişiverdiği kanepede nasıl da kirpi gibi büzülmüştü?! Biteviye ellerini oğuşturuyor, gülüyordu. Kaskatı, gevşemiyen surattaki bu gülüş öyle soğuk, öyle yapmacık bir gülüştü ki!.. Paravananın yanında, başı dönerek, ter dökerek beklerken, Yıldız, onların konuşmalarını dinliyordu.

— Ekonomi bakanı, “...” şehrinde kurulan büyük dokuma fabrikasının da resmi küşadını yapmış ha?!..

Hınç, korku ve alay ifadeleri taşıyan bu suale, satış şefi, şöyle cevap veriyordu:

— Hesapsızlık, programsızlık patron... Hepsinden fazla, hesapsızlık... İstatistiğe zerre kadar ehemmiyet vermiyoruz.

Ve, menfi ruhlu bu herif, ferdî kapitale gün günden son veren devletçi rejimin içinde tutuşturduğu öfkeyle, coşuyordu:

— Yeni bir dokuma fabrikası daha işletiyoruz: âlâ... 33 bin iğ ve 1080 tezgâh daha geceli gündüzlü çalışmağa başlamış; mükemmel... Sadece Kayseri kombinası senede 30 milyon metre bez dokuyacakmış; beş bine yakın işçi aileyi çatısı altında barındıracakmış; aliyülâlâ... Diğer taraftan Ereğli kombinasında, 1500 işçi, 15.000 iğ ve 300 tezgâhla 4,5 milyon kilo bez dokuyor. Nazilli kombinasında 768 tezgâh yılda 20 milyon metre bez çıkarıyor. Bakırköyün imalâtı bir hayli kabarık... Malatyada yeni bir kombina kurulacak; 430 tezgâh çalışacak... Şu istatistiğe bakınız, patron: On yedi milyon nüfuslu memlekete 212.784 iğ, 4457 tezgâh işliyor 24 milyon 124 bin kilo pamuk harcıyarak (Bu kadar pamuğu da kim ve nerden istihsal ediyor?) 13 milyon 87 bin kilo, yani aşağı yukarı 70–80 milyon metre bez dokuyor... İyi... Çok iyi... Hepsi iyi... Amma... ne oluyoruz? Bizden, endüstri itibarile, kilometrelerce ileri milletlerin göremediği, bulamadığı pazarlar mı ele geçirdik?

— İhtimal?!

— Hiç kimsenin duymadığı, bilmediği yeni bir kıt’a mı keşfettik?

— Belki; avuç içi memleketin “Doğu”sunu yeni keşfedecek kadar muktedir Kristof Kolomblarımız var!

— Eğer bu cehennemi faaliyet kendimizi giyindirmek içinse, müsaadenizle, pek gülünç patron...

— Pek gülünç...

— Köylü, bin bir güçlükle yetiştirip satabildiği buğdayın karşılığile ancak vergi borcunu kapatabiliyor. Öyle köylerimiz var ki, mahsulün bereketli olduğu zamanlar, beş nüfuslu koca bir aileye yılda yirmi lira hisse güç düşüyor. Köylü, kıçındaki şalvarı, sırtındaki gömleği üç yılda bir

değiştiriyorsa, bunda haklıdır. O halde? Fabrikalarımıza kimi müşteri yapacağız?

Şehirlilerimiz, zenginlerimiz, münevverlerimiz, yarı münevverlerimiz bir “yabancı mal” illetine tutulmuş gibidirler. Yabancı firma, dayanıklığın da, fantezinin de en itimada değer bir sigortasıdır. Mağaza tezgâhtarlarımız, halis muhlis yerli kumaşı, yabancı bir firma altında, yabancı bir memlekete mal ederek satabiliyor. Zenginlerimiz arasında öylelerini tanırım ki, patron, Londranın en meşhur terzisinden giyinirler. Koca İngiliz kralının, kral ailesinin, asilzadelerin elbise diktirdiği bu terzihanede, kendi vücutlarına tıpa tıp uyan mankenlere sahiptirler. İçlerinde, ipek gömlekleri, çamaşırları için Parise, Berline hususî surette adam yollıyanları bile vardır.

Bitişik konuşmalarımız Balkanlı kırallar, yerli mallarının en samimi propagandacılarıdır ve çobanlar gibi giyiniyorlar...

Elimizdeki bu geniş, bereketli toprak, tamamile makinalaşan ve ekmeğini dışardan tedarike mecbur kalan Avrupanın zahire anbarı olabilirdi. Köylünün ancak güçlükle karın doyurabildiği kara sabanını müzeye kaldırıp yerine modern makineyi koyabilirdik. Ziraat endüstrisine ehemmiyet verebilirdik... İşin kötüsü, çiftçi bugün, tarlasını, o berbat kara sabanını bırakıp şehre akın ediyor; fabrikaya bel bağlıyor. Korkarım ki, bir zaman sonra, koltuk altlarımızda top top kumaşla, çiftçi komşularımızın kapılarında, yiyeceğimiz ekmeğin buğdayını dileneceğiz...

Patron, konuşmasını bitirip şefi savdıktan sonra Yıldızı görebildi. Ve... kızmadı; evet, evet... terslemedi; aksileşmedi. Tatlı bir sesle sordu:

— Söyle yavrum... Ne istiyorsun?

— ... efendim... ben, biliyorsunuz ki, cımbız dairesinde işçiyim. Adım Yıldız...

— Hiç bilmiyorum...

Patron, oturduğu yerde kımıldandı. Yıldızı dikkatle süzmeğe başladı.

Bu bakışlar genç kadına birdenbire, zengin hısımı, Osmana ilk ihanetini hatırlattı. Heyecana kapıldı. Kızardı; sarardı.

— Şey... efendim –diye yutkundu– zaman malûm... Geçim pek zor... Gündeliğimi arttırmanızı dileyecektim de efendim!.. Bilirsiniz ki, kocam...

— Siz evli misiniz?

— Evet efendim... Kocamı her halde unutmamış olacaksınız... Yıkama dairesinde çalışıyordu... Osman... Büyük çöküntüde yaralanmıştı... Elbet hatırladınız, değil mi efendim?

Yumuk ellerile şişko göbeğini sıvazladı, okşadı. Unuttuğu muhakkaktı. Bununla beraber, hatırlamış göründü.

— Kazadan sonra gözleri görmedi kocamın...

— Kör oldu demek!..

— Evet.

— Tazminat aldınız değil mi?

— Hayır... Mösyö direktör tazminat vermekte binbir müşkilât çıkarınca vazgeçtik, efendim.

Yahudi patron, Yıldıza hususî bir alâka gösterdi. Ona, hayatına dair birçok şey sordu. En sonunda:

— Direktörle konuşacağım, dedi, sana büroda bir iş, kocan için de tazminat verdireceğim...

Çenesini sevdi. Gözlerinin tâ içine baktı.

— Belki bu akşam!

Diye, ilâve etti.

Yıldız odadan çıkınca geniş bir nefes aldı. Sevinmek mi, kederlenmek mi lâzım geldiğini bir türlü idrâk edemiyordu. Patronun bakışları, zengin hısımın bakışlarından hiç farklı değildi.

Düşünüyordu: Friedrich Engels, karılık kocalık dışındaki cinsî münasebetlerden bahseden Hetairizm'i erkekler tarafından –kendi lehlerine– kurulmuş içtimaî bir müessese sayıyordu:

Eski Babil kadınları, ismet hakkına kavuşabilmek için, yılda bir defa, Mylitta mâbedinde kendilerini verirlermiş. Hetairizmin gayesi cinsî münasebetlerin serbestliğiydi. Bu, erkeğin kadına mutlak hâkimiyetini haykırıyordu.

Kırmızı yanaklı patron Hetairizmci idi. Ve, kör kocasına, ona yaşamak hakkını bağışlaması için Yıldızın kendini feda etmesi, patronunun kucağına atılması lâzımdı.

Fakat... hayır. O artık etiyle ödeyeceği bir iyilik istemiyor. Henüz büsbütün aç değildiler.

O akşam, paydos düdüğü öter ötmez, Azrailden kaçar gibi, kimselere görünmeden kaçtı.

— Yıldız Hanım...

Fabrikanın kapısından çıkarken, kolunun çekildiğini duydu.

Birdenbire ürperdi. Döndü. Oooh, hayır... Zehrayı tanıyor... Kırk beşlik bir kadındı. İçlerinde en durgunu, en sessizi oydu.

— Hayrola Zehra teyze?

— Yürüyelim, yavrum... anlatacağım.

Onun da mutlak bir derdi vardı. Çiçek bozuğu yanakları biraz daha çökmüş, elmacık kemikleri fırlamıştı. Göğsü içeri kaçmıştı. Kanburlaşmıştı âdeta...

— Belim, bıkınım öyle ağrıyor ki, kızım!

— Ya benim Zehra teyze, ya benim?!

Zehra derdini anlatmakta gecikmedi. Kocası, upuzun bir evlilik hayatını ayak altına almış, evini, çoluğunu çocuğunu bırakmıştı. Hali vakti yerinde bir dul kadınla kapanmıştı. Üç aydır yanlarına uğramıyordu. Biri on, biri sekiz yaşında iki çocuğu ile Zehra yapayalnız kalmıştı.

Hali vakti yerinde dul kadından çirkin olduğunu kendi de biliyordu.

Yalvarıp yakarmak, ayaklarına kapanmak için evine kadar gittiği gün onu görmüştü. Şişman bir tazeydi. Al yanakları, kendi çiçek bozuğu suratiyle mukayese bile edilemezdi. Pamuk gibi gerdanı vardı.

Zehra belki kocasını arayıp sormıyacaktı. Fakat, zaman kötüydü. Fabrikadan aldığı para üç boğazı doyurmuyordu. Saf, basit bir kadındı o... Kocasını bu güzel duldan ayırabilmek için tek çarenin büyüde olduğuna kanaat getirmişti.

Büyü yapacaktı. Yıldıza ihtiyacı vardı. Kendisiyle birlikte gitmesi için köpekler gibi yalvarıyordu.

Ortalık kararıyordu. Bu, çocuk gibi ağlıyan kadını Yıldız kıramadı. Zaten o da dertliydi.

Edirnekapı dışında gözün alabildiğine uzanan kabristanda yürüyorlar. Gök, kapkara bulutlarla dolu. Tek tük düşen iri damlalar, sürekli bir yağmurun boşanacağını anlatıyor.

İki kadın, iri gövdeli servilerin, yapırı mezar taşlarının arasındaki dar yoldan ilerliyor. Kara servilerin tepelerinde tüneyen kargalar ötüyor. Uzaklarda köpekler uluyor. Başka ses yok. Zehra buraların yabancısı değil. Yıldız ürperiyor.

Vücudü geniş cübbesinin altından kaçan, başı abanili, kocaman kunduralı bir ihtiyarla karşılaştılar. Yıldız, Zehraya sokuldu.

— Korkma kızım... Bu Tahsin babadır... Perilerle konuşur. Dur, soralım ona; dilediğimiz olacak mı... Selâminaleyküm Tahsin baba...

Abanili ihtiyar durdu; selâmlarını aldı.

— Tahsin baba, muradım yerine gelecek mi?

— Senin mi?

— Evet.

Başını geri çevirdi. Mırıl mırıl söyleniyor, garip el işaretleriyle sağa sola oynuyordu.

— Tahsin baba perilerle görüşüyor, Yıldız...

Konuşma uzun sürmedi.

— İşin olmıyacak!

Dedi ihtiyar... Ayrıldılar. Zehranın yorgun adımları büsbütün ağırlaştı. Yarı delinin kerametine inanıyor, üzülüyordu...

Mezarlığın tam ortasında kurulmuş garip bir mahalle geçtiler. Bağdadileri dişlek ve iskelet ağzı gibi sırıtan tek, çift katlı, yıkık, çarpık evler... Araba tekerlekleriyle oyulmuş çamurdan sokaklar... Yan yatmış yosunlu mezar taşları arasında seke seke ben geldim, çıngırağım hoş geldin” diye oynayan sarılığa uğramış dalaklı çocuklar...

İleride küçük bir kalabalıkla yüz yüze geldiler. En önde bekçi, elindeki yamalı bir çıkını sallıyarak yürüyor. Sırtında boş tabutu taşıyan hammal, bunun arkasında... Boş tabut, iki tarafa açılan kolları ile büyük bir ıstavroza benziyor!

En geride, başı kasketli, gözleri kanlı bir adam mezar kazıcılariyle bir türlü uyuşamıyor: Çekişiyor.

Zehra Yıldızın kulağına eğildi:

— Taliimiz var –dedi–. Bize bir taze mezar lâzımdı; bulduk.

Kalabalığın arkasından yürüyen çingene kızını tuttular. Küçük, biraz evvel cenaze sahibinin ıskatçılara serptiği kırklıklardan eline geçirebildiklerini hesaplamağa uğraşıyor.

— Kız, cenaze nereye gömüldü?

— Tee öteye...

Çingene kızının arkasına düştüler. Hendekler indiler, hendekler çıktılar; mezar taşlarının üzerinden sektiler.

Zehra, kıbleye karşı yedi çeşmeden topladığı bir şişe suyu okuyup üfleyerek taze mezarın üzerine serpti:

— Bu ölü nasıl soğuksa, kocam da Belkisten öyle soğusun, Allahım...

Koynundan kâğıt çıkardı. Yıldıza, kocasının ve beraber kapandığı dul kadının adlarını ufak ufak kâğıtlara yazdırdı. Kulhuvallahiler mırıldanıyor, sağına soluna okuyup üflüyordu; mezarın bir tarafına erkeğin, bir tarafına kadının isimlerini taşıyan kâğıtları gömüyordu.

Kabristana yakın bir camiin musallâ taşında, Zehra, üzerlerinde kadının ve kocasının adları yazılı iki soğanı da birbirinden ayırdı:

— Bunlar nasıl ayrıldıysa, kadın da erkeğimden öyle ayrılsın! Dedi.

Arkalarına bakmadan yürüdüler.

Dönüşte, Zehranın ısrariyle, yanına kırk ayak merdivenle inilen evliyaya da uğradılar.

“Tokmaklı Dede”nin kucaklanamıyacak kadar kalın, birkaç metre boyundaki acayip taşına, öne eğilerek çalışmaktan ağrıyan, uyuşan sırtlarını yasladılar.

— Belimiz Tokmaklı Dedenin taşı gibi olsun!

Dediler. Üç ihlâs, bir fatiha okuyup yola düzüldüler.

XIV

Kulağı sağır eden motör gürültüsü.

Kalemler dönüyor: Yün iplikler çileye dolanıyor... Çimentolar üzerinde, kimi yalınayak, kimi takunyalı, yarım pabuçlu; başörtüsüz, başörtülü bir sürü kadın: “çile” dolduruyorlar.

Gece yarısı.

Dannn... Dannn... Dannn...

Evet; saat üçtür.

Taş döşemelerde ayak üzeri durmaktan kazıklaşmışlar. Yorgun gövdelerini bazan sol, bazan sağ bacakları üzerine yüklemekten, hepsinin de kalçaları tutulmuştur.

İçlerinde uyuklayanlar var. Sütçü beygiri gibi ayakta uyuyorlar. Bunlar, orta yaşlılardır. Tazeler, uyumamak için, birer şarkı tutturmuşlar: Yanık, acıklı türküler.

Dönüyor kalemler... Ve, çileler doluyor!

Dudaklarda bir fısıltı dolaştı.

— Sakallı geliyor!

— Sakallı!

— Kontrol!

Acıklı, yanık türküler mor dudaklarda kısıldı kaldı. Uyukluyanlar, korkuyla silkindiler.

Açlık ve yorgunlukla kendinden geçen Yıldız, arkadaşlarının apansız suratına serptiği buz gibi suyun tesirile gözlerini açtı: Sakallı kontrol, on adım ilerisinde duruyordu! Gür kaşlarının arasında kaybolan ufak kara gözleri öfkeden aklaşmıştı sanki... Simsiyah sakalı, avurtlarının atışını gizliyemiyordu. Gacır gacır öten kazma dişlerinin arasından ıslıklı bir sesle ağıza alınmaz bir küfür savurdu.

“Kalem” boş dönüyordu. Yıldızın iplik sardığı kalem boş dönüyordu!

Kontrolun salyalı ağzı tükürükler saçıyordu:

— Uyuyorsun ha?.. Uyuyorsun ha? Tuuuuh sana... Sokağa atılsan açlıktan gebereceksin... Köpekler gibi gebereceksin...

Oldukları yerde büzülen işçi kadınlar, soluklarını ciğerlerine hapsettiler.

Kalemler durmadan dönüyor.

Çileler doluyor!

Ses yok. Genç, yaşlı, çocuk, herkesin “Sakallı” diye titrediği bu korkunç herif, dayak ta atar. O: güçlü pazılarının kuvvetini, iri pençelerinin kudretini, hastalıklı tazelerin ve sıska çocukların çelimsiz sırtlarında deneyen bir “Babayiğit”tir.

Çimento döşemede yalınayak dura dura bacakları romatizmalara karan on altı yaşındaki Ayşeciği, birer demir kerpetene benziyen parmaklarını saçlarına dolayarak, yerlerde sürükliyen o değil mi? İhtiyar bir babanın güvendiği tek dalı kurutan, genç kızı sarılık illetine uğratıp yataklara düşüren o değil mi?

İçeriye güneş ve hava sızdırmıyan kalın fabrika duvarları, ses vermiyecek kadar da sağırdır:

Burada kadın dövülür.

Burada kadına söverler.

Şikâyet edemezsiniz: Hele bir edin! İşinizden, ekmeğinizden olacağınız muhakkaktır. Hem, dayağı birçok gözün önünde yeseniz de, hâdisenin tek şahidini bulamazsınız.

Susacaksınız: Size sövecekler...

Susacaksınız: Size dövecekler...

Sokaklara atılmamak, açlıktan köpekler gibi gebermemek için susmanız lâzımdır.

Yıldız, korkudan bayıldı. Bu, belki de onu bir dayaktan kurtardı.

Bir aydır, fabrikanın iplikhanesinde çalışıyor. Gece işçisidir. Gündeliği biraz daha inmiştir. Bu, kendini kollarına bırakmadığı için, patronun cezasıdır Yıldıza...

Karınlarını, yirmi dört saatte, bazan kırk sekiz saatte bir –yarım yamalak– doyurabiliyorlar.

XV

Karanlık koridorun en dibindeki tıklım tıklım dolu izbe, kantindir... Tepede yanan ufak ampul, koridoru dolduran bu perişan kadın kalabalığını büsbütün korkunçlaştırıyor. Ölü gözlü lâmba, birbirine yapışan sararmış avurtları biraz daha betleştiriyor.

Avuçlarında sımsıkı tuttukları “Marka”larile kantinin önündeki bu kalabalığın, büyük harp günlerinde fırın kapılarında vesika ekmeği dilenen aç, yoksul insan sürülerinden bir farkı yok. Elindeki kırbaciyle oynayarak, potinlerini gacırdatarak, geniş adımlarla aşağı yukarı dolaşan sakallı kontrol, dekoru tamamlıyor.

Bir haftadır, fabrika artık para vermiyor. İşçiye para yerine marka dağıtıyorlar. “Marka”yı fabrikanın bu izbe kantininden başka yerde geçirmeğe imkân yoktur. İşçi, yiyeceğini ve giyeceğini kantinden almağa mecburdur. Piyasaya sürülemiyen kurtlu kaşarlar, kokmuş peynirler, çürük zeytinler, orada piyasadan çok yüksek fiatlarla kapışılır. Fırınlardan arta kalan bayat ve noksan ekmekler oradadır. Kumaşın, basmanın, şunun bunun en kötüsü, en berbardı kantinde bulunur.

Patron yeni bir tuzak kurdu: Bastırıp, para yerine dağıttığı bu bakır kalp markalarile, açtığı kantinde işçinin dörtte bir hakkını daha güme getiriyor.

Kovulmaktan, işsiz, aç ve açıkta kalmaktan ürken orta yaşlı kadınlar, artık patrona ve ustabaşılara genç görünebilmek, imkânlarını da kaybetmiş bulunuyorlar: Kantinde ne düzgün, ne pudra, ne dudak boyası vardır. Onlar, dün, yemek vakitlerini katıksız, kuru ekmekle geçirir, arttırdıkları parayla saçlarının oksijenini, rujlarını, sürmelerini buluşturmağa uğraşırlardı. Bugün, içlerinden bazıları, kendilerini birkaç yaş daha genç gösteren bu makyajı yapabilmek için, gizliden gizliye bekâr amelenin vizitasını kabul ediyor. Çocuklarını, fabrikanın bir yarım adam haline getirdiği hastalıklı kocalarını aç ve açıkta bırakmamak için bu bir zaruretti.

Onlar da biliyorlar ki, bu geçici bir didinmedir. İki üç yıl sonra mukadder âkıbet gelip çatacaktır: “Yaşlı” diye, işlerinden atılacaklardır.

Fabrikatöre genç kadın lâzımdır. Patron, tepe tepe kullanmak için güçlü kuvvetli işçi ister.

Sakallı kontrol bugün pek neşeli.

Gür kaşlarının yarı gizlediği kara gözleri sıra bekliyen kadın yığını üzerinde atmaca gibi dolaşıyor.

Bu gece ve yarın iş yok. Hafta tatilidir. Ona, “repo”yu hoş geçirtecek bir kadın lâzımdır. Tazeler, genç kızlar, üzerlerinde dolaşan bu gözlerin hayvanca bakışları altında eziliyorlar; sıkılıyorlar, ter içinde bunalıyorlar.

Hepsi de biliyorlar ki, kalemleri temizlemek, makineleri yağlamak bahanesile alakonulan, sakallı kontrolün hayvanca isteklerini yerine getirmeğe mecburdur.

Rutubetli duvara ağrıklı sırtını veren Yıldız, gözlerini yummuş, bu sağır duvarların arkasında olup bitenleri düşünüyordu. Kara sakallı herifin gıcırdayan potinleri, sanki kızgın bir burgu gibi, kulaklarını oyuyor, beynine sokuluyor.

Fabrikanın yıllardır ayıklanmamış lâğımları bir taranacak olsa, kimbilir ne kadar et pıhtısı, düşürülmüş kaç gayri meşru çocuk bulunacaktı!.. Bu fabrika; kerhaneye, hastaneye, mezara giden yolların en kestirmesiydi.

Kontrolün sesi bütün fısıltıları susturdu:

— Zahide... Bu hafta sıra senindir... Fabrikada sen kalacaksın!

Yıldız, gözlerini açınca, yanıbaşındaki genç kızın ölü sarılığı bağlayan suratile karşılaştı. Zahidecik... On altısından fazla değildi. O, bir çocuktu. Altın sarısı saçlarile, ne güzel, ne inci gibi bir kız!.. Hakkını, emeğini elinden alan fabrika, demek şimdi namusunu, genç kızlığını da çalacaktı. Demek ki, pazartesi sabahı iş başına gelenler, onu da, sapsarı bir surat; ağlamaktan kanlanmış, şişmiş gözlerle... fakat, bacaklarında yepyeni bir çift ipek çorap, yahut da ayaklarında bir çift yeni iskarpinle bulacaklardı.

Mor dudakları acı ile büzülüyor, alnı çatılıyordu. Gözlerinden akan birkaç damla yaş, yanaklarında yuvarlanıyordu. Ve, Yıldız, titredi: Zahide, belli etmemeğe uğraşarak, parmağındaki alyansı çıkarıyor...

Kimse vık diyemedi. Kara sakallı herifin kamçısı, şaklıyacak surat arar gibi havada ıslık öttürüyordu.

Yığın harekete geldi. Herkes, bir ayak önce bu berbat yerden kaçmak, kurtulmak için acele ediyordu. Kantinin önü çabuk boşaldı. Yıldız da, bir avuç marka ve bir alay da borç bıraktıktan sonra, koltuk altlarında birkaç kesekağıdı, birkaç okkalık ekmekle fabrikadan ayrıldı.

Karı koca, birinin sırtında eski battaniye, birininkinde yorgan, kıvılcım mangalı apış aralarına almışlardı; karşılıklı dertleşiyorlardı. Ve, Osman, her günkü gibi Allaha, onu dünyaya getiren anasına ağız dolusu küfrediyor.

Yıldız, bir aralık acı acı güldü:

— Karnımda taşıdığım çocuğumuz da bir gün bize lânetler yağdıracak mı, bize küfürler edecek mi dersin Osman?

Başı göğsüne düştü: Onu unutmuştu!

Bu çocuk doğmamalıydı. Yazık olurdu ona... Belki bir “kız” doğacaktı. Yıldız, Zahideyi hatırladı: Kendi yavrusunun da bir gün bir “Zahidecik”

olmıyacağını kim temin edebilir? Hakkını, emeğini çalan patron, kendi kızının da bir gün zorla namusunu çalacaktı elbet...

Bu çocuk doğmamalıydı. Peki... fakat, öldürecekler miydi? Nasıl öldüreceklerdi? Beş aylık olan bir çocuğu hangi doktor düşürmeğe cesaret edebilirdi?

Osman:

— Başka bir fabrikada iş arasan...

Dedi. Yıldız, dudaklarını kıvırdı, içini çekti:

— Kantine bir yığın borçluyken zor çıkarım oradan...

Kurtuluş yoktu. Çile doldurmağa makûmdu. Yarın, öbürgün, ev sahibi çıka gelecek, kira istiyecekti. Ona ne vereceklerdi? Yardım isteyecek kimseleri yoktu. Sosyete direktörü akraba, namussuzun biriydi. Yıldız, Nurtene muhtaç olmaktansa ölmeyi tercih ederdi. (Zaten o da, dostile bir zamandır yaşadığı Viyanadan henüz dönmemişti.) Etini istiyen patronu düşünmek bile gücüne gidiyordu.

Çaresizlikten doğan bir acı ile, avuçlarını açıp kapadılar. Oldukları yerde sallandılar; pofurdadılar.

Komşunun saati dördü vuruyor.

Akşam yaklaşıyordu. Dışarıda yeni bir fırtına kabarıyor.

— Osman, biliyor musun, geçenki kasırganın fabrikada uçurduğu kiremitleri, kırdığı camları da bize ödetecekler!

Kör inledi:

— Yeni bir tuzak, Yıldız... yeni bir tuzak...

Dedi.

— Evet; muhakkak ki bir tuzak... Herkesten bir lira kesilecek... Altı yüz amele çalışıyor orada...Birerden tam altı yüz lira... Halbuki zararın elli lirayı geçmediğini herkes biliyor, Osman...

Akşam yaklaşıyordu. Rüzgâr, azgınlaşıyor.

Kapı.

Yıldız, cama yaklaştı. Kapıda, eli çantalı bir polis duruyordu. Polis! Bu da ne demek? Korktu birdenbire... Osmana:

— Kim olduğunu göremedim –dedi– sen otur, inip bakayım...

Polis, genç adamdı. Palaskası, şişkin göbeğini zor kuşatıyordu. Ablak suratında simsiyah bıyıkları Hitlervari kesilmişti. Fakat... niçin bu kadar sert konuşuyor? Kaşları neden böyle çatıktı?

— Burada Osman adında biri var değil mi?

— Evet.

— Evde mi şimdi?
— Evet.
— Çağırınız kapıya.
Yıldız, heyecana kapıldı. Soğukkanlı olmasına rağmen elleri, ayakları titredi. Bir şey sormak cesaretini kendinde bulamadı. Merdivenlere döndü. Deli rüzgâr, aralık bıraktığı kapıyı ardına kadar çarparak eteklerini yarı beline kaldırdı. İri parmaklarının fiskelerile Hitlervari bıyıklarını okşayan memurun çatık alnı gevşedi.
Osman, merdivenin üst başında, kollarını sağa sola uzatarak duvarı arıyor, basamakları inmeğe uğraşıyordu.
Yıldız yardım etti.
— Osman siz misiniz?
— Benim.
— Geçen yılın yol parasını vermemişsin!
Omuz silkti:
— Bilmiyorum...
— Yol paranı vermediğin için hakkında tevkif müzekkeresi var...
Yıldız, kısık bir çığlık kopardı. Kör, heyecanlanmamasını yalvarır gibi, görmiyen gözlerini ona çevirdi... Polise döndü:
— Beni tevkif mi edeceksiniz?
— Mecburum. Elimdeki müzekkere otuz bir gün hapsine dairdir...
— Otuz bir gün mü?
— Evet.
— Peki amma –dedi Osman– bu tevkif müzekkeresi usulsüz kesilmiştir. Önce, vergi işile uğraşan memurların bana vaziyeti bildirmeleri icabederdi. Benim bildiğim, hapis cezası, hali vakti yerinde olup da vergisini vermemekte inat gösterenlere karşıdır. Bana gelince; ne halim vaktim yerinde, ne vergi borcumu ödememekte inat gösterdim.
Memur, âdeta sinirlendi:
— Beyhude konuşuyorsunuz; hazırlan, gideceğiz!
— Demek şimdi götüreceksiniz?
— Şimdi...
— İyi amma, ben körüm...
— ....
— Gözlerim görmüyor ki!?
Evet... nihayet polis de bir insandı. Kör bir adamı, yol parasını vermedi diye, nasıl tevkif edip te götürecekti?

— Muavini kandırabilirseniz, tevkifi bir müddet geri bırakabiliriz. Fakat, bu müddet içinde parayı mutlak, mutlak tahsil şubesine yatırmanız lâzım...

Polis gittikten sonra, Yıldız çarçabuk hazırlandı.

“Ağlarım, yalvarırım; ayaklarına kapanırım!” diyordu. “Yürekleri taştan değil ya, elbet acıyacaklar ve usulsüzlüğü düzeltecekler!”

Diye düşünüyordu.

Karakolun önünde, bir yığın!

Ne boduçka polis, ne çılgın gibi esen rüzgâr ve ne de yağmur, karakol kapısında mıhlanıp kalan meraklı kalabalığı dağıtabiliyor. Başlarına birer pelerin örtüp, ayaklarına takunyalarını geçirince sokağa fırlayan kadınlar, birbirinin omuzundan uzanarak, karakolun içinde bir şeyler görmeğe uğraşıyordular. Analarının etekleri dibinde yalınayak küçükler, parmaklarını burunlarına sokarak ağlıyorlardı.

Yıldız, kalabalığı yarmağa uğraşırken bodukça polis onu önledi.

— Nereye?

— Muavini göreceğim...

— Muavini şimdi göremezsin, hanım... Vak’a var...

— Vak’a mı? Ne vak’ası?..

— Gazete muhbiri misin yahu?! Şimdi bir de sana mı izahat vereceğiz? A kızım insanı günaha sokmasan a ya!..

Çekinerek geriliyen Yıldızın yanına bir kocakarı sokuldu:

— Denizde boğulmuş, kızım... Allah taksiratını affetsin; Allah anacığına, babacığına Eyüp Sultan sabrı versin... Kızcağızı bu sabah denizden çıkarmışlar... Tulumlar gibi şişmiş... Amma, gene de güzelmiş... gene de şirinmiş yavrucuk... Müddeyüm sorup soruşturuyor şimdi karakolda... Kendi kendini mi boğdu; yoksa boğdular mı diyerekten... Adını, sanını daha kimse bilmiyormuş... Yalnız, cebinde bir nişan halkası bulmuşlar...

— Yüzük mü; nişan yüzüğü mü?

Kocakarıyı göğsünden iteledi.

— Ben, ben onu tanıyorum!

Diye polise karşı geldi. Karakola girdi. Tulumlar gibi şişmiş ölünün üzerindeki çuvalın altında, altın sarısı saçlar gördü. Evet; ta kendisi. Zahideydi. Küçük işçi kızıydı. Ayaklarında krokodilli bir çift yeni iskarpin...

Geç vakit, çıkarken, karakolun kapısında –yağmura ve çamura rağmen– kakılıp kalmış bir delikanlıya rastladı. “Zahide, Zahide” diye başını yumrukluyordu.

Yapacak başka bir şey yoktu. Kör kocasını, Osman’ı hapishaneden kurtarmak için yapacak başka bir şey kalmamıştı. Kızıl suratlı Yahudi patronun bütün isteklerini yerine getirdi.

Yıldız, artık fabrika bürosunda sekreterdir. Ve, patrona metreslik yapıyor.

XVI

Makineler istop.

Demir çarklar durdu. Varageller, mekikler işlemedi. Kulakları sağır eden uğultu kesildi:

Grev!

Yarı karanlık dehlizlerde telâşlı konuşmalar. Telefonlar işliyor. Artık bıçak kemiği de aştı. Kadın, erkek, çocuk –irili, ufaklı tam üç yüz insan– içiçe, bir araya toplandılar. Para istiyorlardı. Durmadan, dinlenmeden, uykusuz ve yarı aç çalışmalarının karşılığını, emeklerinin hakkını –marka değil, kumaş değil– para olarak istiyorlardı. Para yerine verilen kumaşları satmak imkânsızdı. Kantinden artık yaka silkiyorlardı.

Kafa kafaya veren insanlar, fısıltılarla dertleşiyor, fakat bu, büyüyor, büyüyor, demir çarkların gürültüsünü gölgede bırakan bir uğultu oluyordu. Saçlarının örgüleri çözük kızlar, büyüklerinin etekleri dibinde sessiz sessiz ağlaşıyor, yalınayak oğlanlar, burunlarını çeke çeke, korkudan titreşiyordu.

İşte, en yüksek makamlara 24 saat önceden haber verdikleri halde, ses seda çıkmamıştı. Patron bile, işçinin grev yapacağını aklından geçirmiyor, kızının isim günü şerefine verdiği baloda eğleniyordu. Ve, ustabaşılar, kontroller, telefon başında, patronu bulabilmek, grevi haber verebilmek için terden bunalıyorlar; sesleri çatallaşıyor.

Üç yüz insanın arasında acı kahkahalarla gülenler var.

— Patron baloda... Patron eğleniyor!

Avurtları çökük, yaşlı bir erkek:

— Balo ha –diye inliyor– kızı şerefine balo ha? Bir balo parasile kaç fakir insanın kursağı sıcak bir çorba görecekti? Kaç çıplağın sırtı bütünlenecekti? Kaç hastalıklının ilâcı yaptırılacaktı?

Çukurlarına kaçmış gözlerini kuruluyor.

Bir delikanlı, etrafını alanlarla konuşuyor:

— Nah, şu duvarlara bakın: “TEZGÂHLARI TEMİZ TUTUN!”, “TEZGÂHLARI YAⱢLAYIN!”... Bütün bunların arasında şu ufak tabelâyı seçebilen gözlere ne mutlu: “Kendini mekikten sakın!” Ah, evet... mekik... mermi gibidir meret... Çarpınca öldürür... Bu yüzden iki kurban verdik... Mekikten kendini sakın!.. Hımmm... iyi amma, nasıl?.. Neyle?.. Eski silâhşorlar gibi kalkan mı kullanacağız?.. İşçi ölecekmiş, yahut ki, sakatlanacakmış, patronun umurunda bile değildir... Hüseyini hatırlayıverin!..

İşçi Hüseyini hatırladılar: Bu bir genç adamdı. Bir gün kolunu tarağa kaptırmıştı. O, tek kolla ve yarı ölü bir halde sedyede hastaneye taşınırken, patron:

— Tarağımı berbat etti!

Diye dövünüyordu.

Mermi gibi çarpan, çarptığını öldüren “mekik”, onlara, patronun fabrika rıhtımında bağlı şık kotrasını hatırlattı. Bu güzel geminin adı da “Mekik”ti. “Bir kotra kimbilir kaç yüz işçinin, kimbilir kaç gündeliğini tutar?” Diye düşündüler. Sararmış dişlerini gıcırdattılar.

Caddeye bakan pencerenin önünde, iki delikanlı sıska suratlarını cama dayamışlardı. Nefeslerinin buğulandırdığı camı, sık sık yumruklarile siliyorlardı. Birdenbire heyecanlandılar; titrediler:

— Geliyor!

— Patron geliyor!

Üç yüz amelenin dudaklarında, o dakika yalnız bu kısa cümle dolaştı. Sıska suratını cama yaslayan delikanlı, lâcivert beresini bir iyice başına geçirdi:

— Karnımdaki aç solucanların gürültüsünden hanidir uyku uyuyamıyorum... Bilirim ben ona yapacağımı...

Fabrika kapısı önünde bir “Linkoln” durdu.

— Bir otomobil ki, benzinini biz veriyoruz; tekerlekleri sırtımızda dönüyor!

Diye homurdandılar. Önce, sırtında balo elbisesi, elinde silindirile iri göbekli patron indi. Sonra, süslü bir komiser... Ve, daha arkadan motosikletli polisler yetişti.

Üç yüz insan, önlerine, lokomotif çıkmış hayvan sürüleri gibi, evvelâ ne yapacaklarını şaşırdılar. Telâşlı, ürkek, sağa sola kaçıştılar.

Gözleri ateş saçan patron, tatlılaştırmağa uğraştığı sesile, bir alay vaidde bulundu. En sonunda da:

— Namusumun üzerine yemin ederim ki, size para vereceğim... Şimdilik kumaşa ve markaya razı olun!

Dedi. Üç yüz insanın tahammülü taşmıştı. Homurdanmalar yükseliyordu:

— Namus mu?

— Namusa bir sünger...

— Namus baloda eğleniyor!

Deminki avurtları çökük yaşlı erkeğin mavi gözlerinde şimşekler çakıyor:

— Sen bir aktör, biz üç yüz aktörüz... Bize kaşkariko oynıyamazsın artık... Kumaş vercekmiş... Puuuhh... Satamadıktan sonra!.. Ayaklarımızda göz göz kunduralar, bacaklarımızda kıçı delik pantolon, ellerimizde ikişer metre kumaş... çarşıda, pazarda müşteri ararız... Kime baş vursak suratımıza şüpheli şüpheli bakar: "Nereden çaldın bunu?" diye sorar... Yetişir artık... Bize para verecek yerde, ilâhi, masal okuyorsun sen... Açız be! Açlık canımıza tak dedi artık... Açız! Makinelerin bile yağlanmadan işlemiyor. Kantinin, kumaşın başında paralansın, bize para ver...

299 ses, muazzam bir aksi sada gibi, tekrarladı:

— Yetişir artık... para istiyoruz... Markan, kumaşın başında paralansın!

Polisler harekete geldi. Süslü, giyim kuşam komiser, mavi gözlü adamın yırtık pırtık ceketinin yakalarından kavradı, ağzı tükürükler saçtı:

— Nankör!

XVII

Sabah.

Polisler fabrika kapısı önünde mıhlanıp kalan grevci ameleyi bir türlü dağıtamıyor.

Küfürün bini bir para... Dövülenler, sürüklenip götürülenler oluyor.

Birden, kalabalıkta bir ses haykırdı:

— Patronun metresi! Patronun dostu!

Yığın harekete geldi. Yüzlerce çift göz, patronun metresini aradı, ve... buldu: Bu Yıldız'dı. İşine geliyordu... Ayaklarında şık bir iskarpin vardı. Sırtında en son moda bir elbise taşıyordu. Korkudan titriyordu.

— Patronun metresi!

— Patronun dostu!

— Bacaklarındaki ipek çoraplar, bizim verilmiyen gündeliklerimizle alınıyor!

— Ya sırtındaki elbise?

— Ya ayaklarındaki iskarpinler?!

— Patronun metresi!

— Patronun dostu!

— Orospu!

— Kaltak!

Yumruklar sıkıldı.

— Vurun!

— Öldürün!

Yıldız, bir sürü polisin zaptedemediği insan kalabalığı arasında ezilip kalacaktı.

Kurtulmasına imkân yoktu. Ölüm, burnunun ucunda idi. Gayri ihtiyari, elleri karnına gitti: Demek o da ölecekti. Doğurmak istediği Osmanın çocuğunu, kendi çocuğunu da öldüreceklerdi demek...

Baldırlarına bir iki tekme indi. Omuzlarına bir iki yumruk... ve, o, yarı baygın, üzerine yürüyen kalabalığın ayakları altına serilirken, bir kadın ortaya atıldı:

— İlişmeyin... gebedir... iki canlıdır!

Tereddüt ettiler. Gebe ha!.. Hem de nemrut patrondan gebe! Bu kaltak, dünyaya yeni bir nemrut çıkaracak, başlarına yeni bir belâ saracak demek... Gebertmek lâzım... İkisini birden parçalamak, yok etmek lâzım...

Açlıktan ve ıstıraptan bunalmış, şuurlarını kaybetmiş insanlar, nihayet akıllarını başlarına topladılar, yumruklar ve tekmeler geri çekildi. Sade, diş gıcırdattılar:

— İlişmeyin... İki canlıdır kadın! Karnındaki mâsumun ne kabahati var?

Kendi kendilerini teselli ediyorlardı:

— Sabredelim, onun cezasını verecek olan gene patrondur... O da bir gün, Zonguldağın umumhanelerine düşecektir elbet...

O umumhaneler ki, birer bataklıktan farksızdı. Ve, yer altında çalışmaktan solucanlaşmış binlerce amele, bu bataklıklardan zevk almağa uğraşırdı.

Yıldız, yarı karanlık bir odada gözlerini açtı: İnsanın üzerine kapanacakmış gibi duran çatlak, kambur, kararmış bir tavan... Çıplak, kirli

duvarlar... Kenarları oyulmuş bir gazete kâğıdı serili ufak masada küçük bir lâmba.

Burası neresidir?

Onu ince bir battaniye üzerine uzatmışlar. Kuru döşeme, kemiklerini ağrıtmıştı. Doğruldu. Odanın bir kenarında bir hışırtı oldu. Yıldız, başını çevirince, ürperdi: duvarın dibinde bir yatak vardı. Buradan, üzerindeki pasaklı yorganı sıyırarak –ininden çıkan bir yılan gibi– bir kadın çıkıyordu. Kaşık kadar suratı, kocaman gözleri, bumburuşuk entarisinin altından görünen çorapsız bacaklarile bu bir iskeletti. Gülmeğe uğraşıyordu. Çıplak parmaklarının uçlarına basarak ona doğru yürüyordu:

— Nihayet kendinize gelebildiniz...

Yıldızı başında uğultu vardı. Birden, her şeyi hatırladı: Kudurmuş gibi üzerine atılan insan kalabalığı gözlerinin önüne geldi. Titriyerek yüzünü örttü; karnını yokladı.

— Yaşıyorum! O da yaşıyor.

Diye düşündü. İskelet kadın yanı başına çömelmişti, yüzüne gözlerinin içine bakıyordu.

— Burası da kendi evin sayılır... Burası da işçi evidir Yıldız Hanım...

Ve, Yıldız, hasta ciğerlerden kopan nefesin iç bulandıran kokusuna tahammül için kendini zorlıyarak, iskelet kadının anlattıklarını dinledi.

Onu ölümden kurtaran “Melek”miş. Bu sabah, işine giderken –rastgele olacak– hâdisenin içine düşmüş. İskelet kadının babası, Meleğin yardımile, ayak altına serilen Yıldız’ı kaldırmış; evine taşımış. Grev yapan amelenin arasında o da bulunuyormuş. Melek fazla duramamış. İşinin başına koşmuş. Baba kız, onun etrafında pervane olmuşlar.

— Akşam yaklaştı. Yıldız Hanım... Melek neredeyse gelir... hem, eğer rahatsız olmazsanız, geceyi bizde de geçirebilirsiniz...

— Eksik olmayın, kardeşim...

Genç kızın babası geldi. Yıldız, yarım saatin içinde onların hayatını öğrendi..

Baba, bir mütekaitti. Devlet ona üç ayda kırk beş lira veriyordu. “Serap”ın anası çoktan ölmüştü. Baba kız yapayalnız yaşamışlardı. Uzun yoksulluk yılları... Serap, “Amelî Hayat”taki tahsilini yarım bırakarak bir gün hayata atılmıştı.

Onun hayata girişi tuhaf oldu:

O gün “Muhasebe” hocaları hastalanmış, gelmemişti. Boş ders saatinde, birkaç arkadaşile baş başa vererek gazete okuyordular. Serabın gözüne,

gazete sahifelerinin bir köşesine sıkışmış bir ufak ilân ilişti.

Dolgun ücret vâdile, süratli yazan daktilograf aranıyordu. İstiyenler, önce (....) numaralı posta kutusuna mektupla baş vuracaklardı.

DOLGUN ÜCRET... Serap o gün bütün ders saatlerinde, teneffüslerde onu düşündü. Makinede çok süratli yazabiliyordu. Bir ticarethanede çalışabilecek kadar da muhasebe işlerinden anlıyordu.

Sefalet içindeydiler. İhtiyar babası gün günden göçüyordu. Yarı aç, yarı toktular. Kırk kişilik sınıfın içinde en fakir giyineni oydu. Bütün arkadaşları, sabahleyin, ayaklarında yüksek ökçeli iskarpinler, ipek çoraplar, şık elbiselerle, süslü püslü gelirlerdi mektebe... Bunlar, kapıcının odasında rujlarını siler, yanaklarının kırmızılığını temizler ve ipek elbiselerinin üzerine siyah mektep göğüslüklerini geçirerek derse girerlerdi. Serabın, soluk göğüslüğünden, spor biçimi ayakkabısından başka bir şeyi yoktu. Mektebin içinde de, dışında da onları giyerdi. Süssüz, müssüzdü. Fakat, güzeldi. Sokakta pek çok erkeğin gözlerini üzerine çekebilirdi.

O akşam tatilinde, arkadaşları kapıcının odasında şakalaşıpgülüşerek rujlarını yeniler, yüzlerini, gözlerini boyarlarken; o, koşar adım, evin yolunu tuttu.

Hal tercümesini, adresini bildirir bir mektup hazırladı. Gece babasından aldığı üç kuruşla, ertesi sabah mektebe giderken postaya verdi.

Bir hafta sonra davet geldi. Ve Serap, “Mektebe gidiyorum!” diye çıktığı bir gün, Karaköydeki ticarethaneyi aradı. Bu, büyük acayip bir handa, basit mobilyeli bir büroydu. Bitişik hanın duvarile yarı örtülen pencereden gün ışığı sızmıyordu. Ve, büroyu aydınlatan, yüz mumluk bir ampuldü.

Pencere dibindeki maroken koltuğa uzanır gibi oturarak gazete okuyan genç bir erkek onu karşıladı.

Ücret, pek de dolgun değildi: Patron ayda kırk lira veriyordu. Serap, ertesi gün işe başlamak üzere kabul etti. O gün epeyce konuştular. Patron, sevimliydi, kibardı. Onunla bir arkadaş gibi, bir ağabey gibi konuşuyordu.

Gece, meseleyi babasına açtı. İhtiyar, önce epey darıldı. On altı yaşında bir kız, böyle kötü bir zamanda yapayalnız öyle yerlere girip çıkmamalıydı. Dünyanın bin türlü hali vardı. Hem bakalım patron namuslu bir adam mıydı? Tahkik etmek, sorup soruşturmak lâzım değil miydi?

Serap, uzun uzun diller dökerek babasını kandırdı. Hoş, zaten, kırk lira aylığı duyunca, ihtiyar adama, aç kursağının gurultuları diner gibi gelmişti.

Serap, patronun ne ticaretile uğraştığını bir türlü anlıyamadı. İki gün boş oturdu. Üçüncü gün, makinede mektup yazdırırken, patronun kucaklar gibi omuzlarını tutuşunu tuhaf buldu. Altıncı gün, kibar adam, bütün foyasını meydana vurdu. O gece, Serap bitkin bir halde, süklüm püklüm evine döndü. Babasının yüzüne bakamadı. Rahatsızlığından bahsederek, erkenden yattı.

Bu, üç ay sürdü. Geçinmeleri hale yola girmişti. Karınları doyuyordu. Ve, Serap çok şıklaşmıştı.

Dördüncü ay, genç patronu, bir başka genç patronla anlaştı. Daktilograflar trampa edildi. Çeşni değiştirmek lâzımdı!

Zaten hastalıklı, zayıf bir kızdı. Öksürmiye ve kan kusmıya başladı. Doktorlar: “Verem” damgasını vurdular.

Serap, yatağa düştü. Doktor ve ilâç uğruna, ihtiyar baba hanidir fabrikada çalışıyor. Dünkü güzel Serap, bugün işte bu iskelet kadındır...

Serabın babası sözü, sohbeti yerinde bir adam. Memurluk hayatında çok yer dolaşmış. Karısını, çocuğunu da her gittiği yere götürmüş; onları –bir çanta gibi– yanında taşımış. Zeki adam, ince görüşile, oturduğu her şehrin hususiyetlerine nüfuz edebilmiş. Gaziantep, onun üzerinde en fazla tesir bırakan bir kasaba. Gazianteplliler çok kurnaz, akıllı ve oldukça da garip huylu insanlarmış.

— Tasavvur edemezsin, Yıldız Hanım –diye anlatıyordu– Öyle tuhaf an’aneleri var ki; bu an’anelerine de öyle bağlıdırlar ki! Meselâ orada kavgasız alınan paradan hayır gelmiyeceği kanaati umumidir. Çarşı ve pazar, daimî bir gürültü, şamata içindedir. En hiçten bahanelerle, alıcı ile satıcı uzun uzun ağız dalaşı yaparlar. Onların bu garip an’anelerine dair vaktile dinlediğim hikâyeye bayıldım doğrusu...

Kudret, baba adam... Karşısındakinin ruhunu çalan bir adam... Onun da, her erkek amele gibi, avurtları çökük ve tıraşlıdır. Gözleri yorgunluktan oyuklarına kaçmış, donuklaşmıştır. Onun da ağzı boş kursağının içi bulandıran kokusunu dışarı taşırır. Fakat, o anlatırken, bütün bu acındırıcı ve tiksindirici manzara kayboluyor. Donuk gözleri âdeta gülümsüyor. Birbirine yapışacak kadar sıska, tıraşlı avurtlara bir sevimlilik geliyor:

Adanalı bir tüccar, günün birinde, uzak bir yerden mal nakli için bir kervanla anlaşmış. Kervan başı, zengin tüccarın malını taşıdıktan sonra, uyuştukları yüz altınlık nakil ücretini almağa gitmiş. Tüccar, halim selim, kibar bir insandır. Deveciyi, yazıhanesinde, en baş köşeye oturtmuş; çay, kahve ikram etmiş; yüz tane sarı altını önüne saymış. Gaziantepli kervan

başı, birdenbire mukaddes an’aneyi hatırlamış: Kavgasız alacağı bu yüz altının ona hiçbir hayrı olmıyacaktır.

Avucunun içile tıraşlı çenesini sıvazladıktan sonra:

— Bunun yirmi beşi İngiliz lirası olsun!

Demiş. Tüccar, hemen kasasını karıştırmış. Kervan başının dediğini yerine getirmiş. İstediği kavganın çıkmadığını gören deveci, oldukça sinirli:

— Yirmi beşinin de franga çevrilmesini isterim! Demiş. Tüccarın adamları öteye beriye seğirtmişler; yirmi beş altın da franga tahvil edilmiş. Devecinin öfkesi büsbütün artmış. Topuklarını yere vuruyor, aralıklarına kir dolmuş uzun tırnaklarile, tıraşlı avurtlarını âdeta yoluyormuş. Gıcırdayan dişleri arasından yeni bir emir fırlamış:

— Yirmi beşini de Amerikan doları yaptırın!

Son isteğinin de yerine getirildiğini gören zavallı kervan başı, par par titriyerek, soluk soluğa ayağa fırlamış:

— Başına çal –diye haykırmış– lânet olsun... Kavgasız paranın kime hayrı dokundu ki?!

Ve, yürüyüp gitmiş.

Serap da, Yıldız da katılarak gülüyorlardı. Ne Yıldız başına gelenleri hatırlıyabiliyor, ne de Serap açlığını duyuyordu. Bu tatlı ihtiyar, iki genç kadının bütün tasalarını –kısa bir zaman için de olsa– unutturabilmişti.

Melek, yeni havadislerle, geldi. İki candan arkadaş sarılıştılar, öpüştüler.

Polis grevcileri fabrika önünden ayırmağa muvaffak olmuş. Olmuş ama, epeyce de gürültü kopmuş. Grevciler sopaları ve yumruklarile, polisler meçlerile epey vuruşmuşlar. Beş işçi bir komiser yaralanmış. Amele, şimdi etraftaki kahvelere dağılmış bulunuyormuş. Birkaç gün sonra daha kuvvetli bir hamle yapacaklarmış. Melek:

— Belki iş silâha kadar varacak, kan dökülecek; belki birçok insan ölecek!

Diye ufluyordu. Serap, başı önde, utanarak, sıkılarak fısıldadı:

— Yıldız Hanım patronu kandırabilir!

Yıldız, içinin ezildiğini duydu. Damarlarından çekilen kan başına toplandı ve beynini sızlattı; gözlerini bulandırdı. Patrona metres olduğunu Serap da biliyordu demek...

Demin tatlı tatlı konuşan cana yakın adam, şimdi yorgun bir ameleydi. Tıraşlı avurtları biraz daha çökmüştü. Susuyordu ve, eski döşeme tahtalarının birbirine müvazi kara birer çizgi gibi duran kir dolmuş aralıklarına bakıyordu.

Melek, ufak masadaki gazete kâğıdı örtünün oyulmuş kenarlarile oynuyordu. Yıldız, düşünüyordu. Ve:

— İş silâha varacak!

Diye içinden tekrarlıyordu. Kan dökülecekti; birçok insan ölecekti demek... Namusunu koruyabilmiş birçok genç kız babasız kalacak, düşecekti; kimbilir daha ne kadar dul taze fabrikanın ve kerhanenin yolunu tutacaktı demek...

Bunun önüne geçebilir miydi? Patronu kandırabilir miydi? Serap gibi kimbilir kaç veremli kız ve Kudret gibi kaç aile babası, bunu ondan umuyor, bunu ondan bekliyordu.

Yıldız, kendisini öldürmek için üzerine yürüyen insanlara karşı artık ufak bir dargınlık bile duymuyordu.

Uğraşacaktı!

XVIII

Büyükada, kış mevsiminde tenhalaşır, ıssızlaşır. Yerlilerden ve balıkçılardan başka kimseler oturmaz. Kocalarını aldatan modern kadınlar; karılarını aldatan zenginler; âşıklar; adanın bu hareketsiz, cansız mevsimini yaza tercih ederler.

Kırmızı suratlı patron da, kışın tatil günlerini Lunapark civarındaki kübik yazlığında metresile geçirirdi. Hanidir, pazarları, Yıldızla burada birleşiyorlardı.

Kalın enseli patron domuzdan farksızdı. Yıldızın saatlerce süren yalvarışları, bir çakal ulumasını andıran kahkahalarla karşılandı. Her kahkaha atışta alt dudağını geride bırakarak ortaya çıkan sivri dişler, domuz dişleri kadar iri ve korkunçtu. Yıldız ilk defa bugün, vuruşları domuzunkiler kadar paralayıcı olan dişlerin memelerini, omuzlarını çürütmesine; kaba etlerini morartmasına katlandı. En iğrenç istekleri yerine getirdi.

Ama hepsi nafile. Patron, grev yapan amelenin, açlık canına tak dediği gün işinin başına döneceğinden emindi. Fabrikasının işlemiyeceğinden korkmuyordu. Hıncını ve birkaç günlük zararını çıkarmanın yollarını aramaktan başka onun tek düşüncesi yoktu: gündelikleri biraz daha kıracaktı; cezaları arttıracaktı!

Onu kandırmanın imkânsızlığını görünce, Yıldız kendisini kaybetti. Zaten yarı sarhoştu. Elindeki şampanya bardağını, bileğinin bütün kuvvetile

katmer gerdanlı herifin suratına çarptı. Kısa bir kovalaşma oldu. Ve, Yıldız, kuduran patronun elinden güçlükle kurtuldu, kaçtı.

İnsana soluk aldırmıyan rüzgâr, çamları birbirine katıyordu. Bumburuşuk entarisinin altından görünen çorapsız kuru bacaklarile Serap; çökük, tıraşlı avurtlarile yaşlı amele, bir türlü gözlerinin önünden çekilmiyor; attığı her adımda karşısına onlar dikiliyordu. İskelet kadının rengini kaybetmiş, çatlak dudakları açılıp kapanıyordu. Fısıltılar, Yıldızın kulaklarında uğultu yapıyordu:

— Sözünü geçiremedin; yazık sana!

Sendeliyerek; mantosunun eteklerini havalandırmamağa, şapkasını uçurmamağa uğraşarak, yürüyordu.

Sert poyraz, yağmurun ve dalgaların çürüttüğü çaprazlama direklerin üzerinde kurumağa bırakılmış balık ağlarını karıştırıyor, sesler çıkarıyordu.

Sahile çekilmiş eski balık kayıkları, katranlı gövdelerile, yolunu şaşırıp baştan kara etmiş deniz canavarları gibiydi.

Deniz kenarında harap bir kulübenin önünden geçerken, gözleri içeri kaydı: Ölü bir lâmba ışığında “ağ” tamir eden kadavra bir kadın, balık ağları arasında hareketsizdi. O, kurduğu ağın içinde uyuyakalmış kocaman bir örümceğe benziyordu. Yanıbaşındaki yorganın altında bir erkek horluyordu.

Gece ilerlemişti. Ada çarşısının bir iki kahvesinde tavla oynıyan son müşteriler de oyunlarını bitirmek üzereydiler. Yarı muhallebici, yarı aşçı külüstür dükkândan zayıf bir ışık sızıyordu. Yıldız içeri daldı.

Onu, takkesinin etrafı bir parmak yağ bağlamış, uzun boylu bir garson karşıladı. Koltuğuna sıkıştırdığı pis bir mahramayla, en düzgün masanın üzerini sildi. Müşterinin bir ecnebi olduğu vehmile kasden şivesini bozdu:

— Emriniz madam?

Diye, hürmetle önünde eğildi.

Elli mumluk elektrik ampulü bu geniş salonu zor aydınlatıyordu. Acemi bir ressam, lokantanın kirli duvarlarına, Yavuzun, Turgutreisin, Hamidiyenin yağlıboya resimlerini çizmişti. Reisicumhurun kötü elden çıktığı pek belli bronz bir büstü, aşçıbaşının tezgâhına yerleştirilmişti.

Masaların birinde ikisi yaşlı, biri çocuk, üç insan oturmuştu. Ayrı ayrı tabaklarda, üçü de kıymalı fasulya yiyordular. Kılıklarından, suratlarındaki karadan, Adaya kömür getiren bir yelkenlinin tayfası oldukları anlaşılıyordu. Şık ve güzel bir kadının yanıbaşlarında oturuşu onları sıkmış gibiydi. İki yaşlı tayfa, önce nasırlı parmaklarile ekmekten parçalar

koparıyordular. Ellerile fasulyanın suyuna banıyorlardı. Sonra zıpkın savuran bir balina avcısı meharetile, sol ellerinde tuttukları çatala lokmalarını geçiriyor, ağızlarına götürüyordular.

On, on üç yaşındaki çocuk da, onları taklide uğraşıyordu. Lokmaları, avurtlarını çatlatacak kadar iriydi. Fakat yirmi dört saatte bir yiyordu belki... Açgözlülükte mâzurdu.

Sonra, gene üçü birden, ayni şeyleri istediler: Birer pilâv ve birer sütlâç...

Dudak kenarlarında kuruyan kıymalı fasulyanın ve jelatinini nasırlı avuçlarına içirdiler. Lokantanın pislikten kararmış peçetelerinde ellerini kuruladılar. Parmakları arasında birer cigara; yorgun bir sesle konuşuyordu şimdi iki tayfa...

Örümcekli gözlerinde hiçbir zekâ alâmeti ışıldamıyordu. Ama, Karadeniz kıyılarındaki hemşerilerine yapılan buğday yardımının sırrına erecek kadar akıllıydılar: Buğday anbarlarındaki stoklar çürümek üzereydi. Kurnazın biri: “Yardım yapalım; köylüye yardımın tam zamanı!” diye haykırdı. Anbarlarda çürümek üzere olan buğdaylar, yardım bahanesile ve on beş yıllık taksitle köylüye dağıtıldı. Şimdi hemşerileri –on beş uzun yıl– yarı çürümüş buğdayların faizini de ödeyecekti.

Öyle hemşeriler ki, tarlasını sürerken, nasılsa elinden çıkmamış tek öküzünün yanına, ya karısını koşar, ya kendi koşulurdu. Ve, belki de bundan olacak, oralarda bugün bile parası öküz almağa çıkışmıyan köylü, karı alırdı. İki üç karılı erkek sayısızdı. Öküz parayla, karı ise bedavaydı. Daha mühimmi, karının yiyeceği, öküzün yiyeceğinden ne fazla, ne de farklıydı orada!..

Yıldız artık işine dönemezdi. Ne patron onu fabrikasına uğratır, ne de o bu herifin kapısında çalışmağa tenezzül ederdi. Patrona metres olduğundanberi, bankada iki yüz lirası birikmişti. Onu bu kadar ihtiyatkâr yapan, karnındaki çocuğuydu. Üç ay sonra, Yıldız, ana olacaktı.

Bir zaman, yumuk yumuk bir küçüğün hayalile uğraştı. Bütün tasalarından sıyrıldı. Sonra, Serabı ve Serabın babasını hatırladı. Veremli “Serap”ları, kızlarına ilâç parası bulamıyan babaları gözlerinin önüne getirdi. Grevin silâha varacağını; namusunu koruyabilmiş kimbilir daha ne kadar genç kızın babasız kalacağını, düşeceğini; birçok dul tazenin daha fabrika ve kerhane yolunu tutacağını düşündü. Alnı kırıştı; gözleri yaşardı; burnu sancıdı.

O, elinden geldiği kadar uğraşmıştı.

Sevinçle titredi. Hiç değilse Seraba yardım edebilirdi. İhtiyar babayı üzüntüden kurtarabilirdi.

Bankadaki iki yüz liranın yirmisini Seraba ayırmakla yıkılmazdı!

O geceyi Adanın küçük bir otelinde geçirdi. Ertesi sabah İstanbula indi; bankaya uğradı; yirmi lira aldı.

— Yalnız sizin için patrondan bunu koparabildim!

Diye, Seraba götürdü.

Hastalıklı kadının, Kudretin sevincini anlatmak güçtür. Babayla kızın ayaklarına kapanmasını, eteklerine sarılmasını Yıldız zorla önleyebildi.

XIX

Bir sabah, Yıldızın sancıları birdenbire artınca, Zehrayı ebeye koşturdular.

Kadıncağızın, kocasını zengin duldan ayırabilmek için başvurduğu büyülerden hiçbiri tutmamıştı! Günün birinde işinden de olunca iki çocuğuyla aç kaldı. Ona Yıldızdan başka elini uzatan olmadı. Zehrayı yirmi gündür ufak bir aylıkla yanlarına almışlardı. Gündüzleri geliyor, evin işlerini görüyordu. Mermerşahiden gömleklerin, pazen zıbınlıkların, kusmuk, apış, etek bezlerinin hazırlanışında Yıldıza yardım ediyor, patiska kundağın kaneviçelerini işliyordu. Sonra, akşamüzeri, iki çocuğu gelip annelerini alıyorlardı.

Biri sekiz, biri on yaşında bu iki çocuğun, bayramlarda el öpmek için komşuları dolaşan fıkara çocukları gibi, süklüm püklüm yanlarına girişleri ve el öpüşleri Yıldıza çok dokunurdu. İkisi de, zayıflıktan uzamış, sararmış suratları, açık ve kırışık alınlarile yaşını başını almış insanlar kadar durgundu. Üst üste binen yamalarla hantallaşmış potinleri her vakit için boyalıydı. “Kıçları, paçaları yamalı pantolonlarında bir tek toz bulunmazdı. Bir büyük adam ağırbaşlılığiyle mektepte diğer çocukların oyunlarına karışmazlar, topa ayak vurmaz, boğuşmazlardı.

Yıldız, bazan çikolata, bazan kalem defter alır, onları sevindirirdi. Ve o zaman, Zehra, gözlerinden yaşlar akıtarak uzun uzun şükürler, dualar ederdi. Onu dinlerken, üzüntü, utanç ve hazla karışık garip bir his Yıldızın içini doldururdu.

Ebe gelinciye kadar, Osman karısının dizinden ayrılmadı. Bileklerini uğuşturdu. Ellerini, terden ıslanan saçlarını sevdi. Bazan düşündürerek, bazan güldürerek ıstırabını hafifletmeğe uğraştı. Onu teselli ederken,

Osmanın içi kan ağlıyor: Tıpkı, evinde can çekişir bıraktığı hastasını düşünürken sahnede şaklabanlık yaparak seyircileri güldürmeğe uğraşan bir komik gibiydi. Şimdi, sancılarla kıvranan karısını görmüyordu. Yarın çocuğunu da görmiyecekti.

"Urumelili" Ümmü teyze, şaşı Hanife hanım, Zehranın komşularından Nefise hanım, bir başka komşu, loğusa evine toplandılar.

Osmanı uzaklaştırdılar: Öte sokakta oturan ihtiyar bir komşunun yanına bıraktılar. Doğumda erkek bulunmazdı!

Az sonra kendisine haber yollanan Melek yetişti; bir duvar dibine serili ter döşeğinde kıvranan Yıldızı kucakladı; alnından, pençe pençe kan oturmuş yanaklarından öptü.

Sancılar ara verdikçe, Yıldız düşüncelere dalıyordu. Yarısı dökülmüş, seyrekleşmiş ıslak kirpiklerinin arasından, tüyleri kadife gibi parlak mantosile sanki Nurteni görüyordu. Nurten, kısık bir sesle sanki kulağına fısıldıyor, doğuran kadınların çirkinleştiklerini, karınlarının gevşediğini, porsuduğunu, memelerinin sarktığını, kocalarını ellerinden kaçırdıklarını anlatıyordu. Günün birinde eğri yola sapıtacağını, ve işte o zaman doğurduğuna pişman olacağını dokunduruyordu.

Saatler geçti.

Öğle oldu. İkindi oldu. Akşam oldu. Ne Zehra, ne ebe, ne de Melek, Yıldızın başı ucundan ayrıldı. Diğerleri, evlerinin işini görmek için sıra ile kaçamak yaptılar.

XX

Gece.

Duvardaki çivide çarpılan lâmba is çıkarıyor.

Sancılar Yıldızı halsiz düşürdü; uyuyor. Kimi yerde, kimi kerevette bağdaşan komşular, fısıltılarla dedikodu yapıyorlar.

Bir aralık mahalleye yeni taşınan posta müdürlerini çekiştirdiler. Oturdukları evin izbeden farkı yoktu. Harap kapısının arkasındaki dik aşağı merdivenden destursuz inilemezdi. Ama, radyoları vardı. Cızırtılı hoparlörün paraziti kıyametleri koparır, "Kahire"nin "Yaleyl"leri gece yarılarına kadar sürerdi.

Posta müdürü, yaz kış kafasından "Melon"unu çıkarmıyan, süpürge sapı boylu, gözleri trahomlu bir garip adamdı. Akşam üzerleri evine döndükten sonra, eline kovaları alırdı; bağcıklı patiska donunun paçalarını açıkta

bırakan entarisi, ayaklarında alâmet lastikleri ve başında melonile, yakın çeşmeden su taşımağa giderdi.

Müdürün karısı... O, bir hamam natırının kızıydı, fakat şıklık düşkünüydü. Parmaklarındaki zümrüt taşlı yüzükler insanın gözünü kamaştırıyordu. Mantonun, iskarpinin birini çıkarıp birini giyiyordu. Yetişkin kızı çiçek gibi geziyordu.

Peki, bütün bunlar neyle oluyordu? Küçük bir posta müdürü aylığile bu fantezi başarılacak gibi değildi. Mutlak işin içinde bir dalavere vardı:

Nefise hanım, elindeki uzun tığlarla yün örgüsünü kakalarken:

— Hıhııı!

Diye gülümsüyor, anlatıyordu: Büyük harp yıllarındaydı. “S”de idiler. İki oğlu askerdi. Birbirinden uzak iki ayrı cephede dövüşüyorlardı.

Nefise hanım duldu. Tahtaya, bulaşığa girmiş, iki oğluna çamaşırlar hazırlamıştı. Apansız görüp sevinsinler diye, donlarının uçkurlarına çil mecidiyeler bağlamıştı.

“S”nin küçük postanesi her gün, oğullarına para yollayan, çamaşır yetiştiren analarla, kardeşlerle dolup boşalırdı. Nefise hanım, güzelce sarıp sarmaladığı çamaşır paketlerini oğullarının adreslerine teslim ettikten sonra; büyük bir kalb rahatlığile postaneden çıkışını bugün bile hatırlardı. Aradan uzun zamanlar geçmişti. Ve bir gün, “S” postanesine teslim edilen asker çamaşırlarının, asker paralarının yerlerine varmadığı, posta müdürünün bunları iç ettiği ortaya çıkmıştı.

Göz nuruyla dikilmiş çamaşırları evine götüren, binbir yokluk içinde biriktirilmiş paraları yiyen müdür, asker analarının öyle bir ahına uğramıştı ki... Karısı, çocukları koleradan sapır sapır dökülmüşlerdi. Kendi, yıllarca aç sefil sürünmüştü. Ona meheldi. Çalan adam unmuyor vesselâm...

Yıldız, ter döşeğinde yeni bir sancile haykırarak iki büklüm oldu. Bu ne ıstıraplı bir sancıydı yarabbi! Buz gibi ter döküyordu. Ağlıyamıyordu.

Yıldızın haykırışı onlara dedikoduyu bıraktırdı. Hanife hanım, yel yepelek yürüyüşile, odanın bir kenarındaki rahleye yaklaştı. Burada ağız ağıza su dolu bir tas vardı. Tasın içinde Meryem ana eli... Kâbeden getirtilmiş el biçiminde bir ağaç parçası.

Yatakta kıvranan loğusaya, kolay doğursun diye, bu sudan bardak bardak içirdiler.

Baş başa, fısıldaşıyorlar:

— Güç doğuracak anlaşılıyor...

— İlk çocuğu...

— Allah yardımcısı olsun hemen...

Urumelili Ümmü teyzenin, loş odada karanlık bir yılan oyuğu gibi duran dişsiz ağzı telâşlı telâşlı açılıp kapanıyordu:

— Bizde –diyordu– doğumda güçlük çeken loğusaya Sait babanın sandukasından kavuğunu alır, giydirirlerdi.

Sancılar içinde kıvranan Yıldız, ağlarken gülüyordu; gözlerinin önünde kulaklarına kadar geçmiş kallâvi evliya kavuğile ecel teri döken bir loğusanın, kendi kendisinin, hayali vardı.

Biraz sonra, dört tarafı âyetlerle çevrilmiş bir tülbendi de loğusanın beline bağladılar.

Habeş ebenin heyecanlı sesi emirler veriyor. Sütlü kahverengi suratına kan oturmuş.

Nefise hanım ve Melek, Yıldızı kıskıvrak tutmuşlardı. Ebe, kollarını sıvamıştı. Ümmü teyze, Rumelili şivesiyle, bir kenarda ağır ağır tekbir alıyordu. Yıldız:

— Öleceğim!

— Ölüyorum!

— Kurtulamıyacağım!

Diye inliyor, haykırıyordu. Başucundaki art ebelerinden biri –Nefise hanım– tatlı bir sesle:

— Allah de, kızım –diyordu– lâilaheillâllah de... Oku kızım oku...

Ve, Yıldız, hiç elinde olmadan, Allah diyor, Lâilâheillâllah diyor, yarım yamalak bildiği duaları mırıldanıyordu.

Çocuk doğduktan sonra, Yıldız kendini kaybetti, bayıldı. Vıyak vıyak bağıran küçüğün banyosu yapılır, gözlerine limon sıkılırken, Melekle Zehra, kör babaya bir oğlu olduğunu müjdelemeğe koştular.

Osmanın o geceyi evinde geçirdiği komşu müjdeye gelenlere kapıyı açar açmaz:

— Çocuk doğdu, değil mi? –dedi– biliyoruz; ben de, babası da...

Ve, şaşan bir adam tavrile anlattı.

Osman, kaç saattenberi âdeta doğum sancılarile kıvranıyormuş. Nihayet biraz evvel sancılar kesilmiş ve:

— Karım doğurdu!

Diye kendinden geçmiş.

— Garip, çok garip bir his bu!

Diye, ihtiyar komşu hayretler içinde baş sallıyordu. Üç ezan geçtikten ve Kur’anı Kerimi yalattıktan sonra, küçüğü anasının kucağına

yerleştirdiler:

— Haydi, meme ver!

Dediler. Sevinçten çılgına dönen Yıldız, bir türlü inanamıyordu. Bu, memerlerine sülük gibi yapışan çocuk onun muydu? Başının biçimini, gözlerinin rengini, kulaklarını, çenesini ayrı ayrı tetkik ediyor, onda kendine ve kocasına benziyen taraflar bulur gibi oluyor, neşeleniyordu. Ne maskara şeydi bu! İri siyah gözlerinin içi gülüyordu. Ona “Engin” adını koydular.

Yıldız, arada, kundağı Osmanın kucağına veriyordu. Kocası, küçüğün rastgele yerinden öpüyor, uzun uzun kokluyordu. Görmiyen gözlerinin yaşlarını kanaviçe işlemeli kundağa içirerek, ağladığını odadaki yabancılardan gizlemeğe uğraşıyordu.

Doğumun yedinci günü, küçük Engini kırkladılar: Altın bir yüzüğün kırk bir kere içine sokulup çıkarıldığı bir leğen suda çıbıl çıbıl yıkadılar.

Yıldızı çeyreklediler: Ümmü teyze bir yandan, Zehra bir yandan peştemallarla onu sıkıştırdılar: Loğusa doğururken kemikleri açılırmış da, kemikler yerleşsin diye!..

XXI

Kara sokaklar yamrılaşıyor, birbirine uzanan harap şahnişler, gözlerinin önünde sanki rükûa varıyor.

Gene delicesine içmişti Yıldız... Meşhur zengin “X”in otomobille getirip bıraktığı yerden, sokağına, sendeliyerek, zoru zoruna gelebildi.

Zifiri karanlık. Gece yarısı çoktan geçmiş... Cumbaların kırık kafesleri ardında titreşen kandiller, daha gece yarılanmadan, yağları biterek sönerdi bu sokakta... Ve, gariptir: Gece yarısından biraz sonra, Halicin dirilerle meskûn kara mahalleleri mezarlığa dönerken, birkaç yüz metre ötedeki ölüler diyarında darbuka, zurnayla karı oynatılır, cümbüş yapılırdı. (Ölüye hürmeti boynunun borcu bilen bir millet: ölünün arkasından kırk adım yürür, ruhuna fatihalar yollar. Tabutunun altına girip, Allah rızası için, uzun uzun taşır. Amma, bu saygı borcu mezarlıkta karı oynatmasına, eşek otlatmasına bir mani teşkil etmez. Tuhaftır!)

Yıldız durakladı. Evinde ışık var. Osman, demek hâlâ uyumamıştır. Hıçkırıklarını tutabilmek için avuçlarını dişledi. Ökçelerini takırdatmamağa uğraşarak, ilerledi. Kapı karşı komşusunun saçağı altında, yıkılır gibi, oturdu kaldı. Demir halkalarda gıcırdayan salıncak ipinin, bu derin sessizlik içinde ne üzücü bir âhengi vardı! Duvardaki çivide asılı gaz lâmbasının

yamalı şişesi isten bunalmıştı. Eski kafeslerde, bir ordan bir oraya gidip gelen salıncağın gölgesi oynaşıyor.

Demir halkalarda gıcırdayan salıncak ipinin sesine bir vıyaklama ve hemen bir ninni karıştı.

Basık saçağın altında diz çöken Yıldız, ayılmıştı artık... İçini çekerek ağlıyordu. Daha bir saat önce dostunun yatağında, dostunun kollarında kıvranıyordu. Şimdi evine nasıl girecekti?

Hiç dinmiyen bir vızıltı beynini kemiriyordu. Ve, Yıldız, beynine kaçan sineği öldürmek için kafatasını demir güllelerle parçalıyan Firavun gibi, başını taştan taşa vurmak istiyordu.

Fabrikatörle bozuştuktan ve doğurduktan sonra, haftalarca iş bulamamıştı.

Kapı kapı, sokak sokak dolaştı. Hükûmet daireleri doluydu: On kişi bir tek memurun başarabileceği işi görüyordu! Mekteplerin (Bu kötü memur fabrikalarının) çıkardığı bir sürü aylak da –ellerinde pullu birer istida ve birer tavsiye mektubu– daire kapılarında bekleşip duruyordu.

Öte yandan, ona iş vermek istiyen patron yalnız kafasının ve elinin hünerine kanmıyor, etinin de zevkine varmak istiyordu.

Bir gün “....” bankası kambiyo şefi Ahmetle karşılaştı. Kambiyo kısmı için bir daktiloya ihtiyaç vardı. Yıldızı dolgunca bir ücretle angaje ettiler.

Ahmet, görünüşte, centilmen bir delikanlıydı. Tam bir ay, Yıldıza kardeş sevgisi gösterdi. Kambiyo şefinin, işinde olduğu kadar, sporda da muvaffakiyetleri vardı. “Galatasaray”ın en iyi denizcilerindendi. Yelken kullanışta üzerine çıkacak yoktu. Şarbi yarışlarında birkaç birincilik almıştı. Kürekte şampiyonluğu elden bırakmıyordu.

Onun kürek antremanlarında, çok defa, Yıldız da bulunuyor, fıtanın dümenini kullanıyordu. Genç kadın, Ahmedin tunç renkli cildine, adaleli mütenasip vücudüne, geniş omuzlarına hayrandı. Güneşte pırıl pırıl yanan sarı saçları hoşuna gidiyordu. Tanıştıklarının ikinci ayında, Bebek koyundaki antrenmanı bitirir bitirmez gazinoya çıkıp bira içmeği itiyat ettiler.

Bir gece, iki genç arasındaki dostluk ileri gitti. Bebek bahçesinin tenha bir köşesinde baş başa otururlarken, Ahmet, genç kadının ellerini avuçlarına aldı. Gözlerini gözlerine dikti:

— Seviyorum!

Dedi. Deniz kokan rüzgârda tatlılık vardı. Orkestra bir İspanyol serenadı çalıyordu. Ve, fazlaca içmişlerdi: Yıldız, ellerini Ahmedin avuçlarından

çekmedi. Gözlerini deniz rengindeki gözlerin bakışlarından kaçırmadı. Delikanlının kucağında sessiz sessiz ağladı.

Aşk, kör kocayı da, çocuğu da ona unutturacak kadar kuvvetliydi. Yıldız, çabuk toparlanmak ve bir hamle yapmak istedi. O gecenin ertesi, kambiyo dairesinde, Yıldızın yazı makinesi boş kaldı. Ve, kambiyo şefi, kendi masasının üzerinde bir mektup zarfı buldu. Yıldız, evli olduğunu, çocuğu bulunduğunu anlatıyor "Kör, zavallı bir adama acıyalım, aramızda geçen her şeyi unutalım!" diye yalvarıyordu.

Şef Ahmet, eğer tehdide kalkmamış olsaydı, aşk, çocuk sevgisini de, bir kör kocaya karşı duyulan merhameti de silip süpürecekti.

Kadın, şefinin tahditlerine boyun eğmedi. Bankadan ayrıldı. Elinin emeği ve alnının terile kazanmak imkânının kalmadığını gören Yıldız, işte bundan sonradır ki, dişiliğini pazara çıkardı. O, muhabbet pazarında, pek çok erkeğin gönlünü tutuşturacak kadar körpe ve güzeldi. Muhabbet pazarının kibar simsarları, onu yüksek sosyetelere sokuyor, tanınmış zenginlerle karşılaştırıyorlardı... Yıldız, ilk zamanlar, bu vuslet pazarının simsarları elinde dişiliğinin bile istismar olunduğunu fark edemedi.

Demir halkalarda gidip gelen ip salıncağın gıcırtısı sustu. Osman, belki artık uyumuştur; salıncağın ipini çekemiyor.

İsli lâmbanın gazı mutlak bitmişti; sarı ışığın kızıllaşması fitilin yandığına alâmetti.

Engin, bugün tam beş buçuk aylıktır. Ne cici, ne maskara şey! Artık o, paylamaktan da anlıyor ve Yıldız ona yalancıktan çıkışınca, nasıl da dudaklarını bükerek ağlıyor! Yıldız, yavrusunu kendi sütile büyütemediği için o kadar müteessirdi ki... Onu emziremedi. Bu süt, bozuk bir süttü. Engin, kanına birçok yabancı erkeğin kanı karışan bir ananın memesini ağzına almamalıydı. Zehranın semtinde oturan kendi halinde fakir bir kadını Engine süt anası yapmışlardı. Dört buçuk aydır o emziriyordu. Sabah karanlığı geliyor, hem çocuğun sütünü veriyor, hem evin işlerine bakıyordu. Sonra, gece yarısına doğru dönüyordu. Ne çocuk canlısı bir kadın! Engini kendi öz evlâdından daha çok benimsiyor, seviyor.

— Dandini, hoppala!

Diye, bütün gün kollarından düşürmüyor; hoplatıyor, zıplatıyor. Küçük Engin, banyosu yapılırken hiç ağlamıyor; gülüyor, hep gülüyor; türlü maskaralıklar icat ederek çırpınıyor, süt anasını ve evde bulunduğu günler Yıldız'ı sırsıklam ıslatıyor. Onun meme saatlerini hiç şaşırmayışı, en derin uykularından bile uyanışı öyle tuhaf ki; Yıldızın öyle hoşuna gidiyor ki!..

Ah, işte bu dakikalarda Yıldız büsbütün ıstırap duyuyor. Kendi sütünü emzirememekten doğan bir acı...

Geçen hafta Engin diş çıkardı. Onun vaktinden evvel diş çıkarışına herkesler şaştı. Minnacık ağzında, minnacık dişleri ilk gören süt anası oldu. Kadının sevincini anlatmak güçtür. Eski bir göreneğe uyarak –fukaralığına, kimsesizliğine rağmen– pembe ipekliden bir elbise ve bir çift patik getirdi.

“Diş buğdayı” eğlencesi çok neşeli oldu. Yıldız, o gece, Engine şık bir elbise giydirdi. Göğsüne, Meleğin hediyesi altın maşallahını taktı. Küçük Engin, bir taş bebek gibi, konu komşunun kucaklarında dolaştı; kollarında zıplatıldı.

Meleğin bulup getirdiği gramofonda en çok hoşa giden dans plâkları çalındı ve Engin, genç kızların kucağında, sık sık dansa kaldırıldı.

Ona “Nişanlım!” diyen orta yaşlı çirkince bir kadının üstünü kirletişi herkesi öyle güldürdü ki!

— Engin, “dam”ını seçmeği şimdiden biliyor!

Dediler. Bir kocakarı:

— Zamane çocuğu.

Diye, karnını hoplatarak güldü.

Yıldız ve Osman için (o gece), hem sevinç, hem de acı veren bir gece oldu.

Lâmba söndü. Karardı kırık kafesler... İp salıncağın gölgesi kayboldu.

Yıldız, gözleri arkada, için için ağlıyarak geri döndü. Uzaklaştı sendeliyerek...

XXII

Bir gün, tesadüf, Yıldızla Müzehheri karşılaştırdı. Müzehher, Ankaranın kibar mahfillerine kadın sevkeden bir gizli teşkilâtın elemanıydı. Teşkilât, İstanbul kaldırımlarından seçtiği güzel kadınları, kendilerine içtimaî mevkii yüksek, fakat hayali şahsiyetlerin kocalık adlarını takarak Ankaraya yolluyordu. Geçim, yahut lüks ihtiyacile düşen körpe kızlar ve genç dullar arasında polisçe müseccel, vesikalı, kaşerlenmiş orospuların da “kibar sosyeteye mensup evli kadın” olarak ekâbire peşkeş çekildiği sık sık görülürdü.

Beyoğlu pastanelerinden birinin caddeye yakın masasında, Yıldız’la bu esmer güzeli kız baş başa verdiler.

Geniş kenarlı şapkasının altından taşan kıvırcık, siyah bukleleri Müzehherin tâ omuzlarına iniyor. Şehvetli dudaklarının açık kırmızısile, manikürlü tırnaklarının ve çorapsız giydiği dekolte iskarpinlerinden görünen ayak tırnaklarının boyası bir renk.

Müzehherle Erenköy Kız Sultaniyesinden tanışıyordular. Fakat iki sınıf yüksekte okuyan Müzehherle dostlukları pek sıkı fıkı değildi. Ufak bir tanışıklık... Müzehher, malûmatlı kızdır. Başına gelenleri dinledikten sonra, Yıldız'ı öyle bir teselli edişi var ki!

— İçtimaiyat âlimlerine göre –diye anlatıyordu– "ahlâk âdetlerle taayyün eder, âdetler de her zamana göre içtimaî zaruretlerden doğar." Bugünün hâkimleri erkeklerdir. Nizamları onlar kurar; kanunları yapan onlardır. Kadının geçim sahasında cinsiyetini de kullanması içtimaî bir zarurettir ve bir âdet hükmüne girmiş bulunuyor. Yani, Yıldız, senin kör kocanı, çocuğunu süründürmemek için bu hayata sürüklenişini ayıplayamayız.

Hem, kuzum, fuhuş ve ahlâksızlık yeni bir şey değil ki!.. Düşünsene, Kabilin, Habili öldürmesile biten cinayete sebep neydi? Kabilin, Habilin karısını kandırmış olması ve bir piç ortaya koyması...

Ademle Havvanın Habille Kabilden başka iki kız çocukları daha vardı. Kabilin kandırdığı ve cinsî münasebette bulunduğu kadın –yani Habilin karısı– hem Kabilin hem de Habilin kız kardeşiydi. Ahlâksızlığın zincirleme gidişine dikkat! Bunu ne ben, ne de bir başkası uyduruyor, Yıldız... Tevrat yazıyor, Tevrat!

Pastanenin önünden sarışın bir kadın geçiyor.

Müzehher, parmağındaki yüzüğün iri yeşil taşile cama vurdu. Sarışın kız, döndü baktı.

— Müzehher!

— Cavidan!

Ayak üzerinde konuştular.

— Hazırlığını bitirdin mi cicim?

— Hazırım, Cavidan...

— Unutmadın ya? Yarın akşam saat 18.30'da Haydarpaşa garında... Bilet gişesi önünde...

— Evet...

— Sana Yıldız'ı tanıtayım... Erenköyünde okumuştur. Belki göz âşinalığınız vardır... Yarın bizimle Ankaraya geliyor...

İki genç kadın, gülümsiyerek selâmlaştılar.

— Mersi!
— Teşekkür ederim!
— Otursana, kız?
— Vehbiye Allahasmarladığa gidiyorum. Müzehherciğim...
— Kâfir, Vehbi sana yarını unutturmıyacak ya?!
— Söz... Yarın akşam 18.30'da...
— Bilet gişesi önünde...
— Oruvar Yıldız, oruvar Müzehher...
— Oruvar şekerim...
— Oruvar Cavidan hanım...

Müzehher, memnun bir tavırla parmağını şaklattı. Bacak bacak üstüne attı. Dar eteği neredeyse oyluklarına çıkacaktı. Karşı masadaki müşterinin şehlâ gözleri, bu dilber bacaklara takıldı kaldı. Müzehher umursamadı bile... Başını salladı; gülümsiyerek konuştu.

— Cavidan, asil bir ailenin kızıdır, Yıldız... Onu, zenginliğine tamah ederek yaşlı bir adamla evlendirdiler. Koca pinponun böyle bir genci tatminine maddeten imkân var mıdır? Kadının daima erkekten haris olduğunu bir tarafa bırak, cinsî münasebet, ihtiyaçların en kuvvetlisidir. Yemekten, içmekten de kuvvetli bir ihtiyaç... "Cinsi insiyak, vahşî filin dişinden keskindir!" diyen Budda, yerden göğe kadar haklı. Kadın, fizyolojik ihtiyacını evinde tatmin edemezse, bunun tatmin yollarını dışarıda arar. Cavidan da, daha evliliğinin ilk haftasında kocasını aldattı. Bunda kızcağızın kabahati ne? Cavidanı karı olarak seçmekle, takınacağı boynuzları pinpon kendi hazırlamıştı. Bu evlenişte ilk defa aldatılan genç kız olmuştur. O, zifaf yatağında "erkek" yerine, hayızdan, nifastan kesilmiş bir "yarım adam" buldu çünkü...

XXIII

Müzehher, Haydarpaşa garında Cavidanla senli benli konuşan kırklık bir adamı Yıldıza takdim etti:

— Babam!

Teşkilâtın elebaşısı demek buydu. Kocasından ve çocuğundan ayrılışın verdiği acı, Yıldızı öyle bitkin bir hale getirmişti ki, Hafız Murtaza üzerinde fazla zihin yoramadı. Yalnız, Murtazanın, beğendiğini anlatır tarzda gözlerinin içine bakışını, gülümseyişini ve sonra Müzehherle fısıldaşışını kaçırmadı.

Murtaza, Ankaraya birkaç gün sonra dönecekti. Vedalaştılar. Hareket kampanası ve lokomotifin hareket düdüğü Yıldızın bütün tahammülünü taşırdı.

XXIV

Hafız Murtaza.

Yirmi yaşında bir genç irisiydi bundan yirmi yıl önce... Tam tâbirile kelle kulak yerinde bir delikanlı... On Kürdün hora tepebileceği kalın ensesi, simsiyah kıvırcık saçları, ablak suratına yapışan etli dudaklarının üzerinde bıyıklarının bir rastıklı kaş gibi duruşu, semtindeki her kadının yüreğini hoplatırdı. O, vişne çürüğü fesinin etrafına doladığı lekesiz sarığı ile, Ankara sofusundan pırıl pırıl cübbesini savurtarak geçerken, yaşlılar erken doğduklarına lânet ederlerdi. Genç kızlar, analarının, babalarının yanından kaçar, boş odaların cumbalarına gizlenerek gözlerini kafes aralıklarına uydururlardı. Dullar, tatlı bir rehavet içinde baygınlıklar geçirerek, şehvet arzularını yatıştırmak için bin bir usul yaratırlardı.

Murtaza hafızın sesi de kendisi kadar alımlıydı. Onun okuduğu mevlidlerde kadın kalabalığından geçilmezdi. Zengin kadınlar, ona hatim indirtmek, mukabele dinletebilmek için etek dolusu para harcamaktan çekinmezdiler.

Murtaza hafızın anasından başka kimsesi yoktu. Babasını tanımıyordu. Anasının anlatışına göre o bir cami kayyumuydu. Amma, semtin eski hovardaları hafızın “piç” olduğunu pekâlâ biliyor, minnacık Murtazanın eski bir zenbil içinde, fırıncı Hacı Muharrem efendinin kapısına asılı bırakıldığını hatırlıyordu. Murtaza, gerçekten, Hacı Muharrem efendiden olma bir “Veledizina” idi.

Hafız, küçük yaştanberi medrese okumuş, medrese terbiyesi almıştı. Yirmi birine basıncıya kadar, kadın ona yabancı bir mahlûk kalmıştı.

Sıcak bir Ramazan ikindisinde, mukabeleyi henüz bitirmiş ve “Kelâmıkadim”i öpüp başına götürdükten sonra sedef kakmalı rahleye yerleştirmişti ki, yanına şık çarşaflı bir kadın sokuldu. Murtazayı mevlid okumağa çağırıyor, gelmesi için âdeta yalvarıyordu.

Ertesi akşam, namazı kıldırdıktan sonra, hafızı camiden gelip aldılar. Yepyeni “fayton”, onu, yağlıboyalı büyük bir konağın kapısında bıraktı. Küçük bir ahretliğin arkasında, loş ve bomboş sofalar geçti. Yarı karanlık

misafir odasında yaldızlı kanepelerin güllü atlas kumaşları üzerine yerleşti. Altın muhafazalı fincan içinde getirilen kahvesini höpürdetti.

Biraz sonra, konağın sahibesile karşı karşıyaydılar. Otuzunu henüz aşmış, olgun, dolgun bir kadın... Zümrüt taşlarla işlenmiş taraklara tutturduğu topuzunu, bembeyaz gerdanını, kollarını örtmeğe lüzum görmemişti. Güzeldi, fıkırdaktı. Tatlı bir sesle ona:

— Sizi bekleteceğiz, hafızım –diyordu– henüz davetlilerden biri bile gelmedi...

Yaldızlı dekor içinde bu yarı dekolte güzel kadın Murtazayı aptala döndürmüştü. Gözleri yerde, tutuk tutuk soluyor, bir tek kelime söyliyemiyordu. Pek az ilerisinde bacak bacak üzerine atarak konuşan kadının kokusu, ciğerlerini doldurmuştu, onu büyülemişti. Sade misafir odasında değil, koca konakta bile sanki yapyalnız, sanki baş başaydılar. Çıt bile duyulmuyordu.

Önce dinden, imandan, ahretten konuştular. Hafız, ev sahibesinin bütün sorgularına –gözlerini yerden kaldırmadan– cevaplar verdi. Neden sonra, güzel dul, hafızı başka bir salona sürükledi; mükemmel bir içki sofrasının başına götürdü.

Delikanlı artık kendine hâkim değildi. Yedi, içti. Beyaz gerdanlı yosmanın göğsünde kendinden geçti. Zengin dul, hafızı nasıl gördüğünü, onu nasıl sevdiğini, haftalarca peşini nasıl kolladığını ve bu fırsatı hazırladığını anlattı. Murtaza, güzel sesile sevgilisine gazeller söyledi.

Yatak da hazırdı.

Yıllardanberi medresenin iğrenç kuytuluklarında, menfi bir yolda şehvet ihtiyacını tatmin eden genç hafız, ancak o gün “kadın” zevkini tanıdı.

Fakat... ilk kadın zevkini tattığı zengin dul, ona belsoğukluğunun da ne demek olduğunu öğretti. Davullar gibi şişen husyelerine sülükler yapıştırdı; olmadı. Diri diri yakalattığı fare yavrularına kanındaki gonokok mikrobunu emdirmeğe uğraştı; para etmedi. Bir gün:

— Kurtulmak için tek yol var –dediler– Arap kadın bulacaksın; sevişeceksin!

Aradı, taradı, buldu: Kara suratı şahrem şahrem, kalın dudakları devrik, bir kadıncağız ki, ellilik...

— Bacım –dedi– kimsesizim; bakacak adama ihtiyacım var. Sen de muhtaç vaziyettesin otur benimle... Yemeğimi yap; yıka çamaşırımı...

İhtiyar bacı, hayır dualarla, gözlerinden yaşlar akıtarak kabul etti. Murtaza hafız, onu önce hamama yolladı. Evden aşırdığı anasının

entarilerinden birile süsledi, püsledi. Fatihte metrûk bir medresede oturan hafız arkadaşlarından birinin odasını o gün için aldı. Bacıyı kapattı.

Zavallı arap kadın, başına gelenden şaşırmış bir halde, utanarak, hıçkırarak medreseden çıkarken, Murtazanın içi kan ağlıyordu. Amma, ona “Başka çıkar yol yok!” demişlerdi. Ne yapacaktı?

Murtaza hafız, işte bundan sonra çığrından çıktı. Bambaşka bir insan oldu. Yalnız kendi semtinde değil, yedi mahalle aşırısında oturan dul, kocalı tazeler bile ona artık sadece mukabele dinletmiyordu. Vaaz kürsüsü dibinde yer alan genç kızlarla gizliden gizliye âşıkdaşlık yapıyordu.

Hocalar ve papaslar, her çağda, ahlâksızlığın en büyük rehberleri olarak görülür. Roma İmparatorluğunun rezaletini ortalığa yayanlar papaslardı. Rahatlık ve bolluk içinde ense şişiren ak sakallı hocalar, Osmanlı saltanatının son günlerine kadar, camilerin en baş köşesindeki kürsülerini kadın avlamak için birer ökse haline getirmişlerdi; rezaletin, ahlâksızlığın sembolüydü kara cübbe...

Hafız günün birinde evlendi: bir çocuğu oldu. Adını “Müzehher” koydular.

Yıllar geçti. Dünya ve insanlar adamakıllı değiştiler. Dünün Murtaza hafızı, pırıl pırıl sof cübbeyi attı; sırtına smokin geçirdi. Vişne çürüğü fese doladığı sarığı çözdü; tepesi gittikçe açılan kıvırcık saçlarının üzerine silindiri oturttu. Bir rastıklı kaş gibi duran bıyıklarına vurdu usturayı...

Millet Meclisinin ilk devrelerindeki softa ve ümmî mebusların hatimlerini indiren Murtaza hafız, bugün, yepyeni kılığile, Ankaraya kadın sevkeden bu gizli teşkilâtın kurucusu ve reisidir.

On sekizine basan Müzehher ve kırkına henüz varmıyan karısı, teşkilâtın belli başlı yardımcılarındandılar.

XXV

Muhtelif karakterde ve ırkta, ayrı düşünüşte insanları, başka başka cinste hayvanlarile bir yerden bir yere göç eden büyük bir “sirk” gibi, Ankara ekspresi de dört sınıf insan taşır. Üçüncü mevkiden yolcu ile ikinci, ikinci ile birinci, nihayet bütün bunlarla yataklı vagon yolcusu arasında –karakterleri ve düşünüşleri itibarile– dağlar kadar fark vardır.

Vagon restoranda kafa kafaya veren kalın enseli, iri göbekli adamlar, Sakarya kıyılarında bir boyunduruktan kurtuluş uğruna kanlarını akıtanların hâtırasını bayağılıklarile kirletmekten çekinmezler: Bankalardaki dolu

kasalarına yenilerini katmak, apartmanlarının yanıbaşlarına daha yükseklerini dikmek için binbir dalavere düşünür, binbir dolap kurarlar. Bunların arasında, küçük bir tavassut rolile milyonluk işten birkaç yüz bin lira komüsyon alan, apartmanlar kuran, içtimaî mevki temin eden insanlara sık rastlanır.

Birinci mevki kompartımanda, herhangi bir suiistimalden sonra kaybettiği mevkiinin iadesi için “İltimas” aramağa giden ve seksapelinin tesirinden istifade kaygısile karılarını da birlikte götüren adamlar görürsünüz.

İş adamları ikinci mevkide seyahat ederler. Bunlar, kendi aralarında konuşurken, içtimaî kuruluşun bozukluğu neticesi, umumî ahlâk düşüklüğüne miyar olabilecek misaller verirler. İşte bakınız, bir inşaat mühendisi olduğu anlaşılan şu sarışın erkek, “.....” şehrindeki büyük dokuma fabrikasının yapılışında rastladığı tuhaf hâdiseyi anlatıyor: “.....” şehrinde bulunan işçiler, sabahleyin inşaata gelirken koltuklarında getirdikleri ekmeği, akşamleyin geri götürürlermiş. Niçin ekmekli geliyor ve ekmekli gidiyorlar? Bir gün apansız kontrol etmişler. “.....”li amele, meğer, evinden getirdiği ekmeği fabrikada oyuyor, değeri beş kuruştan aşağı olmıyan burgulu çivileri içine yerleştirerek ustalıkla aşırıyormuş!

Üçüncü mevki kompartımana gelince...

Üniversiteyi yeni bitirerek vekâletlerden birine kapağı atabilmek için Ankaraya giden yüksek tahsil gençleri, iş bulmak ümidile yola çıkan işsizler, taşrada garsonluk, şantözlük yapacak kadınlar, esnaf ve amele burada baş başadır. Yataklı vagon yolcusu ne kadar kapitalist ve birinci, ikinci mevkide seyahat edenler ne derece burjuva ise, üçüncü sınıf kompartımanda olanlar da o nisbette komünisttirler. Fakat, onların bu komünistçe düşünceleri, bir sevki tabiî neticesidir. Yüzlerce insanın emeğini ve alın terini gaspederek, vicdanına kara bir badana, haris ellerine kan bulaştırarak servetini kolayca yapan ZENGİN karşısında onlar daima nefret ve istikrah duyarlar.

Onların içinde komünizmi yaratan ve körükleyen; kolayca yaptığı servetini habire arttırmak hırsile istismarın bin bir şeklini tatbike kalkışan bu zenginler sınıfıdır... İşte, vagon penceresi dibinde birbirlerine eğilerek fısıldaşan şu iki adamı dinliyelim:

— Müteahhit “X” resmi bir hayır cemiyetine on bin lira vermiş. Gazeteler, şükranla adını ve resmini basıyor. (Bir nümunei imtisal!) diye

uzun makaleler yazanları bile var. Müteahhit “X”in bu hayır cemiyetine verdiği on bin lira, belki de, gayri meşru kazanılmış servetinin kefaretidir...

— İhtimal... Fakat, müteahhit “X” kurnaz bir adamdır. Hükûmetin, bazı sınaî teşebbüslere giriştiğini duymuş olabilir. Münakasada ihaleyi üzerine alabilmek için, hükûmetin ve efkârı umumiyenin sempatisini kazanmayı düşünmüştür belki de... Kaz gelen yerden tavuk esirgenmez, ahbabım... Müteahhit “X”in adını şükranla yazan muharrir, işin iç yüzünü bilmiyecek kadar budala değildir. Ona o yazıyı yazdıran da, altın babası müteahhit “X”in ta kendisidir. Heh heh heh...

— Ne var Yıldız? Kederli görünüyorsun...

Cavidan soruyor. Yıldız, ellerinin içile alnını oğuşturuyordu:

— Tren yolculuğu beni sarstı, Cavidan... Düşün ki, biraz uzak bir yere gittiğim zamanlar tramvay bile beni tutardı.

— Hadi hadi, şimdi masal okuma bana, kızım... Tren tutmasını falan bir tarafa bırak, senin mutlak bir derdin var, Yıldız...

— Dertsiz insan olur mu?

— Ha şöyle yola gel... Bir sevdiğin var, değil mi? Ondan ayrıldığına üzülüyorsun, değil mi?

— İyi bildin, Cavidan... Çıldırasıya sevdiğim çocuğumu düşünüyorum; ondan ayrıldığım için üzülüyorum.

Cavidan, ellerini dizinde kenetlemişti. Ağzı hayretten bir karış açık gülerek konuşan Yıldızı dinliyordu.

— Yok, yok... Aklına çirkin şeyler getirme... Meşru bir çocuk bu, Cavidan... Babası mert, namuslu bir ameledir; ben, onun nikâhlı karısıyım...

Ve, kısmen de olsa, birbirlerine hayatlarını anlattılar.

Yıldız, üç aydır kaldırımlarda sürtüyor.

Gece yarıları, çoğu sabahlara karşı, evine dönünce, Osmanı ip salıncağın dibinde uyanık buluyordu.

Yıldızın hiç gelmediği geceler de oluyordu. Ve ertesi akşam döndüğü zaman:

— İş o kadar çoktu ki –diyordu– o kadar da yorulduk ki Osman, gece yarısı sokaklara düşmektense, evi bankaya yakın bir arkadaşta kalmayı tercih ettim...

Osman, beyninin derinliklerinde şüpheye benzer bazı hislerin kımıldandığını duyar gibi oluyordu. Fakat, karısına o kadar itimadı vardı ki! Patronun ne demek olduğunu da pekâlâ bilirdi. Elbet zavallı Yıldızı istismar edeceklerdi.

Osmanı en çok üzen, Yıldızın bucak bucak kaçışıydı. Karısının kendisini eskisi kadar sevmediğine kanidi. O kadar mağrurdu ki, bunu imadan bile çekiniyordu.

Halbuki, Yıldız, saf Osmanın temiz yatağını kaldırımların kokusile dolduramazdı. Kocasının kollarından kaçmağa mecburdu. Bazan Melekle baş başa kaldılar mı, hıçkırarak içini dökerdi; dert yanardı.

Ayrılık dakikasını hatırlarken Yıldızın burnu sızladı.

— Güle güle git... Bizi mektupsuz bırakma, Yıldız... Yavrunu gönlünden çıkarma!

Diye omuzlarını sıkan bu yaşlı başlı adamın donuk gözlerinden iri yaş taneleri yuvarlanıyor, ellerini, saçlarını ıslatıyordu.

Yıldız, eski bir tanıdığın yardımile Ankaranın "XX" müessesesinde bulunan memuriyetten bahsederek yeni bir yalan uydurmuştu. Birlikte yaşadıkları ameleden ayrılan Meleği, güçlükle Osmanın yanında alıkoyabilmişti. Bu iyi yürekli kadının, kocası için vefalı bir arkadaş, çocuğuna şefkatli bir ana olacağından emindi.

Kompartımanın geniş camında, telgraf direkleri birbirini kovalıyor; ağaçlar yıkılıyor. Dere kenarlarında dolaşan hayvan sürüleri, tren hattında gündeliği bir kuru ekmeğe çalışan işçi sürüleri, geniş camın üzerinde birbiri ardından beliriyor. Durgun bir eda ile kuyruklarını sallıyarak geviş getiren öküzlerin de, ağır ağır kazma savuran işçilerin de, çapaklı gözlerinde, trene karşı ayni hayranlık vardır.

Cavidanın bu yola sürüklenişi oldukça enteresan hikâyedir: Sonradan fakir düşmüş zengin bir ailenin kızıydı. Borç ve sefalet içinde yüzüyorlardı. Talih bir gün Cavidanı "......" hayır cemiyeti menfaatine verilen müsamerede, zengin bir fabrikatörle karşılaştırdı. Çıplak kafalı, gök gözlü, ellisini geçkin, şişko bir adamdı bu... Cavidana âşık oldu. Onu istetti. Cavidan, babası yaşındaki bu adamla evlenmezdi gerçi... Fakat anasının ısrarına dayanamadı.

Ana, geniş konaklarda yaşamağa, süslü lândolarla gezmeğe, parlak kabul resimleri yapmağa –kestirmesi: lükse ve ihtişama– alışmış bir kadındı. Ve, eski günlerin yeniden geri döneceği ümidile kendinden geçmişti. Kızını, önlerine çıkan bu zengin adama âdeta sattı.

Fabrikatör, düğünü şehrin en lüks otelinde yaptı. Zifaf gecesi, Cavidanın hayatında hâtırası kolay kolay silinemez tiksindirici bir gecedir. Uzun sefahet yıllarının hırpaladığı porsumuş erkek, ona sahip olamıyacak kadar da kudretini kaybetmiş bulunuyordu. Ellilik ihtiyarın körpe kıza tesahübü

için ufak bir operasyona ihtiyaç görüldü. Kıyıda bucakta kalmış bir kadın hastalıkları mütehassısı, bu yırtılamayan kızlık gışasına ameliyat masasında bıçak vuracaktı!

Mütehassıs, gençti. Güçlü, yakışıklı bir erkekti. Ve Cavidan, genç doktorun ameliyat masasına değil, yatağına uzandı!

İhtiyar fabrikatörün gönlü hoştu. Genç mütehassıs, güzel kız memnundular. Haftanın muayyen günlerinde buluşuyor, sevişiyorlardı.

Skandal patlak vermekte gecikmedi. Gürültülü bir dâvadan sonra boşandılar. Cavidan da –garip bir tesadüfle– Madam Erifiliyi tanıdı günün birinde...

Kontrolör.

Koltukta açık saçık uyuyan Müzehheri uyandırdılar. Yakışıklı kontrolör, çapkın bir temenna ile selâmladı; biletlere baktı.

Ankara yakınlaşıyor.

Ankara yakınlaşıyor.

Müzehher, kompartımanın koridorunda şık, kıranta bir erkekle konuşuyor. Bir aralık, onu Yıldızla Cavidanın yanına getirdi; tanıştırdı:

— Mühendis “...” beyin karısı, Yıldız...

— Müşerref oldum...

— Cavidan... Banka direktörü “...” beyin karısı...

— Teşerrüf ettim.

— “...” Vekâleti erkânından “....” beyefendi...

Müzehher, fıkır fıkır gülerek, izahat da veriyor:

— Ankarayı hiç bilmiyorlar. Kocalarından izin koparabilmek için yüreğimin yağı eridi. Allah insanı kıskanç kocaya düşürmesin. Fakat, şu erkekler de öyle hodbin mahlûklar ki! Karınızı bir gün bile gözünüzün önünden ayırmak istemezsiniz de, ona sormadan, gönlünüzün dilediği yerde gezip tozmak için kendinizde hak görürsünüz. Kıskanırsınız; nedense karınızın kıskançlığına tahammül edemezsiniz!

Müzehher, kulağına eğilerek bir şeyler anlatırken, şık kıranta, dışarısını seyre dalan iki genç kadını inceden inceye tetkik ediyor.

Ankara kalesi, yıldızın ilk gördüğü o... Eski ve yeni Ankara. Ankara istasyonu. Müzehher, Yıldız ve Cavidan, bir otomobile atladılar.

–Birinci Safhanın Sonu–

İKİNCİ SAFHA

I

Akşam.

Uzakta bir kaynaşma var. Kaldırımları döven kunduraların gürültüsüne, birbirinden seçilemiyen konuşmalar karışıyor.

Osman, merakla doğruldu. Melek, salıncağı durdurdu ve ayaklarının ucuna basarak pencereye yaklaştı. Camı, kafesi sürdü, uzandı. Tâ sokağın öbür başında bir kalabalık. Sırtları torbalı, elleri çantalı, poturlu, pantolonlu delikanlılar... Çift sıra olmuşlar; etraflarındaki hem gülen, hem ağlıyan, kimi genç, kimi yaşlı kadınlarla konuşarak, başıbozuk yürüyüşile geliyorlar.

— Görebildin mi Melek?

— Evet... Yeni askere alınanları götürüyorlar.

Osman, duvara tutunarak kereveti buldu. Kör gözlerinin kuvvetini de kulaklarına verdi. En hafif bir karaltı bile seçemediği halde, bu başıbozuk alayını görebiliyordu. Sesler, sokağı dolduran kalabalık, ona eski günleri yeniden yaşattı.

Yıllarca evvel kendisi de bir gün işini gücünü bırakmış, böyle bir başıbozuk alayının arasına katılarak asker olmuştu. Üç yüz kişilik bir kafile halinde, limana uğrayan bir yolcu vapurunun ambarlarına doldurulmuşlardı. Karadenizin dalgaları arasında saatlerce çalkalandıktan ve birkaç hastalıklıyı da kurban verdikten sonra, İstanbula çıkmışlardı.

Yağmurlu bir akşamdı. Biçimsiz yamalarla şeklini kaybetmiş poturları, renkleri solmuş cepkenleri, yırtık mintanları, çarıkları, külâhlarile, bu acayip insan kalabalığını herkes durup da seyrediyordu. Çelimsiz omuzlar, sırtlarındaki beyaz torbaları çekemiyecek kadar yorgundu. Bacaklar bükülüyor, ayaklar birbirine dolaşıyordu.

Bu görmedikleri, bilmedikleri memlekette, yabancılığın ve şaşkınlığın verdiği bir korku içinde, hemşehriler, ellerini birbirininkine kenetlemişler, birbirlerine sokulmuşlardı. Kafilenin en sonunda “Cide”li bir uşak, köyünden ayrılırken torbasına sıkıştırdığı kavalile dertli bir türkü tutturmuştu. O, garip kalabalığın en arkasında, bütün bir gün dağda, bayırda güttüğü sürüsünü kasabaya indiren bir çobana benziyordu.

Sevk çavuşunun kol işaretile, sığırtmaç sopası önünde birbirine giren koyun sürüleri gibi içiçe sokularak bekleşiyor, sonra yeni bir kumanda ile

birbirlerini sürükliyerek koşuşuyorlardı.

II

Komşunun saati vuruyor.

Teker teker saydı: on...

Yıldız bu saatte acaba ne yapıyor? BU İHTİMAL FECİDİR. Uzak bir memlekette, kimsesi olmıyan yalnız bir kadının iz’aç edilmemesine imkân mı vardır? YOKTUR: İş hayatına atılan bir kadının nefret ve istikrahla karşılaştığı, alnına tereddütsüz; “Düşmüş!” damgası vurulduğu bu memlekette, Yıldızı maddeten de istismara kalkışmıyacak kadar temiz yürekli bir patron, bir direktör bulunabilir mi? HAYIR. Bu direktör veya patron, bu akşam, yazı makinesini kapatmak üzere olan Yıldızın yanına bir çiçek demetile yaklaşıp bel kırdı mı acaba? KUVVETLİ BİR İHTİMAL... Onu bir supeye, yahut bir suvareye çağırdı mı? ÇOK MUHTEMEL... Genç, güzel ve... kimsesiz, bu kadının, direktörün, patronun davetini redle karşılayışı doğru mudur? DO⁄U OLAMAZ... Peki, supeden, suvareden dönüşte, bu adam, pişkin suratına geçirdiği “nezaket” maskesile, genç kadını evine kadar götürmek istemiyecek midir? ONA HİÇ ŞÜPHEN OLMASIN... ya sonra?

Karanlık ve tenha bir sokakta, karanlık bir kapıya bir anahtar sokulacaktır. Ve, bir kanadı yarı aralıklanan bu kapıya, direktörlüğünün, patronluğunun salâhiyetlerini zırh gibi giyinerek, alelâde bir hovarda bayağılığile bu sarhoş adam yüklenecektir!

Kadın namusludur.

Kadın kocalıdır.

Kadının çocuğu vardır.

Bu onun umurunda değildir. Güzel kadınla birlikte girmek istiyecektir.

Kadın, rezalet korkusile, işinden kovulmak korkusile, bu sarhoş hovardanın, yatak odasına çıkmasına ve koynuna...

Bu, müthiş ihtimal! Karısının iki taraflı istismarını ilk olarak düşünmüyordu. Bu, hanidir onun içini kemiriyor.

Osman, sancıya yakalanmış gibi, kıvrandı... Yağmur yağıyordu. Kapı karşı komşunun sarımtırak ışığı, cama vuran yağmur damlalarını billûrlaştırıyordu; ve pencereye alnını yaslayan Osmanın solgun, kederli yüzünde billûr damlaların akisleri –gözyaşları gibi– yuvarlanıyor, koşuşuyordu.

Kafasında, uzak bir tarihin sahifeleri, tozlarından silkindiler: Pompeinin, Hergülânom'un dar sokaklarında, kara yağız suratlı zencilerin taşıdığı süslü tahtlarına kurularak mücevherlere boğulmuş yarı çıplak vücutlarını gösteren fahişeleri; bunların etrafında kılıçları ve mızraklarile kırmızı elbiseli, zırhlı, yüzleri maskeli âşıkları; sırtlarına kırmızı koyun pöstekisi atarak, flütlerin kıvrak âhengine uyarak rakseden delikanlıları görür gibi oluyordu... Genç oğlanların orospulara taş çıkartan bin bir rezaletini düşünüyordu... Sanki, gözlerinin önünde, ahlâksız Roma'nın ahlâksız imparatoru Neron, ayaklarına gümüşten nal vurulu katırların sürüklediği arabasına yan geliyor, eşek sütile doldurulmuş havuzunda banyosunu yeni bitiren sevgilisini –ki, bu, en yakın arkadaşının karısıydı– kucaklamağa gidiyordu.

Bir taraftan kadınlar, düzineler tutan âşıklarile kocalarını aldatırken, ötede, haysiyet züğürdü erkekler, alınlarındaki boynuzları bir şan ve şeref iklili gibi taşıyordular.

Ve, nihayet, başında tacı, elinde meşalesile cehennemler hükümdarı Manyos, bu rezil kalabalığın üzerinde dolaşarak ahlâksızlığın önüne geçmeğe uğraşıyordu.

Cehennemler hükümdarının veremediği cezayı, Romalılara "Vezüv" verdi. Ve, Pompeinin, Hergülânomun kirli kaldırımlarını, yanardağın kızgın lâvları temizledi.

20nci asrın Avrupası –rezaletleri, ahlâksızlıklarile– yıkılan Roma İmparatorluğunun tam benzeridir. Ve, bugünün NERON'u kapitalisttir!

Bir çürük yumurta kadar ağır kokan bu ülkede, büyük, küçük yüzlerce Neron, kâbus korkunçluğile hüküm sürüyorlar. Hepsi de, arkadaş karısı kandıran ahlâksız Roma'nın ahlâksız imparatoru kadar mukaddesata saygısızdır.

Canının sıkıntısile ayağa fırlayınca, ona doğru sokulmakta olan Melekle çarpıştı.

Bu, kör adamın başını döndürdü. Ve, Osman, aylardanberi ilk defa olarak, şuurunun altında uyuklayan cinsî ihtiyaç isteklerinin baş kaldırdığını duydu. Melek, uzun tecrübelerinin verdiği bir anlayışla, görmiyen gözlerde tutuşan ihtirası fark etti. Gecenin bu ilerlemiş saatinde, yapayalnız bir evde, bir erkekle kucaklaşış, onunda şehvetini tahrik etmiş gibiydi.

Bir an konuşmadılar. Hızlı hızlı nefes alışlarından belliydi ki, ikisi de vicdanlarının temiz Duygusile fizyolojilerine hâkim olmağa uğraşıyordular:

Melek kendine emanet edilen bu kör adama bir kardeş muhabbeti göstereceğine söz vermişti. Osman, bu kadını, candan bir arkadaş değil, bir “baldız” kadar kendine yakın telâkki etmişti.

Ve gene birdenbire, kucaklaşırken behimi ihtiras duymuş iki öz kardeş utancile ayrıldılar.

Melek, şimdi uyanır gibi olan Engin’e ninni söylüyor ve, Osman, salıncak gıcırtılarına karışan bu kısık sesi dinlerken dalgın dalgın düşünüyordu.

III

Bir akşam, Melek fena bir haberle geldi: Zehra ölmüştü.

Ah, Yıldız onu ne kadar severdi! Az mı zahmetlerini çekmişti? Yıldızın iş bulamadığı, ıstıraptan, sefaletten bunaldıkları günlerde, kendilerine yük olmaktan çekinmiş, yanlarından kaçmıştı. Bir zamandır, zengin bir ailenin hizmetini görüyordu.

Osman, onun biri sekiz, bir on yaşlarında iki çocuğunu hatırladı. İki çocuğun, bayramlarda el öpmek için komşuları dolaşan fukara çocukları gibi süklüm püklüm yanlarına girişleri ve el öpüşleri Yıldıza ne kadar dokunurdu?

— Zehranın ölümünü, Yıldıza yazmıyalım, Melek...

— Yazmıyalım.

Ve, gene karar verdiler ki, yarın bu iyi yürekli kadının cenazesinde bulunacaklardır.

Zehranın ölümü, Osmana babasının ölümünü hatırlattı. Gözlerinden yaş getiren sancı ile burnu sızladı.

Ölüm acısı! Tatmanız mukadder olan bu acıya kendinizi alıştırınız. Belki bir gün sizi de, avundurucu sözleri klorform gibi kullanarak, sersemletecekler; en sevdiğiniz bir vücudün –babanızın, ananızın, çocuğunuzun– göçüp gittiğini söyliyecekler. Ve siz, yüz kere “Hayır!”, bin defa “Olamaz!” diye haykıracaksınız. Fakat bu öyle bir realitedir ki, en sonunda kıvranarak, inleyerek ona, inanacaksınız.

Bir garip ruh haleti içinde bulunacaksınız. İsyan edeceksiniz: Allaha kızacak, belki peygambere küfredeceksiniz. Mukaddes kitabı yerin dibine geçireceksiniz.

Hırpani kılıklı, canından bezmiş mezar kazıcıları küreklerile, çok defa ayaklarile toprağı iterek çukuru doldurmağa uğraşırken, mezarın etrafında

bağdaş kurmuş dilenciler, kasideler, âyetler okurlar. Ellerini şakaklarına koyarak, bazan boyun damarlarını şişirircesine seslerini yükselten, bazan alçaltan bu adamlara karşı içinizde hınç ve onları ölünün başından kovmak için bir istek duyacaksınız.

Sonra... acizden çaresizlikten, doğan bir tevekkülle, bu yanık dilenci seslerinde teselli bulmağa uğraşacaksınız; demin kalben kırıldığınız “Allah”tan –utanarak– kendiniz için af, ölü için rahmet dileyeceksiniz. Bu, garip bir ruh haleti... garip bir ruh haleti...

Ölüm acısı. Zengin –milyonları ne kadar fazla bulunursa bulunsun– bu acıyı tadacaktır. Amele –çektiği ıstırap ne kadar derin olursa olsun– bu acıdan da nasibini alacaktı.

Onu aristokrat da, burjuva da, proleter de ayni derecede duyuyordu. Ne zengin, biraz fazla, ne fakir biraz noksan...

Yeni kazılan mezarın başında, ellerini karnı üzerinde bağlamış çökük göğüslü, sırtı çıkık bir adam, balmumu suratile bir Mısır mumyası kadar hareketsiz duruyordu. Oyuklarına kaçmış gözlerini kırpmadan diktiği çukur, sanki uçurumlaşıyor, ve o, sonsuz derinliklerin –içine atılmak isteği uyandıran cazibesi ve baş dönüklüğüile sendeliyordu. Bazan mezara çekip almak için uzanan iskelet kollar görmüş gibi ürpererek geriliyordu; kafasını gökyüzüne dikiyor; uçan kuşlara, kovalaşan bulutlara bakıyor, yaşadığına kendini inandırmak istiyormuş gibi, ısırgan ve yabani ot kokan havayı ciğerlerine çekiyordu.

Melek, Osmanın körlüğünü unutmuştu; parmağını uzatarak onu işaret etti:

— Zehranın kocası!

Dedi.

Zehranın göz yaşlarile yapamadığını ölüm yaptı: mezarın başında balmumu suratile bir Mısır mumyası kadar hareketsiz duran adam, kımıldandı. Bir mezar taşı dibinde, içlerini çeke çeke hıçkıran çocuklarını bağrına bastı.

Zayıflıktan uzamış, sararmış suratları, kırışık alınlarile, biri sekiz, bir on yaşlarında bu iki çocuk, analarının ölümü karşısında bile, yaşını başını almış insanlar kadar durgun ve itidallerine sahiptiler.

IV

Tiyatro salonu, âdeta, tarihi bir gece yaşıyor: Bir tek boş koltuk yok. Localar, alabileceğinden fazla dolu. Paradiden insanlar, sucuk hevenkleri gibi sarkıyor.

“Lüks Hayat”!. İstanbul Şehir Tiyatrosu artistleri “Lüks Hayat” operetini oynuyorlar.

Bu, öyle garip bir temsildir ki, muhtelif ve birbirine zıd düşünüşte (kimi softa, kimi züppe, kimi ikisi ortası birçok insanı); evvelki günün, dünün ve bugünün neslini bir araya devşirmiştir!

Evvelki günün nesli ki; komik Abdinin “Rüyada Taaşşuk”unu seyretmiş, meddah Aşkî’yi alkışlamış. Mari Ferha’ya âşık olmuştur.

Dünün nesli, ki; Kel Hasanın karnaval kokozlarını seyretmeğe doymamış; orta oyuncu Hamdinin, küçük İsmailin. Karagözcü Kâtip Salihin, Hokkabaz Portakaloğlunun tuhaflıkları karşısında katıla katıla gülmüş; Meddah Sürurinin monologlarını dinlerken abdestlerini kaçırmış: Peruzun gerdanına, Şamram’ın göğsüne tutulmuştur.

Bugünün nesli, ki; komiki şehir Naşidin karşısında tepine tepine katılmış; Marlen Ditrihin kart bir kahpe sesini andıran gıcıklı türküsüne, Greta Garbo’nun kalça çalkalayışına, Jon Kravfordun bacaklarına ve şehvetli dudaklarına hayran kalmıştır.

Evvelki günün ve dünün nesilleri, bu gece Lüks Hayatta Vasfi Rizayı ve Hazımı dinlerken, komik Abdiyi, Kel Hasanı; Halideyi, Bediayı seyrederken de Mari Ferhayı, Şamramı, Peruzu hatırlatıyor.

Paradideki delikanlı, eğer sucuk hevengi gibi sarkmışsa, bunda haklıdır: Açık saçık ve müstehcen bir sürü kartpostalla şehvet hislerini uyuşturmağa uğraşan hayalperest genç, burada çıplak göğsün, çıplak bacak ve kalçaların envaını fazlasile bulmuştur.

Salon alkıştan inliyor.

— Bizzzz!.. Bizzzzz!

Ayak vuruyorlar: Rap... rap... rap rap rap.

Ve, orkestra başlıyor; artist reverans yapıyor:

Dünya yuvarlakmış,

Aynadan parlakmış,

Bana ne gerek,

Sütlü börek.

Perde.

On beş dakikalık antraktda, halk biraz nefes alabilmek için hole fırladı. Fakat... hol de, sigara dumanından, Londra limanı kadar sisli ve bulanık.

Herkes konuşuyor. Herkes gülüyor. Kahvelerini içer, sigaralarını tüttürürken ayaklarile tempo tutarak:

Bana ne gerek,

Sütlü börek!

Şarkısını mırıldananlar bile var... Yıldızla Müzehher bir köşede güçlükle yer bulabildiler.

Çıngırak ötüyor.

Antrakt bitti. Perde açılacak. Halk, vesikayla ekmek dağıtılan bir fırına koşar gibi, birbirini çiğniyerek, birbirinin üzerinden aşarak holü boşalttı. Yıldızla Müzehher, kımıldamadılar. Birer limonata ısmarladılar ve konuştular.

— Yıldızcığım, bu gece apansız tiyatro icat edişime şaştın değil mi? Öyle bir entrika çeviriyorum ki, kim duysa parmağını ısırır.

— Entrika mı?

— Evet; hem de daniskası...

— Anlat, kuzum... hadi anlat...

— Seni annemin hışmından kurtaracağım!

Ankaraya ilk geldikleri gün, Murtazanın evinde, pek şık, dekolte bir kadın onları karşılamıştı. Bol makyajla kendisini genç ve güzel göstermeğe uğraşan bu kadın, Müzehherin anasıydı. Yıldızın kendisine bir ortak ve evin bir ikinci hanımı oluşu, bu kadını aylardanberi hırstan çıldırtıyor. Yıldızı kırmak, incitmek için bahaneler arıyor, sebepler icat ediyor... O, buna belki bir gün bile katlanamazdı. Ah, eğer çocuğu ve kör kocası olmasaydı!

Murtazanın çılgınca muhabbeti, Yıldızı istismarına bir engel teşkil etmemiştir ve, genç kadın haftanın muayyen gecelerini yüksek sosyetenin zengin erkeklerile geçirmektedir; kalan gecelerini ise, Murtazanın koynunda... Onun aşkı da kendi kadar ekzantriktir!

— Seni annemin hışmından kurtaracağım, Yıldız!

— Nasıl?

— Onu atlatacağız...

— Anlamıyorum.

— Basit: Babamla anamı boşatacağım!

— Kuzum Müzehher, sen üvey misin?

Müzehher, bir sigara yaktı.

— Anamı sevmeyişimin sebebini belki tuhaf bulacaksın. On üç yaşına bastığım yıl, onun babama oynadığı oyunu bir akraba kadından öğrendim, Yıldız... Babamın aklını, fikrini nasıl çelmiş, onu kendine nasıl bendetmiş,

uzun hikâye... Bir gün düğünler, dernekler yapılmış; gelinle güvey, namazlarını kıldıktan sonra zifaf odasına çekilmişler. Düğün evi boşaltılmış. Kız tarafına mensup birkaç akraba kadından başka tek kimse kalmamış. Onlar da, her iş olup bittikten sonra gelinin kapı aralığından uzatacağı kanlı yatak çarşafını gözlemeğe koyulmuşlar. Kanlı yatak çarşafını tortop edip koltuklarına sıkıştıracaklar, kız tarafına, damat tarafına bu müşkül ânın yüz akile neticelendiğini müjdelemeğe koşacaklar! Eski âdetler... Vaktile kız oğlan kız çıkamadığı için damadın tekmesile zifaf odasından kovulan gelinler görülmiyen şeylerden değilmiş... Sözün kısası, akraba kadınlar, gerdek odasının kapısında beyhude beklemişler!

Babam, pişkin bir adam. Rezaleti ortaya yayarak kendini gülünç etmek istememiş. Şimdi bunu bilen, bir iki kadından ve benden başka kimse yok. Anneme hıncım bunu öğrendikten sonra başlıyor işte...

Ben, ileri düşünüşlü bir insanım, Yıldız... Bir genç kızın, evlenişine kadar, gönlünün dilediğile yatıp kalkmasını mâkul bulurum. Eski çağlarda kızlarına bu geniş hürrüyeti veren milletler yok değildi. Phinosis'in önüne geçmek için çocuklukta iken erkeğin tenasül uzvuna bıçak vuran Asyalı kavimler; daha sonra bu sıhhî itiyadı umumileştiren ve mecburi yapan dinler, kadınlardaki kızlık zarını da yırtmayı tamim etmiş olsalardı, mânasız, lüzumsuz bir ahlâk müeyyidesini ortadan kaldırmış olacaklardı.

Cemiyet nazarında, delikanlının, evlenişine kadar istediği kadınla oynaşması mubahtır da, genç kız –işte bu kötü ahlâk müeyyidesi yüzünden– cinsî ihtiyaçlarını tatmin edemez; ruhi buhranlara, fikri gerilemelere uğrar.

Anamı ayıplamıyorum, Yıldız... Onun, babamın yatağına "kız oğlan kız" süsü takınarak girişine kızıyorum.

Yıldız, Müzehheri haksız buldu:

— Ya nasıl gidecekti, şekerim? Bugün bile, aldığı kızda bekâret aramıyan kaç kabadayı erkek bulabiliriz? Eğer bilseydi: Baban ananı alır mıydı? Anan, şüphesiz ki, muhitinde karşılaşacağı nefretten korkarak başına geleni saklamıştı.

— Evlenmiyebilirdi...

— Ya karnında gayri meşru bir çocuk taşıyorduysa! Bir gün piçini doğurarak rezaleti ayyuka çıkarmadansa, yüzde bir ihtimalle de olsa kendini herhangi bir kocaya yutturabilmeğe teşebbüs etmesi tabiî değil mi?

Müzehher, üst üste çekerek bitirdiği sigarasını sivri ökçelerinin altında hırsla ezdi:

— Hakkın var, Yıldız –dedi– belki de annem babamın yatağına girmezden evvel ben onun karnındaydım.

Sustular. Müzehher, daha hafif bir sesle anlatmağa başladı:

— Babamın Hafız Murtaza olduğundan senin gibi bende şüpheliyim. Hele o, adamakıllı kanidir ki, ben kendi kızı değilim; bir piçim, piç! Biliyor musun, Yıldız, bu (Kadın ticaretini) zabıtanın gözünden saklamak için babam ne yapıyor? Memleketin en ileri, en nüfuzlu şahsiyetlerine rüşvet veriyor. Canlı rüşvet! Beni peşkeş çekiyor.

Bir insan, ne kadar bayağı olursa olsun, öz kızını böyle çirkin, namussuzca işlerde kullanamaz... Kerli ferli bir beyefendinin evine “rüşvet” diye yollandığım geceyi unutamam. Daha on altı yaşıma yeni girmiştim; mektep talebesiydim, bir çocuktum. Annem bu rezalete vık bile demedi. Menfaatleri müşterekti şüphesiz...

— Olûm Fıstık?

— Söyle Rıza abi...

— Ben firengi oldum ba!

— !!!!

— Firengi oldum!

— A, a, a... Aman sakın duymasın; ablam duymasın...

— Duysun ba... Firengi oldum işte, imanım!

— Kötü şeydir, kötü... Rıza abi... bu hastalık

— Ne hastalığı olûm?

— Firengi...

— Yok be Fıstık... Bu firengi senin bildiğin firengi değil ba olûm!

— Haa, haa, haa... anladım... “Frenk oldum! Demek istiyorsun...

— Ha bravoooo!

Paradinin tepinmeleri holü bir sarsıyor. Kahkahalar ve alkışlar buraya kadar geliyor.

— Onları nasıl ayırtacağım, Yıldız biliyor musun? Düşünme, bulamazsın. Anam, bu gece, eve bir zampara kapatıyor. Bizim tiyatroya gelişimiz ona fırsat bırakmak içindi. (İtiraf ederim ki, bütün evlilik hayatınca kocasına sadık kalmıştır ve onu kandırabilmek oldukça güç bir iş olmuştur.) Bu gece koynuna alacağı delikanlıyı ona ben peşkeş çektim. Bu delikanlı, firengilidir!

Yıldız çığlık kopardı.

— Hayır, hayır... Senin için bir korku yok... Yalnız, birkaç hafta babamla yatmıyacaksın... Bu müddet içinde, her türlü temas memnu!.. O

kadar.

— Fakat, Müzehher, babanın kabahati ne?

— Firenginin ilk devresinde önüne geçmek mümkündür. Babam canının kıymetini bilen adamdır. Merak etme... Sana entrikayı kısaca hulâsa edeyim:

Firengili delikanlı, hastalığını bu gece anama verecek. Tabiî olarak, bir müddet sonra İstanbuldan dönünce, annem de babama aşılayacak. Ben, hemen babama vaziyeti anlatacağım. O, şaşıracak, maşıracak amma, bir doktora koşacak. Hastalık aldığını görünce, ona yol göstereceğim: Mahkemeye başvur, boşanma iste diyeceğim... Babam da annemi seviyor ve istiyerek yanında oturtuyor sanma... Korku belâsı... Onu sudan bir bahaneyle defetmesine imkân yoktur: Kadın, cadalozdur. Her şeyi meydana vurabilir ve babamın foyasını ortaya dökebilir...

— Peki, Müzehher hastalığın annenden babana mı, yoksa babandan annene mi geçtiği nasıl ispat olunacak?

— Firengiye yakalanan kimse ilk devrede bazı yerlerinde çıban çıkarır; ehemmiyet vermez, koparır. On beş gün sonra çıban mıban kalmamıştır ve çıban devresi geçmiş, firengi eskimiştir. Annem, firengiye yakalandığını anlamıyacaktır. Babama gelince; o, çıban çıkarır çıkarmaz mahkemeye müracaat edecek ve mahkeme karı kocayı muayeneye yollıyacaktır, Muayenede, kadındaki hastalığın daha eski olduğu tabiî ortaya çıkacak... Beğendin mi?

V

Plân usturuplu tertip olunmuştu: Aynen böyle oldu. Murtaza karısını boşadı ve kovdu.

VI

MEKTUP

Yıldızdan

Meleğe

... Birçok sabahlar, erkenden kalkıp yollara düşüyorum. Parklara, bahçelere gidiyorum. Bir köşede oturuyor, süslü; beyaz prostelâlı şvesterlerin çakıllı yollarda çocuk arabalarını gezdirişlerini seyrediyordum. Bazan birkaçı bir araya geliyor, arabaları yanyana dizip çene çalmağa

dalıyorlardı. Ve, ben yavaşça yaklaşıp, şık dantelâlı örtüleri altında mışıl mışıl uyuyan, mini mini dişlerile beyaz patiklerinin ponponlarını koparmıya uğraşan bebeklere, yüreğim heyecanla şişe şişe, gözlerim yaşara yaşara bakıyordum.

Damlara yan gelip bol güneşin altında tembel tembel gerinen, mırnavlaşan kediler gibi, bu şvesterler de kanepelere yaslanır, efendilerinin kapı aralıklarında kendilerini nasıl sıkıştırmaya uğraştıklarını, evin delikanlılarının gece yarılarında nasıl gizlice yatak odalarına girdiklerini; hanımlarının âşıklarile, şoförlerile kocalarını aldatışlarını anlatırlardı.

Şvesterlerin hemen hepsi artık beni tanıyordu. Ben bir tarafta bebekleri sevip okşarken, işittirmemeye uğraşarak fısıldaşırlardı:

— Ne tuhaf kadın! Bahse girişirim ki, çocuğu olmuyor.

— Belki de kocası çocuk istemiyor, ne biliyoruz.

— Onun da bir çocuğu olmalı ki, çocuk kahrının ne demek olduğunu öğrensin. Gece yarısında, kocasının koynunda âşıkının hayalile uğraşırken, viyak viyak bağırtıları verince, bakalım hoşuna gidecek mi?..

— Kılığına bakılırsa çocuk kahrını tadacağa benzemiyor. Tutar bir şvester, eğlencesinden de kalmaz, balosuna gider. Bizimki öyle değil mi? Sabah uyanır uyanmaz, çocuğunu yanına götürürüz. Beş on dakika kollarında hoplatır, zıplatır; öper, koklar, işte o kadar... Sonra, hanımın atı hazırlanmıştır; binicilik klübüne yahut da poligona gidecektir... Akşam da öyle... Böyle anneliğe can kurban. Kahrını biz çekeriz, safasını hanımefendimiz sürer...

Bu genç kadınların sızıldanışlarına hak veriyordum. Yabancı bir çocuk, elbet onlara ağır gelecekti. (Bu sözlerimden alınmıyacağını biliyorum. Çünkü sen Engine bir ikinci anne oldun artık... Onu benim kadar sevdiğine eminim...)

Şık dantelâlı örtüleri altında mışıl mışıl uyuyan bebeklere bakarken, dalar giderdim. Kavuniçi üzerine yeşil dallı hamam peştemalile yaptığımız salıncağında Enginimin feldir feldir yüzüme bakışı beni ne kadar sevindirirdi! Ya, onun, uykularından uyanır uyanmaz beni karşısında bulunca gülüşü ve kollarını sallayışı öyle hoşuma giderdi ki!.. Süt annesinin geciktiği günler, kırmızı lâstik emziğini ıslatır, minnacık dudakları arasına sıkıştırırdım. Uyutmağa, oyalamağa uğraşırdım. Gözlerinin üzerine koyduğum tülbendi ellerile tutup sıyırışı ve iri siyah gözlerile yüzüme ısrarla bakışı, kaşlarını çatışı beni dertli ederdi.

Biraz sonra, süt ana yetişirdi. Onu kucağına yatırırdı. Memesini ağzına verirdi. Yanaklarını şişirerek ufacık ellerile okşayıp sıkarak, şapırdata şapırdata meme emişine gözlerim yaşarmadan bakamazdım.

Salıncağına yatırırdık. Ellerini çırparak tatlı tatlı gülerdi. Süt annesi ona ninniler söylerdi ve bazan:

Tapşunu oğluma tapşunu

Gel babası öp şunu

Derdi. Osman, oturduğu yerden sevinçle doğrulur, salıncağa koşmak isterdi. Koluna girer, götürürdüm. Uzun uzun, koklaya koklaya öperdi. Küçük Engin, âdeta bir büyük adam gibi düşünür, babasının saçlarını görmiyen gözlerini okşardı.

Çok geçmeden uyurdu. Biz karıkoca, pencere dibindeki sedirin birer köşesine çekilir, süt annesinin ninnilerini dinlerken, yarı uykuda, yarı uyanık düşüncelerimizle baş başa kalırdık.

Küçük Engini hayalimde büyültürdüm. Arkasında siyah mektep göğüslüğü, elinde çantası ve sefertasile mekteplere gönderirdim. Büyük şenlik günlerinde, ellerinde kâğıt Japon fenerleri ve bayraklarla kolkola vererek geçit resimlerine giren küçüklerin arasına onu da sokardım.

Nihayet, nihayet... en büyük mektepleri bitirtir, onu en yüksek makamlara geçirtirdim. Ona kızlar arardım. Kendi elimle evlendirirdim. Parlak düğün alayları tertip ederdim. Ve, kırmızı, mavi elbiseleri, sırma saçlarında iri fiyonklarile torunlarımın etrafımı çevirdiğini görür gibi olurdum.

İhtimal ki, yüksek makam sahibi oğlum, bir ihtiyar kokot yahut da bir umumhane patronası olan annesini hatırlamak istemiyecekti. Evleneceği kızı kendi bulacaktı. Beni düğününe bile çağırmıyacaktı. Ve ben, onun evlendiği saatlerde, evimin en ıssız, en karanlık bir köşesine çekilecek, kısık kısık hıçkırarak düğün merasimini kafamda canlandırmağa uğraşacaktım. Torunlarıma, bir büyük anneleri olduğundan belki bahsetmiyeceklerdi bile... Ooh! Bu beni hiç üzmiyecekti. Varsın öyle olsun... Analık!

Bazan da, hiç elimde olmadan beynimin içinde birtakım kara düşüncelerin kımıldadığını duyardım: Yetişkin oğlumu kendi ellerimle kara topraklara bırakırdım: Belki, sabah karanlıkları yollara düşecektim. Üzerlerinde hayvan otlıyan çitsiz, duvarsız mezarlıklarda büyük bir sabır ve tahammülle, oğlumun çukurunu kendim kazdıracaktım.

Yaşıyan her insan için bu acıları tatmak mukadder değil mi? Kumaş fabrikasında tanıdığım Aliyeciğin göz nuru dökerek hazırladığı çeyizile

süslü tabutunu omuzunda taşıyan, babası olmamış mıydı? Engin keşki doğmasaydı. Peki bu daha mı iyi? Şenlik ve bayram günlerinde kimi giydirip süsleyecektik? Kimi bağırlarımıza basacaktık? Bizim elimizi kim öpecekti?

İhtiyar karı koca, tek başımıza, şenlik ve bayram günlerinde komşuları dolaşan giyim kuşam çocuklarının bir lâhza için de uğramalarını ve ellerimizi öpmelerini mi bekliyecektik? Kafeslerin, perdelerin aralarından yabancı çocukların yoluna mı bakacaktık?

Bir gün, parkta, hiç ummadığım bir hâdiseyle karşılaştım: Süslü beyaz prostelâlı şvesterler, beni uzaktan seçer seçmez arabalarını, çakıllı yollarda tekerleklerini kırarcasına, sürerek kaçırdılar. Benim kokot olduğumu öğrenmişlerdi!..

Evet... haklıydılar: Ben bir kokottum; ben bir orospuydum. Etimi para mukabilinde satmam bir suçtu. Amma, onların hanımefendileri, çifter çifter âşıklarile, şoförlerile kocalarını aldatabilirlerdi.

Beni kötülüğe sürükliyen sebepleri nasıl anlatabilirdim? Ben anlatsam bile, anlamalarına imkân var mıydı?

Şık dantelâlı örtüleri altında mışıl mışıl uyuyan, etraflarına feldir feldir bakan, mini mini dişlerile beyaz patiklerinin ponponlarını koparmağa uğraşan bebekleri bir daha göremedim.

VII

MEKTUP

Yıldızdan

Meleğe

... Odamın karşısındaki arsa çocukların oyun yeridir. Üç yaşından on ikisine kadar mahallenin bütün çocukları, yıkık duvarlarının dibinde ısırganlar bürümüş bu arsadan ayrılmazlar. Küçük kızlar, entarilerinin eteklerini uçurtarak; pantalonlarının önlerinden uçkurları sarkmış yalınayak oğlanlarla burada “karı-kocalık” oynarlar; kovalaşırlar; çoğu defa saç saça, baş başa dövüştükleri de olur.

Tarak yüzü görmemiş kumral saçları, güneşe bakarken uzun kirpikleri arasına kısılan iri yeşil gözlerile onu burada tanıdım. Dört yaşında belki yoktu bile... Ayaklarına sivri topuklu, eski bir çift iskarpin geçirmişti. Müvazenesini güçlükle bulabiliyor, katılırcasına gülüyordu. Gayri ihtiyarî “Enginimin nişanlısı!” dedim içimden... Burnum sızladı; gözlerim yaşardı.

Kapıya koştum, küçüğü yakaladım. Ağlamadı, kaçmadı. Annesinin eski iskarpinlerinde kaybolan yumuk yumuk ayaklarını sevdim; bacaklarını sıktım. Göğsüme bastırdım. Gülüyordu, fıkır fıkır gülüyordu.

Sıcak, sabunlu sularla yüzünü gözünü sildim. Sık tarağı buldum, önüme oturttum, omuzlarına havlu attım. Karışık kumral saçları güçlükle açılıyor, taradıkça güzelleşiyordu. Onun yarım yarım konuşuşu da güzeldi. Sonradan öğrendim: Handan; dul bir çamaşırcı kadının kızıydı.

Handana kendi elimle elbiseler diktim. Bir çift rugan patik aldım. Arsaya oyun oynamağa gelince, ilk işi pencerelerde beni aramak oluyordu. İnci dişlerini göstererek gülüyordu.

Handanın oyun arkadaşı bir "köpek"ti! Mahallenin emektar "Karabaş"ı... Siyah, parlak tüyleri uzundu. Sıskalığını, çirkinliğini bu tüylerin altında gizliyebiliyordu. Onda bir asalet düşkünü hali vardı.

Handanla alt alta, üst üste oynaşırdı. Küçüğün mavi taşlı küpelerini, kulaklarını, avuçlarını yalardı. Karabaş bütün çocuklarla arkadaştı, amma, onun Handana karşı dostluğu daha candandı. İhtiyar Karabaşta da, sanki evlât sevgisine susayış vardı. Belki vaktile bir sürü yavru emziriyordu. Ve, kimbilir, kulaklarını, tüylerini yaladığı bir gün, onu yavrularından ayırmışlardı belki...

Soğuk, yağmurlu bir sonbahar akşamı, kapımızın çıngırağı uzun uzun ve durmadan çalındı. Küçük Handanı kucakta getirdiler. Sırılsıklamdı; baygındı.

Tüyler ürpertici bir kaza olmuş. Nasıl, ne şekilde bilinmiyor, küçük Handan, dağlardan gelen sellerin, taşırdığı dereye yuvarlanmış... Görenler anlatıyor: Dere, öyle kudurmuş bir haldeymiş ki, hiç kimse, canını tehlikeye atarak küçüğü kurtarmak cesaretini kendinde görememiş. Handancık göz göre göre boğulup gidecekmiş. Onu toprak rengi suların taşkın akıntısından, bin bir güçlükle Karabaş kurtarabilmiş. Biz küçüğü ayıltmağa uğraşırken, ihtiyar köpeğin kapı önünde titriyerek, tutuk tutuk dolaşışının sebebini şimdi anlıyordum.

Handanım çabuk iyileşti. Kendi elimle ördüğüm kırmızı hırkayı sırtına, beyaz bereyi başına geçiriyor, arsaya geliyordu. Önce, minnacık, yumuk elini pencereme sallıyor, inci dişlerini gösteriyordu.

Onun candan dostu kayıptı. Saçlarını, kulaklarını, mavi taşlı küpelerini yalıyan, onunla alt alta üst üste boğuşan Karabaş, kazadan sonra, birdenbire sırra kadem basmıştı.

Bir gün, çocuklar, pis bir mahzenin en dibinde iyi kalpli ihtiyar köpeğin ölüsünü buldular.

Zavallı Karabaşın ölüsü de dirisi kadar neş’e verdi çocuklara... Alayla, uydurma tekbirler getirerek gömdüler. Küçük Handan bile al hırkası, beyaz beresile cenaze merasiminde bulundu; yumuk ellerini çırptı; inci dişlerini göstererek kahkahalarla güldü.

Bir gece, düşkün kılıklı bir kadının beni görmek istediğini haber verdiler.

Aşağıya indim. Buz gibi ayaz vardı. Taşlıkta sırılsıklam bir kadın duruyordu. Yağmur, ıslak başörtüsünden taşan saçlarını yanaklarına yapıştırmıştı.

— Ben Handanın annesiyim!

Dedi. Elinden sarkan küçük bohçayı o zaman fark edebildim. Telâşla haykırdım:

— Ne oldu, ne var?

Gözlerini önüne eğdi. Cevap vermedi. Onu, sürükler gibi salona götürdüm.

— Ooh, anlat, kadınım... Küçüğe bir şey mi oldu?

Başını silkeledi:

— Hayır!

Heyecandan titriyen ellerim, ıslak bohçayı güçlükle açabildi: Handan için, Enginimin nişanlısı için ördüğüm kırmızı hırka, beyaz bere, bir iki kat elbise ve bir çift rugan patik...

Anlıyamıyordum. Handana bir şey olmadı; fakat, bu ne demek?

— Kadınım, meraktan çatlıyacağım!

Yağmur camlara vuruyordu. Ve ben titriyordum. Handanın annesi, kısık bir sesle, âdeta korka korka söylüyordu:

Çocuğunun dile düşmüş bir kadın tarafından giydirilip kuşatılışını bütün akrabaları, bütün komşuları ayıplamışlardı.

Dile düşmüş kadın... Bir kokot!

Fakat... ben her şeyden önce bir anaydım.

VIII

“.....” birliğinin toplantısında tanıştılar; bu gece için sözleştiler. Doktor Muhsinin apartmanında buluşacaklar ve geceyi gizli bir randevu evinde geçireceklerdi.

Ferit, hoş delikanlı. Yıldız onu, biraz da, kambiyo şefi Ahmede benzetiyor. Tuhafı şu ki, o da Ahmed gibi:

— Tanıdığım kadınların en güzelisin!

Diyor ve Muhsin salondan ayrıldığı dakikada, sülük gibi boynuna, dudaklarına yapışıyor; emiyor emiyor.

Dışarda dehşetli bir yağmur başladı. Şimşek çakıyor; gök gürlüyor.

Yağmurun aralanmasını beklemek lâzım. Yahut da, sırılsıklam ıslanmayı göze almalı.

Şimdi doktor Muhsin, radyo başında. Misafirlerini eğlendirmeğe uğraşıyor.

Konuşuyorlar. Anlatan, doktor Muhsin. O, daima söylemek, söylediğini mutlak dinletmek ihtiyacında olan bir adam. Şöyle diyor:

— Ne yazık ki avukat değilim. Ve, ne yazık ki, düşündüğümü dilediğim gibi söylemek hürriyetini veren bir kara cübbem yok!.. “X” mektebinde olan hâdiseyi duydunuz mu? Bir muallim ve dört talebesi, esrarengiz eller tarafından jurnal ediliyorlar. Mektebin (evet, mektebin!) kulislerinde sivil memurlar, müddeiumumîler cürmü meşhut tertibi için kafa patlatıyor. Ve, bir gecenin yarısında, muallim ile dört talebesi, komünistlik suçu ile sıcak yataklarından alınıyorlar; tevkif olunuyor ve mahkemeye veriliyorlar.

Öyle bir memleket ki, mekteplerinde hafiyeler jurnal karalıyor; kulislerinde müddeiumumîler dolaşıyor... Hâdise bir mektepte geçmiştir. Mektebin sınırları içinde, mektebin inzibat meclisi elile tetkik olunmalıydı.

Bu, bana mütareke yıllarında geçen bir vak’ayı hatırlatıyor.

(Şabanın oğlu) hikâyesini bilir misiniz? Kuvayi Milliye mensuplarının kanlarını akıtmak için fetva verildiği günlerdeydi. (Osmanlı saltanatının göçüşünü biraz da psikolojikman tetkik etmek lâzım. Öyle bir saltanat ki, şeyhislâmı, bir fetva ile, ayni ırktan koca bir kütlenin kanlarını akıtmağı mubah kılıyor!) Sultanîlerden birinde, tarih hocasile bir talebesi derste çatıştılar. (Şabanın oğlu) Muallimine soruyordu:

— Şeyhislâmın, ayni milletten bir kısım fertler hakkında böyle bir fetva vermesi doğru mudur?

Tarih muallimi düşünüyor ve cevap veriyordu:

— Tarih dersindeyiz. Tarih dersile politikayı ayırmak lâzımdır.

Herhangi menbadan kuvvet ve cür’et almışa benziyen talebe hırçınlaşıyordu:

— Tarihî bir hâdise karşısındayız. Talebesini tenvir etmek muallimin borcudur!

Muallim de sinirleniyordu:

— Yanılıyorsun, çocuğum... Tarih çevresi içine girebilecek hâdiseler, yarım asır evvelki hâdiselerdir. Günün vak'alarını tarihe mal etmek tereddî alâmetidir. Şeyhislâmın fetvası hakkındaki hükmü yarım asır sonra, tarih muallimi değil, müverrih verecektir.

Ertesi gün, bir gazete başmakalesi, (Şabanın oğlu)ndan aldığı bir jurnalla, tarih hocasını (Kuvayi milliyeci) olarak tavsif ediyor ve talebeyi zehirlemekle suçlandırıyordu. Zamanın hükûmeti de zavallı muallimin tevkifine lüzum gösteriyordu!

Bugünkü şu basit mektep hâdisesinde, hafiyecilik ve jurnalcılıkla karşı karşıyayız. Acıklıdır!

— Alo, alo... Burası İstanbul radyosu Muhterem dinleyiciler!. Bu yıl İstanbul Üniversitesi her zamankinden daha fazla bir tehacüm karşısında kalmıştır. Hukuk ve tıp fakültelerine rağbet çoktur. Bu fakültelerde, talebe dersleri ayakta ve koridorlarda takip edebilmektedir.

Ve, doktor Muhsin, acı acı gülerek söyleniyor:

— Yok, artık bize de ekmek kalmadı. Yarım lira vizita için, en yüksek apartmanları bir solukta tırmanıyorum; tıknefesler gibi soluyorum. Dün elliden fazla mezun vermiyen Tıp Fakültesini bugün neredeyse beş yüz kişi bitirecek. Adım başına bir doktor... Günde yarım lirayı bulamıyanları, mesleğini değiştirenleri de unutmıyalım. Apartmanlı, otomobilli kodaman profesörleri gördükçe, gençlerin gözünü duman bürüyor.

Vallahi

Doğrusunu isterseniz, ben yüksek tahsilin tahdidi taraflısıyım. Üniversitenin kapılarını kapıyalım. Bizim memlekette üniversite diplomasının, hâmilini hükûmet kapılarından içeri alan bir pasaporttan farkı yok. Zaten bizim delikanlıya göre kültür ikinci plândadır. Onca Üniversite tahsilinin en büyük gayesi, bir hükûmet müessesesine kapağı atabilmektir.

Ben, Anadolu kasabalarını, oğullarını okutup adam etmiş fakat onlar tarafından acı bir şekilde ihmale uğramış analara babalara benzetirim. Yüksek tahsil, bizim zavallı kasabacıklarımızın delikanlılarını ayartan, onları memleketlerini bırakmağa, büyük şehirlerde yerleşmeğe, doğdukları, büyüdükleri yerleri unutmağa mecbur eden bir aşiftedir sanki...

Kasabalarımızın hemen hepsinde de, en mes'uliyetli memleket işleri başında kara cahil, yarı okumuş insanlar görürüz. Öyle insanlar ki, fötrlerinin, melonlarının altında gizlemeğe uğraştıkları köhne kafalarında büyük Türk inkılâbı henüz tamamile yerleşmemiştir: Kör taassup ve

softalıkla mütemadi bir çarpışma halindedir. Bu yüzdendir ki, oralarda bugün bile müthiş bir despotizm havası esiyor. “Eşraf”ın, “Ağa”nın, “Mütegallibe”nin köylüye tazyiki olanca hızile devam ediyor.

Memleket gençlerini sıkıca bir eleyelim. Kalbur üstünde kalanları, lüzumlu ve ihtiyaç nisbetinde, üniversitemiz için ayrılan tahsisatla medenî dünyanın en ileri tahsil müesseselerine yollıyalım. Diğerlerini mesleki orta tahsillilerle kasabacıklarına bağlıyalım.

Bugünkü üniversitemizin, söz aramızda, Babil kulesinden farkı yok. Her milletten profesörleri bir araya devşirdik. Ayda yüzlerce lira vererek sıkı fıkı mukavelelerle kendimize bağladık. Birkaç dil üzerinden konuşan bu üstad profesörler, bizim dil bilmez delikanlıcıklarımızın dört açılan kulakları karşısında bir çoban kavalından farklı mı sanki?!

Ferit, gülerek Muhsinin sözünü kesiyor:

— Mugalâta yapma, azizim... Gençliğe de iftira etme... Senin şikâyetinin esası, fazla kazanamamak... Amma, haksızsın dostum. Anadolunun birçok yerinde sıtmalı adam, şifayı, ne olduğu belirsiz bir evliyanın yeşil parmaklığına paçavra bağlamakta arıyor. Veremlinin tedavisini yapan bir “Mütetabbip”dir. Kuduz köpeğin dişlediği çocuk doktora değil, üfürükçüye götürülüyor ve “parpulatılıyor!” Türlü hatıra gelmez kocakarı ilâçlarile her gün yüzlerce vatandaşımızı ahrete yolcu ediyoruz. Ve, zatıâliniz, ve sizin gibiler, hükûmet merkezinde on kilometre ayrılsanız, denizden çıkmış balığa dönüyorsunuz. Elli kuruşluk vizita için en yüksek apartmanları tırmanıyorsunuz. Merkezde, büyük şehirlerde bir memuriyet için Sıhhat Vekâletinin merdivenlerini aşındırıyorsunuz.

Radyo spikeri yeni bir havadis veriyor:

Doğu genel ispekterimiz Tahsin Uzerin dünkü beyanatında bilhassa enteresan olan taraf şudur: İki milyon nüfuslu doğu vilâyetlerimizde topu topu 69 doktor vardır. İstanbulun 140 bin nüfuslu Beyoğlu kazasında ise tam BİN doktor kayıtlıdır!

Muhsin sustu. Iskalayı çevirdi: Budapeşte istasyonunun meşhur Zigan orkestrasında kıvrak bir hava... Fakat, ah bu parazit! Gök öyle elektrikli ki...

Yürüyorlar.

Yağmur dindi. Gök hâlâ homurdanıyor. Ferit, kuvvetli kollarile, genç kadını adetâ uçuruyor. Bozuk kaldırımların birikintilerine dalıp çıktıkça haykırışıyorlar.

Delikanlı, Doktor Muhsinden bahsediyor:

— Oportünist bir adam –diyor– Bakarsın bir gün müthiş bir komünisttir. Sanırsın ki Stalinin can ciğer dostu... Ertesi gün, birdenbire, komünist düşmanı kesiliverir. Sosyalistleri, komünistleri hayal peşinde koşan insanlar telâkki eder. Sovyet Rusyanın rejimini baltalar ve der ki: "Adına insan denilen egoist mahlûk, nasıl olur da kendinden sonraki nesil için sıkıntılı bir hayata katlanabilir?" Bazı gün faşizme meyleder.

Komünizm ve faşizm... Dikkat ediyor musun, kedi ile köpek kadar birbirine düşman, birbirinin zıddı iki mezhep. Bir tarafta, harbi, insan azmini en son hadde çıkardığı için pek necip bulan faşizm; ötede, sulh taraftarı komünistlik... Bütün insanların birbirile kucaklaşmasını düşünen komünizm; yabancı bir milletin gözüne düşman gibi bakan faşizm... Emperyalist faşizm karşısında, emperyalizmi yerin dibine batıran komünistlik... Dine hürmet gösteren faşizm, dinsiz komünizm...

Hulâsai oportünist... Allâk, dönek... Kara görüşlü bir adam... kafası ezilecek bir herif...

Solda, başında kırmızı lâmba yanan bir sokak geçtiler. Yıldız titredi: Elleri arkasında dolaşan iri boylu devriyeler, bu karanlık sokağa bir hapishane manzarası veriyor. Sokak başında nokta bekliyen polisin, hapishane kulelerinde dolu tüfenklerini omuzlarına yerleştirerek, gözlerini damlara, çatılara dikmiş jandarmalardan farkı yok. Buranın mahpusları etlerini satarak geçiniyorlar. Hapisaneninkiler, fildişi, tarak, boncuk yılan, kadife terlik yaparak...

Yıldız da, bir gün böyle bir sokağın içine karışacak, küf kokulu binaların demir kafesli pencereleri sıkı fıkı örülmüş odalarında, bir mahpus çaresizliğile, bir lokma ve bir hırka uğruna, sarhoş, salyalı, yarı deli hovardaları üzerine çekecekti.

Ferit, konuşuyordu:

— Kerhane sokakları kanalizasyon gibidir. Yıldız... Belki kaba bir benzetiş, fakat böyle. İstanbulda da, Ankarada da, memleketin herhangi bir şehrinde de bu sokakların görünüşü birdir; Kurumak bilmez, çamurlu, eciş bücüş kaldırımları, kapı önlerine bırakılan tıka basa dolu çöp tenekelerile, kerhane sokakları, gerçekten bir kanalizasyon kadar tiksindiricidir.

Bu, üzerinde yeşil sırtlı bin bir sinek uçuşan çöp tenekelerinin biraz gerilerinde, iskelet suratlarının sarılığını kat kat makyaj altında gizlemeğe uğraşan kadınlar görülür: Cam bileziklerle süslü kolları omuz başlarına kadar çıplaktır. Kapı diplerine, taş merdivenlere çömelerek, dar eteklerini diz kapaklarına kadar sıyırıp bacaklarını açarlar. Onlar, bu hallerile,

mallarını işportaya döken çığırtkan birer “Mahmutpaşa” satıcısına pek benzer. Çamurlu kaldırımlarda seke seke, kaykıla kaykıla dolaşan sarhoş zamparaları “cicim”li, “yavrum”lu kelimeler, davetkâr bakışlar ve el işaretlerile kendilerine çekmeğe uğraşırlar. Karısından başka kadın yüzü görmiyen ve böyle yüzlerce aşifte ortasına düşen taşralıları şaşkına döndürürler. Bir sürü açık kapıdan ve açık kucaktan birini seçmekte tereddüde düşen dışarıklılar arasında genç –çocuk denecek kadar genç– mektepliler de vardır: Görülmek, tanınmak korkusu içinde alı al, moru mor ve utangaçtırlar. Gözleri yerde, çapraşık fakat hızlı adımlarla yürürler. Rastgele bir kapının merdivenlerini tırmanır, heyecan ve yürek çarpıntılarile rastgele bir kadının peşine takılırlar.

Kerhane sokakları bir kanalizasyon gibidir, dedim, Yıldız... Ana lâğımı olmıyan bir şehir düşünebilir miyiz? Hayır, değil mi? İstersen, düşünelim: Öyle bir şehir ki, her ev lâğımını kendi kazıyor ve öyle bir şehir ki, her gün bir sokağında birkaç lâğım birden patlıyor, etrafa hastalık mikrobu saçıyor... Kerhane sokaklarını kapıyalım; iyi... Umumhane kapılarına kilit vuralım; alâ... Fakat, kanalizasyonu ortadan kaldırmış olacağız. Kontrolü güç, fenni olmıyan binlerce lâğım gibi, şehrin her sokağına bir kötü ev sokulacak. Namuslu aile kızlarının yüzünü gözünü açacağız. Namuslu aile kadınlarını baştan çıkaracağız. Namuslu aile babalarının ahlâkını ifsad edeceğiz. Zehirli hastalıkların dalbudak salmasına meydan vereceğiz.

Fuhuşun önüne geçmek imkânsız bir şeydir. Fuhuşa mâni olmayı düşünmek te budalaca bir düşünüştür. Bugünün adamı, tek başına bile karnını doyurmaktan acizdir. Arkasına bir de “kadın” kabağını bağlıyamaz. İyi amma, cinsî ihtiyaçlarının tatmini lâzımdır. Komşusunun karısını mı kandırsın? Dostunun kızına mı sarkıntılık etsin? Dikkat ediyor musun? Fuhuş, yalnız erkeğin fizyolojisini tatmin emekle kalmıyor, namuslu aile kadınlarını, namuslu aile kızlarını da korumuş oluyor.

Yıldız, onun bu garip mantığına şaşıyordu.

Birinci plânda: Egoist bir düşünüş!

İkinci plânda: Tuhaf bir mantalite. Burjuva cemiyeti, zavallı orospucuktan “kurtarıcılık” payesini esirgemiyerek ona ideal bir mevki de veriyor!

Yürüyorlar.

Gök homurdanıyor.

Yüz, belki yüz elli metre geriden adım adım, korkarak, gizlenerek ilerliyen bir insan karaltısı:

Duruyorlar; o da duruyor.

Yürüyorlar; o da yürüyor.

Kimdir? Kimi kovalıyor? Kadının mı, yoksa erkeğin mi düşmanıdır?

Karanlık, dar bir sokakta, demir bir kapının önünde durdular.

İnsan karaltısı hızlı hızlı uzaklaştı.

....

Saatlerdenberi bir küllü mangal başında avuçlarını kızartan, miskin miskin uyuklayan sivil ahlâk zabıtası memurları, kamselelerini sırtlarına geçirdiler. Şişman komiser, melon şapkasını, siyah muşambasını kukuletasına gizledi.

Yağmur şakırdıyor.

IX

Yağmur şakırdıyor.

Damlara yığılan seller, oluklara sığamıyor artık. Sular, buğulu camların üzerinden dereler gibi akıyor. Ne elektrikli bir hava! Şimşek dört bir taraftan çakıyor. Gök, yüksekten alçağa inen gürültülerle, uzun uzun homurdanıyor.

Yıldız, terden ıslanan saçlarını avuçlarile kurulamağa uğraştı. Konuşmağa başladı:

— Umumhanelerin kapısına kilit vurursak, zehirli hastalıkların yayılmasına sebep oluruz, diyorsunuz. Fuhuşu kontrol altına almakla hastalığın önüne geçildiğine kanisiniz demek.

— Şüphesiz, Yıldız... Benim kanalizasyona benzettiğim sokakların kadınları polisin daimî mürakabesi altındadır. Hepsinin ellerinde vesikaları vardır. Polis listelerinde, dispanser defterlerinde adları yazılıdır. Her kadın, haftanın muayyen iki gününde dispansere gitmeğe mecburdur. Hasta olanlar fuhuştan men edilir.

Yıldız düşünüyordu.

İşde apaçık bir tarafgirlik vardı; fuhuşu kontrol altına alan ve kadını cebri muayenelere tabi tutan devlet yalnız erkeği düşünmektedir. Devletin görüşüne göre, fuhuş bir ticaret işidir. Fahişe, vuslat pazarında ticaret yapan “esnaf”, erek “müşteri”dir. Ticaret hayatında müşterinin aldatılmaması için esnafı kontrole tabi tutan devlet, esnafın da hukukunu düşünür. Esnafa kalp para sürmeğe kalkışan müşterinin yakasına yapışır. Orospu, mademki etini satan bir esnaftır; kanında taşıdığı hastalık mikrobunu aşılayan zamparanın

ona kalp para süren kalpazandan ne farkı var? “Fuhuş müşterisini” koruyan devlet “fuhuş esnafını” niçin korumamalı?

— Orospunun eline tutuşturduğunuz “vesika” onun alnına vurulmuş silinmez bir kara damgadır, değil mi Ferit bey?

— Niçin silinemez damga oluyor?

— Böyle bir vesikalı kadın için kurtuluş yolu tamamen kapanmamıştır demek...

— Evet.

— Tesadüfen karşısına çıkacak yüksek kalpli bir erkek, bu zavallı kadını düştüğü “kanalizasyon”dan çekip çıkarmak isterse...

— Mümkündür, Yıldız... Her yerde fuhuşla mücadele komisyonları vardır. Kadın oraya müracaat eder. Erkek de mahallin en büyük resmî makamına istidayla başvurarak vaziyeti anlatır. Polis, erkek hakkında, muhitinde tahkikat açar.

— Erkek hakkında tahkikat mı?

— Değil mi ya?

— Peki, bu tahkikat, muhitinde şerefi ve namusile tanınmış erkeğin haysiyetini kıracak bir sürü dedikodulara yol açmış olmaz mı?

— Bu fedakârlığı gözüne almıştır elbet...

Yıldız başını salladı:

— Erkek istediği kadar fedakâr olsun –dedi– neye yarar? Kadın bu muhitte de alnındaki ayni kara damgayı taşıyacaktır. Onu mıntıka polisi de, halk da orospu diye tanıyacaktır. O, burada da orospunun gördüğü nefreti ve hakareti görecektir.

Göz kamaştıran bir şimşek ve müthiş bir gök gürültüsü, Yıldız’ın sözünü kesti. Genç kadın, erkeğin beline dolandı.

— Korktun mu Yıldız?

— Çok, hem pek çok...

Delikanlı, onun dağınık saçlı başını göğsüne sakladı.

— Amma da korkaksın Yıldız...

— Gök gürültüsünden, şimşekten korkarım. Ferit bey... Küçüktenberi... Çocukken amcamın kızıyle böyle havalarda sokulacak delik arardık. Çoğu defa dolapların içine girerdik; gözlerimizi, kulaklarımızı tıkardık. Saatlerce ter içinde bunalırdık. Bu dolaplarda korkuyla birbirimize sarılarak uyuyakaldığımız da olurdu.

Sustular. Göğün uzayıp giden homurtularını dinliyorlar.

Genç kadın, münevver zamparanın bir kanalizasyona benzettiği sokakları gözlerinin önüne getiriyor. Ve, muhayyilesi işliyor:

Fedakâr, yüksek kalpli bir erkek, zavallı bir orospucuğu düştüğü ciyfeden çekip çıkarmak istiyor. Kadın bir taraftan, erkek bir taraftan öteye beriye seğirtiyorlar. Yeşil örtülü geniş masaların etrafında yaşını başını almış, göbekli komisyon âzaları, birer ihtiyar dağ vurdum duymazlığile uyukluyorlar. Gene, gözlerinin önünde, kolları, yakaları, serpuşu kırmızı şeritlerle süslü bir polis, ufalıyor ufalıyor, kaplumbağalaşıyor. Renk renk pullar taşıyan, sağı solu renk renk mürekkeplerle “derkenar”lanmış istidaları yükleniyor, bir kaplumbağa sür’atile, sokak sokak, kapı kapı dolaşıyor.

Evlerde hararetli meclisler kuruluyor. Fedakâr erkeğin aleyhinde hükümler veriliyor. Mahalle kahvesinde âdeta bir küçük miting aktediliyor. Ve, ne şapkaya, ne de fese benzeyen külâhlarını kulaklarına kadar bastırmış softaların dişsiz ağızları etrafa buram buram zehir saçıyor.

Evet... evet... Vesikalı kadın, bu cemiyetin içinde, en sıkı talimatnamelerin bir Seddiçin korkunçluğile etrafını kuşattığı “haraç” vermeğe mahkûm bir esir gibidir. Sanırsınız ki, pazara çıkardığı dişiliğinin gelirinden bir kısmını “kazanç vergisi” diye elinden alan devlet, orospuyu –bu küçük vergi membaını– kaçırmamak kaygısındadır.

Vesikalı orospu için, namuslu bir evin kadını olmak erişilmez bir seraptır.

— Kapı mı vuruluyor?

— Duymuyorum.

Yorganı sıyırdılar; kulak kesildiler. Yağmur, aynı hızda şakırdıyor. Gök, üzerinde yüklü araba koşturulan tahta bir köprü gibi boğuk sesler veriyor.

— Duymuyorum, Yıldız...

— Amma, ben duyuyorum. Dikkat ediniz...

Bir dakika sonra, en alt kattaki taş antreyi dolduran ayak tokurtularile doğruldular. Delikanlı yataktan fırlayarak giyinmeğe başladı. Yıldız, dişleri birbirine çarparcasına titriyordu.

— Ne oluyor?

— Ne olabilir?

Ferit, kayıtsızca omuz silkiyordu:

— Şimdi anlıyacağız elbet...

Eski merdivenler, öfkeli ayakların altında, üzerine basılan köpek yavruları gibi acayip sesler çıkararak gıcırdıyor. Kalın homurtulara karışan

ev sahibinin yalvaran sesini neden sonra fark edebildiler.

Homurtular, ayak tokurtuları her katta bir lâhza duruyor, kilitler harekete geliyor, kapı kanatları gıcırdıyarak açılıyordu. Delikanlı şimdi daha çabuk giyiniyor, küfrediyordu.

— Basıldık!

Diyordu. Yıldız, bu yeni ve bilmediği korku karşısında, gök gürültüsünü, şimşeği unutmuştu. Yataktan çıkamıyor, giyinmeği ve saklanmayı düşünemiyordu. Gittikçe artan bir heyecanla ürpererek, ayak seslerinin, bulundukları kata çıkmasını bekliyordu. Nihayet... işte kapı vuruldu:

— Kimsiniz?

Dik, âmirane sesler birbirine karıştı:

— Açınız!

— Zabıta memuruyuz!

— Kanun namına, açınız!

Delikanlı, çırılçıplak vücudünü ipekli yorganın kıvrımlarında gizlemeğe uğraşan Yıldıza baktı. Genç kadın ağlıyordu.

Omuz silkti: ve... kapının sürgüsünü çekti.

Homurtuların ve ayak tokurtularının sahipleri, sucuk gibi kamselerinin ve pantolonlarının taşıdığı yağmur, çamur, rutubet kokusile bir anda odaya doldular.

Dört kişiydiler. En önde, siyah muşambasının uzun kukuletasını arkaya devirmiş, melon şapkalı, şişman adam duruyordu. Bıyıklarının tellerinden süzülen yağmuru avuçlarına içiriyordu. Bu, sivil komiserdi. Bir dakika, delikanlile bakıştılar. Sivil komiser, bu dik boylu adamın bakışlarından çabuk yıldı. Gözlerini kaçırdı:

— Mazur görünüz!

Dedi. Tatlılaştırmağa uğraştığı sesi boğuktu.

— Mazur görünüz –diye tekrarladı– bizimle beraber merkeze kadar geleceksiniz...

Ellerini arkasında bağladı. Ağır, âhenkli adımlarla ve her attığı adımda odanın temiz muşambasına kirli şekiller çizerek dolaştı. Siyah kunduraları, yağmurun ve birikintilerin içirdiği suyla bir o kadar batallaşmıştı; denizde şişmiş kara köpek leşlerine dönmüştü.

Delikanlı, bir aşağı bir yukarı dolaşan pos bıyıklı komiserin yanına yaklaştı. Onu kenara çekti.

Yıldız, ne konuştuklarını duymuyordu. Fakat, şişko memurun kıçının üzerinde kayıtsızca kenetlediği ellerini gevşetip aşağıya sarkıttığını görüyordu. Sonra, denizde şişmiş bir köpek leşine benziyen kara kunduraların topukları da birbirile birleşti. Ve, sivil komiser, münevver zamparanın önünde, melonunu çıkararak, ağzını kulaklarına kadar ayırarak hürmetle eğildi.

Yıldız, artık ağlamıyordu. Şaşkın ve dalgın, bakıyor, düşünüyordu.

Delikanlı, pardesüsünü koluna aldı. Sivil komiser, sıkılmak için kendine uzanmış eli az kalsın öpecekti:

— Devletle beyefendimiz!

Kapıda duran üç memur, hürmetle gerilediler ve ıslak topuklarını birbirine vurarak, ellerini ıslak fötrlerinin kenarlarına götürerek askerce selâm çaktılar. Delikanlı, yarım saat önce zevkle, aşkla kucakladığı kadına bakmadı bile...

Yıldız, çıplak vücudünü gizlemeğe uğraştığı ipek yorganın kıvrımlarını didikledi; kısık iç çekişlerle, göz yaşlarını içine akıtarak ağladı.

O giyinirken, sivil komiser ıslak kunduralarının ucunda yaylanıyordu. Kocaman ellerini, aynı kayıtsız eda ile, kıçının üzerinde kenetlemişti. Ağzı kulaklarına varıyordu:

— Şaştım bu işe –diye, hepsinin de işitebileceği bir sesle söyleniyordu– şaştım bu tesadüfe doğrusu... Kim derdi ki burada onunla karşılaşacağız?! Sosyal Yardım Vekâletinin en mümtaz bu âmiri bu gece bana minnettar kaldı. –Üç memurunun yanına sokuldu– Kim, biliyor musunuz? (Fıs fıs fıs fıs). Anladınız mı? İşimiz iş değil mi? Hahhahhayy... Düşünün ki vekilin sağ kolu mesafesindedir. İkinci komiserliğe yükselmezsem bıyıklarımı keserim be!

— Bıyıklarımı keserim!

Derken, iri avuçlarile, koparacakmış gibi bıyıklarına asılıyor, katıla katıla gülüyordu.

Yıldız polis merkezinin soğuk, karanlık odalarından birinde sabahı etti. Ve, çalışma saati başlayınca, bir memur yanında kapalı bir otomobille, zührevi hastalıklar dispanserine sevkedildi.

X

Bir kule kadar yüksek “zührevi hastalıklar dispanseri”ne dik taş merdivenlerden tırmanılır. Dispanser, renk renk tuvaletli Türk, Ermeni,

Rum, Yahudi kadınlarile gerçekten de bir Babil kulesidir.

Yağmurlu bir sabahtı. Önde Yıldız, arkada eli çantalı polis memuru, taş merdivenleri çıktılar. Uzun boylu, beyaz gömlekli bir kâtip, dar sofanın bir tarafında, içinden gürültülü konuşmalar taşan oda kapısını açtı:

— Bekleyiniz!

Dedi. Yıldız, üzerine çevrilen kırk çift kadın gözü önünde şaşaladı. Adımlarını şaşırdı. Duvar kenarlarına, odanın ortasına konmuş tahta kanepeler baştanbaşa doluydu.

— Buraya gelin; küçük hanım, buraya...

Kıvırcık siyah saçları omuzlarına inen çıtır pıtır bir kız, Yıldızın yardımına koştu. Ona, oturduğu kanepenin bir tarafında yer buldu.

Sigara dumanile dolan bu ufak odanın garip bir kokusu vardı. Pudra, esans, sigara, ter kokuları burada birleşmişlerdi. Yarı dekolte kadınlardan bazıları kaba kaba şakalaşarak kucaklaşıyor, öpüşüyordu. Bir kısmı sakindi; dalgın dalgın düşünerek yün blûz örüyorlardı. Baş başa verip dertleşenler de vardı.

Ona yer veren Rum kızının bozuk Türkçesi de kendi kadar sevimliydi.

— Senin adın ne küçük hanım?

— Yıldız.

— Ah vire, senin kadar güzel, senin kadar şeker isim bu... Bana “Fifi” çağırırlar...

— Madmazel Fifi?

— Evet.

Muayene saati o kadar uzadı ki, Yıldızla bu on altısını doldurmamış dilber Rum kızı, kırk yıllık iki dost gibi canciğer oldular.

— Fifi, yok mu senin kimsen?

— Benim Allahım var...

— Allahımız var amma, onun da ne sana ne bana hayrı var, Fifi...

Rum kızı önce bir şey anlamadı. Kahverengi gözlerini kırpa kırpa düşündü. Başını silkeledi. Ve, birdenbire ıstavroz çıkardı.

Bu zümrüt kakmalı küçük altın ıstavroz, Fifiye anasının yadigârıydı.

“Fethiye”de oturuyorlardı. O bir balıkçının kızıydı. İri yarı bir adamdı bu... Barba Todoriyi Fethiyenin civar halkı bile tanırdı. Bombayla balık avında onun üstüne çıkacak yoktu. Fifi on yaşındaydı o zamanlar... Babası, büyük balıkçı kayığının başında bir gemi sereni gibi dimdik durarak limanda balık kollarken, Fifi deniz kıyısında, ufak yelkenlisini yüzdürürdü; istiridyeleri, sülinaları, yosunlu taşların arasından huhulitaları toplamakla

eğlenirdi. Onun en çok tuhafına giden civatozlardı... Bu ne garip bir hayvandı! Kabuğile ateşin üzerine oturunca kıpkırmızı bir dil çıkardı.

Babasının bombayı ateşleyişi ve savuruşu öyle hoşuna giderdi ki! Bombanın fitili ateşlenir ateşlenmez o gözlerini yumar, kulaklarını tıkardı; heyecan içinde, müthiş patlamayı beklerdi. (Bu heyecanlı bekleyiş dakikalarında elinden makarayı düşürdüğü ve küçük kotrasını pupa yelken kaçırdığı çok olmuştu.) Bomba patladıktan biraz sonra, denizin üstü balık kesilirdi; ve Barba Todori, bu sersemleşmiş yüzlerce balığı toplamakta güçlük çekerdi.

Gene böyle bir gündü. O, kıyıda yelkenlisini yüzdürüyordu. Babası, elinde tuttuğu bombanın fitilini tutuşturmak üzereydi. Fifi, gözlerini, kulaklarını tıkamıştı. Ve çok geçmemişti. Bomba birdenbire hiçbir vakit duymadığı bir gürültüyle patlamıştı: Her zaman pırnakıl balık kesilen denizin üzerinde bir tek balık yoktu. İşin garibi, kayığın başında bir gemi sereni gibi duran babasını da görememişti. Hıristuyena yortusuna rastlıyordu. Ve Fifi, o yıl, akranları gibi, yanları yırtmaçlı elbiseleri, siyah şapkaları ve ellerinde panaiyalar, mumlarla kapı kapı dolaşan zangoçların peşi sıra sürüklenememiş, kilisenin iane sandığı için para toplıyamamıştı.

— İşte o gün bugün balık yiyemedim Yıldız hanım...

Ve... anlatıyordu.

Büyük paskalya yortularının haftasındaydı. Evreos’un yakıldığı durgun, yıldızlı bir gece... Etrafı defne dallarile süslü “Tahtırevan”a Evreosu (yahudinin resmini) oturtarak sokak sokak dolaşan kalabalığın arasına o da katılmıştı. Anası ağır hastaydı ve evde yatıyordu. Fifiyi elinden tutarak gezdiren, ihtiyar bir komşu kadındı. Evreos’u saatlerce dolaştırdıktan sonra şehrin büyük meydanına getirmişler, üzerine, etrafına ot ve saman yığmışlardı. Lâternalar durmadan çalıyordu. Oyunlar oynanıyor, horalar tepiliyor, büyük meydan neşeli bir bağrış çağrışla inliyordu. Ot ve saman yığınları ateşe verilip te Evros’un alevleri gökyüzüne kol uzatınca, bir çığlıktır kopmuştu:

— O Evreos keyete!

Ortalık kalkıp kopuyordu. Uzak yakın sesler ayni şeyi haykırıyordu:

— O Evreos keyete!

O gece, Fifi de, mini mini avuçlariler Evreosun küllerinden cebine doldurmuş, anısına götürmüştü.

— Fifinin, hoplatıcı lâternalar önünde saçaklı başını sağa sola sallıyarak, güzel dudaklarını şekilden şekile sokarak türküler söylediği,

gülüp oynadığı saatlerde, ana gözlerini kapamış bulunuyordu.

Anasını gömdükleri gün, orta yaşlı bir balıkçı elinden tutmuş onu evine götürmüştü. Bu adam, uzaktan hısımlarıydı.

O gece, Meryem ana kandilinin önünde, başını göğsüne eğmiş, için için ağlıyarak dualar okumuştu.

"–Anapafson teemu tinpshi tis dulisu!"

Diye, yalvarmıştı. Anasının kendi elile boynuna geçirdiği bu zümrüt kakmalı altın ıstavrozu ve anasının resmini bağrına basmış, orta yaşlı balıkçının koynuna girmişti.

Daha on yaşındaydı; küçücük bir çocuktu.

Gece rüyasında, babası bombayla balık avlıyor, ve o, sahilde küçük kotrasını yüzdürüyordu; istiridye kabuğu topluyordu.

Birdenbire nefesi tıkanır gibi olmuş, korkuyla gözlerini açmıştı. Üzerindeki ağırlık, orta yaşlı balıkçıdan başkası değildi. Kıllı, kocaman ellerinden biriyle ağzını kapatıyor, ötekile entarisini parçalıyordu. Hayvanlar gibi soluyordu.

Daha on yaşındaydı; küçücük bir çocuktu.

— Sonra, nasıl düştün bu hayata, Fifi?

— Oldu bir is; oldu bir is...

Ve... anlatıyordu.

Onu İstanbula yollamışlardı. Gene bir akrabanın yanında oturuyordu. On üç yaşındaydı. Bir gün, mahalleden bir delikanlıyı sevmişti. Ve bir gece, sevgilisiyle dolaşırken, köşe başında bekçiler çevirmişti. Delikanlıyı salıvermişler, onu dispansere göndermişlerdi. Burada, biçimsiz bir kadınla karşılaşmıştı. Sarı saçları, kıvrık burnuile papağana benziyen bu kadın bir "pezevenk"ti. Fifiyi kandırmıştı: Şık elbiselerden, güzel evlerden, bol paradan bahsetmişti. Papağana benziyen biçimsiz kadın onu daha o gece Sirkecide bir otele götürmüştü. Uzun pazarlıklarla, kara suratlı, kara bıyıklı, korkunç yüzlü, iri yarı bir dışarıklının koynuna bırakmıştı. İri yarı adam, kudurmuş gibiydi. Rastgele yerini dişliyor, muştalıyor, çürütüyordu. Ağzını dolduran kirli palabıyıklar, bağırmak değil, ona nefes bile aldırmıyordu.

Gece yarısına doğru, Fifiden kan boşanmıştı ve onu baygın bir halde hastaneye kaldırmışlardı.

Daha on üç yaşındaydı; bir çocuktu.

Kapıda bir gürültü oldu. Acı acı haykırıştılar:

— Kaçıyor!

— Tutun!

— Polis!

Kırk kadın, merakla kapıya abandı. Arada kalanlar; kanepelere tırmandı. Beyaz gömlekli, uzun boylu kâtip küfrederek çıkışıyordu:

— Toplanmayın; gürültü etmeyin... Yok bir şey... Bir şey yok. Kaçıyordu; yakaladık. Muayeneden kaçılmaz. Muayeneden kimseyi kaçırmayız. Görün, ibret alın!

Dispanserde inzibata memur polis, koltuk altlarından yakaladığı bir kadını taş merdivenlerden sürükliye sürükliye çıkarıyordu. Bunu hemen tanıdılar.

— Nili... Nilûfer... Altı numaranın...

Dövülerek ağlıyordu. Gözyaşları salyasına karışıyordu. Öksürüyor, sümkürüyordu. Ve, inliyordu:

— Öldürün beni... Beni öldürün daha iyi!

Fifi, Yıldızın kulağına eğildi:

— Nili mutlak hastalık kapmış!

Belsoğukluğu, firengi orospu için de korkunç bir şeydi. Hastalığa yakalananlara bu piyasada ekmek yoktu. 6 numarada Niliyi arıyacak olan ve “hastanede!” cevabını alan hangi zampara bir daha onun yatağına yanaşabilirdi! Belsoğukluğuna, firengiye tutulan kadın; koleralı, vebalı, cüzamlı gibi tecridi lâzımgelen bir mahlûktu. “Nili”nin hakkı vardı: Mademki hastalık kapmıştı, onu öldürsünler, daha iyi... Ona bu pazarda yer yoktu. Bu göçmüş suratla, bulaşık yıkayacak bir kapı bile bulamazdı. Öldürsünler daha iyi...

Fifinin gözleri korkudan büyümüştü.

— Ah vire hastalık çok fena şey... Çok fena şey...

Hristemu filaxenas apo aftin tin astheia!

Diye, inliyordu.

Ve, anlatıyordu.

Bu belediyede amma tuhaf düşünüyordu: Onları haftanın iki gününde teker teker evlerinden topluyorlar, dispansere tıkıyorlardı. Binbir işkence içinde muayene ediyorlardı. Belsoğukluğunu, frengiyi müşterilerine bulaştırmamaları için bu lâzımdı. İyi amma... muayenede temiz vesikâsı aldıktan bir saat sonra, hasta bir erkek, kanındaki mikrobu muayenede temiz çıkan kadına aşılıyamaz mıydı? Ve mikrop yuvası haline gelen bu kadın, ikinci muayeneye kadar pek çok zamparaya hastalığını geçiremez miydi? Zehirli hastalıkların önüne geçmek için orospuyu değil, orospuyla

yatacak erkeği muayene etseler daha doğruydu. Fakat, zevkini ve keyfini düşünen şerefli erkekler için bu muayene zuldü; haysiyet kırıcı bir işti.

Birbirlerini iterek kaçıştılar. Gözyaşları salyasına karışan Nilinin hıçkırıkları boğazında düğümlendi.

Üst kattan inen loş merdivenin basamaklarında gıcırtılı bir çift rugan iskarpin görünmüştü.

— Doktor!

Diye, Fifi ıstavroz çıkardı. Onun bu garip korkusu Yıldızı güldürdü:

— Doktor bir umacı mı, Fifi?

— Allahtan korkar gibi ondan korkarız, madmazel... Onun bir sözü bizi hastaneye attırabilir. O, bir sözüyle hayatımızı söndürebilir...

Kapıda uzun boylu katiple görüşen doktorun beyaz gömleğini farkedince, Yıldız sebepsiz heyecana düşmekten kendini alamadı.

Birdenbire, irkildi: Ne tuhaf! Doktorun sesi ona hiç yabancı gelmiyor. Fakat... nasıl olur? İmkânı yok!

— Olamaz, o olamaz!

Fifi, şaşkın, ona bakıyordu.

— Doktoru tanıyor musunuz?

— Bir benzetiş, cicim... Mânasız bir benzetiş...

Beynine bir sancı yapışmıştı. Başı ağırlaşmıştı. Şüphe, korku içini kemiriyordu.

Ve, kısık titrek bir sesle, dilber Rum kızına korkularını anlattı:

Amcasının evinde tanıdığı çocukluk arkadaşı Coşkunun sesile, Fifiye ıstavroz çıkartan doktorun sesi birbirine o kadar benziyordu ki!

“Coşkuna karşı duyduğum sevgi, çocukluğumun ve genç kızlığımın ilk aşkıydı, Fifi... Amcamdan çok iyilik gören mutasarrıfın çocuğuydu. Babası öldükten sonra, anasile İstanbula gelip yerleşmişti. Onu ilk tanıdığım gün ben yedi yaşındaydım. O belki de sekiz dokuz yaş büyüktü... Bayramlarda, kandillerde anasile beraber bize gelirlerdi. Ne uslu, ne utangaç bir çocuktu! Salonun en karanlık bir köşesinde bir koltuğa büzülür, kirletmemeğe, hırpalamamağa uğraşarak –bir üvey evlât, korkusu ve dikkatile– albümleri karıştırırdı; Fransızca mecmuaların resimlerine bakardı. Kendisine bir şey sorulduğu zaman, kızarır, bozarır, gözlerini biçimsiz iskarpinlerinin uçlarına dikerek cevaplar verirdi.

Onları bazan yemeğe alıkorduk. Anadolu vilâyetlerinden birinde küçük bir çiftçinin kızı olan mutasarrıfın karısı ile oğlu, bu lüks sofra başında şaşırır, türlü yanlış hareket yaparlardı. Ve, yemeğin sonunda, dualar

okuyarak, amcamın kesesine Allahın bereket ihsanını diliyerek, yarı aç bir kursakla kalkarlardı. Yengem, onların bu halleri karşısında tutamayıp koyverdiği kahkahaları için olur olmaz bahaneler, sebepler icadına uğraşırdı.

Nurten, küçükken de, afacan bir kızdı. Coşkunun, aşağıdan yukarıya doğru daralan ciğer rengindeki fesine katıla katıla güler, onunla oynamağa bayılırdı. Mutasarrıfın oğluyla, daha o zamandan kanlarımız kaynaşmıştı. Köşkün büyük bahçesinde saklambaç oynar, kovalaşırken birbirimizi korur, birbirimize iltimas ederdik.

Coşkun, Sultanîde ve daha sonra Tıbbiyede okurken, haftanın tatil gününü bizde geçirmeği itiyad etmişti. Onun en fazla benimle alâkalanışı, Nurtene soğuk davranışı yengemi de, kızını da bayağı sinirlendiriyordu. Ve, Coşkun gittikten sonra, onun fakir giyinişile uzun uzun eğleniyorlardı. Yengem, hantal, yamalı potinlerini diline doluyordu. Nurten, havı dökülmüş, biçimsiz pantolonunu türlü türlü gülünç şeye benzetiyordu. Bazan onu müdafaaya çalışırdım. Bana âdeta düşman kesilirdi.

Günler geçtikçe, arkadan tenkidi bıraktılar. Onunla, yüzüne karşı, istihzalara giriştiler. Kaba şakalarla incitmeğe kadar vardılar. Coşkun bundan sonra daha seyrek gelmeğe başladı. (O, onurlu bir insandı; belki de hiç gelmiyecekti. Fakat, anlıyordum ki, beni seviyordu.)

Bir gün Coşkun, Ninoyla beni Üsküdardaki evlerine çağırdı. Bu Nurtenin Üsküdara ilk gidişiydi. Fakir muhit çok tuhafına gitti. Hakkı da vardı: Yamrı yumru ve yokuşlu sokaklarını eğer ayağına çeviksen, metrelerce arşınla: Çolak, sağır, kör, felçli, sar’alı birtakım adamlardan, bir nevi insan müstehasesi halini almış beli bükük ihtiyarlardan başka kimseye rastlayamazsınız. Şu harap konağın çıngırağına asılan kuru elin sahibi bir inmeli; şu köşeyi kıvrılan kadın sarsağın biridir.

Harb san’atını öğreten mekteplerde, hususî dersler vardır, casus şebekelerinin cephe gerisindeki kalleşçe çarpışmalarından bahseder. Bu derse göre, casuslar, hünerli bir artist kadar makyaj yapmağa muktedirmişler; kendilerini, icabederse, kör gösterebilirler; lüzumunda topal, çolak olur, eciş bücüş bir sakat manzarası halini alabilirlermiş. Ve, mesleğinin erbabı casuslar, sakat insanlardan daima şüphe ederlermiş.

Entellicens Servisin en gözde adamı, bir gün yolu düşüp te Üsküdara uğrasa, şüphe ve korkudan adım atamaz, bu muhakkak...

Nino, rastgeldiğimize nanik yaptı, bazısına dilini çıkardı; kahkahalarla güldü. Coşkunların evi, bu yamru yumru mahallelerden birinde, iki katlı,

eski tahta bir evdi. Her basışta esniyen, sesler veren çıplak basamaklar, kilimsiz döşeme, temizlikten kehribar sarısı rengini almıştı. Coşkunun ve annesinin bütün ısrarlarına rağmen, iskarpinlerimizi taşlıkta bırakmış, önümüze sürülen şıpıdık terlikleri ayaklarımıza geçirmiştik. Yaramaz kız, camileri gezen bir yabancı seyyah ciddiyetini takınmak istiyor; beceremiyor, önüne ardına sallana sallana yürürken katılır gibi gülüyordu. Coşkun da, annesi de onun huyunu biliyorlar, alınmıyor, kırılmıyorlardı.

Coşkunun annesi, çiçeklerine de oğluna olduğu kadar düşkündü. Etrafı teneke kaplamalı tahta perdelerle çevrilen ufak bahçe, çiçek saksılarından geçilmez bir hal almıştı. Kadıncağız, Coşkun evde bulunmadığı saatlerde, yapayalnızken, bir çocuk gibi onlarla uğraşırmış; tasalarını, sevinçlerini onlara anlatırmış; çok soğuk ve karlı günlerde hepsini içeri taşır, açık havalarda güneşlendirirmiş; topraklarını kabartırmış. Ve, ne bileyim ben daha neler yaparmış... “Koca teyze”nin –Nino ona böyle derdi– hele on, on beş saksısı vardı ki, üzerlerine titriyordu; nazardan korumak için ne yapacağını şaşırıyor, kimine yumurta kabuğu, kimine mavi boncuk bağlıyor; kiminin dalına küçük kaplumbağa kabuğu sallandırıyordu.

Nino, yemekte de, türlü maskaralık yaparak bizi güldürdü. Ve, birdenbire havlusunu ağzına tutarak katıla katıla aşağıya koştu; bahçeye fırladı.

Evet... Nihayet günün birinde... Bu ziyaretten tam iki hafta sonra... Salonda oturuyorduk. Nurten piyano çalıyordu. (İyi hatırlıyorum: “List”in Lâ Kampanellasıydı. Bayılırdım ona...) Biz, Coşkunla ikimiz, bir kenarda yan yanaydık. O, mektep hâtıralarını, ideallerini anlatıyordu. Coşkun kendisini insanlara vakfedecekti. Düşkünlerle uğraşacaktı. Fakirlerin doktoru, fakirlerin dostu olacaktı. (O da fakirdi; açlığın, fukaralığın, ıstırabın tadını tatmıştı.) Para için, keyf için doktorluk yapanları çok bayağı bulurdu.

Dikkat ediyordum; Nurten, Listin Lâ Kampanellâsını bırakmıştı. Şimdi piyanonun kapağını kapatıyor, açıyordu; parmaklarını sinirli vuruşlarla tuşların üzerinde dolaştırıyordu; pofurdanıyordu. Mavi pancurlu beyaz köşkün ziyaretçileri arasındaki salon delikanlılarından pek çoğu Nurtene vurgundu; Nurtenin etrafında pervaneydi. Bu utangan ve kaba giyinişli tıbbiye talebesinin kendisine ehemmiyet vermeyişi âdeta onun gücüne gidiyordu. Bazı, kalabalık toplantılarda –Coşkun ekseriya kalabalığa sokulmaz, yengeme, amcama görünmeden giderdi– Nurten içinin hıncını

boşaltmak isterdi. Bütün bu istihfafları, istihzaları Coşkunun sükûn ve ağırbaşlılıkla karşılayışını öyle beğenirdim ki!

Konuşuyorduk:

— Coşkun –dedim– annen çiçeklerine öyle düşkün ki, senin yerinde olsam kıskanırdım doğrusu...

Onun, teessürle alnı buruştu:

— Ah, sorma, Yıldız... Annem on beş gündür keder içinde... Onun kendi gözünden bile esirgediği çiçekleri vardı ya?

— Evet?..

— Sizden sonra, (nazarınız değdi dersem kızmayınız) zavallılara bir şeyler oldu. Gün günden solmağa başladılar; yeşilliklerini kaybettiler. Anneciğim, ne yapacağını şaşırdı; kimini suladık, olmadı; kimini gölgeye aldık, olmadı; kimini güneşe çıkardık, fakat hepsi nafile...

Piyano iskemlesinde sinirli sinirli pofurdanan Nurten birdenbire kasıklarını tutarak, iki büklüm olarak gülmeğe başladı. Coşkun konuşmadı. Bağa gözlüklerinin buğulanan camlarını siliyor, gözlerini uğuşturuyordu.

Nurtene döndüm:

— Şu gülüşünüzün sebebini anlatsanız da hep beraber gülsek!..

Dedim. Elini Coşkuna doğru uzatıyor, bir şeyler söylemeğe uğraşıyor, boğuk boğuk fıkırdıyordu.

Nihayet anlıyabildik: Koca teyzenin üzerlerine titrediği, nazardan korumak için yumurta kabukları, mavi boncuklar bağladığı çiçeklerinin kurumasına sebep, Ninoydu. Ah bu Nurten! Koca teyze, saksılarını istediği kadar sulasın; istediği kadar güneşe çıkarsın, gölgeye alsın... Neye yarar? Şeytan kızın, yemek sofrasından havlusunu ağzına koyarak bahçeye fırladığı saatte olanlar olmuştu: çiçekler teker teker köklerinden koparılmış ve ustalıkla tekrar topraklarına sokulmuştu. Elbet kuruyacaklardı; elbet sararacaklardı!

Kendimi tutamadım. Hiç elimde olmadan, katıla katıla gülmeğe başladım. Onun kızarışını ve şaşalayışını hâlâ unutamam. Nurtenden her küstahlığı umardı; fakat benden asla...

Coşkun o akşam sessizce ayrıldı ve bir daha uğramadı. Günlerce onu düşündüm; onun için ağladım.

Seneler geçti. Bir gün, amcamın kızından, mektebini bitirip doktor çıktığını, evlendiğini öğrendim”

O... Evet, ta kendisi. Doktor Coşkun Mutasarrıfın oğlu. Yıldızın çocukluk arkadaşı. Sevgilisi. Genç kadın, muayene kapısının önünde dondu

kaldı.

Delikanlı, beyaz madenî masaya dirseklerini dayamış; mikroskopla uğraşıyor. Ve, kapıya bakmıyor bile.

— Giriniz, hanım... Giriniz!

Gözleri kızardı. Uzun pensler ayaklanıyor, makaslarla kolkola verip hora tepiyor. İlâç dolu cam vazolar, küvetler çalkalanıyor; camekânlı lâke boyalı dolapların kapakları gürültüyle açılıp kapanıyor. Gaz ocakları üzerlerinde takime bırakılmış abeslânglar, sanki eriyorlar.

Orta yaşlı, bembeyaz gömlekli bir kadın, onu âdeta sürükler gibi odaya soktu. Mikroskobun yanına ilerledi; doktorun kulağına eğildi. Delikanlı yüzünü buruşturdu. Başını çevirdi.

Ve... taş kesildi.

Doktor, şuursuz bir adam hareketsizliğile, mikroskobunun üzerine eğildi. Gözünü adeseye uydurdu. Cam üzerinde yürüyen boyalı mikroplar, büyüyor, adeseden fırlayacakmış gibi, devleşiyor.

Olabilir mi? Bu kadının "Yıldız" olmasına imkân var mı? Alnında ter tanelerinin fiskeleştiğini duyuyor. Başı dönüyor. Kuruyan dudaklarından şu bir tek kelime zor çıkabildi:

— Soyununuz!

Orta yaşlı, bembeyaz gömlekli kadını dışardan çağırdılar. Geniş, aydınlık odada şimdi genç kadınla delikanlı yapayalnız. Susuyorlar. Ve, Yıldız ağır ağır mantosunu çıkarıyor. Ağlıyor.

Coşkun, anî bir kararla ayağa fırladı. Göz göze geldiler.

— Coşkun!

Delikanlı mosmordu. Omuz silkti:

— Yanılıyorsunuz!

Hızlı adımlarla pencerenin dibine gitti.

— Soyununuz! Elbisenizi de... Elbisenizi de... Kombinezondan başka bir şey kalmıyacak sırtınızda...

Genç kadın ağlıyordu.

Muayene.

Yıldız, masaya uzandı. Bacaklarını açtı. Ah, ne fena! Ne fena! Sevdiği, seviştiği bir erkeğin karşısına, işte günün birinde, bir kokot olarak çıkıyor; vücudünü, en gizli yerlerine varıncaya kadar –hem de böyle iğrenç bir şekilde– onun gözleri altına seriyor.

Ve... boynunu, dirseklerini, kasık guddelerini, ağzını, dudaklarını, boğazını, şerçini gözden geçirirken; uzun penslerle, âletlerle umkurahme

kadar uzanırken –bu delikanlı– titremiyor, heyecana düşmüyor. Muayene masasında yatan, sanki, onun her zaman tanıdığı, her saat masasına uzattığı kadınlardan biridir.

Aldanıyor Yıldız.

Doktor heyecanlıdır.

Doktor titriyor.

Delikanlı, mikroskobun adesesine gözünü uydurdu... Cam üzerine aldığı şüpheli ifrazatı tetkik ediyor. Yüzü, şekilden şekile giriyor. Kızarıyor, morarıyor, sararıyor. Ve, konuşuyor:

— Dün gece beraber olduğunuz adamı şüphesiz tanıyorsunuz.

— İsmen...

— O kadar mı?

— Onun büyük bir memur olduğunu da tesadüfen öğrendim...

Kapı açıldı. Orta yaşlı, bembeyaz gömlekli kadın, kucağında bir gül buketile girdi.

— Doktor; hanımefendi bahçeden toplamış... Masanıza koyarsınız diye yollamış...

Geniş nefesler alıyor:

— Aman ne güzel!.. Doğrusu, sizi çok seven bir hanımınız var, doktor...

Yıldız, ağladığını göstermemek için, çantasını açarak yüzüne siper etti. Yanaklarından yuvarlanan gözyaşlarını pudra ponponuna içirmeğe uğraştı.

XI

Radyo. Hastaneye yakın bir evde... Evet, evet... Hem de Listin “Lâ Kampanella’’sı çalınıyor. Yıldız ürpererek uyandı. Gece yarısı. Gözlerini oğuşturdu. Kovuşta çıt bile duyulmuyor. Bir hastabakıcı, hayal gibi, lâstik iskarpinlerinin uçlarına basa basa koğuşu dolaştı.

Lastin Lâ Kampanellası. Doktor Coşkun. Nurten “Koca Teyze”nin gittikçe kuruyan, yeşilliklerini kaybeden çiçekleri. Muayene masası. Ve Coşkuna çok benzeyen doktor...

Emrazı Zühreviye Hastanesi.

Gece yarısı. Ve Listin Lâ Kampanellası.

Düşünüyor.

Ninonun yaramazlığına güldüyse bu bir suç mu?

— Robotomuydum ben? Elbet gülecektim – Hıh hıh hıhh... Fakat, o kadar da gülünç ki! Ah bu kız, ne maskaraydı yarabbi!

Bir yazdı. Büyükadada, Nizam yolunda bir köşk kiralamışlardı. Nino yedi yaşındaydı galiba... Yaramaz, arsız, zayıf bir çocuktu. Hırçınlıktan et tutmuyordu. İnce bacakları çetele gibi çizikti. Diz kapaklarında, omuz başlarında daima bir iki yarası bulunurdu. Ağaçların en yüksek dallarına tırmanır, dam saçaklarında dolaşmaktan hoşlanırdı. Beş dakika bir yerde duramaz, kanepedeyse pencereye tırmanırdı. Kendisine lâkırdı söylendiği zaman mânasız bakışlarla karşısındakini süzerdi; ya deli gibi güler, dilini çıkarır, yahutta kaçar giderdi.

Ona, herkes gibi köşk halkı da ‘Ada tavşanı’ diyorlardı.

Ne tuhaf âdetleri vardı! Sabah karanlıkları yataktan fırlıyor. Gizlice giyinip kuşanıyor, Ada sokaklarına düşüyordu. Güneş doğduktan bir saat sonra evine dönüyor, gene kimsecikler görmeden içeri giriyordu. Ve, onu kahvaltı masasının başında, giyim kuşam, uslu akıllı buluyorlardı.

Bir sabah, uzak, yakın komşuların: “Yeter artık, illâllah!” seslerile, neye uğradıklarını şaşırarak uyandılar. Köşkün holü, genç, ihtiyar, kadın, erkek bir sürü insanla dolmuştu. “Tavşanın kulaklarını bükmek lâzım!” diyorlardı. Ve, yana yakıla anlatıyorlardı: Nino, herkesler derin sabah uykularını uyurken, civardaki çitleri, duvarları aşmış; bütün bahçelere sokulmuş. Ne kadar tavuk kümesi varsa, hepsinin kapılarını açmış; hayvanları sokaklara salıvermiş; bahçelerin tarhlarını çiğnemiş; çiçekleri ezmiş; bitirmiş.

“Tavşanın kulaklarını bükmek lâzım!”dı. Amma, ona ilişmek kimin haddi! Baba, ananın korkusundan, onu paylamaktan bile çekinirdi. Yapılacak tek şey vardı; onu yaptılar: Gece, sokak kapısına kilit vurdular ve anahtarı sakladılar.

Daha o gecenin sabahı, kahvaltı masası başında Ninoyu bulamayınca, bütün köşk halkı, yatak odasına koştu. Karyola bomboş ve karışıktı. Camlar ardına kadar açıktı. Yağan yağmur tül perdeleri, halıyı sırılsıklam ıslatmıştı. Annesi ağlıyordu. Babası telefon başında, polise malûmat veriyordu.

Çok geçmedi. Polisin aramasına ihtiyaç kalmadan, çıplak ayakla, yarı bellere kadar çamur içinde, karşıdan göründü. Soranlara dilini çıkarıyor, omuz silkiyordu. Telefonla çağırılan polis komiseri bile: “İnnallahemaasabirin!” diye, göbeğini hoplata hoplata gülmekten başka bir şey yapamıyordu. Neden sonra, gene annesi öğrenebilirdi:

Sabah karanlığı uyanmış. Yeni elbiseleri, yeni ayakkabılarını, yeni çoraplarını almış. Üç metre yüksekliğindeki pencereden dışarı atmış. Kendisi de, sarmaşıklara tutunarak, sokağa kaymış. Oracıkta giyinmiş ve pırrr...

Tâ uzaklarda dolaşırken, bir bahçede, büyük incir ağaçlarının olgunluktan çatlayan yemişlerine dayanamamış. Duvara tırmanmış... Görmüşler; bağırmışlar; kovalamışlar. Kaçayım derken yol üzerinde açık bulunan bir lâğıma düşmesin mi? O cici rugan pabuçlarını, o cici çoraplarını lâğıma bırakarak, böyle yarı bellere kadar çıplak ve çamur içinde, kendisini güç kurtarabilmiş.

Onun en korkunç yaramazlığı “Yorgolo” kayalıklarındadır:

Annesi ve Yıldız, üçü beraber gitmişlerdi. Yıldız, bebeğile oynuyordu. Nino, diz kapaklarına kadar su içinde dolaşabilmek için yalvara yakara annesinden izin koparabilmişti.

Hava çok güzel, güneş kızgındı. Denizde ufak bir kırışık bile yoktu. Uzakta yelkenliler, etajer veya piyano üzerinde rastgele oturtulmuş mermer biblolar gibi hareketsizdi. Ninonun, yavaş yavaş eteklerini sıyırdığı, ileri doğru açıldığını neden sonra fark edebildiler. Annesi:

— Dön, Nino. Geri dön...

Diye haykırdı, “Ada tavşanı”, omuz silkti; dilini çıkardı. Yürüdü. Ve, yürüdükçe su derinleşiyordu. Sabiha, daha sert bir sesle bağırdı:

— Dön, diyorum sana... Denizkızı çeker götürür seni... Boğulursun, Nino.

Gülüyordu; dilini çıkarıyordu. Sade dilini değil, birdenbire entarisini de çıkardığını gördüler. Sekiz on metre açıktaydı. Su yarı belini bulmuştu. Deli kızın sırtındaki fanilâ ile don da sahile savurduğu entarisinin yanında yer alınca, korkuyla haykırıştılar:

— Yüzme bilmiyorsun; boğulacaksın!

— Dön şekerim...

— Geri dön, Ninocuğum...

O, çoktan denize dalmış ve kulaç atmağa başlamıştı bile. Anası da, Yıldız da, sabah karanlıkları kaçamak yaptıkça denize girdiğini, mükemmel yüzdüğünü, balıkçılarla yarıştığını bilmiyorlar ki!

Onlar, gözlerini yumarak sahilde bağırışırken, “Ada tavşanı”, açıklarda, ona çok yakın geçen bir vapurun kaptanına ellerile öpücükler yolluyor, dilini çıkarıyordu.

Ayak sesleri.

Yıldız, gözlerini kapadı. Koğuşun kapısı açıldı.

— İşte, dostum; hastanı buraya yatırdık... En iyi koğuşumuzdur. Kendisine elimizden gelen bütün yardım ve dikkati göstermek boynumuzun borcu.

— Teşekkür ederim, doktor...

— Fakat... Coşkun, mazur gör: Bu kadınla olan münasebetini merak ettim... Metresin mi?

— Hayır; hayır... Kat’iyyen...

— Güzel kadın.

— Evet, doğru... Onun beni görmemesi, tanımaması lâzım. Anladın mı? Onu böyle uykuda bulunduğu saatlerde ziyaretimin sebebini sana anlatacağım, doktor... Beni tanıması, ona çok ıstırap verecek... Düşün ki doktor...

Uzaklaştılar. Kapı kapandı. Ayak sesleri kesildi.

Yıldızın yatak komşusu –bir genç kadın– uyanmış, gözlerini oğuşturarak bakıyordu. Yıldız onu gördü, hıçkırıklarını boğdu.

— Sizi uyandırdım, affedersiniz –dedi ona– öyle korkunç bir rüya ki!.. Öyle acıklı rüya ki hemşire!..

XII

Rüzgâr, elektrik tellerinde uğultu yapıyor. Seller, kaldırım taşlarını söküyor ve yuvarlıyor. Başında kırmızı lâmba yanan sokağa birkaç yüz metre kala, ayaklarına bir cismin takıldığını duydu. Kapaklanacaktı. Eğilip baktı: Önünde bir kadın yatıyor... Ürperdi. Ölü müydü? Fakat, hayır! Nefes alıyor. Dikkat etti: Hırıltılı bir soluk... Seslendi:

— Hiştttt... Heyyy!

Yığın harekete geldi; inledi:

— Açım; ölüyorum!

Açlıktan ölmek üzere olan bir insan ha? Ne yapacaktı? Kime haber vermeli? Bu kadını kim kurtaracaktı?

Tâ ötede yanan sokak lâmbasının güçlükle aydınlattığı suratı çamurdan tanınmaz hale girmişti.

Yanıbaşlarında şakırdıyan bir yağmur oluğunda mendilini ıslattı. Birdenbire, şaşkınlıkla geriledi:

— Murtazanın karısı!

Suların içinde kendinden geçen kadın silkindi:

— Evet... Benim... Ya sen? Sen kimsin? Bak; yüzüme eğil, bakayım: Ah ben de seni tanıdım... Yıldız... Yıldız... Ölüyorum... Beni affet, kızım... Sana çok fenalık ettim...

Yıldız, titriyordu:

— Hayır, senin felâkete sürüklenmende az çok benim de bir hissem var, kadınım... Sen beni affet!

Murtazanın karısı, inliyordu:

— Sana içimi dökmeden ölürsem, gözlerim açık gideceğim, Yıldız... Dinle beni... Bir yıl evvel... Gene böyle yağmurlu bir geceydi... içtimaî mevkii yüksek bir adamla buluşmuştun... Gizli bir randevu evinin yoluna düşmüştünüz... Sizi, göremiyeceğiniz kadar geriden, adım adım takibeden bir insan vardı..

— Bu sen miydin yoksa!..

— Anladın işte... Evet... Bu insan bendim... Sizi polise ben haber verdim... Basıldınız... Yakalandın... Hastanede yattın... Murtazanın kapısı sana bir daha açılmadı... Müzehher seni arayıp sormadı... O günden sonra hayatını nasıl kazandığını da biliyorum... Zavallı Yıldız... Halbuki... Sen ne iyi bir insanmışsın, Yıldız!.. Murtazanın evinden yamalı bir bohça gibi atılmıştım... Ne bir hısmım, ne bir yakınım vardı... Yanına sığındığım iyi yürekli bir kadının evinde, çilemi dolduruyordum... Bir gün, açlıktan karnımın burulduğu, gözlerimin dumanlandığı bir gün, kapıda bir adam belirdi: Postacıydı. Namıma yollanan on liranın ihbariyesini güçlükle imzaladım... Adını sanını saklıyan bu yardımcım kimdi? Günlerce düşünüyor, bulamıyordum. Ve, her ay gidiyordum, namıma gönderilen on lirayı postahaneden alıyordum... Ben sefil bir kadınım, Yıldız... Yok, hayır, itiraz etme... Sefil, nankör bir insanım ben... Seni yakalattığım geceden sonra, bana gizlice yardım edeni öğrendim kendi kendimden soğudum; kendi kendimden tiksindim... İyi yürekli Yıldızım, beni affet...

Yıldız, başında kırmızı lâmba yanan sokağa doğru kaçar gibi uzaklaştı. Fakat, hayır kaçmıyordu.

Bir tek kuruşu bile yoktu. Açlıktan ölmek üzere olan kadını kurtarmak için, ziyaret kabul etmek lâzımdı. Şans! Evde bir sarhoş buldu. Bu, hoyrat, kaba bir adamdı.

Yarım saatin içinde ısıra ısıra dudaklarını kanattı, şişirdi. Omuzlarını, yanaklarını çürüttü. Hoyrat müşteriyi savunca, lirayı çantasına yerleştirdi. Mantosunu ıslak merdivenlerde giydi.

On beş dakika sonra, elleri yiyecek paketlerile dolu, çamurlu kaldırımlarda boylu boyunca uzanan kadının yanına geldiği zaman, onu ölmüş buldu.

Devriyeler, cenazeyi bir sedyeye yerleştirip en yakın hastaneye kaldırırken, başında donmuş gibi duran gözleri yaşlı kadını da polis

merkezine götürdüler.

XIII

İkinci mevki kompartımanın kadınlara mahsus kısmında, Ankaralı eski bir aileye mensup biri orta yaşlı, biri taze iki kadından başka kimseler yoktu. Elinde bavulile Yıldızı kompartıman kapısında gören orta yaşlı kadının birdenbire rengi attı. O, bu yeni yol arkadaşlarının sağlam ayakkabı olmadığını pek çabuk kestirmişti. Yalnız olmuş olsaydı, sesini çıkarmıyacaktı. Fakat, on yedisine basan gönlü gözü açılmamış saf, temiz kızının yanına hafif meşrep bir kadının yerleşmesine katlanamazdı.

Yıldız, soğuktan kıpkırmızı kesilen, donan yumruklarını hohluyarak ısıtmağa uğraşırken:

— Ne müthiş yağmur; ne dehşetli soğuk!

Diye, gülümsüyor, yol arkadaşlarile ahbaplık tesisine uğraşıyordu. Orta yaşlı kadın, dizleri üzerine aldığı kalın yün atkıyı sıyırdı. Koridora fırladı. Şefdötreni kolundan yakaladı. Kulağına eğildi.

Şefdötrenin gözleri öfkeden çakmak çakmaktı. Ankaranın eski bir ailesine mensup biri yaşlı biri genç iki kadın, bavulları ve sepetlerile başka bir kompartımana taşındılar. Ve, Yıldız bir başına kaldı.

Kışın en soğuk günleriydi. Tren pek az yolcu ile Ankara istasyonundan ayrıldı.

Yabancı yolcuların, cüzamlıdan uzaklaşır gibi, apar topar kaçışları Yıldızı uzun bir zaman düşündürdü ve dertli etti.

Gözleri çakmak çakmak şefdötren, eğer elinde olsaydı oturduğu iğrenç sokağın başındaki kırmızı lâmbanın bir eşini de bu kompartımanın kapısına asacaktı: Tehlike işareti!

Eskişehir istasyonundan, yanına, sucuk gibi ıslanmış yarı sarhoş bir adam bindi.

Köşeden, maroken koltuğun üzerinde iki büklüm vaziyette uyuklıyan adam, koridordan gelen ulumıya benzer sesle, zembereği kopmuş gibi doğruldu; ayağa fırladı. Her soluk alışta kompartımanın temiz havasını biraz daha bozan bu sefil kılıklı insan, bir zehirli gaz tulumbası gibiydi; Yıldız, bir sürü mezenin alkolle karıştığı bozuk mideden gelen ekşi nefesi içine çekerken baygınlık geçiriyordu.

Lâmba fersiz yanıyordu. Fakat, Yıldız, yabancı adamın öfkeden parıldayan kanlı gözlerini, tıraşlı avurtlarının oynayışını farkedebiliyordu:

— Duydunuz değil mi? Duydunuz değil mi? Elbet duydunuz...

— Neyi?

— Koridordan gelen bu böğürmeyi... “Ben kimim siz biliyonuz mu? bana adıylan sanıylan...” bu senin sahibini ben tanırım, kadınım... Bu “Mütegallibe”nin sesidir!..

Mütegallibe! Bu ne demektir bilir misiniz?

— ???

— Bilemezsiniz: Öyle bir insan ki, iki yüzlü acem kılıcı onu tavsif için biçilmiş kaftandır. Hükûmetten yana olur; halkı yaralar. Çoğu defa halktan –sureti haktan– görünerek hükûmeti zarara sokar. Onun düşüncesi, kesesini doldurmaktır.

Köylü ve esnaf onun elinde esir gibidir. O, rençbere yüksek faizlerle verdiği krediyi gözden kaçıracak kadar da zekidir: Altınlarının şıkırtısile, hükûmet memurunu nüfuzu altına almıştır; bilâ müddet ikraz ettiği paralarla mahallî hükûmet otoritesini arzularına ram etmiştir... Mütegallibe: Cehaletin sembolüdür! Mütegallibe: Rezaletin sembolüdür! Çok değil, daha dün diyebileceğimiz kadar yakın bir mazide geçen şu vak’a “X” vilâyet meclisinin zabıtlarında kayıtlıdır.

Belediye meclisinde erkek ve kız muallim mektepleri bütçesi görüşülüyordu. Meclis âzasından bir çoğu, kollarını sıvadılar; yakalarını gevşettiler; meclis sıralarının kapaklarını –yaramaz talebeler gibi– çarptılar:

“— Fizik midir, kızık mıdır, nedir a efendim?! Bunun bize lüzumu ne ola? Keselim tahsisatı!”

Diye haykırıştılar. Darülmuallimatın lâğvına kadar gittiler: “Kapatalım! Kapatalım!”

Diye, kargalar gibi uğursuz ötüşlerle çırpındılar; bağırdılar:

“— Burada Kur’anı kerim ezber edilmiyor, artık hafızlar yetişmiyor; hocalar gâvur oluyor!”

Ben, kadınım, musiki ve raks dersi gösteriliyor diye jandarmalarla, polislerle koca “Sultanînin basıldığını da bilirim... Amman ne kepazeliktir o!

“— Avrat oynatılıyor! Din elden gidiyor!”

Feryadını ayyuka çıkaranlar “Mütegallibe”lerden başkası değildi.

Hangi mütegallibeyle karşılaşsam, Kılıçoğlunu hatırlarım. Bu kim mi diyorsun? Bu, mütegallibe tipinin en karakteristiğidir... Mel’uuuunn Kılıçoğlu!..

Ben bir kaymakamdım, geçen yıla kadar... Mel'un mütegallibe menfî zekâsile beni bile kündeye getirdi ve öyle bir sırt üstü yere vurdu ki! Anlatayım size... Eğer başınızı ağrıtmış olmazsam!.. hem, upuzun gecenin sonunu başka türlü getiremeyiz de hani... Hih hih hih...

Bana bak, kadınım... İyi bak... "Kocamış bir adam!" diyeceksin... Değil... Otuz beşime daha yeni bastım... Beni kocatan Kılıçoğludur! Ah bu mel'un mütegallibe...

Ve... hikâyesini anlatıyor.

Dışarıda yağmur...

Elinde bavulu; sırılsıklam ıslanarak, istasyona inerken, çılgın yağmurun ona acı veren şakırdayışı, şimdi bir vagonun içinde, genç kadına ne hoş geliyor! Uyku getiren bir yağmur... Göz kapakları kapanıyor... Eğer, bu yarı sarhoş erkekten korkmasa, kanepeye uzanacak; uyuyacak, uyuyacak...

Adam, hikâyesini anlatıyor.

Tentesi kadife püsküllü, içi aynalı yaylımızın tekerlekleri kasabanın yamru yumru kaldırımlarında ötüyordu; dingiller sarsılıyor, yaylar kırılacakmış gibi esniyordu. Kasabaya giren yolun başındaki büyük mezarlığın arasında –her Anadolu kasabasına böyle uçsuz bucaksız bir kabristanın ortasından girilir!– akşam bastırdı. Ortalık birdenbire karardı. Dar, tezek kokulu, çamurlu sokaklarda, ineklerin "diha!" bağırışlarile ahırlarına sokmağa uğraşan, başları yüzleri sımsıkı örtülü kadınlara rastlıyorduk. Yaşmaklarının arasından görünen tek gözlerile, şaşkın ve ürkek, arabamıza bakıyorlardı. Gübre yığınları arasında, komşu boğanın komşu ineğe abanışını, parmaklarını burunlarına sokarak merakla takibeden ayakları çıplak, belleri kuşaklı, yırtık şalvarlı, eski mintanlı çocuklar görüyorduk. Sokak ortasında köpeklerin çiftleşişini keyfli keyfli seyre dalan büyüklere tesadüf ediyorduk. Arabamızı dingilleri, önünden geçtiğimiz kahvehanelerin basık tavanları altında, hasırı yırtık peykelere bağdaşarak, esrarkeşler gibi düşünceye varan insanların afyonunu patlatıyordu.

Orta Anadolu vilâyet merkezlerinde geçen memuriyet hayatından sonra, bu kazaya kaymakam tayin edilmiştim. Gayelerim büyüktü; cehaletle, kör taassup ve softalıkla çarpışacaktım; köylünün iliğini emen "eşraf"ı ortadan kaldıracaktım. Mütegallibenin köküne kibrit suyu dökecektim.

Karanlık, dolambaçlı sokaklar, itiraf ederim ki, cesaretimi ve ümidimi az çok kırdı.

Benim bu akşam kasabaya varacağımdan kimsenin haberi yoktu. Karşılayıcılarım olmıyacağından memnundum. Ah bu "karşılayıcı" güruh

benim ne sinirime dokunur?! Filân milletin şanlı imparatoru majeste feşmekânı karşılamak için halk yığınlarının birbirini devirircesine koşuşu, sanır mısın ki majesteye karşı duyduğu derin saygıdan ileri gelir?! Halk, meraklıdır; halk, mütecessistir. Onun, en büyük adama karşı duyduğu tecessüs ve merak, herhangi bir sirk kumpanyasına, herhangi bir hokkabaza, boş kafalı bir dünya şampiyonuna, aklı kısa bir güzellik kraliçesine duyduğu merak ve tecessüsten farklı değildir.

O geceyi, genç ve güzel karım, dokuz aylık kızımla, pis bir hanın tezek ve hayvan sidiği kokan avlusu üzerindeki küflü bir odasında geçirdik.

Mel’un mütegallibeyi daha o gecenin ertesi tanıdım: Ağa efendinin, yeni kaymakama “hoş geldin” demek için hükûmete geleceğini yarım saat önceden haber verdiler. Tahrirat kâtibi –bir bunak, salyalı adam– yarı pepeme diliyle ağa efendiyi göklere çıkardı. Halk üzerindeki perestijinden bahsetti. Kılıçoğluyla iyi geçinmenin idare mekanizmasını kolaylaştıracağını zımmen anlatmağa uğraştı.

Kılıçoğlu, iri yapılı bir adamdı. Boğum boğum ensesi, katmer gerdanı, pala bıyıklarile tam bir mütegallibe! Onu, birdenbire, yolumun üzerinde korkunç bir sed gibi görerek ürperdim.

İki gece sonra, Ağaefendi şerefime ziyafet verdi. Bu, büyük bir ziyafetti. Ağanın yayladaki bağında, kasabanın belli başlı memurları, ileri gelen eşrafı toplanmıştı. İnce saz, sabaha kadar durmadı. Rakı binlikleri doldu, boşaldı. Bağın köşkünde karı da oynatıldı.

Güzel bir eylül gecesiydi. Ve, Ağa, benim şerefime olacak, o civarın en güzel oynıyan, en şehvetli kadınlarını getirtmişti. Hiç elimde olmadan, davetlilere uydum; içtim, içtim. Patlayıncaya kadar içtim. Kaşları rastıklı, gözleri sürmeli bir kahpenin, parmaklarıma zilleri taktığını ve yalpa vura vura odanın orta yerinde, çifte telliyi deli gibi çalan incesaza uyduğumu, şıkır şıkır oynadığımı, alkışlar, yaşa sesleri arasında göbek attığımı şimdi bile hatırladıkça kulaklarıma kadar kızarıyorum... Mel’uuun mütegallibe!

O gecenin ertesi, pufla bir yer döşeğinde, al ipek bir yorganın altında ve ne güzel kahpenin koynunda kendime geldim. Hemen giyindim. Bağa koştum. Hüngür hüngür ağlıyabilmek için boş bir köşe aradım.

Güneş çoktan doğmuştu. Civar tarlalarda çapaya giden köylü kadınlar, göğüsleri altında yavrularını taşıyan sarikler gibi, çocuklarını arkalarında bağlıyor, birlikte götürüyordular.

Softalıkla, cehaletle ve bütün bunların sembolü olan yılan başlı mütegallibeyle uğraşacaktım. Kafasını ezecektim. Ben... ben, yapacaktım!

Tuuh bana... Yazıklar olsun bana!..

Kadın, mütegallibenin elinde, hükûmet otoritesini temsil eden memuru avlamak için kuvvetli bir silâhtır. Kumar da öyle. Nitekim, gene bir gece, bir poker partisinde varımı yoğumu kaybettim. Masadan kalkacaktım. Kılıçoğlunun kaba, kıllı elleri omuzlarımdan bastırdı:

— Üzerinizde fazla para yok... Size ikraz edeyim!

Dedi. Bir banknot destesini önüme sürdü.

— Aramızda teklif yok –diye gülüyordu– senin kesen benim, benim kesem senin...

Bu ahbapça gülüşün altında gizlenen sinsi mütegallibe zekâsını, istihzasını birdenbire ürpererek fark ettim... Ah o kanlı, alaycı gözler... işte onları şimdi bile görüyorum: Mel’un mütegallibenin körolası gözleri... Jandarma kumandanı, tahrirat kâtibi, müddeiumumî, hâkim ve daha bilmem hangi memur gibi kadınla, kumarla beni avucuna alacak ve atını dilediği çayırda doludizgin koşturacaktı.

— Yağma yok –diye içimden mırıldandım– yağma yok, Ağa... Yakamı senin eline bırakmıyacağım!

İcraata giriştim. Hem de nereden biliyor musunuz? Kasabanın tam göbeğinde, dörtyol ağzında bir türbe vardı. O, en göze görünür yerde, parmaklıklarında bağlı paçavraları, geceleri başucunda yanan mumlariyle iptidailiğin bir timsali gibi duruyordu. Civar halkın itikadına göre, evliyanın merkadini yıkmak için kazma sallıyan her el, kurumağa mahkûmdu. Hattâ, türbeyi yol ağzından kaldırmak istiyen bir belediye reisi, evliyanın gazabına uğramış, bir araba kazasında feci bir surette ölmüştü!

Veli, evliya mefhumunu ben gülünç bulurum. Size bir vak’a anlatayım: Sıcak bir gün, imamın biri, bir köyden bir köye geliyormuş. Softa, şehvetten, kadınsızlıktan bunalmış. Ve, ilk rastladığı dişi merkebi, kulaklarından tutup almış bir çalı dibine... (Orada her kahrı çeken filozof “eşşek”, çirkin bir alışkanlığın da cefasını sırtına yüklenmiştir: Harama uçkur çözmeği en büyük ayıp ve günah sayan köylünün keyfini yerine getiren –çok defa– ya boz, ya kara renkli zavallı bir merkeptir!) Cübbesini arkasına toplamış. Ve... birle kanmamış. İkiyle kanmamış. Her seferinde de eski mintanından kopardığı bir paçavrayı, çalıya iliştirirmiş... Yıllar geçmiş. Günün birinde yolu ayni yola düşen softa, mahut çalının civarından geçerken hayretle olduğu yerde mıhlanmış: Çalının dallarında, kendi eski mintanının paçavralarından başka yüzlerce paçavra sarkıyormuş. İşin tuhafı, köylüler mukaddes(!) çalının etrafını yeşil boyalı tahta bir parmaklıkla da

çevirmiş bulunuyormuş. Sıtmalılar, hastalıklılar, tâ uzaklardan kalkıp geliyor, evliyanın parmaklığına paçavra bağlamaktan meded umuyormuş.

Evet; vurduk kazmayı... kazaya uğramadım. Kimsenin eli kurumadı. Buna kasaba halkı da şaştı; evliyanın kerametinden şüpheye düştükleri için menfi bir harekette bulunan olmadı.

Kasaba çarşısındaki, içinde mukaddes yılan balıkları yüzen şadırvanın musluklarına çimento vurduğum günün akşamı, Kılıçoğlunu bütün heybetile masamın karşısında buldum.

Kabaca yasladığı kıllı elleri yazı masamın kristalinde bir o kadar büyüyor, her an başıma inmeğe hazır birer demir topuz gibi duruyordu.

Ne garip itikad: İçinde mukaddes yılan balıklarının yüzdüğü şadırvanın suyunu içenler, bütün bir yıl hastalık nedir bilmezlermiş. Sıtmalılar, firengililer, kilometrelerce uzaklardan kan ter içinde yürüyerek gelir, yılanlı şadırvanın suyunu maşrapa maşrapa içmekten şifa beklerlermiş...

Mel’un mütegallibenin yarı şaka konuşuşunda bile adamakıllı bir tehdit saklıydı.

— İyi yapmadın, beyim –dedi– kasabanın itikadına hürmet etmeniz lâzım!

— Amma, Kılıçoğlu ağa, bu su içilmeyecek kadar pis, mikroplu bir sudur. Kasaba ahalisinin sağlığını ben düşünmezsem, bunu kim düşünecek ağam?

Bir hafta sonra, validen bir istizah geldi. Meğer, kasabalılar valiye kadar heyet yollamışlar. Zaten susuzluk içinde kıvranırken, bir de suyu bol bir şadırvan kapatıldığını anlatmışlar; uzun uzun sızlanmış durmuşlar...

Meselenin tâ valiye kadar aksedişine âmil olan oydu. O... mel’un mütegallibe! Kılıçoğlu...

Hükûmet doktorunun raporu, şikâyetleri susturucu bir cevaptı. Hâdise böylece kapandı.

Bir gece... evet, hiç unutmam, karlı bir geceydi. Daireden çıkmıştım. Evime dönüyordum. Önde, odacım, elinde tutuğu bir cam fenerle yol gösteriyordu. Kar, ayaklarımın altında çatırdıyor, gıcırdıyor, tabanlarıma yapışarak çivili kunduralarımı bir kat daha ağırlaştırıyordu.

Birdenbire, ihtiyar odacının elindeki cam fenere inen koca bir taşla zifirî karanlıkta kaldık. Tâ omuzlarımın ortasında kütleyen bir sopa beni karların içine yuvarladı. Ötede ihtiyar odacım, boğuk boğuk inliyordu. Tabancama sarıldım. Üzerime çullanmağa hazırlanan karaltılara haykırdım.

— Yaklaşmayın; vuracağım!

Dinleyen olmadı. Çare yoktu. Ateş ettim. Kaçıştılar. İçlerinden birinin yaralandığını, haykırışından anladım. Silâh seslerine devriye yetişti. Karda kan izleri vardı.

Mütecavüzleri ortaya çıkarmak için yapılan tahkikat boş netice verdi. Kan izleri, takip edenleri, Kılıçoğlunun evi civarına kadar götürüyor ve birdenbire ortadan kayboluyordu.

Meseleyi beyhude yere büyültmekte mânâ yoktu. Tahkikatı kısa kestim. Fakat, mel'un mütegallibenin tecavüzlerine karşı daha tedbirli olmak çarelerini araştırmağa başladım.

O sene, mahsulün en bereketli olduğu bir yıldı. Köylü memnundu. Köyler sevinç içindeydi. Bana bir gün tuhaf bir haber getirdiler. Makamıma kadar gelen bir ihtiyarın şikâyetini dinliyordum. (Anadolu, kafamda yaşayan saf, temiz yürekli köylü tipini söktü, çıkardı. Hilenin, düzenbazlığın, düşmanlığın envaını Anadolu köylerinde gördüm: Orada, köylü, düşmanını vurmuyordu. Bir yolunu buluyor, ahırına sokuluyordu. Öküzlerin boyunlarına yara açıyordu. Ve, boyunlarına yara açılan öküzler, haftalarca boyunduruğa girmiyor, sahiplerine tarla sürdürmüyordu... Köylü, içine fare düşen pekmez küpünü dökmüyordu; pazara indirip şehirliye satıyordu. Manda yağını, bir ay ise tutup sararttıktan sonra şehirliye halis inek yağı diye yutturuyordu. Çoğu defa yağın içine patates, tuz, ince övülmüş mısır kattığı da görülmüş şeylerdendi. Tulum peynirinin içine bazan "keş" doldururlardı. Köylünün attığı kazık, şehirlinin attığı kazıktan pek üstündür, kadınım...)

Evet, bana bir gün tuhaf bir haber getirdiler: Civar köylerin halkı keder içindeymiş. Bereketli mahsullerinin para etmeyeceğini öğrenmişler ve yok pahasına elden çıkarmağa başlamışlar... Kim demiş? Nereden öğrenmişler? Haberi veren adam, hâdisede bir pire yeniği buluyordu. "Bu işin içinde bir iş olsa gerek!" diyordu. Arabamı hazırlattım. Onu yanıma aldım. Köylere gittik.

Hâdisede bir pire yeniği olduğu muhakkak: Rastgeldiğimiz köylüler, boyunlarını bükerek konuşuyorlardı.

— Mahsulün değeri düşecekmiş, efendi...

— Kim dedi?

— Sihirli kutu!

— ???

— Keloğlanın sihirli kutusu...

Bahtiyar Keloğlan... Onun masalını bilir misin sen kadınım? Bir gün, Keloğlan, engin denizin kıyısında şarkı söylüyormuş. Elindeki on parayı nasılsa düşürüvermiş. Ahlıyor ofluyor, iki göz iki çeşme tepinerek ağlıyormuş. Birdenbire, peri padişahının kızı karşısına çıkmış.

"–Ne ağlıyorsun Keloğlan?"

İçi yana yana anlatmış.

"–Vah Keloğlan, vah... Bu koca denizde senin meteliğini bulmak ne mümkün?.. Amma, işte sana, onun tasasını unutturacak bir hediye... Şu kutuyu görüyor musun Keloğlanım, ne zaman canın sıkılırsa, ne zaman denize düşürdüğün on paran hatırına gelirse, düğmesine basıver; yetişir..."

Ve, Keloğlancık, güzel peri kızının dediğini yapmış; canının sıkıldığı bir zamanda düğmeye basmış: Sihirli kutunun içinden fırlıyan bir cüceler orkestrası, ona saatlerce, şen şakrak havalar çalmış... Parmakları zilli cüce rakkaseler, görülmemiş oyunlarla duyulmamış türkülerle etrafında fink atmışlar...

Bu köyün halkı yirminci asrın radyosuna "Keloğlanın sihirli kutusu" adını veriyor... Kim bilir kaç yüzyıl önce Keloğlan masalını geveleyen ağzın sahibini niçin millî bir "Jülvern"imiz olarak tanımayalım?

Lâfı uzattık galiba... Evet, köylülerle konuşuyorduk:

— Radyoyu nerede dinlediniz, ağalar?

— Köy kahvesinde...

Köylü, harıl harıl mahsulünü satıyordu. Kasabadan, civar köylerden tutulan arabalar, yok pahasına satılan mahsulü taşımakla bitiremiyordu. Kısa bir soruşturmada öğrendim: Mahsulü alan, Kılıçoğluydu! Hayret! Kılıçoğlu ha?! Mütegallibe ha?!

O gece, köy kahvesine gizlice bizde gittik. Orta yere konan bir radyo makinesi, önce uzak diyarların müziğini ayaklarımıza kadar getirdi. Radyonun başında duran zibidi bir adam –ki Kılıçoğlunun kâtibi olsa gerekti– arada ahizeyle oynuyor; havalar değişiyor, yabancı dilden konuşmalar birbirine karışıyordu. Birdenbire... Evet, birdenbire, radyoda parazit gürültüsü kesildi. Boğuk bir ses duyduk:

"— Burası İstanbul radyosu!"

Kulak kesildik; radyo spikeri konuşuyor:

"— Ağalar, ortalıkta buhran var; parasızlık var. Mahsulünüzü bir ayak önce satmağa bakın. Piyasa gün be gün düşmektedir. Bugün beşe verdiğiniz mahsulünüz için yarın üç kuruşa alıcı bulamayacaksınız!"

İliklerime kadar ürperdim. Ben bu sesi tanıyordum. Ben bu sesi tanıyordum. Bu ses, spikerin sesi değildi. Bu ses “Kaf”ları “Gayın” söylüyor, “rı”ları yutuyordu. Sağdaki kapalı kapıya atıldım. Zibidi herif arkamdan koştu. Amma, ben çoktan odaya dalmıştım: Ah, evet... Tâ kendisi... Mel’uuun mütegallibe!.. Kılıçoğlu... İri cüssesile karşımda duruyordu. Kaba, kıllı ellerinde, ağzına doğru tuttuğu tuhaf bir alet vardı. Ve bu alet ince tellerle, odadan dışarı çıkıyor, bön insanların ortasındaki radyo makinesine bağlanıyordu.

Ağız ağıza yüklü at, öküz arabalarını köy yolundan çevirttim. Ve, Kılıçoğlu ağayı mahkemeye verdim.”

Yıldızın soğuktan donan, uyuşan beyni yavaş yavaş çözülmeğe başladı; düşünüyor. Ve, aaa!.. Nasıl olur? Hatırlıyor. Durun bakayım: Evet... Bu anlatılan kasaba, mütegallibe tipi ona hiç de yabancı gelmiyor.

Tipili bir gecenin yarısında “4 numara”nın demir kapısı, iri yarı bir erkeğe açıldı. O geceyi müşterisiz geçirmeğe hazırlanan kadınlar, hürmet, korku, sevinç hislerinin birbirine karıştığı garip bir istekle ona koştular:

— Efendi hazretleri! –diye karşıladılar– Hoş geldiniz. Safalar getirdiniz.

Kimi, iskarpinlerinin uçlarında yükselerek iri yarı adamın yüzüne yetişmeğe, kardan bembeyaz kesilen gür kaşlarını, uzun bıyıklarını kurulamağa çalışıyor; kimi, kürklü, kalın gocuğunu omuzlarından almağa uğraşıyordu.

Efendi hazretlerinin kara gözleri, salonun köşesinde sessiz sessiz oturan Yıldıza saplanmıştı. Patronla konuştular. Pazarlığı patronla yaptılar. Yıldıza:

— Haydi, hazırlan! Gidiyorsun...

Dediler.

Yarım saat sonra, dar, karlı sokakta, dört numaralı demir kapının önünde etrafı sımsıkı kapalı, içi zifiri karanlık bir “çaçan” arabası durdu. Tipi, gözleri kör edecek kadar şiddetliydi. Rüzgâr, tükürüğü donduracak kadar soğuktu.

İri yarı herif, Yıldızı geniş bir battaniyeye sardı; arabaya yerleştirdi... Sarsılıyorlardı. Kar, diz boyuydu. Ne nal sesi, ne araba tekerleği gürültüsü duyuluyordu. Dört nala koşan atların soluklarından, koşumlarındaki çıngraklardan başka bir şey işitmiyordu Yıldız...

Şafak söküyordu. Onlar hâlâ yoldaydılar. Kalın yamçısına bürünen arabacı, uyumamak –uyuyup da donmamak– için bir türkü tutturmuştu. Yıldız, doru atların burunlarından fışkıran buğuları, terli sağrılarından

kalkan dumanı seyrederken içinin donduğunu duyuyor, yanındaki konyak şişesine saldırıyordu. Efendi hazretlerinin sinsi gülüşlerinde apaşikâr bir domuzluk vardı.

Öğleyin, karlar altında kaybolmuş gibi görünen bir çiftliğin önünde mola verdiler. O gece, burada geçti. Efendi hazretleri, genç kadına, çevireceği entrikada hissesine düşen rolü anlattı. Korkutarak, dolgun para adayarak dediklerini kabul ettirdi.

Bu adam her şeyi yapmağa muktedirdi. Yıldız ölmek istemiyordu. Kocası daha henüz kördü. Çocuğu pek küçüktü. Onlara bakacak başka kimseleri yoktu.

— Mel'un mütegallibenin dolandırıcılığını isbat etmek oldukça güçtü, kadınım... Kılıçoğlu, civar vilâyetlerin en hünerli avukatlarını tutmuştu. Ve, ben bu işde onun karşısına yapayalnız çıkıyordum.

Bir sabah... Ah o uğursuz sabah... Odacım bir kadının beni görmek istediğini haber verdi.

— Bırakın, gelsin!

Dedim.

Tâ uzak menbalardan kurşun borularla kasabaya getirilecek iyi suyun plânlarını; köylünün ekonomik ve içtimaî kalkınması üzerindeki muhtelif projelerimi, yapılacak yolların krokilerini bıraktım. Karşımda duran güzel, şık kadına baktım.

— Sizi dinliyorum, hanım!

Dedim. Odamın sıcak havasına karışan esans, pudra ve kadın kokusu, bana İstanbulu, bekârlık günlerimi hatırlattı.

— Buyurun, oturun!

Diye kanepeyi gösterdim. Bu kadını hiç görmemiştim. Bu kadın belki de kasabaya ilk geliyordu. Kimdi? Muallim miydi? Konuşuşu niçin heyecanlı ve tutuktu? Beni ziyaretindeki maksat neydi? Ona bir kokot hali veren açık tavırlarını garipsiyordum.

Sobam gürül gürül yanıyordu. Oda, çok ısınmıştı. Birdenbire... güzel, şık kadının fenalık geçirdiğini gördüm. Başını, boğazını sıkıyor:

— Biraz su! Yetişin!

Diye, boğuk bir sesle inliyordu. Koştum kanepeye yatırdım. Göğsünü açtım. Bembeyaz teni başımı döndürdü. Hızlı hızlı soluk alıyordu. Üzerine eğildim.

— Of! Yarabbi! Ne feci; ne felâket!.. Kadın, kulaklarımı yırtan bir çığlıkla haykırdı:

— İmdat! Taarruz ediyor, İmdat!

Odamın kapısı bir yüklenişte çatırdıyarak aralandı. Jandarma kumandanını, polis komiserini, müddeiummiyi karşımda buldum. En geride, iri boylu, pala bıyıkları ile; sinsi ve domuz gülüşile Kılıçoğlu duruyordu. Mel'uuun... mütegallibe!

Çevrilen entrikayı, onu görür görmez kavradım. Tavan başıma çöktü. Buz terler döktüm. Elim ayağım kesildi.

Derhal zabıt tuttular. Kadının ifadesi alındı. Ben, işini takip için kaymakamlığa gelen kadına taarruz etmiştim. Müddeiumumi tevkifime karar verdi.

Küçük çocuğum, tehlikeli bir hastalıktan yatıyordu. Genç karımı ve evlâdımı görmeden beni tevfikhaneye götüreceklerdi. Yalvarışlarım jandarma kumandanını, Müddeiumumiyi güçlükle yumuşattı. Ah bu adamlar... Daha düne kadar, önümde hürmetle eğilenler sanki bunlar değildi. Düşenin dostu olmaz kadınım...

Onları evimin taşlığında bırakarak, yukarı çıktım. Çocuğumun ayakları buz gibi soğuktu. Minnacık elleri buz gibi soğuktu. Kalbini dinledim; vurmuyordu. Siyah gözleri açıktı. Ve donuklaşmıştı.

Anası, hıçkırıklarla ağlıyarak, dualar okuyarak, yavrumuzun gözlerini kendi elile kapattı. Eski bir an'neye uyarak göğsüne çelik makas koydu. Çarçabuk getirilen bir imam, kâfur yakıp yıkadı. İnce bir tahtanın üzerine uzattık. Üstüne şal örttük. Bekçinin kucağına verdik. Çocuğumu kendim gömdüm. Kefen bağlarını şu kırılası parmaklarımla kendim çözdüm. Ve, sonra tevkifhanenin yolunu tuttuk.

Mütegallibe! Mel'un mütegallibe ne demek anladın mı? Kadınım?

Fakat, sana ne oluyor? Niçin ağlıyorsun böyle? Sen de mi dertlisin, kadınım? Senin de mi derdin var, yoksa... dertsiz insan olur mu desene!..

XIV

Sakarya kıyılarında daha henüz şafak atıyordu ki eski kaymakamı, gözleri çakmak çakmak şefdötren, yakasından sarsarak uyandırıyordu:

— Hem biletin üçüncü; hem ikinciye yan geliyorsun; üstelik bir de kadınlara mahsus yeri seçiyorsun, olur şey değil! Diyor:

— Haydi bakalım, kalk buradan...

Diye, âdeta ite kaka sürükleyip götürüyordu.

XV

Aradan tam iki uzun yıl geçti. Küçücük bıraktığı Engin, şimdi annesini tanımıyacak bile... Belki de kucağına gelmek istemiyecek; alırsa yadırgıyacak; ağlayacak...

Yıldız acı mı tatlı mı olduğunu kestiremediği bir heyecanla ürperiyor. İşte iki saat sonra, yavrusunu kucağında sıkacak; hıçkırıklarla ağlıyarak öpecek; koklıyacak. Melek –bu vefalı arkadaş, bu iyi insan– iki yıl içinde onu mektupsuz bırakmadı. Küçüğün sağa sola yalpa vurarak, düşe kalka yürümeğe başladığı günü, “anneci, babacı” diye boyunlarına atıldığı günü heyecanla samimi ifadelerle anlatarak o mesut günleri Yıldıza da yaşatmağa uğraştı. Küçük Engin öyle hisli bir çocukmuş ki! Osman, kollarını öne, yana uzatıp etrafı yoklamağa uğraşarak evin içinde dolaşırken, bazan duvarların üzerine, merdivenlere yürürmüş. Engin şaşılacak bir hisle onun tehlikeye doğru gittiğini anlar, “babacı, babacı!” diye koşarmış; elinden, eteğinden tutarmış. Âdeta bir büyük insan gibi kör babasını yedermiş...

Kocası hâlâ görmüyordu. Soranlara, sıkıntı ve azap veren eski boğucu karanlığın artık geçtiğini; önünde daimî olarak bir gümüşî perde dolaştığını, al, mavi, yeşil, mor renklerde çizgilerin bu gümüşî perde üzerinde türlü Japon resimleri çizdiğini anlatıyordu. Doktorlar kısa bir zaman sonra yapılacak ameliyatla, Osmanın körlükten kurtulacağını müjdeliyorlardı.

Melek, son mektubunda Osmanın acı acı sızlanmağa başladığını yazıyordu: Karısı iki uzun yıl içinde onları görmek isteğini niçin duymamıştı? O, böyle iki yıl çocuğunun hasretine dayanabilecek kadar katı yürekli miydi?

Yıldız daha fazla tahammül edemezdi. Bir gün, apansız bavulunu hazırladı. Telgrafını çekti. Ve, trene atladı.

Yaklaştıkça heyecanı artıyor.

İki sene önce, bir akşam karanlığında kocasını, yavrusunu bırakarak sonu belli olmıyan bir yolculuğa çıkarken, belki de gene bu tren onu delicesine koşturuyordu. Dağları yarıyor, yokuşları tırmanıyor, tüneller aşıyordu. Ve, Yıldız, kompartıman koridorunun karanlık bir köşesinde, ne yaptığını bilmeden, ağlıyordu.

Artık yetişir. Evlât hasreti, koca hasreti artık bitmeli. Genç kadın, Ankaraya bir daha dönmemek kararını da vermek üzere. Osmanın gözleri bir açılsa... Ve, o, uçurumun dibinden kendini kurtarabilse... Evinin hanımı, çocuğunun anası olabilse...

Yolcuların hepsinde de pek belli bir heyecan ve sevinç var. Amma, bu, eza veren bir sevinçtir: Bir yıl, üç yıl, beş yıl önce yahut da birkaç hafta evvel tam bırakılan yuvayı acaba noksansız bulabilecekler mi?

Herkes, bir gecelik yolculuğun verdiği ahbaplıkla, birbirine yanaşmış. Herkes, birbirine, iki saat sonra kavuşulacak sevgilileri anlatıyor. Ve, muhakkak ki, herkes gene kendini dinliyor.

Sarhoş kaymakam artık iyice ayılmış. Uğradığı felâkete rağmen o da mes'ut; o da gülüyor; o da konuşuyor. Ve, hiç tanımadığı yanındakine diyor ki:

— Allah, yarattığı kulunun rızkını da beraber yaratır. Açlıktan ölen insan pek az görülmüştür. Elbet bu koca şehir, bana, muhtaç olduğum bir lokma ve bir hırkayı verebilecektir!

Onu dinliyen derviş kılıklı yaşlının gözlerinde bir film çevriliyor:

Hayatından bezmiş, aç kalmış, kocamış bir Bektaşi, yolun kenarında, eline geçirdiği çamurla insan şekilleri yapıp diziyormuş. Biri, yaklaşmış; sormuş:

— Ne yapıyorsun? Yarın bunlara can verebilecek misin?

Öfkeli bir omuz silkişle, acı acı gülmüş Bektaşi:

— Yiyeceğini, giyeceğini düşünmedikten sonra!

Demiş.

Sis altında silikleşen İstanbul, bromür dolu küvette yavaş yavaş beliren bir fotoğraf klişesi gibi, yaklaştıkça canlanıyor.

XVI

Gar.

Tren, karlı dağlar, bozkırlar aşmış bir hayvan yorgunluğu ile soluyarak durdu. Yıldızın gözleri istasyonu dolduran kalabalığın arasında, kendini bekliyenleri çarçabuk buldu.

İki yıl önce kör bıraktığı Osmanın yerinde, keskin bakışlarile vagonları tarayan dinç bir adam duruyor; kıvırcık saçları üzerine bere oturtulmuş, boynu yün atkı ile sarılmış, mavi tulumlu bir küçük, babasının eline sımsıkı yapışarak, feldir feldir etrafına bakınıyordu.

Yıldız, bitkin bir halde, kanepeye çöktü. Kocası artık kör değildi. Şimdi anlıyordu ki, Melek ona bir sürpriz hazırlamıştı... Ağlıyordu. Namuslu insanları kompartımandan kaçıran bu kılığile, kocasının önüne çıkabilecek miydi? Ve, koca, elinden tuttuğu üç yaşındaki küçüğe:

— İşte, annen!

Diye, bu gözleri, dudakları boyalı kadını gösterebilecek miydi? İşin en kötüsü şuydu: Yıldız omuz başları dişlenmiş, kalçaları ısırılmış, butları çimdikten çürütülmüş vücutla, kocasının yatağına imkânı yok giremezdi.

Bu kirli vücudü, iğrenç yaşayışının kötü bir vesikası gibi, kocasının gözleri önüne seremiyecekti.

Buğulu camı, yumruğile sildi. Bir daha göremiyeceği lâcivert bereli küçüğe doya doya bakıyor. Ve, düşünüyor:

— Bu çocuk benim mi? Bu çocuğu ben mi doğurdum? Ne sevimli, ne güzel küçük bu?.. Enginim! Benim çocuğum!.. On sene, on beş sene sonra, sen mazisi iğrenç denecek kadar kirli bir kadına “anam” diyebilecek misin? Onu suçlu bulmıyacak kadar geniş ve mâkul düşünüşlü bir insan olmanı isterim... Ona çekinmeden “anam” demelisin! Ve, on beş yıl önce onu çirkefe yuvarlıyan cemiyete kin beslemelisin...

Fakat; fakat... içimde tuhaf bir eziklik duyuyorum. Geri düşünüşlü cemiyet, kendi günahını, silinmez bir damga gibi belki yarın senin alnına vuracaktır. Mektep arkadaşların arasında ve daha sonra iş hayatında “hafif meşrep bir kadının oğlu” olarak hakaret görmenden korkuyorum. Evet, korkuyorum ki –benim cici Enginim– uğrayacağın bu hakaretlerle, sen de anana karşı bir hınç uyanmasın!.. Anan suçsuzdur, çocuğum... Sen bir damlacıktın. Hattâ, dünyada bile yoktun. Babanın iki gözü de kördü; Ve, başvurduğum bütün müesseseler benden yalnız iş beklemiyor, vücudümü de istiyordu...

Çok eski devirlerde, Allahın mümessili olduklarına inanılan rahiplerle evlenmiş kadınlar vardı. Ve, onlara, Allahla evlenmiş gözile bakılırdı. Mâbudun karısı, bütün erkeklerin müşterek malı demekti. “Babil”li her kadın Afroditin buhurdanında oturup cinsî münasebette bulunmakla kutsîleşirdi. Ve, buna mecburdu da...

Bugün: Patron, Allahın mümessili değil, bir gölgesidir. Fabrikasına, müessesesine bağladığı kadın, önce kendisinin, ve netice itibarile bütün erkeklerin müşterek malıdır. Bugün de, her kadın Afroditin buhurdanında oturup cinsî münasebette bulunmağa mecburdur. Yalnız, fark şurada: Dün bu kadına ilahi bir gözle bakarlardı! Yaptığı iş ibadetti. Bugünkü kadın ise, nefrete lâyıktır; zina işliyor!

Geniş ve mâkul düşünüşlü bir insan ol, Engin... Sana dile düşmüş bir kadının oğlu olduğunu hatırlatmak isterlerse isyan et...

Baba ve oğlu, ümitlerini kestiler; uzaklaşıyorlar. Lâcivert bereli küçük, başını babasına doğru kaldırarak, avuçlarını açıp kapayarak bir şeyler anlatıyor. Baba, son bir ümitle, tekrar vagonlara bakıyor. Ve, nihayet hâlâ yorgun yorgun pofurdayan kara lokomotif küçüğe anasını unutturdu. O, şimdi, bu dev makine hakkında üst üste sualler soruyor.

Yıldız, buğulu camın arkasından artık bir şey göremedi.

Gözleri çakmak çakmak şefdötrenin ihtarı, onu kendine getirdi. Bavulunu aldı. Ağır ağır indi.

Uzaklaştı.

Yaşlı gözleri hareketsiz, bastığı yeri görmeden, ağır ağır uzaklaştı...

–İkinci Safhanın Sonu–

ÜÇÜNCÜ SAFHA

I

Fokur fokur kaynıyan çaydanlığın buğusu, soğuk odanın havasında bir kat daha genişliyor. Papatyaları soluk, çinileri yer yer dökülmüş emektar çaydanlıkta, yolundan kalmış bir lokomotifin homurdanışına benzer bir hal var.

Dışarıda lâpa lâpa kar.

Kadın, kahvaltı sinisini hazırlıyor. Baba ve oğul kuru ekmeği küçük çay bardaklarında yumuşatacaklar ve zeytini katık ederek karınlarını doyuracaklardır.

Oğlu –bıyıkları yeni yeni beliren geniş alınlı, dinç vücutlu yirmi yaşında bir delikanlı– bakır sininin kenarına bağdaştı. Yarım ekmeği parçaladı. Lokmasını çaya bandı, ağzına aldı.

Ve birden, bitişik evden bir çığlık koptu. Delikanlının lokması boğazını yırta yırta geçti ve bir zehir gibi midesine oturdu.

Baba, anaya... oğul, hem anaya hem babaya baktı. Kalktılar. Pencereyi açmak güç oldu. Buz tutan kar, camları perçinlemişti sanki... Rüzgâr, pervazlarda biriken karı, yamalı kilimin üzerine savurdu. Saç mangalın küllerini uçurdu.

Bitişik komşunun iniltilerini ürpererek duydular:

— Kadriyem gitti; Kadriyemi kaybettim!

Baba, anaya... Oğul, hem anaya hem babaya baktı.

Delikanlının parlak gözleri bulandı; yaşardı.

— Öldü ha!

Dedi. Dişleri kenetlendi.

Baba o sabah işe gitmedi. Ve, oğul, tasasını uyutmak için maden kuyularına koştu.

Sabah. Kar lâpa lâpa yağıyordu. Bitişik komşunun sokağa çolak bir kol gibi uzanan yanpiri borusu, karanlık göğe boram boram duman savuruyordu.

Dumana aldanmayınız! Bu soba ısıtmaz... İçi, hayrı seven bir marangozun atölyesinden toplanan talaşlarla sımsıkı istiflenmiştir. Ve, beş kişilik bu fakir aile, çatlak sobanın karşısında, isten yanan gözleri

yumruklar gibi şişe şişe, kendilerini, ısındıklarına; çolak bir kol gibi sokağa uzanan borusile de komşularını sobalarının yandığına inandırmak isterler.

Baba, altmış; ana elli yaşında vardır. En küçük oğul, iki yıl önce, bir maden kazasında, daha hayata doymadan gözlerini yummuş... En büyük oğul da ölmüş. Bir cinayete kurban gitmiş. Onun iki yaş küçüğü, bir kötü âdet –kan gütme âdeti– yüzünden çamuru yarı bellere çıkan şehir hapishanesinin dar hücresinde günlerini dolduruyor.

Yirminci asırda bir memlekette hâlâ “kan gütme” âdeti mi hüküm sürüyor? Onun önüne geçmek için kanun yapmağa lüzum yok.

“Mahkemeler iyi çalışmıyor mu?”

“Adalet mekanizmasında bir aksaklı mı vardır?”

İşte tetkiki icap eden bunlardır.

En büyük kız on yedi yaşındaydı. Eğer varsa, Tanrının rahmeti üzerine olsun... Onu da öldüren “verem”di.

Eski bir ocak işçisi olan babanın yirmi dokuz liralık kazancı, genç kızı ancak bir yıl yaşatabildi. Bu uğurda borca girdiler. Memleketlerindeki üç odalı evi sattılar.

— Kadriyemi kaybettim!

Diye hıçkıran ananın feryadında, kızile beraber pek çok şeyin de kaybolmasından doğan bir acının tasaları okunuyordu.

Oğuldan umut yok. O, çamuru yarı belleri bulan hapishane hücresinden, on beş yıl sonra –eğer ölmez sağ kalırsa– kötürüm çıkıcak... İhtiyar babanın; ihtiyar ananın bel bağladıkları Kadriyecik çalışkandı; hamarattı; güzeldi. Ona hali vakti yerinde, iyi bir koca bulabileceklerdi. Ve... yalnız Kadriye değil, kendileri de, Kadriyenin biri sekiz, biri dokuz yaşında iki kız kardeşi de biraz rahat nefes alabileceklerdi.

Bodukça evin sokağa bir çolak kol gibi uzanan borusu, o gün de durmadan, dinlenmeden duman savurdu.

Cenaze çabuk hazırlandı. Konu komşu, her zaman ve her yerde olduğu gibi, bu felâket gününde de elele verdiler. Diz kapakları bulan, kara suratları kamçılayan tipiye rağmen, Kadriyeciği, babasının sızlanışları, anasının hıçkırıkları arasında alıp götürdüler.

Çamuru yarı bellere çıkan hücresinde, kara saçları kara sakallarına karışan ölü suratlı delikanlı, yüksek pencereye tırmanarak, kırpmadığı gözlerini demir parmaklıkların arasına uydurarak, saatlerce yolları gözetledi; anasını bekledi.

Ana, her gün gelirdi; uzaktan konuşurlardı. Ve, her gelişinde, ihtiyar ana:

— Kadriye bu gün biraz daha iyi!

Derdi. Ona sigaralar getirirdi.

— Kadriyenin hediyesi!

Derdi. Ona, bin türlü güçlük ve yokluk içinde yününü buluşturup, günlerce uğraşarak fanilâlar, çoraplar örerdi.

— Kadriyecik senin için hazırladı!

Derdi. Halbuki, yatakta yatmaktan vücudunda yaralar açılan genç kızın değil fanilâ örmeğe, kımıldamağa bile takati yoktu.

Gece; batan bir geminin ambarlarına suların doluşu gibi, dar hücreyi lâhzada karanlığa boğunca, delikanlı, umudunu kesti. Beş senedir yattığı ot minderine sırtüstü serildi. Hıçkırmağa başladı:

— Kadriye öldü!

Diye inledi. Islak, taş duvarlar sıkıştırıp ezecekmiş gibi üzerine yürüyor; pencerenin kalın parmaklığı, gözlerinin önünde birbirile kucaklaşan boğa yılanları gibi korkunçlaşıyordu.

II

Tak

Tak tak

Tuk

Tuk tuk...

Kazma sesleri. Eski “bağ” direkleri, yüzlerce metre kalınlığındaki toprak yığının ağırlığı altında, çatırdıyor; esniyor. Dar, karanlık galöride, kazma seslerinin tok vuruşlarından, ürperme veren direk çatırdayışlarından, zorun altında inildiyen insanların soluklarından başka bir ses duyamazsınız.

Kilitli emniyet lâmbalarının güçlükle aydınlattığı “baca”da kadavra sekiz amele, dişlerini tırnaklarına katmışlar. Habire kazma savuruyorlar. Havasızlıktan, sıcaktan bunalmışlar. Yamalı mintanlarının kopçalarını çözmüşler. Kömür tozunun tanınmaz hale koyduğu sıska suratlarından, çökük göğüslerinden, yarı çıplak sırtlarından sel gibi ter boşanıyor. Kızgın vücutlarına düşen soğuk damlalar altında bazan ürperiyorlar. Demirden birer kürek halini almış simsiyah avuçlarını, bazan, tepelerinden şırıl şırıl akan buz gibi suyun damlalarına açıyorlar. Nereden geldiği belirsiz, gazlı, kokulu bu suyla içlerinin ateşini dindirmeğe uğraşıyorlar. Kendileri de

bilirler ki, bu nereden geldiği belirsiz, gazlı su uğruna çok kurban vermişlerdir... Onlar için ölüm mefhumu artık meçhuldü... Güneşi ve gün ışığını bir gündeliğe değişmişlerdir. Onlar, canlarını bir gündelik uğruna satmış insanlardır.

Bugün, kırk araba çıkarılacak. Yevmiyeyi deliksiz almak için, ölürcesine uğraşmak, kırk arabayı çıkarmak lâzım... Öğle, çoktan geçmiş. Demir kazmalarının tok vuruşları, boş kursaklarının gurultularını onlara duyurmuyor. Tâ ilerideki galörinin bağlarına tellerle iliştirdikleri yiyecek paketlerine el atmak hiçbirinin aklından geçmiyor.

Yerin sekiz yüz metre derinliğinde hayat budur.

Sekiz yüz metre yukarıda, yerin yüzünde –bu köstebek yuvaları gibi birbirine girmiş kovukların, inlerin üzerinde– şahane villâlar, muazzam konaklar sıralanmıştır. Şahane villâların göklere ağ geren radyo antenleri, dünyanın müziğini ve sesini sermayedara kadar getirir. Binlerce kilometre uzağı dinliyen antenler, hemen oracıkta, yerin dibinden gelen iniltiler, sızıltılar karşısında hissizleşir, sağırlaşır.

Kaya, diz kapağını aşan çamurlu suyu, ateş gibi yanan, zonklıyan suratına çarptı. Güç nefes alıyordu. Ekşi bir koku genzini yakıyordu. Yutkunuyordu. Ciğerlerini şişiremiyordu; kalbi duracakmış gibi gümbürdüyordu.

— Kör nefes!

Diye, boğuk bir sesle haykırdı. Simsiyah, kocaman fareler etraflarından korkuyla kaçıştı.

Avurtları çökük kadavra vücutlu sekiz amele, gözleri faltaşı gibi açılmış, tüyleri dikenleşmiş bir halde, kaçışan fareleri birbirine göstererek haykırıştı:

— Kör nefes!

— Kör nefes!

Kilitli emniyet lâmbalarının alevleri birdenbire uzadı. Yeşilleşti. Grizo! Ateş nefes!

Ciğerleri zayıf iki işçi, diz kapakları bulan çamurlu, gazlı suya boylu boyunca serildi. Amele çavuşu kumandayı verdi.

Kör nefesli bacayı hemen kapattılar.

Gündeliği tam alamayacaklar. Bugün artık kırk araba çıkarmak ihtimali uzak bir hayaldir.

Sıçanlardan korumak için tellere astıkları azık paketlerine yanaştılar.

Ah şu hınzır sıçanlar! Yiyeceklerine musallat olmasalar! Çok defa ateş nefesi haber vererek canlarını kurtaran fareler, maden amelesi için bir velinimet kadar mukaddestir. Ve Zonguldakta madeni bulan uzun Mehmet âbidesinin tam karşısına heykeli dikilecek, önünde eski Mısırlıların öküze, çakala, timsaha taptıkları gibi ibadet edilecek mukaddes bir mahlûktur.

Kara mancar haşlamasile mısır bulamalarını yerlerken, kaya, arkadaşı Selimle dertleşiyor.

Selim, cabadan bir ömür sürdüğüne kanidir. Nasıl cabadan bir ömür olmasın ki, o, Zonguldağı yerinden oynatan müthiş grizo patlamasının tek canlı şahididir. Ölüm, bütün korkunçluğuyla sırtını sıyırıp geçmiştir.

O gün –sanki içine doğmuştu– ocağa korka korka inmişti. Garip bir his, akşamdan beri can sıkıcı bir sakırga gibi kafasına yapışmıştı. Sıcak bir yaz gecesiydi. Kulübelerin kapılarını, pencerelerini fora etmişler, kaşık kalıbı bir kandil ışığında, başlarının altına birer kömür parçası yerleştirerek yorgunluktan sızmışlardı. İşbaşı eden gece vardiyasının kazma vuruşları beynin içinde ötüyordu. Sağa sola dönüyor, uyku bir türlü gözüne girmiyordu.

Gece yarısından sonra; arkadaşlarının fırıltılı soluklarını inildeyişlerini dinleye dinleye, kendinden geçmişti... O kısa uyku içinde, hep, yıllarca evvel ölen anasile, babasile uğraşmıştı. Sevgilerine doyamadığı bu iki ölü, onu da oraya, yanlarına çağırıyordu. Anası, oyuklarına kaçmış çipil gözlerinden sel gibi yaşlar akıtarak, yalvarıyordu.

Anası... Ah, Selim onu ne kadar severdi!

Bir “Mıska” hâdisesi vardı ki, anasını her hatırlayışta, Selim, yüreğinin en derin yerinden sızım sızım sızıldadığını duyardı. Dini, imanı bütün bir kadıncağızdı anası... Dertliydi de... Yoksul bir yaşayışın, yıprandırıcı bir çalışışın izlerini ihtiyar vücudünde taşırdı. Bacaklarında, omuzlarında, kollarında, o öldürücü romatizma sızılarının dolaşmadığı gün yoktu.

Doktora gösterecek para nerede?

Reçeteyi bedava yapacak eczaneyi nereden bulmalı?

İhtiyar kadının, yeşili solmuş üç köşe bir hamaliyesi vardı. Sihirli bir mıskaydı bu... Sızılar, ona kol kaldırtmayınca, kollarına; boynunu köskütük bir hale getirince, boynuna geçirirdi. Ve, tuhaf şey, kımıldamıyan kol, mıskayı taktıktan biraz sonra, harekete gelirdi. Köskütük kesilen boyun gevşerdi.

Selim, on beş yaşında, afacan bir çocuktu. Yeşili soluk müselles kumaşın kerametine, anasının bu aşırı saflığına fıkır fıkır gülerdi:

— Sende ağrı sızı yok, anacığım... Seninkisi kuruntu...

İhtiyar kadın, bayağı gücenirdi. Amma, kızmazdı; onu terslemezdi. Ah ne iyi bir kadındı! İknaa uğraşırdı:

— Günaha girme Selim. –derdi– Seni “iyi saatte olsunlar”ın şerrinden kurtaran da gene böyle bir mıska değil mi evlâdım?

Hakikaten, daha on yaşına girinceye kadar, korkunç kâbusların içinde, Selim rahat uyku uyuyamazdı. Hemen her gece haykırışlarla, hıçkırıklarla yatağından fırlardı. Kendini bilmez bir halde, odaları dolaşır, merdivenleri inip çıkardı. Gözlerinin önünde, bazan bir serçe parmağı kocaman bir servi gibi uzalır; bir insan gözü, içine alıp boğacak, suları yeşil, yosunlu bir bostan kuyusu kadar onu korkuturdu.

Selim hayâl meyâl hatırlıyordu: Babası ve anası yatağının baş ucunda diz çökerler, “Rabbebiyeşir”leri “Allahülâilâhillâ hu”ları okur, üflerdi.

Günün birinde bir mıska bulup boynuna taktılar. Ve, işte o günden sonra, “iyi saatte olsunlar” Selimin yatağına yanaşamamıştılar.

Bir gün tuhaf bir şeytanlık düşündü. Yeşili soluk üç köşe hamaliyeyi eline geçirdi. Usulla, dikişlerini söktü. Üzerinde kargacık burgacık yazılar, dualar bulunan, terden sararmış, solmuş kâğıt şeridi çıkardı; yaktı. Tıpkı ona benziyen bir kâğıt parçası buldu. Üzerine belki yüz kere, şeytanın adını yazdı. Boynuzlu, iri burunlu, dilini çıkarmış insan resimleri çizdi. İtina ile, yeşili soluk üç köşe kumaşın içine dikti.

Artık, ana, kollarında ve bacaklarında tılsımlı mıskasını taşırken, Selim eskisinden daha taşkın bir neşeyle gülüyordu; kasıklarını tutarak, yerlere yatarak katılıyordu.

Babasının evde bulunmadığı bir gün, hamaliyeyi anasının kolundan kaptı. İhtiyar kadının yalvarışlarına kulak asmadı. Mıskayı açtı. Kendi elile çizdiği garip kâğıdı onun burnuna uzattı:

— Sende ağrı sızı yok, anacığım... Ben sana dememiş miydim... Seninkisi kuruntu... Ağrıyı, sızıyı bu geçirir mi anacığım?

Boynuzlu, iri burunlu, dilini çıkarmış insan resimleri, kadının gözlerini bulandırdı; alnını karарttı. Yıllarca, mukaddes bir kitap gibi yaldızlı, işlemeli torbalarda saklanılan; boyunlarda, kollarda taşınan yeşili soluk müselles kumaş parçası, bir kenara atıldı.

Ve ana, artık imanını kaybetmişti.

Doktora gösterecek para nerede?

Reçeteyi bedavaya yapacak eczaneyi nerden bulmalı?

Kadın, artık, mıskaya inanmıyordu. Omuzlarını uyuşturan; kollarını boynunu köskütük yapan romatizma sızılarına, dişlerini sıka sıka katlanmağa uğraşıyordu.

Ana öldü.

Selimin içinde acı bir hüsran kaldı.

Sabah. Şafak. Horoz ötüyor. İşbaşı sinyalı! Selim, ter içinde uyanmıştı. Amele çavuşlarının suda ıslanmış kamçıları, sinyali duymıyan yorgunların gazlı sulardan yanmış tabanlarında şimşek gibi çakıyordu. Selim, zonkluyan başının sızısını dindirmek için, iki kaşının ortasını çürütürcesine sıkıyor; düşünüyor:

İşbaşı sinyali burada bir horozdur! Ve, maden sahibi, horozu vakitsiz öttürmenin, onları vakitsiz maden kuyularına tıkmanın kolayını bulmuştur. Amele içinde, hileyi bilmiyen yoktu. Horozun, yanına götürülen lâmbalarla vakitsiz öttürüldüğünü görenler çoktu. Ne yapacaklardı? Ne yapabilirdiler?

İçinde hâlâ o garip his... Kaç haftadır göremediği güneşi belki de artık hiç göremiyecek... Onlar, artık yarasalara benzediler. Gün ışığı gözlerini kör ediyor. Güneşi ve gün ışığını unuttular. Artık onlar, karanlıkların adamıdırlar...

Ellerinde kilitli emniyet lâmbaları, omuzlarında kazmaları ve kürekleri, maden kuyularına inen öbek öbek işçi... Birbirlerini şimdi yüzlerinden tanıyan bu insanlar, on iki saat sonra –bir kazaya uğramaz da sağ dönerlerse– tanınmıyacak kadar değişeceklerdir. Baba, oğulu; oğul, babayı; hemşeri, hemşeriyi ancak sesinden ayırabilecektir. Kömür tozu, çamur onları insanlıktan çıkaracaktır.

Araba sürücülüğü ediyordu o vakitler... Küfeci çocukların, bacaların en dar yerlerinden sürüne sürüne getirip boşalttıkları kömür dolu dekovil arabalarını, önce katıra bağlıyarak, sonra da kollarile saç dibine sürerdi. Diz kapağını bulan ve çıplak bacaklarını dolduran çamurlu suya rağmen, arabaya dayanırken, ter içinde bulanırlardı. Dekovil arabalarının demiryolları saç dibinde makaslarla birbirine girerdi. Buralarda arabaları katıra çektirmek yasaktı. Bastığı yeri görmiyen hayvan, tırnağını makaslara sıkıştırır, sakatlanabilirdi. Bu maden kuyusunda, insanın, uyuz katır kadar bile kıymeti yoktu. Selim, kan ter içinde, yüklü arabayı sürerken, çamurlu su altında bu körolası makaslara az mı ayaklarını sıkıştırmıştı! Tırnaklarını kopartmıştı, bacaklarını incitmişti!..

Bilmem kaçıncı arabayı zayıf kollarile sürüyordu ki, birdenbire ömründe duymadığı bir patlama olmuştu. Ocak, zangır zangır titremiş,

sarsılmıştı. Bu, ateş nefes patlamasıydı. Ve, alevin bütün ocağı yalayıp geçeceğini bilen Selim, kendisini can korkusile suların içine dar atmıştı.

O, canını, bu çamurlu suya borçluydu. Alev, dışarıda kalan sırtını şöylece yalamış, gömleğini kül etmiş, omuz başlarını yakmıştı.

Facia, lâhzenin içinde Zonguldağı allak bullak etmişti. Halk, çılgın gibi, oraya koşmuştu. Kalabalığın yarısından fazlası, ağlıyor, bağırıyordu. Başlarını yumruklıyanlar; saçlarını yolanlar görülüyordu. Bir tarafta, gözleri yumruklaşmış bir genç kız “babamın ölüsünü gösterin!” diye inliyor; ötede, bir yaşlı ana “evlâdıma doyamadım!” diye dövünüyordu.

Simsiyah kesilen, davullar gibi şişen cesetlerin sonu alınmıyordu. Cenazelerden hiçbirine sahip çıkan olmamıştı. Onlar, o kadar tanınmıyacak hale girmişlerdi ki!

Jandarma ve polis kordonunun yaklaştırmadığı kalabalık, öyle bir zaman geldi ki, taş gibi dondu kaldı. Ağlıyamadılar, haykıramadılar. Çıkan cesetlerin kendilerine ait olmadığına; babalarının, kardeşlerinin, oğullarının kör bir baca ağzında tıkanıp kaldıklarına ve kurtarılacaklarına inandılar.

Kaza yerinde seferber edilen yüzlerce işçi, saatler süren aramalara, taramalara rağmen, bir tek canlı mahlûka rastlıyamadı.

Dekovil arabalar, paçavra gibi yırtılmıştı. Demiryolları, kıvrılmıştı. Bağ direklerinden kollar, bacaklar sarkıyordu. Parçalanmış insan cesetlerile başları kopmuş katır gövdeleri yanyana yatıyordu.

Grizo patlamasından sonra ocağı kaplıyan zehirli gazın boğduğu mankenleşmiş cesetler buldular: Bir elleri kazmalarında, bir elleri bağlarda, öylece kalıvermişlerdi.

Kazanın bilânçosu, tüyleri ürpertecek kadar müthişti: Kuru bir hodola uğruna iki yüz insan ölmüştü. Yirmi katır param parça olmuştu.

Selim ateş nefesin sıyırıp geçtiği sırtının sızısını günlerce unutamamıştı. Ah; bu yanık, insanın canına okuyan bir yanıktı.

— Yardım mı, Kaya?.. Kadriyenin babası için patrondan yardım mı isteyeceksin?.. Çocuksun be!.. Toysun be!.. Düşküne yardım, senin benim için zevktir amma... Patron için?!.. Hah hah hah... Sen bilir misin? Adına Rokfeller denen bir milyarder vardı. Ona sormuşlar bir gün... “En zevkli iş nedir?” diye... Bak, bak, ne cevap vermiş:

“Benim için en büyük zevk, cebime giren paraların hesabıdır!” İstersen, var git, boyunun ölçüsünü al!.. Hah hah hayy...

III

Kaya, her günkünden geç döndü. Ana ve baba, yemek sinisi başında bekliyorlardı. Yıkandı; oturdu.

Kadın anlatıyor:

— Kadriyeyi gömdüler...

— ....

— Ben bu ailenin bu kadar fakir olabileceğini düşünemezdim...

— ....

— Âdettir: Ölüm felâketi tekrar gelmesin diye, ölünün ayakkaplarını fakirlere verirler. Kadriyeciğin verilecek bir çift iskarpinini bulamadılar.

— ....

— İyi olup kalkınca nasıl olsa ona yenisini alırız, diye, küçük kardeşlerine giydirmişler...

— ....

Delikanlının kaşığı çorba kâsesinin içinde kaldı: Kaya, bu kaya gibi metin çocuk, utana utana hıçkırıyordu. Kadın, onun siyah kıvırcık saçlarını okşuyordu:

— Allah, o yattıkça sana ömür versin, yavrum...

IV

Eski direklere yapışan yüzlerce mantarın fosforu, yüzlerce camgöz gibi ışıldıyor... Bu eski direkler –Kayaya– kesme taş parçalarının altında iki kat olmuş gövdeleri, hınç usanç ve şikâyetin şimşekleştiği cam gözlerile ağır hizmete mahkûm birer müebbet mahpus hissini verirlerdi. Ve, delikanlı, onların yıllardanberi taşıdıkları toprak yığınından sızlanır gibi korkunç çatırdayışlarla esneyişi karşısında ürperirdi.

Kadriye öleli bugün haftası... Bu ölüm, onun körpe yüreğinde açılan ilk yaradır. Onu bir türlü unutamıyor. Bu komşu kızıyla dört senedir sevişiyordular.

Kaya, küçükken de, uslu akıllı bir çocuktu. İri taş parçalarile kaplumbağa ezen, mahalle kadınlarının kapancalarına sıkıştırdıkları fareleri gazlayıp ateşe veren yaramazların arasına sokulmazdı; zavallı hayvancıkların haykırışlarını duymamak için fellek fellek kaçardı. Bir gün, mahalle camiinin avlusunda, acı bir hâdisenin arasına düştü: Sekiz on yaramaz, semtin mütevellisi denen ihtiyar köpeği yakalamışlar, kalın bir ipi boynuna geçirerek, birkaçını taşıyan ufak arabalarına koşmuşlardı.

Kırbaçlıyor, tekmeliyorlardı. Sıska köpeğin uluyuşları, hepsini de katıla katıla güldürüyordu.

Uslu Kayanın kan beynine sıçramıştı. Ve, hiç elinde olmadan, koşmuştu:

— Günahtır, hayvancağıza!

Diye, köpeğin boynuna atılarak, onu kalın iplerden kurtarmağa uğraşmıştı. Eğer, camiin müezzini o sırada abdestini tazelemek için şadırvana gelmemiş olsaydı, sekiz on yaramaz Kayayı pestilini çıkartıncaya kadar döveceklerdi.

Kaya, on dört yaşında, babasının peşi sıra maden kuyusuna indiği ve ocağa işçi yazıldığı gün, birdenbire, çocukluğunun o acı vak’asını, mütevelli köpeğe cami avlusunda çektirilen işkenceyi hatırlardı:

Bir amele çavuşu, ona yapacağı işi anlattı. Ve, bu iş, tam üç uzun yıl devam etti. yerin metrolarca derinliğinde insanların iki kat olarak güçlükle sığışabildiği dar, karanlık galörilerde, kömür dolu kızak küfelerini, mütevelli köpek gibi, tam üç uzun yıl sürükledi. Sıska köpekle aralarında bir fark vardı: O, acı acı uluyarak, şikâyet edebiliyor, imdat istiyor ve yalvarabiliyordu. Kayanın, şikâyete hakkı yoktu. İhtiyar babasına yardıma mecburdu. Çilesini dolduracaktı.

Kömür yüklü kızak küfesinin kalın ipini boynuna geçirirdi. Dört ayaklı olur, emekliye emekliye, yükünü anayola, dekovil arabalarına kadar arkasında sürüklerdi. Kalın ip boğazını sıkar, ona soluk aldırmazdı. Boynunda yaralar açılırdı.

Kaya, ilk günün korkusunu hâlâ unutamıyor. On iki saat, ona on iki yıl kadar uzun gelmişti. Toprağın beş yüz metre derinliğinde emeklediğini düşündükçe, kamaların bere içinde bıraktığı sırtının ortasından soğuk bir ter boşalıyordu. O gün, hep, diri diri mezara gömülmüş insanların hikâyelerini hatırladı. Öldü sanılarak defnedilen ve gömüldükten sonra kendilerine gelen adamların heyecanlarını ve ıstırabını duydu. Dişlerini tırnaklarına katarak toprağı kemiren, tırmalayan ve bembeyaz kefenleri ile birer hortlak gibi mezarlarından kalkan insanları düşündü.

Sık sık âdeta gün aşırı, birkaç –bazan beş on– insanı boğan göçük kazalarının birinin de o gün Kayayı ezmeyeceğini kim bilirdi? Diri diri gömülen adam, nihayet kısa bir tahammül ve enerji ile, sırtındaki bir buçuk metrelik toprak yığınını silkip atabilir. Altı yedi yüz metre toprağın altında kalan insanlara gelince...

Evet, muhtemel böyle bir göçük karşısında Kaya da –her insan gibi– etrafını kuşatan toprağın kalınlığını unutacaktır. Çıldıracak, dişlerini tırnaklarına katacaktır.

Kanter içinde bulunacaktır. Ve gene, belki, göçüğü ayıklayan ameleler, onu da –her göçük kazazedesi gibi– açtığı birkaç metrelik sıçan yolunda havasızlıktan boğulmuş bulacaklardır.

Bir aralık korkusundan ve heyecanından nefes alamamış yarı baygın bir halde yığılmış kalmıştı. Onu kendine getiren amele çavuşunun fil siniri kamçısı olmuştu. Kamaların yara içinde bıraktığı sırtında şaklayan kırbaç, Kayayı, mütevelli köpek gibi boğuk boğuk ulutmuştu.

Geniş alnında ve şakaklarında, bu yok olası işin hatırasını hâlâ taşırdı. Direklere çarpa çarpa açılan yaralar, aralarına dolan kömür tozile masmavi birer ‘dövme’ haline almıştı. ‘Kama’lara vura vura, sırtında çamaşır kalmazdı. Derileri soyulurdu. Her gece evine döndüğü zaman, bir elinde şişe bir elinde pamuk paketi, anası onu karşılardı. Derileri soyulan kan içinde kalan bu küçük sırta tentürdiyot basardı.

Kaya canının acısile boğuk boğuk hıçkırırken bitişik evin on üç yaşındaki küçük kızı, iki evi birbirinden ayıran ince duvara başını verirdi; onunla birlikte ağlardı. Onun kadar acı duyardı.

Onlar, seviştiklerini, felâketli bir gecenin sabahı öğrendiler; birbirlerile evleneceklerine söz verdiler:

Gece vardiyası işbaşı edeli üç saat olmuştu. Başlarında Rum bir amele çavuşu, on işçi, canlarını kazmalarının ve sivriçlerinin uçlarına takmışlardı. Altı metre yüksekliğinde bir baş yukarı sürüyorlardı.

Bu, tehlikeli bir iştir! Altı oyulan toprak bir anda çökebilir. On bir insanı, lâhzada, dev bir silindirin altında kalmış killi kaya parçası gibi ezebilir. Amma kimin umurunda!.. Onlar, artık Azraille canciğer dosttular... Tavandaki bağları vuran “meremetçi amele”nin dikkatsiz çalışışında, hayatını istihkar edecek kadar ileri giden bu bezginliğin izlerini görmek mümkündür.

Yaşamak bu mu?

Kaya, çoğu defa, saç dibinin bitişindeki ahıra bağlanan katırlara imrenirdi. Kömür yüklü dekovil arabalarını sürükliyen hayvancıklar, günün yarısını, sidik ve gübre kokulu bu yeraltı ahırının boş bir yemliği başında geçirirdi. İçlerinde öyleleri vardı ki, toprağın yedi sekiz yüz metre derinliğinde gözlerini hayata açmışlardı. Gün ışığını, güneşi bilmiyorlardı. Göklerin güzelliğini, milyarlarca yıldızın kıpraştığı kâinatı, engin denizleri,

tabiatın renklerini şimdi, dünyayı görmek bahtsızlığına uğrıyan cedlerinden –anadan doğma körler gibi– işitiyor ve öğreniyordular. Ve muhakkak ki, onlar, kafalarında boş birer yem torbası, kötü kötü düşünen cedlerinden daha mes'utturlar...

Yeni bir insan nev'i yetiştirmek lâzımdı. Kara elmasa kazma sallıyacak insan, maden kuyusunda doğmalı... O, gözlerini karanlığa açmalı... Ona, göklerin güzelliğini, engin denizlerin maviliğini, tabiatın renklerini, gün ışığını ve güneşi göstermemeli...

Ömrünü solucanlar gibi maden kuyularına vakfediş, bu yeni nevi insan için elbet daha az ıstıraplı olacaktır.

(Ve, nihayet, birkaç batın sonra, bu toprak altı insanları da, –güneşin nüfuz edemediği Okyanusların derinliklerinde yaşıyan mahlûklar gibi– gözsüz doğacaklardır. Belki, gene tıpkı onlar gibi, göz çukurlarında, kilitli emniyet lâmbalarına ihtiyaç bırakmıyacak bir nevi projektör ışıldayacaktır!)

İlerliyorlardı. Ve, baş yukarı yürüdükçe, tuhaf bir küf kokusu, nefeslerini tıkıyordu. Ne olabilirdi? Çıplak koluyla alnının ve yüzünün terini sıyıran Kaya, tavandan bir avuç çamur alıp burnuna götürmüştü. Bu "pestil", eskimiş, yıllanmış bir suyun kokusunu taşıyordu. Türlü tehlikeler savmış, görmüş geçirmiş bir madenci olan babasının anlattıklarını hatırlamıştı: Şimdi, sürüp gittikleri damarın üstünde, terkedilmiş bir ocak bulunabilirdi. Ve zamanla toprağın altından geçen su damarları, bir sarnıç gibi bu metruk ocağı doldurabilirdi.

Tehlike vardı. Rum çavuş aksi, titiz bir herifti. Çekinerek, yanına gitmişti. Korkularını anlatmıştı. Amma bu herif domuz gibi herifti. Ona ters ters bakmıştı. Kaya fil siniri kamçının suratına şaklamasından ürkerek hemen işinin başına döndü. Avuçlarına tükürmüş, kazmasına yapışmıştı.

Bir aralık, toprak sertleşmişti. Önlerine çıkan kaya parçalarını dinamitle uçurmak lâzımdı. 'Lâğımcı' ya haber gitmiş az sora, dinamitin uzun fitiline ateş verilmişti.

— Savunun, kenara süzülün... Lâğım kütleyecek! Amele çavuşunun kumandasını, müthiş bir kütleme kovalamıştı. Bu, en uzak bacaları bile sarsan bir patlamaydı. Burunlarını tıkayarak, dumanın dağalmasını beklemişlerdi. Fakat... şimdi de, tam üstlerinde, tuhaf bir homurdanma başlamıştı. Kısa bir zaman, hiçbir mâna veremeden bakışmış kalmışlardı. Kaya korkuyla haykırmıştı:

— Üstümüzde su var!.. Su kütleyecek... Sıçanlar gibi boğulacağız!

Ağzının orta yerinde şaklayan fil siniri kamçı, onu susturmuştu. Amma, su, öyle bir kütlemişti ki, kendilerine kuytu bir yer bulmağa ancak yetişebilmişler boyunduruklara asılarak, sellere katılıp sürüklenmekten kurtulmuşlardı.

Bacanın ağzından hiç kesilmeden tam iki saat bel kalınlığında su akmıştı.

On işçi ve Rum çavuş, korkunç kazayı zararsızca atlatmışlardı. Yalnız... Evet, yalnız bir tek kişi kayıptı. Kızak küfeciliği yapan on iki yaşında bir çocuk... Kayanın komşusu... Kadriyenin kardeşi...

O, kadriye kadar iyi bir çocuktu ve kadriyeyi delice seven Kaya, onun kardeşini de kendinden çok düşünür, kayırırdı. Bazan, amele çavuşlarından gizlice, Ömere yaklaşırdı. Kızak küfesinin ipini kendi boynuna geçirir, küçük Ömere kısa bir zaman için de olsa, soluk almak imkânını verirdi.

Ömeri en çok korkutan “Hayalet”ti. Kör kuyuların, çıkmaz nefesliklerin o korkunç “Arab”ı... Zavallı küçük, bir dudağı yerde, bir dudağı gökte bu zebellâhi arabı her zaman karşısında bulurdu. Onun, ayaklarında zincirlerile, boş ve karanlık galörilerde şangur şungur dolaşışını her zaman ürpererek duyardı. Kaya; kaç kereler Ömeri ısız bacaların, kör nefesliklerin kuytularında, ellerile yüzünü örterek, boğuk boğuk hıçkırırken görmüştü!

Arab hayaletin sillesini, tokatını yemiyen; arab hayaletin kovalamadığı işçi, yok gibiydi. O, daha çok, zihninden kötülük geçiren, çalışmayan ameleye musallattı.

Çalışmayan ameleye!

Toprağın sekiz yüz metre derinliğinde, kızak küfesini boğazile sürükliyen, kömür yüklü dekovil arabalarına katır gibi koşulan insanların beynine “arab hayalet”i musallat eden hiç şüphesiz, kurnaz bir maden sahibi, açıkgöz bir kapitalistti. Bacaklarında zincirlerile dolaşan bu korkunç cadı, hurafelere inanan saf işçinin maneviyatında, kapitalistin bir nevi efsanevî kontrolünden başka bir şey midir? Sekiz yüz metre derine inmekten korkan patron, hurafeler yaratarak, işçisinin hüsniniyetle çalışmasını garantiye bağlamış olamaz mı?..

Ellerinde emniyet lâmbalarile, küçük Ömeri saatlerce arayanlar, şafak sökerken umutlarını kesmişlerdi. Yoktu; yoktu vesselâm... Yer yarılmış dibine geçmişti.

— Hey, Ömer!.. Ömer...

Boş karanlık galörilerde bağırmaktan Kayanın sesi çatallaşmıştı. Kör kuyular, çıkmaz nefeslikler, kendi haykırışını uzun ve boğuk çınlayışlarla

döndürüp dolaştırıyor, gene kendi kafasına çarpıyordu. İçinde sanki lâğımlar açılıyormuş, dinamitler yerleştiriliyor ve zaman zaman fitillerine ateş veriliyormuş gibi başı zonkluyordu.

Kazmanın ucuyla diz kapağına çıkan çamuru yokluyor, kollarile uzun uzun araştırıyordu:

— Ömer... Ömer be... Küçük Ömer... Neredesin?.. Çok korktuğun arabın hışmına mı uğradın yoksa...

Ömercik, bir gün, küçük bir grizo patlamasına uğramıştı. Babası, ıslak çuvallara sarılarak, ıssız bacalara sokuluyor, ucunda gaza batırılmış bez bulunan sırığıyla, yok edecek “ateş nefes” arıyordu. Ömer ona yardım ediyordu. Ne aksi tesadüf! Biraz fazlaca patlıyan kör nefes, babayla oğulu yarı baygın bir halde yere vurmuştu.

Ömer neye uğradığını anlamamıştı. Fakat, babasının kucağında ocaktan çıktığı dakika feryadı basmıştı. Yüzü sırtı öyle yanıyordu ki!

“— Beni suya atın... Beni denize atın, baba... Boğularak öleyim, daha iyi...”

— Üç belin kalınlığında akan su, seni elbet boğdu; zavallı küçük Ömer...

Kaya, kendini zorlamasa, oturup çocuklar gibi ağlayacaktı.

Ömer, ablasını da çok severdi. İlk haftalık aldığı gün, Kayanın yanına sokulmuştu:

— Ağabey...

— Hayrola Ömer?

— Ablama küçük bir hediye götürmek lâzım... Ne alsam ki!

— Çarşıyı bir dolaşalım, Ömer...

O gün işten kurtulur kurtulmaz, buluşmuşlar ve çarşıyı dolaşmışlardı. İkisinin de çok beğendiği ve pek süslü bulduğu iki cam bileziği satın almışlardı. Ve, Ömer, çıkışmıyan parasını Kayadan tamamlamıştı:

— Gelecek haftalığımdan öderim. Kaya ağabey...

— Ayıp, Ömer ayıp... Senin ablan benim kardeşim sayılır...

Kaya da umudunu kesmişti artık... Baca ağzından çıkmış, dere kenarına doğru yürümüştü..

Durgun bir sabahtı. Kuşlar ötüyor; uzak sırtta sürüsünü güden çobanın kavalı ağır, yanık bir ses çıkarıyordu. Kayanın üstü başı, çamur ve kömür tozundan muşambalaşmıştı. Suratı tanınmaz hale girmişti.

Dereye yaklaşmış, çömelmişti. Ateş gibi tutuşan, zonklıyan şakaklarına su çarpmıştı.

İçi yanıyordu.

Kara avuçlarını doldurup ağzına götürürken birdenbire, gözleri fincan gibi açılmıştı. Tüyleri dikenleşmiş, her tarafından soğuk bir ter boşanmıştı. Yanlış mı görüyordu? Bu, suyun üstündeki, bir çift insan tabanından başka ne olabilirdi? Yumruklarını ısırarak bakıyordu. Boğazı kurumuştu.

Metruk ocaktan üç bel kalınlığında boşanan sel, galörilerin bağlarında çarpa çarpa boğduğu küçük Ömerin cesedini, getirmiş, yosun kokan bataklı derenin çamuruna tepe üstü saplamıştı.

Kuşlar, ötüyordu.

Ve... uzak sırtta sürüsünü güden çobanın kavalı ağır, yanık bir ses çıkarıyordu.

Ömerin şiş karınlı cesedini omuzuna vurarak yola düzülen Kaya, biraz sonra, Kadriyeyi karşısında bulmuştu. Saçları dağınık, güzel gözleri şişti. Ömerin, bir çit kenarına uzatılmış cesedi üzerinde bağırmadan, haykırmadan, gürültü etmeden, için için ağlıyordu. Yeni doğan güneş ince, beyaz kolundaki kırmızı cam bileziklerde yanıyordu. Cam bilezikler... Zavallı Küçük Ömer...

Şiş karınlı ölünün başucunda, birbirlerine söz vermiştiler: Evleneceklerdi! Çünkü o, öyle istiyordu. Ömer öyle istiyordu.

— Bilsen ne babayiğit, ne iyi yürekli bir delikanlı –derdi– Kayaya varmazsan, kardeşlik hakkımı helâl etmem, abla...

V

Gündüz vardiyasının paydos eden işçileri, kulübelerine çekildiler. Saç üzerinde kömeçlerini pişiriyor, karınlarını doyuruyorlar. Gazlı suların çatlattığı, yaktığı ayaklarını demir sobaya vermişler. Köylerini düşünüyorlar. Çocuklarını, analarını söyleşiyorlar.

Selimle Kaya, kolkola, yürüyorlar. Maden ocaklarını geride bıraktılar. Hemşerilerine tabanlarının sızısını unutturmağa uğraşan Abdüşün zurnasını artık duymuyorlar.

Şehre indiler. Rıhtım boyundaki amele meyhanelerinden birine daldılar... Kaya, meyhaneye ilk defa giriyor. O; içki de kullanmaz. Ölen sevgilisinin hâlâ yasını tutan delikanlıyı, Selim buraya âdeta zorla sürükledi.

Kaya, masadan masaya seğirten süslü, güzel kadınlara bakmadı bile... Kendilerine hizmet ederken yılışmak istiyen kadın onu sinirlendirdi;

utandırdı.

Gözleri rakı bardağında, kör bir dilencinin çaldığı armoniği dinliyor... Selim kulağına eğiliyor:

— Şu, piyanonun önündeki kadına iyi bak... Ayfer Zonguldağın en güzel kadınlarından biridir, Kaya... Aslı nesli nedir bilen yok... Siyah tül elbiselerini sırtından hiç çıkarmadığı için ona "Siyahlı Kadın" adını vermişizdir...

Enfes kadın..

— İhtimal!.. Mademki sen öyle diyorsun?

— Yok, yok... Sade ben değil... onun zekâsına yabancı mühendislerden bile hayran olanlar çoktur... Yıllarca evvel, bu havaliyi kasıp kavuran bir haydut vardı... Bilmem duydun mu?.. Sen de, ben de o zamanlar bir damlacık çocuktuk... Ele avuca sığmaz bir eşkiyaydı bu. Günün birinde burada Ayfere rastladı. Ben, hikâyeyi kadının ağzından dinledim...

Ve, anlatıyor: Aylarca ardında koşan jandarmalar onu en sonunda bu kadının evinde tongaya düşürdüler. Ev, ıssız bir yamaçtaydı. Sağı solu ve önü bir bölük jandarmayla kuşatılmıştı. Arka pencereler, sonsuz gibi görünen bir uçuruma açılıyordu... Jandarmalar, oda kapısının sürgülerini zorlayıncaya kadar, başını sevgilisinin dizinden kaldırmamış. Sonra birdenbire, gayet sükûnetle ayağa kalkmış. Kadını alnından öpmüş. Cebinden, etrafı işlemeli mendilini çıkarmış. Ayferin gözlerini iyice bağlamış.

— Ayfer –demiş– "öldüğün gün, isterim ki, azrail benim de canımı alsın!" Diyen sen değil miydin? İşte, artık kurtuluş yok... Önce seni, sonra kendimi öldüreceğim Ayfer... Eğer korkuyorsan söyle...

Genç kadın, heyecanla hıçkırarak bağırmış:

"Hayır; ölmek istiyorum..."

"Dur, öyleyse...."

Ayfer, artık bir şey göremiyor. Bir şey duyamıyor. Yalnız pencerenin yavaşça yukarı sürüldüğünü hissediyor. Bekliyor. Bekliyor. Neden sonra, kapıyı kırıp içeri giren jandarmalar, odanın orta yerinde gözleri sımsıkı bağlı, bir kadın buluyorlar. Ardına kadar açık pencereden uzananlar, sonsuz gibi duran uçurumun kayalıklarında siyah bir benek görüyorlar... Bu, katil Aliçonun parçalanmış cesedinden başka bir şey değildir.

İşte, Ayfer, o gün bugün haftada bir, elinde çiçek buketile o kayalıklara gider. Dalgaların, yalçın kayalıklarda kırılışını seyreder.

Yalçın kayalıkların gerisinde, küçük bir kulübede, yarı deli bir adam oturur. Ona, o barakayı yaptıran da Ayferdir. Yarı deli adam, on beş yıl önceki hâdiseye şahit olan tek insandır. O, cezbeye tutulmuş bir derviş gibi kadını her görüşünde, hikâyesini anlatır:

“Katil Aliço”nun uçtuğunu görmüş; görmüş amma... Herkesin zannettiği gibi, parçalandığı doğru değil... Yeşil cübbeli, abani sarıklı bir evliya, elinde fenerile, katil Aliçonun önüne düşmüş. Onu, denizin dibinden yürüterek götürmüş. Nereye? Bilemiyor: “Enginlere, enginlere!”

— Onun şarkısını kendi ağzından dinlemeli, Kaya... Yâ, evet... Şarkısı da var... “Meyhanenin şişeleri parlıyor; gelen geçen başucunda ağlıyor!”

Kaya, hep onu düşündü. Ayferi... Basılan bir ev. Sonsuz gibi görünen uçurum. Kayalıklar. Ve, yarı deli adamın hikâyesi. Katil Aliçoya yol gösteren yeşil cübbeli, abani sarıklı evliya...

Uzun yıllar geçtiği halde, uğrunda ölen adamın hâtırasına hürmet gösteren bir kadın! Utangaç Kaya, o kadar az baktı ki, bu kadının şeklini hafızasında teressüm bile ettiremiyor. Ama, ona karşı, içinde bir sevginin uyandığını pekâlâ duyuyor. Tuhaf bir his... Tuhaf bir his.

VI

— Siyahlı kadın sana vurgun Kaya...

Yüreği hop etti. Kazmasını bıraktı. Gözlerinin terini kuruladı:

— Alay ediyorsun, Selim...

— Doğru söylüyorum. Dün gece, uğradım oraya... Seni sordu. Ayfer herkesi beğenmez... Sende şeytan tüyü mü var, ne?! Kadının gözüne girmişsin. “Küçük Aliçomu ille getir!” diyor.

— Aliço mu?

— Ne o? Kızdın mı?

— Beni katil Aliçosuna benzetmiş olacak...

— Kime benzetirse benzetsin... Mükemmel kadın... Aptallık etme, Kaya...

VII

Kadriyenin safi mâsum sevgisinden sonra, siyahlı kadının ete ve sinire dayanan aşkı, delikanlıyı çılgına çevirmişti. Kollarında cam bileziklerile,

Kadriyenin hayali, zaman zaman gözlerinin önüne dikiliyor, onu kendi kendisinden tiksindiriyordu. Öleli daha iki ay bile olmamıştı.

Siyahlı kadından uzaklaşmak ve Kadriyenin yasile baş başa kalmak için, günlerce süren çabalayış boşa çıkmıştı. Sırrına eremediği bir kuvvet, onu Ayfere doğru sürüklüyordu.

Ayfer kimdir? Bilmiyor. Ona bütün ömrünce siyah tül elbiseler taşıtacak kadar derin olan yas nereden geliyor? Belli değil...

Önceleri, kasabada, siyahlar giyindiği ve kim olduğu bilinmediği için siyahlı kadın diye anılan ve garip bulunan Ayfer, katil Aliçonun kayalıklarda parçalanmasından sonra birdenbire efsanevî bir mahiyet almış. Onun için türlü hikâyeler uydurmuşlar...

— Ayfer...

— Söyle, Aliçom...

— Sen nerelisin, kuzum? Kimsen yok mu?

— Korkarım ki, küçük Aliçom da, birçokları gibi yapacak... Benim kim olduğumu öğrenmeğe çalışacak... Bana yıllarca yas tutturan kederin aslını bulmağa uğraşacak...

Ama, büyük Aliço hiç öyle değildi...

Şimdi gece, eserine kızan ve paletindeki kara boyaları tuvaline serpen hırçın bir ressam gibi, ortalığı karanlığa boğuyor.

Kadın ve delikanlı, kırlara açıldılar. Kıyıları döven Karadenizin boğuk homurdanışlarını dinliyorlar. Rüzgâr, saçlarını uçuruyor..

Bu gece katil Aliçonun ölümünün yıldönümüdür.

— O, benim yasıma körü körüne inanan ve hürmet eden bir insandı, Kaya... Onu, bunun için sevdim. Küçük Aliçom sen de benim yasıma inan; ona hürmet et...

— Anamın başına yemin ederim ki...

Kadın, çatlaklarında kömür tozunun yer ettiği kara avuçları uzun uzun öptü.

— Küçük Aliçom, seviyor musun beni?

— Kaç defa söyledim!

— Benim en çok neremi sevdin?

— Her yerini.

— Benden ne zaman bıkacaksın, Kaya?

— Bir yastıkta kocayacağız...

— Çocuksun, küçük Aliçom... Ben, bugün bile kocamış sayılırım... Sen benim yarı yaşımdasın belki... Birkaç sene sonra, yanaklarım buruşacak...

Şimdi hırsla kanattığın dudaklarımı öpmek için iğreneceksin... Halbuki, sen o zaman, ne yiğit bir delikanlı olacaksın, Aliçom! Genç, güzel kızlar, yolunu bekliyecek... Siyah bıyıklarını, kıvırcık saçlarını okşamak için bütün kadınların içi titriyecek... O zaman bir kadının nasıl sevildiğini de öğrenmiş bulunacaksın...

Uçurumun başında, on beş yıl önceki evin yerinde şimdi bir yığıntı var.

Karadeniz, derinden derine uğulduyor. Başı dönen delikanlı, uçuruma pek az bakabildi. Yarı deli adamın ışığını gördü. Pek tuhaf... Bu ışık, sahilde geziniyor! Sağa gidiyor, sola gidiyor.

Yalçın kayaları döven denizin homurtusunu dinlerken Kaya, yarı deli adamın masalını düşünüyor: Katil Aliçoya elinde fenerle yol gösteren yeşil cübbeli, abani sarıklı evliyayı gözlerinin önüne getiriyor.

Bir yarasa, kulağının dibinden uçtu. Ürperdi.

Siyahlı kadın, susuyor. O, artık, mukaddes bir mâbette dua eden bir rahibe kadar ciddidir.

Anlatıyor: Onun hakkında duyduklarını; ondan dinlediklerini... Katil Aliço, ne kanlı bir adam! Ayfer, bu canavarı nasıl sevebilmiş? Niçin sevmiş?

— Öldürdüğü insanların sayısını, kendi, yüz elliye yakın olarak tahmin ederdi, Kaya... Rusyaya kaçırmak bahanesile altmış ermeniyi kiraladığı takaya doldurup Karadenize açıldığını, koyunlarındaki birer ikişer altına tamah ederek teker teker kafalarını kopardığını ve denize gömdüğünü bilenler var... Çarlık Rusyasında da rahat durmuyor: Posta treninde rastladığı zengin bir çiftlik beyini, bir köprüden geçilirken, vagon kapısından sarp kayalığa uçuruyor. Sonra, dönüyor; kayalıklarda birbirine geçen cesedin ceplerini boşaltıyor.

Yakalıyorlar. Sürüyorlar. Katil Aliço, ömrünün en korkunç dakikalarını sürgün treninde geçirmiştir.

Uçsuz bucaksız steplerde, birbirine çengellenen vagonlarile, sağa sola kıvrılmadan, dümdüz ilerliyen tren, sırtı boğum boğum bir yılan gibidir... Ve arkasında, aç kurt sürüleri gezdirmektedir. Mahkûmlar, her dakika, treni kovalıyan kurt sürülerine yem olmak tehlikesindedir. İçlerinden pek çoğu, kıçlarına bir tekmeyle, vagon kapısından aç kurt ağızlarına fırlatıp atılmışlardır!

Ve, nihayet... Sibiryanın, altından su geçen ıskaralı bir hapishanesinde yedi yıl süren mahkûmiyet hayatı... İşkence: El parmaklarından teker teker bağlanıp tavana asılıyor. Gömleğile göğsü arasına kedi koyup sopalıyorlar.

Ve, sopanın her inişinde, yarı vahşi kedi, tırnaklarını etine geçiriyor, ısırıyor...

Altmış uzun yıl “Karagöl” köyünün başına belâ kesilen hortlağı, bir gece, katil Aliçonun “Delikli demir”ini ortadan kaldırıyor:

Omuzunda tüfeği, belinde kaması; o köy senin, bu köy benim; dağ, dere, taş durmadan dolaşan; yanık sesle sabah ezanını okuyan müezzini –keyif için– bir kurşunla tahta minaresinden deviren eli kanlı, gözü kanlı bu delikanlı, bir gece “Karagöl” köyü sınırlarına ulaşıyor.

Gece, zifiri karanlıktır.

Köy kabristanında, bir hayalet kımıldanıyor. Bembeyaz bir cisim uzalıp kısalıyor. Geriliyor, ilerliyor!

Katil Aliço, uykusuzluktan mahmurlaşan gözlerini uğuşturuyor:

Hortlak!

“Karagöl” köyünün garip bir efsanesi vardır:

“Dışarı şer”rin gazabına uğramamak için, köy halkı, altmış uzun yılın her akşamı, mescit bitişiğindeki evliyanın sandukası başına şişe şişe zetinyağı, torba torba yoğurt, kileler dolusu buğday bırakmağa katlanmıştır!

“Dışarı ser”rin gazabı korkunçtur: Damları taşmakla kalmaz, bir sansar gibi kümeslere sokulur; tavukları boğar. Habersizce ahırlara girer, öküzlerin boyunlarına yara açar...

Gözünün önünde uzalıp kısalan hortlağın karşısında, ilk dakika, katil Aliço ürperiyor; geriliyor. Hortlağa kurşunun işlemiyeceğini bile bile, tüfeğini doğrultuyor.

DRAAANNN DRAAANNN

Hayalet sırra kadem basıyor.

Delikanlı kendi kendine gülüyor:

— Amma da korkağım!

Ve, yürüyüp geçiyor.

Ertesi sabah yataklarından kalkan köylüler, altmış uzun yıl görülmemiş bir manzarayla karşılaşıyorlar: Mescit bitişiğindeki evliyanın sandukası başına akşamdan hazırladıkları şişeler dolusu zeytinyağı, kileler dolusu buğday, yerli yerinde durmaktadır!

Ve, o akşam köy kabristanı civarından geçenler içeri göçen bir mezar çukurunda, beyazlı hortlağın ölüsünü buluyorlar. Bembeyaz çarşafın altından çıkan baş, onları şaşkına çeviriyor:

Dini bütün, ecinnilere inanacak kadar mutekit, iyilik sever muhtarın şeytanetkâr gözleri –altmış uzun yıl eğlendiği yetmiyormuş gibi– bön

suratlarına gülümsüyor!

Katil Aliço, bir gün “xx” kasabasının meydanında bir kalabalıkla karşılaşıyor. Kasabanın “Firavun eczacı” diye isimlendirdiği bir mütegallibe kalabalığa nutuk vermektedir:

— İslâmiyetin bânisi Muhammed midir? Hayırrr... Muhammed, Kur’anda da zikrolunduğu gibi, islâmlığı Arapların içine getiren insandır. Peygamber, bu kara cahil çöl Araplarına islâmlığı kabul ettirebilmek için “Mucize!”ler göstermeğe mecbur olmuştur...

Halk, hep bir ağızdan –tekbir alır gibi– homurdanıyor:

— Amennaaa. Amenna vesaddakna!

Eczacı, gülümsiyerek devam ediyor:

— Mucizeler peygamberi, eğer yirminci asırda dünyaya gelseydi, ona hokkabaz Kaznövden başka bir gözle bakacak mıydık?

Halk, fısıltılarla birbirinin kulağına eğiliyor:

— Tövbe estağfurullah... Tövbe estağfurullah..

— ... Ve, hokkabaz Kaznöv, karacahil çöl Araplarının içinde marifetlerini gösterseydi “Peygamber!” diye önünde secde edilmiyecek miydi?

Kısılan dişler, içlerinde kabaran öfkenin taşmasına güçlükle mâni olabiliyor:

— Hâşaaa... sümme hâşaa... Firavun eczacı ileri gidiyor... Kâfirliğini, dinimize tecavüze kadar vardırdı!

O, şimdi de, dinin, kepaze softaların elinde nasıl hurafeleştiğini haykırıyor...

Meni, rahme düşünce bir melek onu avucuna alırmış. Allahın hûzurunda diz çökermiş:

— Yaa Rab! Bundan bir insan halkolunacak mı?

Cevap “Hayır!”sa, meni kan olur, akarmış.

— Evet!

İse, melek suallerine başlarmış:

— Kadın mı olacak, erkek mi?

— İyi mi, yoksa fena adam mı olacak?

— Eceli nedir?

— Ameli nedir?

— Rızkı nedir?

— Nerede ölecek?

Melek, nihayet:

— “Levhi Mahfuz”a bak!

Emrini alınca, bir nevi mukadderat tablosu olan Levhi Mahfuza gidermiş. Müstakbel mahlûkun sicilini bulurmuş.

Levhi Mahfuz, beyaz incidenmiş. Yakut iki yüzü varmış. Allah her gün buraya üç yüz altmış kere bakar; dilediğini yok eder, istediğini bırakırmış..

— Ey ahali! Bunlara inanmak lâzım gelirse, Allah, bir sicillât müdürüdür!

(Fısıltılar)

— Hâşaa... Sümme haşaa... Bühtan ediyor.

Gök, ortalık kararıyor. Biraz evvel ufukta toplanan kara bulutlar, şimdi kasabanın üzerindedir. Rüzgâr ötmeğe başlıyor:

BUVVV... BUVVV...

Firavun eczacının, içinde iki sıra altın diş parıldayan ağzı kapanmak bilmiyor...

— Ey ahali!.. Yakuttan süsleri, altın semerleri olan develerle gireceğimiz Cenneti size nasıl anlatıyorlar? Kökünden kâfur ve Selsebil ırmakları çıkan, üzerinde her renk çiçek ve her türlü meyva bulunan Tûbâ ağacının gölgelerinde yan geleceğiz... (Doğruuu... Doğruuu... Amenna... Sesleri) Her birimizin en az seksen bin hizmetçimiz, yetmiş iki karımız olacak... (Öyledirrr, öyledirrr) Zeberced ve yakuttan bir kubbe altında, saçları güneş, dişleri ay gibi parıldıyan gulâmlar ve hurilerle cümbüş edeceğiz...

Ey ahali. Softalara bakarsak, cennetin de muazzam bir “kerhane”den farkı yoktur! Rüzgâr, birdenbire kasırga oluyor.

BUVVV... BUV...

Gök birdenbire gürlüyor. Ortalık karışıyor. Meydana biriken halk, korku içinde kaçışıyor. Firavun eczacının, içine kum dolan gözleri, karşısında Aliçodan başkasını göremiyor.

Bir hafta sonra, kasaba halkı, dehşetle ürperiyor: Firavun eczacı, apansız bir hastalığa uğramış ve yirmi dört saatın içinde teker meker yuvarlanıp gitmiştir!.. Kasabanın bu en zengin mütegallibesine mutantan bir cenaze merasimi yapmağa kimse cesaret edemiyor. Kuvvetle kanidirler ki, o, küfrünün kurbanı olmuş, Cenabı rabbülâleminin hışmına uğramıştır...

İşin tuhafı şu: Cenazenin sessiz, alâyişsiz gömüldüğü günün gecesi yalınayak bir çingene oğlanı, yakın jandarma karakoluna seğirtiyor. Kabristanda, yeni ölüye ait mezarın açıldığını haber veriyor. Gidip

bakıyorlar: En cesurunun bile tüyleri dikenleşiyor: Firavun eczacının başı, keskin bir âletle gövdesinden ayrılmış götürülmüştür.

Firavun, hortlakların taaruzuna mı uğradı?

Kasabada dolaşan rivayetler karşısında bıyık altından gülen bir insan vardır: Katil Aliço... Çünkü, mezarı açan ve kesik başı götüren, ta kendisidir!.. Firavun eczacının kafası, onun için, bir servettir: Parıl parıl yanan altın dişler, daha o mahut nutkunu verdiği gün, katil Aliçonun hırsını ve tamahını celbetmiştir!

Şehire, siyahlı kadının dar bir sokak içindeki küçük evine döndüler.

— Kayam...

— Ayfer...

Kadın, delikanlının kucağına oturdu. Kıvırcık saçlarını sevdi. Gözlerinin tâ içine baktı:

— Ne kuvvetli kolların var, Kaya? İsmin cismine uymuş... Kaya gibi adamsın... Kara elmasa saldırırcasına saldırıyorsun... Senden ayrıldıktan sonra, adetâ hasta oluyorum... Beni bitiriyorsun Kaya... Benim küçük Aliçom, sevmesini bilmiyorsun sen.

— Bilmiyor muyum?

Kara avuçlarile, kadının başını yakaladı; kendine çekti. Dudaklarını ısırdı. Ayfer, uflıyarak ayağa fırladı:

— Kanattın, Aliçom... Kanattın; çürüttün... Bir kadın böyle sevilmez:

Dudaklarını uğuşturarak, delikanlının yanına oturdu:

— Ama, benim güzel Aliçoma sevişmeyi öğreteceğim...

Soyundular.

— Yok, yok... Aliçom... Acele yok. Evvelâ, tatlı tatlı konuşacağız... Bak bakayım gözlerime: Ne güzel gözlerin var, Aliçom!

— Bana Aliço deyişine öyle kızıyorum ki, Ayfer!

— Kızıyor musun? Kıskandığın için mi? Buna sebep yok. Çünkü o artık dünyada değildir... Aliço haydut olduğu için mi? Ama, onun haydutluğu, yalnız zenginlere, hem de havadan zengin olmuş insanlara karşıydı. Zenginleri soyar, fakirleri sevindirirdi.

— Ne olursa olsun, beni "Kaya" diye sevmen daha hoşuma gidecek...

— Kaya... Arslan Kayacığım...

Öpüştüler. Delikanlı fazla konuşamadı.

— Ah ne acelecisin, Kaya!.. Ah ne acelecisin!

VIII

— Onun günden güne eriyişine sen de dikkat ediyorsun değil mi, Melek? İlk zamanlar, geçici bir heves, diyordum. Delikanlı, sevdiği kızın ölümünden doğan tasasını unutmağa uğraşıyor, diye düşünüyordum. Şimdi artık anlıyorum ki, onun hayatına karışan kadının rolü büyüktür. Çocuğu, kıskıvrak avucuna almıştır. Birçok geceler, sabaha karşı dönüyor. Yatağına girmeden ocağın yolunu tutuyor. Uykusuzluk, yorgunluk –buna bir de dalgınlığı ekle– korkarım ki hayatına mal olacak bir kazaya sebebiyet vermesin. Daha dün, kaçan bir arabanın altında ezilecek, param parça olacaktı...

— Bu kadın kim, Osman?

— Tanımıyorum. Adına “siyahlı kadın” diyorlar onun. Hiç görmedim. Kaç senedir duyarım. Aliçonun uğrunda öldüğü kadın... Katil Aliçoyu hatırlar gibiyim:

O da, benim gibi bir maden amelesiydi. Güçlü kuvvetli diye, pek çok arkadaşları gibi köyünden zorla tutulmuş getirilmişti.

Anlatıyor.

Yıllarca evvel... On iki günlük birinci tertip çalışmayı bitirdikten sonra, Aliço da, ocak veznesindeki kefere paracının küfrünü ve Arnavut kavasın fil siniri kamçısını yiye yiye parasını almış. Atlarını ocak avlusuna bağlayan abani sarıklı köy ağalarile hesaplaşmış. Tohum ve hayvan borçlarını hemen oracıkta ödemiş. Kesesinde birkaç merciye ile köyünün yolunu tutmuş.

Fakat, köyünde de, onu karşılayacak yeni bir dert vardır: Vergi memurları eşyalarını haczetmektedirler. Babası, dert belâ (vergi) borcundan, köy odasında mahbustur. Genç, temiz anası, zorla kapatıldığı muhtarın evinde kirletilmiştir. Bu, Aliçoyu çileden çıkarmağa yetmiş. Bıçağını sıyırmış ve, köyün başına bir küçük derebeyi kesilen muhtarı devirivermiş.

— Osman...

— Evet. Duydum. Bu, onun yürüyüşüdür. Gene neşeli... Islık çalıyor. Siyahlı kadının yanından geldiği muhakkak... Onunla konuşacağım, Melek...

— Peki amma, ne diyeceksin?

— Bunu ben de bilmiyorum. Hiç düşünmedim. Hem... Evet. Karışmağa da hakkımız var mı?

— O, çok hisli, onurlu bir çocuktur, Osman... Kırmamak, incitmemek lâzım. Bir müddet daha sabretsek...

— Doğru... Bekliyelim...

lâmbayı söndürdüler. Yorganlarını başlarına çektiler.

IX

Gece yarısından biraz evvel, elinde kilitli emniyet lâmbasile, ocağın ağzından –bir hırsız gibi– süzülüp uzaklaştığını gören olmadı.

Yağmur; müthiş.

Sağa saptı. Sola saptı. Köşe döndü. Yokuş indi, yokuş çıktı. O, şuurunu, bilinmiyen bir medyumun gözlerine bırakmış gibiydi. Körü körüne yürüyordu. Çökük kaldırımları dolduran su birikintileri onu dizlerine kadar içine alıyordu. Çatılardan sarkan oluklar, bütün yağmuru omuzlarına boşaltıyordu.

Siyahlı kadının piyanosile, kendine geldi. Rıhtım boyundaki işçi meyhanesinin önündeydi. Medyumunun tesirinden sıyrılmış bir insan şaşkınlığiyle, birdenbire, buraya niçin geldiğini hatırlıyamadı. Yaklaştı. Suratını cama yapıştırdı.

Siyahlı kadının piyano çalışı seyrektir. Bunu herkes bilir. Ve, o çalarken, sarhoş tayfalara, kilise orkundan matem havası dinliyen hıristiyanlara dindarane huşuu çöker. Gece koynuna gireceği kadının hulyasile kendinden geçen dumanlı kafalarda, o an, en mâsum sevgiler yaşar. Uzak bir geçmişin hâtıraları dolaşır. Delikleri çinkoyla yamalı teknelerde hamur yoğuran saçları kınalı analar düşünülür. Bataklı dere kenarlarında nasırlı tabanlarile yalınayak dolaşan köy kızları hatırlanır.

Kaya, siyahlı kadının omuzuna başını yaslamış.

Osman, düşünüyor: Şu delikanlı, daha dün bir çocuktu. Ve, bayram günlerinde, onu elinden tutardı. Eski baba dostlarını ziyarete giderlerdi. Osman, bu eski bildiklerin lâvanta çiçeği kokan kar gibi beyaz patiska perdeli odalarında, suratı kırışıklar ve tüyler altında kaybolmuş ihtiyarların yanında, çocukluk ve ilk gençlik günlerini hatırlamağa uğraşırdı.

Kaya, uçlarından kanaryalı danteller sarkan patiska örtülü sedirin üzerinde oynarken, uyuya kalırdı.

Olamaz!

İnanılır şey değil...

Mısır ilâhı gibi!.. Mısır ilâhı Amon gibi... Bu, göklerin hâkimi mukaddes mabut ta, anasının kocasıydı!

Hayâl hayâl...

Hem, evet... o, ölmedi mi? Haydarpaşa garında, baba ile oğul boş döndükleri gün Ankara-İstanbul yolunun uzun bir tünelinde, vagon

tekerleklerinin param parça doğradığı, tanınmaz bir hale soktuğu cesedi bulunmamış mıydı? Bu “O”ndan başkası olabilir miydi?

Garip bir benzeyiş. Çok garip. İnsan çift yaratılır diyenlere inanmak lâzım.

Peki... İyi ama... Siyahlı kadın kimdir? Ona yıllarca siyah tül elbiselerini sırtından çıkartmıyacak kadar derin yas nereden geliyor?

Başını yumrukladı. Bağırdı.

— Ben saçmalıyorum; ben deliriyorum!

Piyano durdu. Elinde fenerile meyhanenin ortasına kadar ilerliyen bu acayip adamı o zaman fark edebildiler.

Kafaları dumanlı tayfalar, düşüncelerinin en tatlı dakikasında, can sıkıcı kara bir sinek gibi beyinlerine yapışan bu adamın üzerine yürüdüler. Ayferin boynunda kendisinden geçen delikanlı ayağa fırladı; koştu.

— Baba... Sen ha?.. Sen burada ha?!

Piyanoya arkasını veren kadın, korku ve dehşet içinde, boğuşanlara bakıyordu.

Baba koşuyor. Ve, arkasında oğul...

— Baba, heyy baba... Dur, benim... Ben. Korkma... Kaçma...

Yağmur; müthiş.

Koşuyorlar...

Osman, yolunu kaybetti. Şimdi, boyu aşan fundalıklar arasından güçlükle ilerliyebiliyor. Çalılar, ellerini, yüzünü yırtıyor; kanatıyor. Her karanlık fundalığın arasından, kulaklı, boynuzlu bir şeytan dil çıkarıyor:

— Anasının kocasıdır. Bu oyunu ben oynadım!

Hâlâ elinde taşıdığı emniyet lâmbasını öfkeyle uzatarak, haykırıyor:

— Yalan!.. Yalan!.. Defol.

Elinde sopası ve lâmbası, karanlık tepelerde alabildiğine koşan, çakal ulumalarına çığlıklarla ses veren bu ihtiyar adam, Diyojen kadar gülünç...

— Ölmek istiyorum; gebermek istiyorum!

Önüne çıkan bir hendeği aşamadı. Bacakları öyle dermansız, öyle bitkindi ki! Islak toprağa çöker gibi oturdu.

Sanki, kulağının dibine yaklaşan dudaklar, tıpkı filozof Diyojene olduğu gibi ona da fısıldıyorlar:

“— İşte, artık ölmek üzeresiniz... Bir vasiyetiniz var, mı?”

Tıpkı Diyojen gibi konuşuyor:

“— Cenazemi ıssız bir dağ başına bırakınız?”

“— Ne dediniz, üstad. Ne dediniz?.. Issız bir dağ başına mı? Fakat, kurtlara, akbabalara yem olacaksınız?

“— Sopamı da yanıma korsunuz!”

Başını yumrukladı.

— Ben saçmalıyorum; ben deliriyorum!

Gözlerini yumdu. Uzun ömrünü hatırladı. İpe çekilen bir idam mahkûmu, sehpada son dakikasını yaşarken, hayatını başından nihayetine kadar en ince teferrüatile nasıl hatırlarsa... Öyle.

Kaya, babasını, bir fundalığın dibinde avuçlarile yüzünü örterek hüngür hüngür ağlarken buldu.

Yanına oturdu. Omuzlarını sıktı:

— Baba; ne oluyorsun?

— ....

— Bana darılmadın ya, baba?..

Osman, boğuk bir sesle konuştu:

— Demek onu seviyorsun...

— Bu bir suç mu, baba?

Evet... Doğru... Bu suç mu? Sevmek bir suç olabilir mi?

Osman titriyordu. Ne yapacaktı? Faciayı nasıl muhakeme edeceğini bilmiyordu. Ona, birisi çıkıp da, tesadüflerin insanlara böyle acı oyunlar da oynıyabileceğini söyleseydi, gülerdi. Bir roman, derdi dramatik bir mevzu... Her halde çok hayali bir roman...

— Baba hasta mısın?

Sahile çekilmiş bir balıkçı kayığını katranlıyan delikanlının türküsü.

Alma da, dalga alma

Ben yeni gelinim...

Altın kemer sıktı

İnce belimi

Balıklara yedirdiler

Nazik tenimi...

Baba oğul, deniz kenarında, bir balıkçının kahvesinde sabahı bekliyorlar. Yosun kokusuna karışan bir katran kokusu...

Alma da dalga alma

Ben yeni gelinim

İhtiyar kahveci, çenesine doğru inen kır bıyıklarını boynundaki kirli mendille kurularken, gecenin yarısında kahveye düşen bu yabancı müşterilere derdini açıyor:

— Te ötede gördüğünüz delikanlı, benim oğlumdur... Uğradığı felâket, onu her gün biraz daha göçürüyor... Dalyanın viğlâcısıydı düne kadar... Hastalıklı göğsü, Karadenizin rüzgârlarına artık dayanamadığı için, onu viğlâcı direğinden indirdiler... Şimdi, işte böyle, balık kayıklarının gövdelerini katranlıyor; ıskarmozları, kürekleri tamir ediyor... Parçalanan ağların deliklerini örüyor...

Delikanlıyı, bundan iki yıl önce; dalyan sahibi eski bir “Reiz”in kızıyle evlendirmişler. Bu bir aşk evlenmesiymiş. Düğünü, buraya üç beş saat uzak olan kayınbabanın dalyanında yapmışlar. Ve, renkli fenerlerle, çam dallarile süslenen bir taka, yeni evlileri, kız ve oğlan tarafının en yakın hısımlarını içine alarak, dalyan balıkçılarının naraları arasında Karadenize açılmış.

Denize güven olmaz. Hele Karadenize! Hiç...

— Karadeniz... Kara-deniz!

Apansız çıkan fırtına, takanın yelkenlerini parçalamış. Dağlar gibi birbiri üzerine yuvarlanan dalgalar, küçük tekneyi içindekilerle birlikte sulara gömmüş...

Oğluyla kendisinin bu müthiş kazadan sağ kurtuluşları bir mucize.

Alma da dalga alma

Ben yeni gelinim...

İhtiyar kahvecinin “Felâket” adını verdiği hadise bu... O, Osmana, felâket kelimesini kullanışta müsrifçe hareket ediyor gibi geldi.

Gök aydınlandı.

Kıyıdan on metre açıkta demirlemiş büyük yelkenlileri o zaman görebildiler. Osman, kömür yüklü kayıklarla, çocukluğunun mâsum aşkını, kömürcünün güzel kızını hatırladı. Karadenizin, dalgasız, hareketsiz birer göl gibi içlerinde ufaldığı parlak gözlerini kuruladı. Ve, kıyıları döven dalgalardan pek de işitilmiyen bir sesle, oğluna ilk aşkını anlattı:

Zonguldağın fakir mahallelerinden birinde, dar bir sokak içinde otururlardı. İhtiyar kömürcü ve güzel kızı, onların kapı karşı komşularıydı. Basık damlı evlerinin bodruma benzer birinci kat odası sonradan bozulmuş, bir ufak dükkân haline konulmuştu. Kömürcü –vişne çürüğü kuşağı, lâcivert poturiyle bir Dramalı muhacirdi– kalın bir gocuğa sarınarak, çubuğunu tüttürerek, ağzına kadar kömür istif edilen bodruma benzer dükkânın bir köşesinde, başı örümcekli tavana değe değe, tanrının günü müşteri beklerdi.

Ana nedir bilmiyen on iki yaşındaki kızı, küçük evin işlerini bitirdikten sonra, kalan vaktini taşbebeğine verirdi. Kimbilir hangi zenginin hediye ettiği güzel taşbebek, kömürcünün fakir evinde o kadar yabancı dururdu ki!

Sanki, itibardan düşmüş bir zengin ailenin rastgele bir kapıya sığıntı bırakılmış kızı gibiydi. İlk geldiği günler, yatırdıkça mavi gözlerini yuman, yanakları al al taşbebek, çok geçmeden mavi gözlerini kapamaz oldu. Al al yanakları kömür karasından görünmedi.

Babasının kömür peşinde koştuğu günler, kömürcünün kızı kucağında taşbebeği ve yanı başında köpeğiyle, kömür istiflerinin üzerindeki pöstekili koltuğa büzülür, dükkânı beklerdi. Arada bir çıkagelen müşterilere kömür tartmak, kömürü kalburlamak ona düşerdi. Simsiyah kıvırcık saçlarında kömür tozu pek de bir iz bırakmazdı. Ama, soluk güzel yüzünü, parmakları kınalı minnacık ellerini karartırdı.

Osman da bir çocuktu. Ve, kömürcünün kızına abası yanıktı. Kıvırcık saçların kuzguni parlaklığına, iri siyah gözlere vurgundu. Kömürcünün kızında da, Osmana karşı bir sevgi olduğu muhakkaktı. Babasının bulunmadığı günler, komşu çocuğuna iltimas geçerdi. Kömürü ellemelerinden seçerdi. Osman da, güzel kızın, ayaklarında takunyaları ve ellerinde kovalarile çeşmeye gittiği saatleri kollardı. Ve kömürcünün kızına yardım etmekten zevk duyardı.

Bir sonbahar günüydü. Osman, onu, çeşme başında... için için ağlarken bulmuştu.

— Hişt, kız... Ne ağlıyorsun burada?

— Hiç, hiç...

— Bir yerin mi ağrıyor?

— Çiiii...

— Baban mı dövdü yoksa...

— Çiiii...

Baba, bu Dramalı muhacir, oldukça aksi bir ihtiyardı. Kendisinin bulunmadığı günler sattığı kömürün hesabını vermekte güçlük çekince, adamakıllı haşlardı; dövdüğü de olurdu.

— Söyle kız... söyle hadi...

Kömürcünün kızı, boş kovaların yanıbaşında ona derdini dökmüştü: Taşbebeğine aylarca hasret kalacaktı. Sırtlarında küfelerla kömür taşıyan kayıkçılar, güzel bebeğini, kömür istiflerinin altında unutmuşlardı. Ona kavuşabilmek için, örümcekli tavana yaklaşan kömür istiflerinin bitmesini, koca bir kışın geçmesini beklemek lâzımdı.

Osman, parmakları kınalı minnacık ellerini okşıyarak onu teselliye uğraşmıştı.

Kömürcünün kızı, kışın dondurucu gecelerinde, soğuk bir odada ensiz bir döşek içinde bebeği ve köpeğiyle koyun koyuna yatardı. Çocuk, o kış, köpeğinin koynunda onun sıcaklığıyla ısınmağa uğraşa uğraşa, evlâdının hasretini çeken bir ana gibi, bebeğini sayıkladı. Rüyalarında hep onu gördü.

Altı ay geçti. Örümcekli tavana değen kömür istifleri bitti. Kömürcünün kızı, taşbebeğine kavuştu. Amma, onu tanımak, artık güçtü: Başı parçalanmış, saçları dökülmüştü. Eskilerden bozarak diktiği entarisi çürümüştü. Bacakları, kolları kopmuştu.

—Bebek, ateş nefes patlamasına uğrıyan bir maden amelesine dönmüştü. Kaya... Onu bir gün, kömürcünün kızıyla beraber gidip denize attık...

X

Ne kadar materyalist olursa olsun, insan, bilinmiyen bazı kuvvetlerin önünde, çağıldıyarak akan nehrin akıntısına kapılmış bir çöp hissini duyuyor. Osman, artık, iyice kani oluyordu ki, kendi mukadderatının dizginlerini elinde tutan uğursuz, habis bir kuvvet, bir ruh vardır:

Gözlerini kör eden fabrika çöküntüsünü o hazırlamıştı.

Karısını, sermayedarın iki türlü istismarına mecbur bırakan oydu.

Ve, nihayet, bu son hailenin rejisörlüğünü ayni habis ruh yapıyordu. Haile, haile! Başka bir kelimeyle isimlendirmek, onun dehşetini küçültmektir.

Siyahlı kadınla ilk karşılaştığı geceden sonra, günlerce, kendini aldandığına inandırmak için acı acı kıvrandı...

İki hafta sonra, daha sağlam bir kafayla muhakeme ediyordu: Anasının kocası olan mabud Amon, Ademoğlunun kafasında vücut bulmuş bir hayaldi. Fakat, ilk insan topluluklarının tarihini karıştıran mütefekkirler, bazı kabilelerde ana, oğul, kız kardeş ayırmıyan ve anayla oğlunun, kız ve oğlan kardeşlerin evlenişlerini kabul eden bir izdivaç sistemi bulmamışlar mıydı? Dünkü insanların âdet ve talâkkilerine aykırı gelmiyen bir hâdiseyi bugün, “haile” çerçevesi içinde düşünmeğe sebep nedir?

Fakat... hayır, hayır... Tüyleri ürperiyor. Anayla oğlunun bir yatağa sıçradıklarını, hırsla kucaklaştıklarını gözlerinin önüne getirince, mantık, muhakeme, düşünce hepsi iflâs ediyor.

Ve, Osman, çılgın bir halde, mukadderatını idare eden uğursuz kuvvete haykırıyor:

— İşte, felâket zincirine son halkayı da taktın... Artık canımı alabilirsin!

Ne talihsizlik:

Kenarına yaklaşacak kadar cür’eti ileri vardırmış insanları uçuran ve kafataslarını çatlatarak, önce bir et ve kemik külçesi, sonra iskelet halinde derinliklerinde saklıyan şuracıktaki kuyu, onu bir türlü çekmiyor; öldürmüyor!

Sert toprak parçalarını yerinden oynatan “lâğım” onun beynini parçalamıyor!

Ateş nefes, onu boğmuyor!

Birkaç gün evvel tepeden apansız kopan iki tonluk taş bile istinat direkleri üzerine abanmış ve Osmanı ezmemişti. İmdadına koşanlar, kocaman taşın altından, bacağına ip geçirip heyamolayla asılarak güç belâ, fakat sapasağlam kurtarmışlardı. Sadece, derileri soyulmuş, kıpkızıl etleri ortaya çıkmıştı.

Bu uğursuz, bu habis ruh, sanki korkunç kuyunun uçurumunda belinden kavrıyarak düşmesine mâni oluyordu.

Boğmaması için, grizoyu dağıtıyordu.

İki tonluk kaya parçasına destek vuruyordu.

Ve, onu, yana yana, acı duya duya bir ölüme mahkûm ediyordu.

Melek ve Kaya (Güçlü kuvvetli vücuduna bakarak maden arkadaşları Engine bu adı vermişlerdi) İhtiyar adamdaki, deliliğe varan değişikliğin sebebini bir türlü anlıyamadılar:

Osman, yemiyordu; içmiyordu. Maden kuyusundan günlerce çıkmadığı, evine uğramadığı oluyordu.

Bir zaman, ıstırabını Melekle paylaşmak istedi. Vazgeçti. Yıldıza her şeyi anlatmayı düşündü. Bir de onu bedbaht etmekte bir mânâ göremedi. Madem ki ne Engin, ne de anası bir şeyin farkında değillerdi ve olmıyacaklardı!

Nihayet bir gün, uzun iç çarpışması sonunda kararını verdi:

Facianın bütün yükünü kendi zayıf omuzlarında taşıyacaktır. Delikanlı da, ana da, felâketi bilmiyeceklerdir...

XI

— Hey Allahım hey... Bu kaçıncı tumba göçüğüdür!.. Meret direkler insandan kıymetli mi ki!.. İşte dört adam daha, melûn madencinin tamahı uğruna boğulup gidecek...

Açılmıyor, açılmıyor toprak yığını bir türlü... On beş amele, toprağa, diri diri yuttuğu dört koca insanı zorla kusturmağa uğraşıyorlar. Amma, o inat etti. Dört amelenin içinde hapsolduğu boşluğun önüne akan postet seli bir türlü durmuyor. Ve, kurtarıcılar, tavandan inen bu kömür, taş toz yığını altında bunalıyorlar; soluk alamaz hale geliyorlar.

Zaman yürüyor. Burada saat mefhumu bilinmez. Zamanın yürüdüğü, kesilen kollardan, dermanı biten bacaklardan anlaşılır.

— Heeyy! Alın bizi buradan... Acıyın bize... Boğuluyoruz... Hey, hey... Ne duruyorsunuz?

Zaman yürüyor. Ve, dört insanın çığlığı gittikçe zayıflıyor. Selim, yeni bir hamleyle kazmasına sarıldı. Babayla oğulun, kardeşlerin, bazan ayni göçük altında ezilip pestile döndükleri görülmemiş şeylerden değildir. Kaya ile babasını da, toprak canavarın karnından ezilmiş, posalaşmış çıkardıktan sonra neye yarıyacaktı?

Maden sahibi baca ağzında dokuz doğuruyor. Elinde, saat... Zaman yürüyor. Ve, on beş amelesi, sekiz yüz metre toprağın dibinde hapsolan dört insanı kurtarmak için beyhude çabalıyor. On beş işçi, bu saatlerce süren didinmeleriyle, ona elli araba kömür verebilirdi. Yazık!

İniltiler kesildi. Çırpınmalar durmak üzere.

Artık, kendilerini direk bağlarına vuramıyacak kadar dermansızlaştılar.

On beş işçi, iki el patlıyan bir tabanca sesile iliklerine kadar ürperdiler.

Kırk sekiz saatin sonunda, postet seli durdu. Bir şafak vaktinde, toprak kırk sekiz saat kazma sallıyan kurtarıcılara dört insan posası kustu.

Daracık boşluğun içinde, insan kılığından çıkmış dört ölü yatıyordu. Kazmacılardan ikisi, yüzükoyun uzanmışlardı. Biri, kucağında sımsıkı tuttuğu kazmasının sivri ucunu öyle bir ısırmış ki!.. Çarpılan yüzünün bütün adaleleri gerilmişti. Kömür tozile karışık kan pıhtılarının çevrelediği gözleri, oyuklarından fırlamıştı.

İkinci kazmacının, demir sivricin ucunu kavrıyan dişleri parçalanmıştı. Kulaklarından kan fışkırmıştı.

Kaya ile babası, boşluğun bir kenarında kucak kucağaydılar. Cesetleri muayene eden doktor, Kayanın başında bir kurşun yarası buldu. İhtiyar babanın parçalanmış kalbinden bir mermi çıkardı.

Osmanın kaskatı kesilen eli, kabzasına sımsıkı sarıldığı tabancayı vermedi.

Havasızlıktan boğulan iki kazmacının sıkılmış yumrukları arasından kazmalarını ve sivriçlerini almak bir türlü kabil olmadı.

***

Siyahlı kadını, bir şafak vaktinde, sırtına tekrar geçirdiği siyah tül elbiselerile, maden ocakları civarında gördüler.

1935-1937